

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΤΟΣ ΚΔ' - ΤΟΜΟΣ 47^{ος} - ΤΕΥΧΟΣ 548

Αθήναι, 1 Μαΐου 1950

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΛΙΛΗ ΙΑΚΩΒΙΔΗ-ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ	Τοῦ Μάη τὸ φεγγάρι (ποίημα).
ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ	Προβλήματα κ' ἐρωτήματα: Δέκα χιλιόμετρα.
Ε. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ	Τὸ πρῶτο χελιδόνι (ποίημα).
ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ	Ὁ Μάης (λαογραφικό).
ΑΡΗΣ ΔΙΚΤΑΙΟΣ	Giuseppe Ungaretti (εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα).
GIUSEPPE UNGARETTI (μετ. ΑΡΗ ΔΙΚΤΑΙΟΥ)	Τρία ποιήματα.
Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ	Nicolay Hartmann ὁ θεμελιωτὴς τῆς σύγχρονης ὀντολογίας.
ΔΙΑΛΕΧΤΗ ΖΕΥΓΩΛΗ-ΓΛΕΖΟΥ	Ποιὸς τὴν κρατᾷ τὴ θύρα τοῦ "Αδῆ (ποίημα).
ΥΠΑΤΙΑ ΔΕΛΗ	Ἡ μητέρα γυρίζει σπῖτι τῆς (διήγημα).
SOEREN KIERKEGAARD (μετ. Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ)	Τὸ Συμπόσιο (συνέχεια).
ΙΟΥΛΙΑ ΙΑΤΡΙΔΗ	Ὁ ἄσπρος πετεινὸς (διήγημα).
ΦΑΙΔΩΝ ΑΛΕΞΙΟΥ	Δυὸ ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Παλαμᾶ.
ΕΛΠΙΝΙΚΗ ΣΤΑΜΟΥΛΗ-ΣΑΡΑΝΤΗ	Τὸ Ψυχὸσάββατο τῆς Πεντηκοστῆς.
JOSEPH CONRAD (μετ. ΤΖΙΝΑΣ ΠΕΣΚΕΤΖΗ)	Ὁ νέγρος τοῦ «Ναρκίσσου» (νουβέλλα).
ΑΝΤ. ΣΚΟΚΟΣ	Νίκος Σκαλκώτας.
ΜΑΝ. ΓΙΑΛΣΥΡΑΚΗΣ	Ντόρια Σαφίκ.
NICOLAS BERDIAEFF (μετ. Α. ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗ)	Ἡ Ἐλευθερία.
ΚΩΝΣΤ. Γ. ΣΦΗΚΑΣ	Ὁ «δημόσιος δρόμος» τῶν Βυζαντινῶν (μελέτη, συνέχεια).

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΛ - 38

ΑΘΗΝΑΙ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

(1927)

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΗΝ 1 ΚΑΙ ΣΤΙΣ 15 ΚΑΘΕ ΜΗΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ: Έσωτερικού, έτησία δρχ. 85.000, έξάμ. δρχ. 45.000.

Έξωτερικού, μόνο έτησία, λίρες 5, Αμερικής δολλ. 15.

Οι συνδρομές αρχίζουν πάντα από την 1η Ιανουαρίου ή την 1η Ιουλίου κάθε χρόνου.

Τά χειρόγραφα στών κ. Πέτρο Χάρη, Π. Τσαλδάρη (Πειραιώς) 78, (άρθ. τηλ. 33-110). — Κάθε παραγγελία, με τό αντίτιμο, πρὸς τοὺς κ.κ. Ι. Δ. Κολλάρο καὶ Σία. Βιβλιοπωλείο τῆς «Εστίας», Τσῶρτσιλ 38, Ἀθήνας (άρθ. τηλ. 23 136).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

Τὸ Δεκαπενθήμερο:

Τὰ Γεγονότα καὶ τὰ Ζητήματα (Γιάννης Κουχτσόγλου: Ἑμμαν. Μουνιέ.—Γ. Ι. Φευσάρας: Πολύμερος Μοσχοβίτης.—Δ. Μάγνης: Δόξες ποὺ λησμονήθηκαν).—Ἐκθέσεις (Δ. Ε. Ξυγγελιάς: Ἐξαιρετικά καλλιτεχνικό γεγονός ἢ μαθητική ἔκθεση τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου.—Οἱ «Ζωγράφοι καὶ Γλύπτες» στοῦ Ζάππειο. — Εὐόωνη προσπάθεια στὴ σύνθεση καὶ στοῦ χρώμα τὸ Κώστα Ζήση στον «Παρνασσό». Ἡ Μουσικὴ (Αὔρ. Σ. Θεοδωροπούλου: Ρεοιτάλ Β. Κολάση — Ὁ πιανίστας Πῶλ Λουασιοννέ. — Ἡ Συναυλία τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας. — Συναυλία ἔργων Ν. Σκαλκῶτα. — Ἡ μουσικὴ στὴ Βδομάδα τῶν Παθῶν.—Ὁ «Μεσορίας» τοῦ Χέντελ καὶ τὸ «Ρέκβιεμ» τοῦ Βέρντι.—Ἡ συμφωνία τοῦ Λ. Ζώρα μετὰ τὴν Κρατικὴ Ὀρχήστρα). — Ὁ Κινηματογράφος (Γ. Ν. Μανρῆ: «Ντάμπο». — «Εμπόριο Σαρκό» — «Κουαρτέττο». — Τὸ «Παράθυρο»). — Γὰ Β.βλία (Γιάννης Χατζηνίκος: Ἡλία Βενέζη, «Φθιόπωρο στὴν Ἰταλία». — Ὑψ. Βλάμη: «Ὁ Σκελετόβραχος». — Γιώργος Πράτσιος: «Γιόχαν Στράους». — Γ. Ι. Φευσάρας: «Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique 1918». — Α. Σαουσέπουλες: Δημ. Πουρνάρα, «Ἱστορία τοῦ Διεθνoῦς Σοσιαλισμοῦ». — Ξένη Πνευματικὴ Ζωὴ (Γιώργος Πράτσιος: Γολλία. Léon Blum — Yvonne Sarcy — Χρονικά. — Χάρις Ἰγγλέση: Ἡ γαλλικὴ νεολαία. — Μ. Ἰρη Βλασιδου: Ἀγγλία Ὁ «Ταρτούφος» στοῦ «Ὀλντ Βίκ» τοῦ Μπρίστολ). — Τὰ Νέα Βιβλία (Γ. Ι. Φευσάρας: Δελτίο Ἀναλυτικῆς Βιβλιογραφίας). — Ἡ Ἀκαδημία. — Εἰδήσεις. — Ἀλληλογραφία.

Εἰκόνες:

Τζέννυ Λύμπερ - Ἀργυρεῦ: Ἀνοιξη.—Νίκος Σκαλκῶτας (φωτογραφία).—Ἑμμαν. Μουνιέ (φωτογραφία).—Λεὼν Μπλουμ (φωτογραφία).

Στὸ ἐρχόμενο τεῦχος τῆς "ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ,"

ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ

«Ἡ κοινωνικὴ ἱστορία τοῦ Ὀλυμπιακοῦ χώρου»

Ἱστορικὴ μελέτη.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΤΖΕΝΝΥ ΛΥΜΠΕΡ - ΑΡΓΥΡΟΥ

ΑΝΟΙΞΗ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ ΚΔ' — 1950
ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΜΑΪΟΥ 1950

ΤΕΥΧΟΣ 548

ΤΟΥ ΜΑΗ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Τοῦ Μάη τὸ φεγγάρι τὸ νιώθω στὴν ψυχὴ μου
νὰ γίνεται φωτιά, κρασί, χυμός
καὶ στὴν καφτὴ τὴν ἄβυσσο γρικῶ τὴν ὑπαρξή μου
τρικυμιστὴ νὰ χύνεται σὰν ποταμός.

Ἀπόψε τὸ φεγγάρι μοῦ τραγουδάει καὶ λέει
— μέσ' σιτὴ σιγῇ τῶν κόσμων τὴ χαοτικὴ —
ἀπόψε τὸ φεγγάρι ἔχει ψυχὴ καὶ κλαίει
κι ἡ πίκρα του εἶναι μουσικὴ.

Στῶν δρόμων τῶν ἐρημικῶν τὴν τρισελεύτερην ἀνάσα
καὶ σιὰ φιλιὰ τ' ἀγέρα τ' ἀνοιχτοῦ,
μοῦ τὴν ξεμυστηθεύεται πᾶσα ὁμορφιὰ καὶ πᾶσα
χάρη τοῦ μαγεμένου οὐρανοῦ.

Μέσ' στ' ἀσημένιου ἀκρογιαλιοῦ τ' ἀνάσσομα σταλάζει
καὶ σιτὸ κρεββαίι ἀπλώνεται τῆς ἀμμουδιᾶς
κι ἀνασιενάζει ἐρωτικὰ κι ὅλα τ' ἀναταράζει
τὰ πάθη τῆς καρδιᾶς.

Ἀπόψε τὸ φεγγάρι τὸ νιώθω στὴν ψυχὴ μου
νὰ γίνεται φωτιά, κρασί, χυμός
καὶ μέσα του αἰσθάνομαι ὅλη τὴν ὑπαρξή μου
τρικυμιστὴ νὰ χύνεται σὰν ποταμός.

ΛΙΛΗ ΙΑΚΩΒΙΔΗ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ Κ' ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

ΔΕΚΑ ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΑ

Στὸ προηγούμενο τεῦχος, νομίζω πὺς δὲν ἄφησα καμὴν ἀμφιβολία. Ἐνας μάλιστα ἀναγνώστης μὲ εἶδε νὰ ὑπογράψω τὶς πασχαλινές μου ἐκθέσεις μὲ τὸ βαλιτσάκι στὸ χέρι καὶ ν' ἀκολουθῶ τοὺς λαμπριάτικους ἐκδρομεῖς, πρὸς δὲν ἐφορτᾶζουν μὲ σχήματα λόγου ἀλλὰ ἀναζητοῦν τὸ Θεὸ στὴν ἐξοχή καὶ τὸν φέρνουν στὴν πόλη μέσα σ' ἓνα μπουκέτο ἀγριολουλούδα. Μὲ εἶδε, μὲ περιμένει,—μοῦ γράφει,—νὰ γυρίσω στὴ μεταπασχαλινὴ μου στήλη, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι ἀπαιτητικός. Οὔτε τὸ μπουκέτο μὲ τὸ Θεὸ ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ τοῦ φέρω οὔτε κὰν ἓνα ἀπλὸ ἱχθυογράφημα. Ξαίρει πολὺ καλὰ ὅτι καὶ τ' ἀληθινὰ ἀνοιξιὰτικὰ χρώματα θὰ μείνουν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ οἱ ἀσυγκράτητες παπαρῶνες, λαχανιασμένες καὶ ξαναμμένες, θὰ μᾶς ἀκολουθήσουν στὰ χιλιόμετρα τοῦ γυρισμοῦ, ὅχι ὅμως ὥς τὸ τελευταῖο, ὅχι ὥς τὴν πόλη καὶ ὥς τὴν ἀσυγκίνητη ἀσφαλτοῦ της.

Ὁ ἀναγνώστης τῆς στήλης εἶναι δλιγαρκής. Ὡστόσο, ἐνῶ δὲν περιμένει παρὰ μιὰ πασχαλινὴ ἱστορία,—τοῦ ψητοῦ ἀρνιδῶ, τοῦ κρασιοῦ, τοῦ τραγουδιοῦ,—τὸ πολὺ μιὰ περιπέτεια, ἐγὼ ἔχω νὰ τοῦ διηγηθῶ μιὰν ὁλόκληρη Ὀδύσεια. Μὴ βιαστήτε νὰ μοῦ πῆτε ὅτι, στὴν ἐποχὴ μας, οἱ Ὀδύσειες μόλις ποὺ καταδέχονται τὸ πλάτος τῶν ὠκεανῶν ἢ τὰ χιλιόμετρα τῶν μεγάλων ἀεροπορικῶν γραμμῶν. Ἡ Ὀδύσεια, προπάντων ἢ πασχαλινὴ Ὀδύσεια, μπορεῖ νὰ χωρέσει καὶ στὸ μῆκος... μιᾶς λαμπριάτικης σουβλας. Ἐμεῖς ὅμως δὲν θὰ τὴν ἐξευτελίσουμε ὡς αὐτὸν τὸ βαθμὸ. Ἡ δική μας πασχαλινὴ Ὀδύσεια κρατᾶ τὴν ἀξιοπρέπειά της. Ἐχει στὴ διάθεσή της τὰ δέκα χιλιόμετρα ποὺ χωρίζουν τὸ Δίστομο ἀπὸ τὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά, ἔχει λίγη ἰσορροπία στὸ «χεῖλος τῆς

ἀβύσσου», ἔχει αὐτοκινητιστικὸ ἀτύχημα, ἔχει πανικό, ἔχει βροχή, ἔχει καὶ τὸν Δία νὰ ρίχνει τὸν κεραυνό του μέσα σὲ μιὰ δειλινὴ σκηνογραφία ἀπάνω ἀπὸ τὰ χιόνια τοῦ Παρνασσοῦ.

Ἄλλ' ἄς παρουσιάσουμε τὰ στοιχεῖα τῆς περιπέτειας μὲ τὴ σειρὰ. Πρῶτὴ ἔρχεται ἡ βροχή. Ἐτορξε νὰ μᾶς προῦπαντήσῃ καὶ μᾶς πρόφτασε δυὸ χιλιόμετρα ἔξω ἀπ' τὴ Λειβαδιά. Τὴν δεχτήκαμε ὅλοι σὰν ἀνοιξιὰτικο καπρίτσιο. Αὐτὴ ὅμως ἤθελε νὰ τὴν πάρουμε στὰ σοβαρά. Κι ὅταν κατάλαβε ὅτι τὴν ὑποτιμήσαμε, πείσμως, κράτησε ὅλη τὴ νύχτα τοῦ Μ. Σαββάτου—ἓνα μικρὸ διάλειμμα ἔκαμε τὴν ὥρα τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἄφησε τοὺς Λειβαδίτες νὰ κρατήσουν ἀναμμένες τὶς λαμπάδες τους μπροστὰ στὶς ἐκκλησίες καὶ ν' ἀκούσουν στὸ ὑπαιθρο τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Μάρκου,—γέμισε τὴν ὕψη πολιτεία μὲ λάσπες, τὴν ὑποχρέωσε νὰ ψῆσῃ τ' ἀρνιά κάτω ἀπὸ τέντες καὶ σὲ ὑπόγειες ταβέρνες ἢ ἀποθήκες, καὶ μόνο ἀργὰ τ' ἀπόγεμα τῆς Κυριακῆς ἄφησε τοὺς δρόμους νὰ στεγνώσουν καὶ τοὺς Λειβαδίτες νὰ βγοῦν μὲ τὰ καλά τους καὶ νὰ κάνουν τὸν περίπατό τους ὡς τὸν Λάμπρο Κατσώνη, ποὺ μαρμαρίνος καὶ ἀγέρωχος φέρνει στὸν κάμπο τῆς Κωπαΐδας τὸν ἀέρα τῆς θάλασσας καὶ τῆς παλκαριᾶς.

Νομίσουμε πὺς αὐτὴ ἦταν ὅλη-ὅλη ἡ περιπέτεια καὶ πὺς θ' ἄρχιζε τὸ Πάσχα στὸ ὑπαιθρο. Θελήσαμε μάλιστα νὰ τὴν ξεχάσουμε καὶ νὰ χαροῦμε ὁλόκληρη τὴ φιλοξενία τῶν καλῶν φίλων, ποὺ μᾶς ἔφεραν νὰ γιορτάσουμε τὸ Πάσχα στὴν πατρίδα τους. Εἶχαμε ὅμως τὴ συνέχεια ἐκεῖ ποὺ λέγαμε πὺς θὰ βροῦμε τὴν τάξη καὶ τὴν ἡσυχία. Τὸ ξενοδοχεῖο μας γεμάτο ἀπὸ κόσμο, ἀλλὰ γεμάτο καὶ ἀπὸ κρότους. Ἡ

έλληνική έπαρχία δέ φημίζεται γιά τήν τουριστική της οργάνωση. Μά ή Λειβαδιά μπορεί νά καυχηθεῖ ὅτι ἔχει τὸ ξενοδοχεῖο μὲ τὴ μεγαλύτερη ἡχορότητα. Τὸ προσωπικό του ἔννοεῖ νά πείθει τὸν πελάτη ὅτι ἔχει γερό πόδι κι ἀκόμα πιὸ δυνατό τακούνι. Ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλο πέλμα ἀπάνω σὰ πλακάκια τῶν διαδρόμων καὶ τῶν δωματίων τοῦ «συγχρονισμένου» αὐτοῦ ξενοδοχείου γίνεται... συλλαλητήριο. Καὶ δὲν εἶχε μόνο θυροῦς ἢ νύχτα τοῦ ξενοδοχείου μας, εἶχε καὶ μουσική. Ἡ κυρία τοῦ πλαϊνοῦ δωματίου ἔκαμε οικογενειακῶς τὴν πασχαλινὴ της ἐκδρομὴ. Δὲν ξαίρω ἂν κουβάλησε καὶ τὴν κούνια, ἀλλὰ τὸ μωρό της τῶφερε, μαζί, φυσικά, μὲ ὅλες του τίς συνήθειες. Καὶ τίς συνήθειες αὐτὲς τίς ἀκούσαμε καὶ πολὺ τίς ἐκτιμήσαμε. Ἐκτιμήσαμε προπάντων τὸ νυχτερινὸ διάλογό του μὲ τὴ μητέρα του: Πάντα τὴν ἴδια ὥρα καὶ πάντα στὸν ἴδιο τόνο τοῦ θρήνου, τὴν ἄλλη νύχτα καὶ τὴν παρᾶλλη. Καὶ πολὺ λυπηθήκαμε, ἀλήθεια, ποὺ δὲν εἶχαμε τρόπο νά τὸν κρατήσουμε αὐτὸν τὸν θρήνο σὲ πλάκα γραμμοφῶνου γιὰ νά διαθέτουμε ἔτσι ἓνα μέσο σκληροῦ κολασμοῦ.

Ὡστόσο, τὰ τρεχούμενα νερὰ τῆς Λειβαδιάς βοήθησαν, μᾶς νανούρισαν καὶ περάσαμε τὴ νύχτα. Καὶ τὸ πρωί, κάτω ἀπὸ ἕνα ἥλιο ποὺ παραμέριζε κάθε ἀνησυχία, τὸ συμβούλιο τῶν φίλων ἐπῆρε στὴν πλατεία τῆς Λειβαδιάς τίς μεγάλες ἀποφάσεις του καὶ δὲν ἄφησε νά χαθεῖ οὔτε στιγμή: Θὰ ξεκινάγαμε ἀμέσως γιὰ τὸν Ὅσιο Λουκά, γιὰ τὸ μοναστήρι μὲ τὰ μουσικά, ποὺ δὲ φτάνει νά τὰ δεῖ κανεὶς μὴ μόνο φορὰ στὴ ζωὴ του. Δὲν ἀργήσαμε ὅμως νά καταλάβουμε ὅτι ὁ λαμπρὸς ἥλιος δὲν ἦταν ἀρκετὸς γιὰ νά γίνει τὸ προσκύνημα στὸ μοναστήρι. Τὰ λεωφορεῖα, καινούρια καὶ δοκιμασμένα σὲ δύσκολους δρόμους—καὶ περήφανα, γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μηχανή τους, ὅλα τᾶλλα ἔχουν γίνει στὴ Λειβαδιά, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ μὴ πινακίδα κοντὰ στὴ θέση τοῦ οδηγοῦ,—περιμένουν. Οἱ ὁδηγοὶ ὅμως εἶναι σκεπτικοί, ἀπρόθυμοι. Ὅλοι δέχονται νά μᾶς πάνε στὸ Δίστομο, δηλαδὴ ὡς ἐκεῖ ποὺ τελειώνει ἡ ἀσφαλτος. Ἀλλὰ οὔτε μέτρο παραπέρα. Μερικοὶ ἀποκλείουν κάθε συζήτηση. Ἄλλοι αἰσθάνον-

ται τὴν ἀνάγκη ν' ἀπολογηθοῦν: Δὲν ἔχουν σκοπὸ νά διαλύσουν τ' ἀμάξι τους! Κ' ἓνας—δὺς μᾶς κοιτάζουν μὲ θαυμασμό, λὲς καὶ πρόκειται νά κάνουμε ἀνάβαση στὶς Ἀλπεῖς.

Ὡστόσο, εἶναι Ἀνοιξη, Ἀνοιξη ἀκόμα πιὸ ὀρμητικὴ καὶ ἀσυλλόγιστη, ἔπειτ' ἀπὸ τὴ βροχή. Καὶ στὴ συντροφιά μας τὴν πλειοψηφία τὴν ἔχουν οἱ νέοι. Ἀποχαιρετοῦμε, λοιπόν, τὰ δισταχτικά λεωφορεῖα καὶ συνεννοούμεθα ἀμέσως μὲ τὸ φτωχὸ συγγενῆ τους: Ἐνα γερὸ καμiónι, μὲ ἀλυσίδες στους τροχοὺς καὶ μὲ σιδερένια πλευρά, βάζει γρήγορα—γρήγορα ἐμπρός, πετάει ἀπάνω στὴν ἀσφαλτο λὲς καὶ τὰ γέλια, οἱ φωνὲς καὶ τὰ τραγούδια τῆς νεολαίας μας γίνονται ταχύτητες ὄλο καὶ πιὸ μεγάλες, ὄλο καὶ πιὸ ἀσυγκράτητες, καὶ σὲ λίγο κάνει στάση στὸ Δίστομο, παίρνει μικρὴ ἀνάσα κι ἀμέσως ῥίχνεται στὸ δρόμο τοῦ κινδύνου καὶ τῆς δόξας!

Σὲ λίγο ὅμως γίνεται αἰσθητὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει περισσότερὴ ἀντοχὴ ἀπὸ τὴ μηχανή. Κ' ἐνῶ ἀπάνω στὸ καμiónι ὅλα χοροπηδᾶνε κ' οἱ φωνὲς δυναμώνουν καὶ τὰ τραγούδια γίνονται διαπληκτισμοὶ ἀνάμεσα σὲ ἀνόμοιους ρυθμοὺς ποὺ καθένas ἔννοεῖ νά πνίξει τοὺς ἄλλους καὶ νά ἐπικρατήσει, ἓνα βογγητὸ ἀρχίζει ν' ἀκούγεται καὶ νά ἀνησυχεῖ ὅσους ἔχουν προσέξει ὅτι τὸ καμiónι σκαμπανεβάζει σὰν πλεούμενο σὲ θυμωμένη θάλασσα. Ἡ μηχανὴ προσπαθεῖ, ἀγωνίζεται, μάχεται μὲ τίς λακκοῖβες, μὲ τίς λάσπες, μὲ τὰ βουναλάκια ποὺ πρέπει κάθε τόσο νά πηδήσει, μ' ἓνα ἔδαφος ποὺ δὲ θέλει ν' ἀνεχθεῖ τὴ ρόδα καὶ τῆς στήνει κάθε δέκα βήματα παγίδες. Ἀκόμα ἑκατὸ μέτρα, ἀκόμα ἓνα δυνάμωμα τῆς φουρτούνας, κ' ἔχουμε μιὰν ἀποκάλυψη, ποὺ πολλαπλασιάζει μιὰ στιγμή τίς φωνὲς γιὰ νά φιμώσει ἔπειτα ὅλα τὰ στόματα καὶ νά κάμει ἀνήσυχα ὅλα τὰ πρόσωπα:

— Πιὸ σιγά, παρακαλῶ! ψιθυρίζει μὲ δειλία μὴ νέα κυρία καὶ πέφτει χλωμὴ σὲ μιὰ καρέκλα.

Κανεὶς δὲν εἶχε ὑποπτευθεῖ τίποτα. Ἀλλὰ σὲ λίγο ὅλοι ἤξαιραν ὅτι ἦταν στὸν τέταρτο μῆνα τῆς. Ὅλοι πρόθυμοι νά βοηθήσουν, ὅλοι ὁρθοὶ νά δώσουν τὴν καλύτερὴν θέση. Ὅσο ὅμως μπορείς νά βοηθήσεις ἓναν ἄνθρωπο ποὺ τὸν ἐπίασε ἡ θά-

λασσι, άλλο τόσο έχεις τὸν τρόπο νὰ φανεῖς χρήσιμος σὲ μιὰ κυρία ποὺ χοροπηδάει στὸν τέταρτο μῆνα της. Οὔτε τὸ καράβι θὰ ποδίσει, οὔτε τὸ αὐτοκίνητο θὰ κόψει ταχύτητα. Ἀλλὰ ἡ κυρία τοῦ αὐτοκινήτου μας ἦταν τυχερή. Ἡ μηχανὴ βόγγηξε πρὸ δυνατό, ἀνεβοκατεβήκαμε ἀκόμα δυὸ - τρεῖς φορές, κ' ἔπειτα γαλήνη: Εἴχαμε φτάσει στὸ Στεῖρι. Μετρηθήκαμε καὶ βρεθήκαμε σωστοί. Κ' εὐλογήσαμε τὸ Θεὸ ποὺ δὲν εἴμαστε ἕνας παραπάνω: Ὁ τοκετὸς ποὺ φοβηθήκαμε εἶχε ἀναβληθεῖ...

Δὲν ἦταν ὅμως δύσκολο νὰ καταλάβουμε ὅτι ἡ περιπέτεια, ποὺ θέλησαν ν' ἀποφύγουν οἱ ὁδηγοὶ τῶν λεωφορείων τῆς Δειβαδιάς, τώρα θ' ἄρχιζε. Ὁ δικὸς μας ὁδηγὸς εἶχε ἐπιδέξιο χερί στὸ τιμόνι. Καὶ δὲν ἦταν κατσούφης, δὲν γκρίνιαζε, δὲν ἔμενε ἔξω ἀπὸ τὴ συντροφιά. Τώρα ὅμως δὲν τοῦ ἔπαιρνες κουβέντα. Ἔσκυβε, δοκίμαζε, ἐπιθεωροῦσε τὸ ἀμάξι τὸν παντοῦ, τοῦ πέρρασε ἀκόμη μιὰ ἀλυσίδα, καὶ πάλι δίσταζε, καὶ πάλι δὲν ἀνέβαινε στὴ θέση του. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔπιασε τὸ τιμόνι, ἦταν ἀκόμα δισταχτικὸς. Δὲν ἄνοιγε ταχύτητα, δὲν ἄφηνε στιγμή τὰ φρένα καὶ δὲν ἄφηφοῦσε τίς λακκοῦβες. Τὶς πέρναγε σιγὰ - σιγὰ, λὲς καὶ προσκύβαγε, κονιόστεκε, πάλι ἔβαζε μπρός, ἔριχνε κάθε τόσο τὸ κεφάλι του ἔξω ἀπὸ τ' ἀμάξι, κοιτάζε τὸ δρόμο, συλλογιζόταν, πάλι ἔβαζε μπρός, ἔκανε νὰ γίνει τολμηρὸς καὶ πάλι κρατιόταν. Προχωροῦσαμε με βῆμα σημειωτὸν. Καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ Ὀσίου Λουκά οὔτε στίγμα στὸν ὁρίζοντα δὲν ἦταν ἀκόμα. Θὰ κάναμε τέσσερα ὁλόκληρα χιλιόμετρα καὶ τότε θὰ τὸ ἀντικρίζαμε ξαφνικὰ ὁλόκληρο, πίσω ἀπὸ ἕνα βουναλάκι, ποὺ τὸ κρυβε καὶ τὸ προστάτευε.

Ἀλλὰ κανένας, φαίνεται, ἀπὸ τὴ συντροφιά δὲν ἦταν γεννημένος γιὰ τὴ μεγάλη περιπέτεια. Τὸ καμiónι μας προχώρησε ἀκόμη πεντακόσια μέτρα, παραλίγο νὰ χάσει τὴν ἰσορροπία του σ' ἕνα βαθὺ λάκκο, κατάφερε πάλι νὰ σηκωθεί ὀρθιο, ἀλλὰ τὸ ἄδοξο τέλος περιμένει ἔπειτ' ἀπὸ δέκα βήματα: Πῆγε νὰ περάσει ἀπάνω ἀπὸ μιὰ παχιά λάσπη, βούτηξε βαθιά, κόλλησε, προσπάθησε μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς μηχανῆς του νὰ μετατοπιστεῖ, κόλλησε περισσότερο, ἔμεινε ἀκίνητο καὶ ἄχρηστο. Ὅταν πήραμε τὸ δρόμο γιὰ τὸν Ὀσιο Λουκά

κι ἀπὸ τὸ ψηλὸ μονοπάτι εἶδαμε τὸ καμiónι πάντα στὴ λάσπη, μᾶς φάνηκε σὰν ἕνα μεγάλο φορῆμι, ποὺ σὲ λίγο δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸ προφυλάξει ὁ πιστὸς φίλος καὶ ὁδηγὸς του. Καὶ τὰ κοράκια σ' ὅλη τὴν περιφέρεια καὶ πολλὰ εἶναι καὶ χαμηλὰ πετάνε.

Τότε ἡ περιπέτεια ἄλλαξε μορφή. Τὸ ἕνα μονοπάτι ἀφήναμε, τὸ ἄλλο πέραμα. Τὸ ἕνα ὁρόσημο πλησιάζαμε, στὸ ἄλλο μᾶς ἔστειλαν. Κι ὅλο ἕνα τέταρτο δρόμο εἴχαμε ἀκόμα, κι ὅλο τὸ τέταρτο αὐτὸ δὲν εἶχε τέλος. Ὅταν ἐπιτέλους περάσαμε τίς μυγαλιές, —τελευταῖο ὁρόσημο, —καὶ βρεθήκαμε ἀμέσως πολὺ κοντὰ στὸ μοναστήρι, μετρήσαμε πέντε τέταρτα.

Μὲ τέταρτα κανονίσαμε καὶ τὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς ἐκδρομῆς. Ἀκόμα καὶ τὴ μελέτη τῶν μοναδικῶν μωσαϊκῶν. Εἴχαμε φτάσει πιά πολὺ ἀργά. Ἡμαστε πεινασμένοι, βρώμικοι, κουρασμένοι. Ἀλλὰ κι ὁ ἥλιος, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸν ἔχουμε ὁδηγὸ στὸ γυρισμό, δὲ θὰ μᾶς περιμένε πολλὲς ὥρες. Θὰ γυρίζαμε μὲ μουλάρια. Μὰ καὶ πάλι ἔπρεπε νὰ ξεκινήσουμε σὲ μιὰ - μιὰ μισητὴ ὥρα.

Ἐγὶναν ὅλα καὶ μόνο ἕνα δὲν ἔγινε: Δὲ σταθήκαμε ἀρκετὰ κάτω ἀπὸ τὰ μοσαϊκά, δὲν εἴχαμε τὸν καιρὸ νὰ ρεμβάσουμε κι ἀληθινὰ νὰ θαυμάσουμε, δὲν ἐμείναμε μόνοι καὶ δὲν εἶδαμε παρὰ μόνό ὃ,τι ἐξηγοῦσε γρήγορα-γρήγορα ὁ ἱερωμένος ὁδηγὸς μας. Καὶ νὰ ξαίρουν οἱ περισσότεροι τῆς συντροφιάς ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἐπαφὴ μὲ τὸ ἔργο τέχνης δὲν ἀρχίζει παρὰ ἔπειτ' ἀπὸ τίς πληροφορίες καὶ μέσα στὴ σιωπή...

Ὅπωςδήποτε, ἔγιναν, καθὼς εἶπα, ὅλα, μὲ τὸ ρολοὶ στὸ χερί, ἀπὸ τέταρτο σὲ τέταρτο. Ἀλλὰ καὶ πάλι ἡμαστε κάπως ἀργοπορημένοι ὅταν βρεθήκαμε στὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ κι ἀπάνω στὰ μουλάρια. Ὁ ἥλιος μᾶς ἀποχαιρετοῦσε, τὰ μονοπάτια μὲ τοὺς γκρεμοὺς μᾶς περιμέναν παρακάτω, τὰ χιλιόμετρα ποὺ εἴχαμε νὰ κάνουμε ἦταν περισσότερα ἀπὸ ἐννιά.

Ἡ ἐπιστροφὴ εἶναι πάντα μιὰ ἐπανάληψη. Καὶ δὲν ἀποτολμῶ νὰ τὴν περιγράψω. Θὰ περιορισθῶ μόνο νὰ σημειώσω ὅτι ἡ ἀντοχὴ τῆς παρέας ἦταν μεγαλύτερη στὴν πεζοπορία παρὰ στὴ ράχη τῶν μουλαριῶν, —ἀρκετοί, ἔπειτ' ἀπὸ τὸ τρίτο χιλιό-

μετρο, τὰ ἔστειλαν πίσω στοὺς μοναστήρι,—
κι ἀκόμα ὅτι περισσότερο βαστάει ἓνα λε-
πτὸ γυναικεῖο παπούτσι στὰ μονοπάτια ἀπὸ
ἓνα χοντρὸ ἀντρικὸ πανταλόνι στὸ σαμάρι...

Ὅταν γυρίσαμε στὴ Λειβαδιά, δὲν εἴ-
χαμε νὰ τοὺς δώσουμε παρὰ ἓνα μόνο νέο.
Ἀλλὰ τὸ νέο αὐτὸ καλύτερα εἶναι νὰ τὸ
φέρουμε στὴν Ἀθήνα καὶ νὰ τὸ κάνουμε
αἶτημα, νὰ τὸ κάνουμε ὑπόμνημα, νὰ τὸ
κάνουμε διαμαρτυρία. Ἀλήθεια, δὲν εἶναι
ντροπὴ νὰ μένουμε μακριὰ ἀπὸ μοναδικὰ
μνημεῖα καὶ τοπία ἐπειδὴ δὲν ἀποφάσισε
ἓνας ἀριόδιος,— ὁ Τουρισμὸς ἢ δὲν ξαίρω
ποιοὺς ἄλλους,— καὶ πρὶν κ' ἔπειτ' ἀπὸ τὸν

πόλεμο νὰ ἀσφαλτοστρώσει ὀχτὼ - δέκα χι-
λιόμετρα, ἢ νὰ πηγαίνουμε στὰ μνημεῖα
καὶ σιὰ τοπία ἀλλὰ καταπονημένοι καὶ ὀρ-
γισμένοι νὰ μὴ βλέπουμε καὶ νὰ μὴν παίρ-
νουμε μαζί μας τίποτα;

Ὡστόσο, δὲ γύρισα μὲ ἄδεια χέρια στὴν
Ἀθήνα. Δὲν ξαίρω ἂν μπόρεσα νὰ κρατή-
σω τὸ Θεὸ μέσα στὰ ἀγριολούλουδα ποὺ
ἔφερα. Ἀλλὰ τὸ Θεὸ τὸν εἶδα. Καὶ στὴ
λαμπριάτικη χαρὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ
στὴν κατάλευκη μεγαλοπρέπεια τοῦ Παρ-
νασοῦ, καὶ στίς παπαροῦνες ποὺ παντοῦ
ἐγκάρδια μᾶς χαιρετοῦσαν, καὶ στὴν εἰρήνη
τοῦ εὐφοροῦ Βοιωτικοῦ κάμπου.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ

*Ἡ καρδιά μου δὲ μπορεῖ νὰ τραγουδήσῃ
τὸν παλιὸ σκοπὸ της... Ἔχει πιά ραγίσει...*

*Ἡ καρδιά μου δὲ μπορεῖ πιά ν' ἀγαπήσῃ...
Τῇ μορφῇ της ἔχει μέσα της σφραγίσει...*

*Κι' οὔτε φάνηκε μιὰ μέρα, κι' οὔτε φάνηκε...
Σὰ νὰ χάθηκε, σὰ νᾶχῃ πιά πεθάνει.*

*Κι' οὔτε φάνηκε, καὶ πιά δὲν περιμένω
μὲ τὸ λύχνο τῆς ἀγάπης μου ἀναμένο...*

*Μόνο φάνηκε τὸ πρώτο χελιδόνι,
τὸ χειμῶνα κυνηγώντας καὶ τὸ χιόνι.*

*Μὰ ἡ ψυχὴ μου τὸ κοιτάει συλλογισμένη
κι' οὔτε ἔλπιζει τίποτε, οὔτε περιμένει.*

*Τὸ φωτάκι τῆς ἀγάπης μας σβυσμένο,
Τὸ ἐκκλησάκι τῆς ἀγάπης μας ριγμένο.*

*Καὶ τὰ λόγια καὶ τοὺς ὅρκους ἔχει πάρει
κάποια ἀχτίδα ἀπ' τ' ἀπριλιάτικο φεγγάρι...*

Ε. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Ο ΜΑΗΣ

Ἀποφεύγω νὰ δώσω τίτλο πιδ συγκεκριμένο καὶ με περισσότερες λεπτομέρειες. Τὸ κάνω αὐτὸ γιατί τὸ λαογραφικὸ ὕλικὸ ποὺ ἀναφέρεται στὸ Μάη εἶναι ἀπεριόριστο.

Πολλὲς γενιές καὶ ἀκόμη πιδ πολλοὶ λαοὶ ὕμνησαν τὸν μῆνα αὐτὸν καὶ ποτὲ δὲν θὰ σταματήσουν νὰ τοῦ πλέκουν τὰ πιδ ὁμορφα ἐγκώμια, ποὺ πάντα περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τίς λουλουδιές του χάρες, τὴν χαρὰ ποὺ σκορπίζει τὸ γέλιο, τὴν εὐτυχία.

Δὲν ὑπάρχει περιοχή τῆς πατρίδας μας, ἀπὸ τὸ πιδ ἀπόμερο ἀκρογιάλι, ὡς τὴν πιδ ψηλὴ βουνοκορφή, ποὺ νὰ μὴ νιώσῃ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μάη καὶ νὰ μὴ τὸν πανηγυρίσῃ.

Ἀμέτρητα εἶναι τὰ τραγούδια, τὰ γνωμικά, οἱ προλήψεις καὶ οἱ παροιμίες γύρω ἀπὸ τὸ Μάη. Ἐπίσης παρὰ πολλὰ εἶναι τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ οἱ τρόποι ποὺ τὸν γιορτάζουν.

Ἀπ' αὐτὸ τὸ ὕλικὸ ξεχωρίζω μερικὰ γνωμικά καὶ προλήψεις ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ ἕνα γραφικώτατο γιορτασμὸ ἀπὸ μιὰ περιοχή τῆς Πελοποννήσου.

ΚΡΗΤΗ

1. Γνωμικά.

α') Ὁ Μάης εἶναι πενταφθαῖς
πενταμεσημερὰς - πενταρ-
δεκάτης.

Με τὸ γνωμικὸ αὐτὸ ὁ λαὸς τῆς Κρήτης θέλει νὰ παραστήσῃ, ὅσο γίνεται πιδ ζωντανά, τὴ μεγάλη μέρα τοῦ Μάη. Πέντε φορές τρῶνε, πέντε φορές κάνουν μεσημέρι, δηλ. στρώνουν τραπέζι με φαγητὸ ὅπως τὸ μεσημέρι τῶν ἄλλων μηνῶν. Πέντε φορές ἐπίσης μπορεῖ νὰ γεμίσῃ τὸ ἀρδάχι ἢ νοικοκυρὰ ὥσπου νὰ βραδυάσῃ, ἐνῶ τίς χειμωνιάτικες μέρες με τὸ ζόρι μπορεῖ νὰ τὸ γεμίσῃ μιὰ ἢ τὸ πολὺ δυὸ φορές.

β') Ὁ ντεν ἢ πρεπε δὲν ἢ βρεχε
καὶ τὸ Μάη ἐδροσολόγα

Γιὰ κάθε πράξη ποὺ γίνεται δταν δὲν εἶναι ἢ κατάλληλη ὥρα ἢ περίσταση. Τὸ νερὸ τῆς βροχῆς, λ. χ., δὲν χρειάζεται καὶ τόσο πολὺ τὸ Μάη ὅπως τὸ χειμῶνα.

γ') Τοῦ Μάη τὸ νερὸ ταχὺ

κάνει κ' ἄντερο παχὺ
καὶ τὸ σκόρδο τὴν ἡμέρα
δίδει τῆς καρδιάς ἀέρα

Ὁ λαὸς τῆς Κρήτης πιστεύει ὅτι ὁποιος πίνει τὸ Μάη τὸ πρῶτ νερὸ νηοτικὸς καθαρίζει τὸν ὀργανισμό του καὶ παχαίνει γιατί τὸ Μάη τὸ νερὸ ἀθίζει, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα λουλούδια. Ἐπίσης τὰ σκόρδα ἐπειδὴ εἶναι φρέσκα τὸνώνουν τὴν καρδιά.

δ') Τὸ Μάη μάραθο μὴν τρῶς
ἂν εἴσαι καὶ γιατρός.

Τὸ Μάη τὸ μάραθο εἶναι μεστωμένο καὶ ἔχει πολὺ μικρὲς κάμπιες, ὅμοιες ἐντελῶς με τὸ χρῶμα του. Εἶναι δηλητηριώδεις αὐτὲς οἱ κάμπιες καὶ δὲν σώζεται οὔτε αὐτὸς ὁ γιατρός ἀκόμη.

ε') Ἀνάμεσα στὰ δυὸ ψωμιὰ
χάν' ἢ μάνα τὰ παιδιὰ.

Τὸ Μάη ἔχουν πιδ τελειώσει τὰ ἀποθέματα τῆς περασμένης ἐσοδείας, ἐνῶ δὲν ἔχει βγῆ ἀκόμη τὸ καινούργιο ψωμί.

Τὰ παιδιὰ τῶν φτωχῶν οἰκογενειῶν παίρνουν τὸ καθένα ἕνα σακκούλι καὶ γυρίζουν καὶ ζητιανεύουν. Ἐτοὶ ἢ μάνα τὰ χάνει ὡς τὸν Ἰούνιο ποὺ βγαίνει ὁ νέος καρπός.

στ') Τὸ Μάην εἶναι τὸ ψωμί,
τὸ Μάην εἶν' κ' ἢ πείνα.

Τὸ Μάη τὰ χωράφια εἶναι γεμάτα ἀπὸ καρπὸ ἀλλὰ ὄχι ἔτοιμα γιὰ θέρισμα.

ζ') Ὡ καλόχαρέ μου Μάη
ἀποὺ τὸ φέρνεις τὸ ψωμί
καὶ λιγότευ' ἢ πείνα.

Ἐκδήλωση χαρὰς γιὰ τὸ τέλος τῆς πείνας.

η') Ἀποὺ δὲ χορτάσῃ τὸ Μάη
[τὴ δουλειὰ]
ἔχει κατάρρα στὴν κοιλιὰ.

Τόσο μεγάλες εἶναι οἱ μέρες τοῦ Μάη, ποὺ μόνον ἕνας ἀχόρταγος καὶ πλεονέχτης δὲν χορταίνει τὴ δουλειὰ ἀπὸ τὸ πρῶτ ὡς τὸ βράδυ.

θ') Ἀποὺ ν' αἰ κακορίζικο
τὸ Μάη ἴσοσπορίζει.

τὸ Μάη καὶ τὸν Ἀγούστο
νὰ κάμῃ τὰ προυκιά του.

Λέγεται μὲ οἶκτο καὶ περιφρόνηση γιὰ
τις κοπέλες ποὺ ξενοχτοῦν τὰ βράδια τοῦ
Μάη γιὰ νὰ κάμουν τὰ προικιά τους, ἔπειτα
ἀπὸ τόσο μεγάλες μέρες. Μόνο οἱ ἀκαμά-
τρες καὶ οἱ γρουσοῦζες δουλεύουν τὰ βρά-
δια τοῦ Μάη.

ι') Τὸ Μάη καὶ τὸν Ἀγούστο παν-
|τρεύουντ' οἱ χωργιάτες
ποδν' τὰ ξυνοκολόκυθα κι οἱ
|ἀγγουροντομάτες.

Εἰρωνεία γιὰ ὄσους παντρεύονται τὸ
Μάη καὶ τὸν Αὐγούστο. Αὐτοὶ οἱ δυὸ μῆνες
ἔχουν πολλὰ κακὰ στὴν καμπούρα τους, γι'
αὐτὸ ἀποφεύγονται τότε οἱ γάμοι. Λέγεται
ἰδίως γιὰ τοὺς τοιγγοῦνδες ποὺ προσπα-
θοῦν νὰ κάμουν τὸ γάμο τὸ Μάη μὲ κολο-
κύθια καὶ τὸν Αὐγούστο μὲ ντοματοσαλάτες.

2. Προλήψεις.

α') Τὸ Μάη δὲν δίνουν οὔτε παίρνουν
φωτιά γιὰτί ὅποιος θὰ πάρῃ ἢ θὰ δώσῃ
φωτιά ὅλο τὸ Μάη θὰ βάλῃ φωτιά στὸ
σπίτι του.

β') Δὲν φυτεύγουνε βασιλι-
κοὺς, γιὰτί ὅποιος φυτέψῃ ὅλο τὸ Μάη
θὰ τὸ ἔχει στὸ καδελέτο του (φέρειτρο).

γ') Δὲν δίνουν οὔτε παίρνουν κατσοῦ-
λι (γατί) γιὰτί θὰ μαγγώσουν.

δ') Ἀν ἔμπει ὁ Μάης Σάββατο
ἔδε καημὸς καὶ θάνατος
Ἀν ἔμπει ὁ Μάης Κυριακὴ
δέξου γράφανα στὴ γῆ.

Πιστεύεται ὅτι ἡ Πρωτομαγιά ἂν πέσει
Σάββατο ἢ Κυριακὴ θὰ φέρῃ μεγάλο θανα-
τικό.

Ὁ τελευταῖος στίχος σὲ ἄλλα μέρη τῆς
Κρήτης, γιὰ νὰ μετριάσῃ ἡ τραγικὴ ἐξήγη-
ση τοῦ θανάτου, μετατρέπεται:

Χαρὰ στὸν κόσμο ὁ ποὺ ζεῖ.

ε') Τὴν Πρωτομαγιά πίνουν γάλα γιὰ νὰ
μὴ βγάλουν σπυριά ὅλο τὸ χρόνο. Τρῶνε
μέλι γιὰ νὰ εἶναι γλυκὺ τ' ἀχείλι τους
καὶ τρῶνε ἐπίσης πορτοκάλι, ἰδίως οἱ γυ-
ναῖκες, γιὰ νὰ κοκκινίσῃ τὸ πρόσωπό τους
ὅπως τὸ πορτοκάλι.

στ') Τρῶνε ψωμί τῆς Λαμπρῆς γιὰ νὰ
μπῇ στὸ σπίτι ἡ εὐλογία τοῦ ἀναστά-
ντα Χριστοῦ.

ζ') Στ' ὀχτῶ τοῦ Μάη.

τ' Ἀι Γιάννιο τοῦ Κάη.

Κεῖνῃ τὴν ἡμέρα δὲν κάνουν δουλειά,
γιὰτί ὁ Ἀι Γιάννης, ὅπως εἶναι καυτερὴ ἡ
μέρα του, ἔτσι θὰ κάψῃ καὶ ὅποιον τὸν ἀ-
ψηφήσῃ καὶ δουλέψῃ στὴ γιορτὴ του.

η') Τὸ Μάη δὲν διαζούνται καὶ
δὲν ξεκινοῦν ἀνυφαντικό γιὰτί τὸ πανί ποὺ
θὰ ὑφάνουν θὰ τὸχουν σάβανο.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Πῶς γιορτάζεται ἡ Πρωτομαγιά στὸν
κάμπο τῆς Γαστοῦνης.

Τὰ χωριά τῆς περιοχῆς αὐτῆς ὁ λαὸς τὰ
λέει μὲ ἓνα δνομα Κ α μ π ο χ ῶ ρ ι α (Μα-
νωλάδα, Λεχινά. Ἀνδραβίδα, Καβάσιλα,
Βαρθολομιό, Γαστοῦνη, Ἀμαλιάδα, Πύρ-
γος, Ὀλυμπία κ.τ.λ.).

α') Παραμονή.

Τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτομαγιάς, πολὺ
πρὶν γύρῃ ὁ ἥλιος πρὸς τὴ δύση του, οἱ γυ-
ναῖκες ἀρχίζουν τὸ καθάρισμα τοῦ σπιτιοῦ
καὶ τῆς αὐλῆς. Κάθε νοικοκυρά, ἢ κοπέλα,
ἀρχίζει νὰ σκουπίσῃ πολλὴν ὥρα τὴν αὐλή.
Ἡ σκούπα περνά πολλές φορές σὲ ὅλες
τὶς γωνιές καὶ τὶς χαραμάδες, ὥστε νὰ μὴ
μείνῃ οὔτε σκόνῃ οὔτε πετραδάκι, οὔτε τὸ
παραμικρὸ σκουπιδάκι.

Αὐτὸς ὁ καθαρισμὸς γίνεται γιὰτί πι-
στεύουν ὅτι μαζί μὲ τὶς ἀκαθαρσίες φεύ-
γουν καὶ οἱ γρουσοῦζιές τοῦ περασμένου
χρόνου, καὶ ἀκόμη γιὰ νὰ εἶναι ἑτοιμὴ ἡ αὐ-
λὴ καὶ καθαρὴ νὰ δεχθῇ τὰ λουδοῦδια
ποὺ θὰ τὴ ράνουν.

Ἀν τὸ σπίτι δὲν ἔχει αὐλὴ καθαρίζεται
τὸ κομμάτι τοῦ δρόμου ποὺ εἶναι μπροστὰ
στὸ σπίτι.

Ὅταν τελειώσῃ αὐτὸ τὸ καθάρισμα καὶ
ὁ ἥλιος γέρνῃ πρὸς τὴ δύση του, ὅλο τὸ
χωριὸ βγαίνει στὴν ἐξοχὴ (καὶ στὰ πῖθ
πολλά χωριά ἐξοχὴ εἶναι τὰ γειτονικά χω-
ράφια).

Πηγαίνουν συντροφίες, συντροφίες, φιλι-
κές, μικροὶ μεγάλοι, παντρεμένοι, ἀνύπαν-
τροι, ἄντρες καὶ γυναῖκες.

Ἐκεῖ κόβουν Μάηδους. Οἱ Μάη-
δοι εἶναι ἀποκλειστικὰ κίτρινες μαργαρί-
τες, ἄγριες, καὶ ἄγρια τριαντάφυλλα μὲ λίγα
πέταλλα ποὺ κρατοῦν μόνο μιὰ μέρα.

Πρῶτα-πρῶτα κόβουν μόνο κίτρινους μᾶη-
δους χωρὶς καθόλου κοτσάνι. Μ' αὐτοὺς
τοὺς μᾶηδους ραίνουν τὴν αὐλὴ τὸ βράδυ
ποὺ θὰ γυρίσουν, καὶ οἱ μαργαρίτες αὐτές,
καθὼς δὲν ἔχουν καθόλου μίσχο, φαίνονται
σὰν νὰ φύτρωσαν στὸ χῶμα τῆς αὐλῆς.

Στὸ σπίτι ρίχνουν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κί-
τρινους μᾶηδους μόνον κάτω ἀπὸ τὰ κρε-
βάτια. Σ' αὐτὸν τὸν περίπατο στολίζονται
καὶ βάζουν ροῦχα καθαρὰ καὶ καλὰ, ὅχι
ὁμως τὰ ροῦχα τῆς ἐκκλησιᾶς.

Μόλις φτάσουν στὴν ἐξοχὴ πρῶτα-πρῶτα
θὰ κάμουν τὸ στεφάνι ποὺ θὰ κρεμάσουν
πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα ἢ τὸ μπαλκόνι. Τὸ
στεφάνι αὐτὸ πλέκεται γύρω ἀπὸ μιὰ βέρ-
γα λιγαριᾶς ἢ λεπτὸ καλάμι μὲ μᾶηδους
(κίτρινες μαργαρίτες καὶ τριαντάφυλλα).

Ἔπειτα περνοῦν μὲ βελόνα καὶ κλωστή μόνο κίτρινους μᾶηδους καὶ μ' αὐτὰ στολίζουν γύρω τὸ κεφάλι, τὸ λαιμό, τὰ χέρια (βραχιόλια).

Ἀφοῦ στολιστοῦν ἔτσι μὲ τὰ κίτρινα λουλούδια, ἄντρες, γυναῖκες, νέοι, γέροι καὶ παιδιὰ, παίζουν ὡς ἄργα τὸ βράδυ διάφορα παιγνίδια (κρυφτό, καβάλλα) καὶ τραγουδοῦν τὰ τραγούδια τοῦ Μᾶη. Τὰ τραγούδια καὶ τὰ γέλια ἀντηχοῦν σ' ὅλο τὸν κάμπο.

Αὐτὲς οἱ συντροφιὲς ἔπειτα ἄργα τὸ βράδυ πηγαίνουν σὲ διάφορα σπίτια καὶ διασκεδάζουν, τρῶνε, πίνουν, χορεύουν. Ὅταν γυρίσουν στὸ σπίτι, ἡ πρώτη δουλειὰ εἶναι νὰ κρεμάσουν τὸ στεφάνι στὴν πόρτα. Πρὶν κοιμηθοῦν, ἀνοίγουν τίς κασέλες καὶ ἀπλώνουν τὰ προικιά τῶν κοριτσιῶν πάνω στὰ σιτζίμια (σχοινιά) γιὰ νὰ πάρουν τὴ δροσιά τοῦ Μᾶη. Τὴν ὥρα ποὺ θὰ κοιμηθοῦν τὰ μαζεύουν καὶ χωρὶς νὰ τὰ διπλώσουν τὰ ρίχνουν πάνω στὶς καρέκλες καὶ στὶς κασέλες.

β') Ἡ μέρα τῆς Πρωτομαγιάς.

Τὴν ἡμέρα τῆς Πρωτομαγιάς ὅλο τὸ χωριὸ ξυπνᾷ πρὶν βγῇ ὁ ἥλιος καὶ ἀπλώνουν πάλι τὰ προικιά γιὰ νὰ ξαναδροιστοῦν. Παίρνουν διάφορα φαγητὰ καὶ συντροφιὲς συντροφιὲς πηγαίνουν στὴν ἐξοχή.

Πρέπει ὅλοι ἀνεξαιρέτως νὰ εἶναι στολισμένοι μὲ κίτρινους μᾶηδους. Ὅσοι δὲν ἔ-

χουν πάει τὴν παραμονή, πρέπει μόλις φτάσουν νὰ στολιστοῦν.

Οἱ πιδ πλοῦσιοι ψήνουν ἄρνι στὴ σούβλα καὶ καλοῦν τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ διασκεδάζουν μαζί τους.

Τοὺς κίτρινους μᾶηδους τοὺς φοροῦν ὅλην τὴν ἡμέρα. Ἄν χαλάσῃ κανένας, πρέπει νὰ τὸ ξαναφτιάσῃ.

Τὰ στεφάνια τῆς πόρτας τὰ κρατοῦν ἕνα χρόνο καὶ τὴν παραμονὴ τῆς ἄλλης Πρωτομαγιάς τὰ καίνε. Ἄν χαλάσῃ κανένα, τὸ καίνε τὴν παραμονὴ τοῦ Κλυδώνου. Πάντως πρέπει νὰ καῖ. Ἄν τὸ πετάξουν, εἶναι μεγάλη γρουσουζιά.

Οἱ κοπέλες πρὶν βγῇ ὁ ἥλιος τρέχουν στὴ βρύση γιὰ νὰ προφτάσουν νὰ πάρουν πρῶτες νερό. Ἡ πρώτη θὰ ἔχει μεγάλη εὐτυχία. Ἐπίσης πρὶν βγῇ ὁ ἥλιος, κοιτάζουν τὰ βουνά, ἀπὸ τὸ παράθυρο. Καὶ ἐξηγοῦν ὅτι παρακαλοῦν νὰ εἶναι γερὲς σάν τὰ βουνά ἢ ὅτι λένε τὸ ὄνομα τοῦ ἀγαπημένου τους καὶ παρακαλοῦν νὰ φανερωθῇ ἀπὸ τὰ βουνὰ καβαλλάρης.

Στὰ σπίτια ποὺ ἔχουν πολὺ λάδι πηγαίνουν τὰ κορίτσια πρῶι-πρῶι νὰ κοιτάξουν μέσα στὰ πιθάρια. Ἐκεῖ βλέπουν τὸ πρόσωπό τους καὶ παρακαλοῦν ὅπως εἶναι τὸ λάδι ἥσυχο καὶ ἀτάραχο, ἔτσι καὶ ἡ ζωὴ τους νὰ κυλήσῃ ἥσυχη, ἀτάραχη καὶ χωρὶς πίκρες.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΤΑΛΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

GIUSEPPE UNGARETTI

Όταν, κατά το σωτήριο και απολογητικό εκείνο έτος, το 1931, ο G. Ribemont-Dessaignes, γράφοντας, στην αγαπητή εκείνη Nouvelle Revue Française, την 'Ιστορία του Ντανταϊμού, προκαλούσε τις διαμαρτυρίες των τέως ντανταϊστών και συρρεαλιστών, τότε πιά, — Breton, Aragon, Eluard, Tristan Tzara, Francis Picabia κλπ. — για την ιστορία του πορτοφολιού ενός νεαρού γκαρσονιού καφενείου, πού η πορεία των ντανταϊστών έκλειψε, άνάμεσα στις έπιστολές πού έστάλησαν στο περιοδικό ή'ταν και μιὰ του Giuseppe Ungaretti, πού, άμέσως από την πρώτη φράση της, μις αποκαλύπτει την ποιότητα του έπιστολογράφου της: «Δέν είμαι «Ποιητής», γράφει, μιὰ «Ανθρωπος» — το είδος είναι σπάνιο, αλήθεια — πού από πάντα του ολοκαύτωνε τη ζωή του γιά κάτι πολύ πιό μεγάλο από τόν άνθρωπο, κι' αυτό είναι ή Ποίηση». Η φράση αυτή του Ungaretti, (μέλους της παρέας εκείνης) όπως κι' ολοκλήρωση, ή μικρότατη άλλωστε, έπιστολή του, ξεχωρίζει άμέσως από τις άσκοπες, και μη πειστικές, φλυαρίες των Aragon και Eluard — ή περίπτωση του Tzara είναι έντελώς διαφορετική — όχι μόνο γιά τόν έσωτερικό κραδασμό της και την έξομολογητική της διάθεση, μιὰ και γιά την άνεξάρτητη κριτική στάση πού φανερώνει άπέναντι στους συνοδοιπόρους του της διεθνούς ποιητικής πρωτοπορίας: «Ο Breton μένει γιά μένα, μις λεί, με τ' όνειρό του του conducteur d' hommes μιὰ ύπαρξη συγκινητική. Δέν είναι οι ιδέες του — οι ιδέες, άνοησία! — μιὰ ή δομητικότητα του αίματός του, πού με τραβά σ' αυτόν. Όσο γιά τόν Tristan Tzara δέν τόν θεωρώ ποτέ τίποτα περισσότερο από ένα χωρατατζή(!). Η πνευματική άνεξαρτησία του αυτή, φυσικά, δέν προέρχεται μόνο από το ότι ο ίδιος δέν έχει καμιά σχέση με το Ντανταϊσμό και με την ή'ηική ποιότητα των πατόνων της κίνησης, γιατί είναι πέρα πολύ γνήσιος κι' ένας από τους πιό πηγαίους του αιώνα μας, μιὰ γιατί όλος ο αισθητικός αυτός θόρυβος της Γαλλίας, ολοκλήρος ο αισθητισμός,

θά'λεγα, είναι ξένος στις πνευματικές, ήθικές κι' αισθητικές ακόμα καταβολές του.

Δέν ξέρω κανένα πνεύμα συγγενικό του στη Γαλλία — ο Pascal ίσως; — ή στους άγλογερμανούς, αλλά και στην 'Ιταλία ακόμα, θά'λεγα, άν έλειπε ό, τόσο μοναχικός κι' αυτός, Giacomo Leopardi. Ο Ungaretti όπ-τόσο ξεκινά από το Quattrocento — κι' όχι κι' ο Leopardi, όπως ο ίδιος ο Ungaretti, πιστεύει — και συγκεκριμένα από την αντίληψη εκείνη, πού δίνει ένα μόνο όνομα στη Φύση και στη "Όμορφιά: ο διάβολος πού έγινε σάρκα. Quattrocento, αλλά με όλες τις μεσαιωνικές του καταβολές.

Η μεσαιωνική Minne, με τόν άναμφισβήτητο θρησκευτικό και άσκητικόμορφο χαρακτήρα της, έγινε Liebe: έπιθυμία σάρκας και πάθος γήινου έρωτα. Η αντίληψη, φυσικά, των Ποιητών του Dolce stil nuovo, ότι τά γήινα κάλλη είναι ή υεία άντανάχλαση, δέν έχει λησμονηθή από τόν Michelangelo. Ο ίδιος μάλιστα ο Ungaretti λέει:

Fa' che sia scala di riscatto

La carne ingannatrice.

Άλλά αυτή είναι ή μιὰ όψη μονάχα του παγανιστικού νομίσματος, ή πιό θαμπή ίσως. Ο XIV αιώνας φέρνει ακόμα μέσα του το σπέρμα της έλλειψης, συχνά, συνείδησης και καλλιτεχνικής βούλησης, πού του κληρονόμησε ο μεσαίωνας. Αν οι καλλιτέχνες του μεσαίωνα έψαυαν μόνο τη φύση και τά έπιφαινόμενα από φόβο μήπως ναυαγήσουν στους άπειρους ψυχικούς χώρους, οι καλλιτέχνες του Quattrocento βρίσκονται ακόμα στο άκρότατο σημείο έκείνο, πού οι άμεσοι διάδοχοί τους θά κάμουν μεγάλη κατάχρηση φωνής και πού ή καταχτημένη από αυτούς ή'ηική έλευθερία του άτομου και το ξεσκάβωμα του από τόν άποστεγνωμένο δογματισμό της Έκκλησίας θά το καταστήσει ασύδοτο. Η άναγωγή όμως του Ungaretti στο Quattrocento όφείλεται, βέβαια, στη νοσταλγία του γιά τις τέτοιες ή τέτοιες ή 'ιχές και αισθητικές αξίες του, μιὰ και σέ βοήθατη ψυχική συγγένεια. Ότι στο Quattrocento είναι κα-

1. Σήμηση, όποτε από 18 χρόνια, και, κυρίως, μετά τις τελευταίες ποιητικές εκδηλώσεις του Tzara, δύσκολα κι' ο ίδιος ο Ungaretti θά έγραφε κάτι τέτοιο.

τάσταση, στὸν Ungaretti εἶναι ἐπιστροφή, εἶναι ὁ μόνος πὼς ὁ διάβολος ποὺ ἔγινε σάρκα, «διὰ τῆς σαρκὸς» νὰ γίνεи ἄγγελος :

*Fa' che sia scala di riscatto
La carne ingannatrice.*

Ὁ ἴδιος, ἄλλωστε, ὁ Ποιητής, σ' ἓνα μικρό, μὰ πόσο ἀποκαλυπτικό γιὰ τοὺς «Υμνους» του, μελέτημά του, γράφει : «Ο Michelangelo, τὸ ἴδιο ἀνίκανος ν' ἀπαρνηθεῖ τὸν Πλάτωνα ὅσο καὶ τὸ Χριστό, συνεπαρμένος ἀπὸ ἴσον ἔρωτα γιὰ τὴν ἀπαιτηλὴ σάρκα καὶ γιὰ τὸ ἀπολυτρωμένο πνεῦμα, πασχίζει μάταια ν' ἀνακαλύψει τὴν ὄψη τοῦ Θεοῦ μέσα σ' ἓνα κόσμον γιομάτον ἀπὸ ἐστίες ἀποσύνθεσης. Δὲ θάξερε παρὰ ν' ἀποκαλύψει μὲς στὴν κραυγὴ τῶν Pietà του, τὴν ἐπωτρικὴ του κόλαση. Κάθε ἀνθρώπος — γράφει — κινδυνεύει νὰ φυλακιστεῖ στὴ μοναξιά τοῦ πνεύματός του, νὰ κλειστεῖ στὴ φυλακὴ τῆς ὕλης, τῆς σχετικότητος, δηλαδή, ὅταν ἓνας ἀνθρώπος, καθὼς ὁ Pascal, δὲ βρῖσκει τίποτα περισσότερο νὰ πεῖ σὲ μιὰν ἀνθρώπινη κοινωνία, ἀπὸ τὸ νὰ ὁμολογήσῃ περιφρονητικά : *Le monde est l'œuvre de l'imagination*».

Ὁ κόσμος εἶναι τὸ ἔργο τῆς φαντασίας. Κι' ἡ φαντασία ; Αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ ἀποκάλυψη, ἡ μόνη ἐφικτὴ ἐλευθερία τοῦ αὐτοῦ, τὸ ὑπέρτατο ἀγαθὸ του ; Ἡ φαντασία σκοτώνει ἀργά, μὰ σταθερά τὴν ψυχὴ, τὴν ἐμποδίζει ἀπὸ τὴν πραγματικὴν φηγὴ τῆς πρὸς τὸν κόλπο τῆς θεότητος, ποὺ ἀνοίγει τὰ χέρια ἐπάνω στὸ Σταυρό, ἐξιλεώνοντας τὸ κοινὸ ἁμάρτημα, γιὰ νὰ μᾶς δεχτεῖ — μᾶς λέει ὁ Michelangelo. Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Pascal μᾶς βεβαιώνει πὼς ὁ ἀνθρώπος ὅν' ἀγωνιᾷ ἴσως τὸ τέλος τοῦ κόσμου σταυρωμένος ἐπάνω στὸ Σταυρό, χωρὶς νὰ μᾶς διευκρινίζει ὥστόσο τὴν οὐσία τοῦ Σταυροῦ. Εἶναι τάχα ὁ συμβολικὸς βράχος τοῦ αἰσχυρικοῦ Προμηθέα ; Σίγουρα φτάσαμε σ' ἓνα ἐπικίνδυνον λαβύρινθο ἀπὸ σύμβολα καὶ ἀλληγορίες. Μὰ ἐπίσης βέβαιο εἶναι πὼς στὸ ἐρεβώδες ἀδιέξοδο τοῦτο εἰσχωρεῖ ἀπὸ κάπου ἓνα φῶς : Καὶ τὸ φῶς αὐτὸ εἶναι σημεῖο ἐλπίδας σκοτεινὸ, ἡ ἀντίληψη πὼς τὸ οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὴ στιγμὴ κείνη ποὺ βλάστησε τὸ χριστιανικὸ δέντρο. Εἶναι ὁ πόνος. «On nous a promis enterrer l'arbre du bien et du mal», λέει τὸ μόλις ἀουστὸ παράπονο ἐνὸς περμένου Ἀρχαγγέλου — τοῦ Rimbaud. Μὰ ἡ Ἱστορία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ποίησης, ἀπὸ τὸ Quattrocento κ' ὕστερα, ἔχει τραφεῖ καὶ ποτιστεῖ ἀπὸ τοὺς καρποὺς τοῦ γνωστικοῦ δέντρου, τῆς χριστιανικῆς ἀγωνίας. Μιάς ἀγωνίας ποὺ μᾶς παρουσιάζεται μὲ ἀναβαθμούς, ποὺ γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ τῆς πραγμάτωση βρῖσκει διαφορτικὰς ἐξόδους. Ἄν στὸ Qua-

trocento καὶ στὸν Ungaretti ἡ σάρκα εἶναι διάβολος, στὸν Novalis τὸ ἀνθρώπινο κορμὶ εἶναι ὁ ἀνώτατος Λόγος καὶ στὸν von Platen ἀποτελεῖ τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Ἀπολύτου, τῆς κοσμικῆς Ἀρμονίας. Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονηθεῖ τὸ χριστιανικὸ περιεχόμενο στὸν νοσταλγὸ τοῦτο τοῦ κλασικοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος.

Δὲν πρόκειται, δηλαδή, μόνο γιὰ τὴν ἀντινομία τοῦ μὴ πεπερασμένου καὶ καιρικοῦ, τοῦ κορμιοῦ, ἢ γιὰ τὴν πάλῃ τῆς ἀφθαρτῆς οὐσίας τοῦ ὄντος νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὰ δεσμά τοῦ φθαρτοῦ σκηνώματος, ποὺ τὴν φυλακίζει. Ἡ ἀξέπεραστη, γιὰ τὸ χριστιανὸ ἀντινομία τούτη, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ποὺ διαμορφώθηκε ἰσορροπώντας ἀπόλυτα σὲ ἁρμονία καὶ ὁμορφιά σπουδῶν κλασικῶν Ἑλλήνων (ἀπὴχηση τοῦ ἰδανικοῦ αὐτοῦ ἔχοιμε στὸ γερμανικόν, κυριώτατα, πνεῦμα) δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἀντινομία Καλοῦ καὶ Κακοῦ.

Κ' ὕστερα ἀπὸ τὴν τόση χριστιανικὴ ἐμπειρία τοῦ ἁμαρτήματος, ἐμπειρία ποὺ ἀφοίρει τὴ γαλήνη ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο, ὁ Ungaretti θὰ φωνάζει :

*Anima, non saprò mai calmarti!
Mai non vedrò nella notte del sangue !*

Ἀλλὰ ἡ «νύχτα τοῦ αἵματος» δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸ χρόνο⁽¹⁾, ἀπὸ τὴν πορεία δηλαδή τοῦ ὄντος ἐπὶ τῆς γῆς⁽²⁾. Κ' ἡ τελευταία φάση τῆς ἀγωνίας μου εἶναι τούτη : Νὰ βλέπω πὼς εἶμαι ὁ τελευταῖος ἥσας ἐνὸς ὁράματος ποὺ ἀργίσει πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια καὶ νὰ ἔξω πὼς εἶμαι τελειωτικὰ καταδικασμένος νὰ σηκῶναι τὸ μαρτύριο τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, φορέας τῆς μνήμης, ὅχι τοῦ αὐτοῦ μου, μὰ τῆς Ἱστορίας :

*Memoria, memoria incessante,
Le nuvole della tua polvere
Non c'è vento che se le porti via !*

Ἀλλὰ ὁ Ποιητής ποὺ φέρνει τὴν ἀγωνία τούτη ἴσως τὰ ὕστατα ὁριὰ τῆς δὲν εἶναι ὁ Ungaretti, μὰ ὁ T. S. Eliot⁽³⁾, στὰ «Four Quartets» κυριώτατα.

ΑΡΗΣ ΔΙΚΤΑΙΟΣ

1. «Ὅδὸς ἄνω κάτω μία καὶ ὡυτή», λέγει ὁ Ἡράκλειτος.

2. «Μέτρησα τὴ ζωὴ, σταυρωμένος ἀπάνω στὸ κορμὶ μου, ὡς τὴν ὥρα, χρόνον τὸ χρόνο, αἶψα μὲ τὸν οὐδέν», λένει ὁ ὑποφαινόμενος στὴ «Σιωπὴ», κι' ὁ Giorgio Vigho : «O stringi i tempi in questa carne umana !»

3. I am tired with my own life and the lives of thos after me, I am dying in my own death and the deaths of thos after me, στὸ «A song for Simon».

GIUSEPPE UNGARETTI

ΥΜΝΟΣ ΣΤΟΝ ΕΛΕΟ

Εἶμαι ἓνας ἄνθρωπος πληγωμένος.

Καὶ δὲ θάθελα νὰ φεύγω
καὶ σιὸ τέλος νὰ φτάνω, ὦ Ἑλεος,
ἐκεῖ πού τὸν ἄνθρωπο ἀγροικᾷς
μὲ τὸν ἑαυτίο του μονάχο.

Δὲν ἔχω παρὰ ἔπαρση καὶ καλωσύνη.

Ἐξόριστος μὲς στοὺς ἀνθρώπους νιώθω
καὶ γι' αὐτοὺς τὴν τιμωρία μου ὑπομένω.

Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ βυθιστῶ μέσα μου!

Τὴ σιωπὴ ἔχω μὲ δνόματα ἀποικήσει,
τὴν καρδιά καὶ τὸ πνεῦμα μου ἔχω τεμα-
χίσει
γιὰ νὰ πέσω στὴ δουλεία τοῦ λόγου.

Καὶ σὲ φαντάσματα τώρα βασιλεύω.

Ὡ ξερὰ φύλλα,
ψυχὴ, πλανημένη ἐδῶ κ' ἐκεῖ...

Ὅχι, μισῶ τὸν ἄνεμο καὶ τὴ φωνή του
τὴν ἀμνημόνευτα ζωῶδη.

Θέ μου, ὅλοι αὐτοὶ πού σ' ἐξορκίζουν,
μόνο τ' ὄνομά σου γνωρίζουν.

Ἐσὺ πού μ' ἐδιωξες ἀπὸ τὴ ζωή,
θὰ μὲ διώξεις κι' ἀπ' τὸ θάνατο;

Δὲν εἶναι λοιπόν ὁ ἄνθρωπος πιά
ἄξιος γιὰ τὴν ἐλπίδα;

Ἀπολύεται ὁ κόσμος ἂν κρεμᾶσαι
στοῦ παραδείσου τὸν γαλάζιο ἐξώστη.

Ξεράθηκε ἡ πηγὴ τῆς τύψης;

Τί θὰ σήμεινε τὸ ἀμάχημα
ἂν στὴν ἀγνόγητα πιά δὲν θὰ ὁδηγοῦσε.

Ἡ σάρκα μόλις πού θυμᾶται
τὴν ἄλλοινη δύναμή της,
ἡ γερασμένη ψυχὴ εἶναι χέρσα καὶ τρελλή.

Δὲς τὴν ἀδυναμία μας, Θέ μου.

Θὰ θέλαμε κάποια βεβαιότητα.

Οὔτε γελᾷς πιά γιὰ μᾶς;

Λυπήσου μας λοιπόν, σκληρότητα,
θέλουμε νὰ ὑποφέρουμε καὶ νὰ τραγου-
δοῦμε.

Δὲ μπορῶ πιά νάμαι ἐντειχισμένος
σὲ μιὰν ἐπιθυμία δίχως ἀγάπη.

Διῆξε μας ἓνα ἔχνος
δικαιοσύνης.

Ποῦναι οἱ νόμοι; Ποιὸς εἶναι ὁ νόμος σου;
Κεραύνωσε τίς φτωχὲς μας συγκινήσεις.

Συμφίλιώσέ με μὲ τὴ σιωπὴ,
λύτρωσέ με ἀπὸ τὴν ἀγωνία.

Κουρλίστηκα χωρὶς φωνὴ νὰ οὐρλιάζω.

Δίδαξέ με πῶς νὰ προσεύχομαι.

Καὶ σὺ μελαγχολικὴ σάρκα
πού ἄλλοτε πάνω σου ἐβριθε ἡ χαρὰ
μάτι ἀπὸ κουρασμένη ἀφύπνιση μισοκλει-
[σμένο,

ὄνειρεύεσαι, ὑπερώριμη ψυχὴ,
τί θὰ γίνω ὅταν τὸ χῶμα μὲ σκεπάσει;

Μέσα μας εἶναι ὁ δρόμος τῶν νεκρῶν.

Ὁ χεῖμαρρος εἵμαστε τῶν ἱσκιων.

Αὐτοὶ εἶναι ὁ σπόρος πού σκάζει στὰ ὄνει-
[ρά μας,
τῶν μακρυνῶν μορφῶν τὴν ἐλαφρότητα
[ἔχουν.

Ἀπ' αὐτοὺς ἔρχεται ἡ μόνη ἀπόσταση πού
[μᾶς ἀπομένει.

Ὁ ἱσκιος τοὺς βαρβαίνει τὰ λόγια.

Ἡ ἐλπίδα ἐνὸς σωροῦ σκιᾶς
καὶ τίποτα ἄλλο, εἶναι ἡ τύχη μας;

Καὶ σύ, Θέ μου, δὲν εἶσαι
παρὰ ἓνα ὄνειρο μονάχα;

Σ' ἓνα ὄνειρο, τουλάχιστον,
οἱ ἀπόκοτοι, ἄς σοῦ μοιάσουμε.

Γέννα τῆς πιὸ καθάριας
παραφροσύνης μου.

Στῶν βλεφάρων τὸ νῆμα
δὲ ριγεῖ ὅπως σὲ σύννεφο κλαδιῶν ριγοῦνε
σπουργίτια τοῦ πρωτοῦ.

Ράθυμη ἐνός μας κατοικεῖ
μυστηριώδης θεομηνία.

Διαπερνῶμε τὸ πραγματικὸ
μ' ἓνα νῆμα φωτὸς
δλοένα λεπτότερο.

Δὲν ξέρεις πῶς νὰ γοητεύεις
χωρὶς νὰ σκοτώνεις ;

Δόσε μὲς λοιπὸν
τὴν υπέρτατη χαρὰ τούτη.

Ψυχὴ, πτωχὴ ψυχὴ, σάρκα ἀπλησθη ἀκόμα
κάτω ἀπ' τὸ κίβδηλο μαρτύριο...

Ἀνθρώπε, κοσμοφιασμένο σίμπαν,
ἐλπίζεις νὰ μεγαλώσεις τ' ἀγαθὰ σου,

μ' ἀπὸ τὰ πυρετικὰ χέρια σου
δὲ βγαίνουν παρὰ περιορισμένα.

Κρεμισμένη πάνω ἀπὸ τὴν ἄβυσσος
σ' ἓνα νῆμα ὅλο πιὸ ἀραχνένιο,
δὲ φουβᾶται
καὶ δὲ γοητεύεται,
ψυχὴ βυκολισμένη, ψυχὴ χαμένη,
παρὰ ἀπὸ τὴν ἴδια της κραυγὴ μονάχα

Ἀπὸ τὴ φθορὰ γιὰ νὰ σωθοῦμε,
ὕψιόνουμε τόπους,
καὶ γιὰ νὰ σὲ στοχαστοῦμε, Αἰώνιε,
δὲν ἔχουμε παρὰ βλαστήμιες.

ΥΜΝΟΣ ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

Σ' ἐσένα ἔρχομαι, νύχτα !

Τρέμειτε σὴ φωλὴ τῶν νεφῶν,
ἀψηλίκητα χέρια, ἄνθη ξυνθά.

Ἀλλ' ὅρθε δρόμε, ἀθόρυβο νῦνα,
τὰ βλέμματά σου θάχω πλὺ ξεχνοῦν.

Τὴν καρδιά μου ἐγκατάλειψα,
τὴ σκέψη μου ἔχασα...

Μ' ἔχεις, σὰ θεό,
ἐλεύθερο σιτὴν ἀγκαλιά σου.

ΤΡΙΑ ΣΧΟΛΙΑ

Ἀκουσα ὅταν σηκωθήκατε τὸ πρωῒ,
ὑποτερα πλύνετε μὲ πορφυρὸ καὶ γαλάζιο
τὸ ἀτλωμένο μου χέρι.

Οὐρανέ, ἐρωτικὰ χρώματα,
τὸ πρωῒνὸ τοῦτο, τὸ παιδί σας
κρατᾷ σὶδὸ χέρι τὸ πλέον ὠραῖο
τριαντάφυλλο τοῦ ὄνειρου του.

Γερασμένος σιτὸν δρόμους τῆς ἐσπέρας,
στὸ σκοτεινὸ ξάπλωσα γριμίδι,
καὶ γεύτηκα ἀτέλειωτα τὴν ἐπιθυμία τούτη,
ταραγμένη κραυγὴ καὶ φτερωμένη
πλὺ συγκρατεῖ ἓνα φῶς

ὅταν πεθαίνει.

Ὅλα τὰ ἔκοψε τὸ κάλοκαίρι,
μὰ ἡ πιπαρούνα ξαναβρίσκει
τὸ αἷμα τῆς σιτὸν ἴσκιον,
καὶ φεγγαρίσια φωνὴ
εἶναι ἡ φωνὴ πλὺ ριγολογιέται,
κ' ἡ θλίψη τοῦ ἀνθρώπου
δὲν εἶναι παρὰ ἓνα καλάμι,
αὐτὶ πλὺ ἐνεδρεύει,
ἀλλὰ ἄφροβον κ' ἀνελέητο.

ΜΕΤ. ΑΡΗΣ ΔΙΚΤΑΙΟΣ

NICOLAY HARTMANN, Ο "ΘΕΜΕΛΙΩΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ,"

I. ΟΙ ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Ἡ σχηματική παράσταση πού δημοσιεύεται στήν ἐπομένη σελίδα ἐξεικονίζει τίς ὀντολογικές περιοχές, ὅπως τίς καθορίζει ὁ N. Hartmann.

Ἄν παραστήσωμε μὲ ἓνα κύκλο τὴν περιοχή τοῦ ὑποκειμένου ἕνας ἄλλος εὐρύτερος κύκλος σημειώνει τὸ χῶρο τῶν ἀμέσως προσιτῶν ἀντικειμένων. Ἐνας εὐρύτερος κύκλος σημειώνει τὸ χῶρο μέσα στὸν ὁποῖο τοποθετεῖται ἡ περιοχή πού περιέχει τὰ ὑπεραντικειμενικά νοητὰ ὄντα. Εἶναι πράγματα πού δὲν ἔγιναν ἀκόμη ἀντικείμενα, ἡμποροῦν ὅμως νὰ γίνουν κατανοητὰ καὶ νὰ ἀντικειμενικοποιηθοῦν. Ἄλλὰ ἔξω ἀπὸ τὴν περιφέρεια τοῦ κύκλου αὐτοῦ ἐξαπλώνεται ὁ ἀτελεύτητος ὠκεανὸς τοῦ ὑπεραντικειμενικοῦ καὶ ὑπερνοητοῦ πού μένει ἀπρόσιτος στήν αἴσθησι, στὸ λόγο καὶ τὴ νόησι.

II. Ο ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΡΗΤΟΝ

§ 1. Τὸ ὀντολογικὸ ὑπόστρωμα τῆς γνώσεως.

Ἡ σχηματική παράσταση πού ἀπεικονίζει τίς ὀντολογικές περιοχές μᾶς βοηθεῖ γιὰ νὰ κατανοήσωμε τὴ γνώσι στὸ οὐσιαστικὸ τῆς βάθος. Ἡ γνώσι θεωρημένη ὡς ὀντολογικὴ σχέση ἀνάμεσα στὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ ἀντικείμενο παίρνει μιὰ θετικὴ θεμελίωσι καὶ ἐπιβεβαίωσι. Τὸ ὑποκείμενο καὶ τὰ ἀντικείμενά του εἶναι ὑπαρκτὰ μέλη τῆς γενικᾶς θεωρημένης ὀντολογικῆς σφαίρας καὶ ἐποικοδομοῦνται ἐπάνω στίς ἴδιες προϋποθέσεις τῆς πραγματικότητος. Οἱ ἀνάμεσα σ' αὐτὰ (ὑποκείμενο-ἀντικείμενα) ὀφιστάμενες σχέσεις δένονται ἀδιάσπαστα μέσα σὲ μιὰ «πραγματικὴ ὀντολογικὴ σύνδεσι». Ἡ γνωσιολογικὴ ἀρα συσχέτισι πού συνδέει τὸ ὑποκείμενο πρὸς τὰ ἀντικείμενα, δείχνει ὁ N. Hartmann, ὅτι εἶναι κατὰ βάθος «ὀντολογικὴ». Ὡς προϋπόθεσι τῶν γνωσιολογικῶν συσχετισμῶν προηγείται ἡ πραγματικὴ ἀντιμετώπισι πού σημειώνεται ἀνάμεσα στὴ συνείδησι καὶ στὰ ἀντικείμενα.

Ὡστε ἡ γνώσι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὀντολογικὴ ὕψι τοῦ ἀντικειμένου καὶ ὑποκειμένου καὶ δὲν συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Κατὰ τὸ γνωσιολογικὸ φαινόμενο ἐπισυμβαίνει ὁ ἀπὸ μέρους τοῦ ἀντικειμένου καθορισμὸς τοῦ ὑποκειμένου. Τὸ ἀντικείμενο μένει ἀμετάβλητο, ἐνῶ τὸ ὑποκείμενο δεχόμενον τὴν ἐπενέργεια τοῦ ἀντικειμένου ὀφίσταται τροποποιήσεις κατὰ τὴν οὐσία του. Ὡστε τὸ ἀντικείμενο πού ἔχει κατανοηθῇ ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο, συγκρινόμενο μὲ τὸ ὑπερνοητὸ πού δὲν καθυποτάχθηκε στήν γνωστικὴ ἐπενέργεια τοῦ ὑποκειμένου, δὲν παρουσιάζει θεμελιώδη ὀντολογικὴ διαφορὰ, ἀφοῦ δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὸ ἐπηρεάσῃ ἡ γνωσιολογικὴ λειτουργία ἀλλὰ τὸ ἀφίνει ὅπως εἶναι.

Ἀπὸ τὴν παρατήρησι αὐτὴ προκύπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ γιὰ τὰ προσιτὰ στὴ γνώσι ἀντικείμενα ἡμπορεῖ νὰ τεθῇ πρόβλημα ὀντολογικόν. Παλαιότερα ὁ ἰδεαλισμὸς ἔλεγε ὅτι, ἀφοῦ ἡ συσχέτισι τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ἀντικείμενο εἶναι πρόβλημα καθαρὰ γνωσιολογικόν καὶ ὑποκειμενικόν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ λόγος γιὰ τὸν ὀντολογικόν πυρῆνα τοῦ γνωστικοῦ φαινομένου. Ὁ Kant ἐδίδασκεν ὅτι ἡ γνώσι μᾶς ἀναφέρεται μόνον σὲ φαινόμενα. Ξεπερνώντας ὁ N. Hartmann τὸν κριτικὸν ἰδεαλισμὸν διακρίνει τὴν ὑπαρξὴ ὀντολογικοῦ πυρῆνος καὶ μέσα στὰ γνωσιολογικά δεδομένα. Καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ ὑποκείμενο μαζί μὲ ὅλα τὰ γνωσιολογικά στοιχεῖα πού ἐμφανίζονται μέσα σ' αὐτὸ ἔχει κάποιον «εἶναι» καὶ οἱ ἐπισυμβαίνουσες μέσα σ' αὐτὸ ψυχολογικὲς «παραστάσεις» εἶναι σχηματισμοὶ ὑπαρκτοὶ πού σημειώνονται μέσα σὲ ἓνα ὑπαρκτὸ ὑποκείμενο.

Ἐκεῖνο πού τονίζει ὁ N. Hartmann εἶναι ὅτι τόσο τὸ ὑποκείμενο ὅσο καὶ τὸ ἀντικείμενο ἀποτελοῦν μέλη μιᾶς ἐνιαίας ὀντολογικῆς συνάφειας. Ἀνήκουν, τόσο τὸ ἓνα ὅσο καὶ τὸ ἄλλο, στὸν ἴδιον πραγματικὸν κόσμον. Παρόμοιες ὀντολογικὲς σχέσεις μεταξὺ ὄντων πού εὐρίσκονται μέσα στὴν κοσμικὴν περιοχή εἶναι πολλὴ συχνές. Ἡ σχέση ὅμως τοῦ ἀνθρώπου θεωρημένου ὡς ὑποκειμένου πού πραγματοποιεῖ γνώσι εἶναι προνομιακὴ. Ξεχωρίζει ἀπὸ ὅλες τίς ἄλλες, γιὰ τὴν συνοδεύεται ἀπὸ τὸ

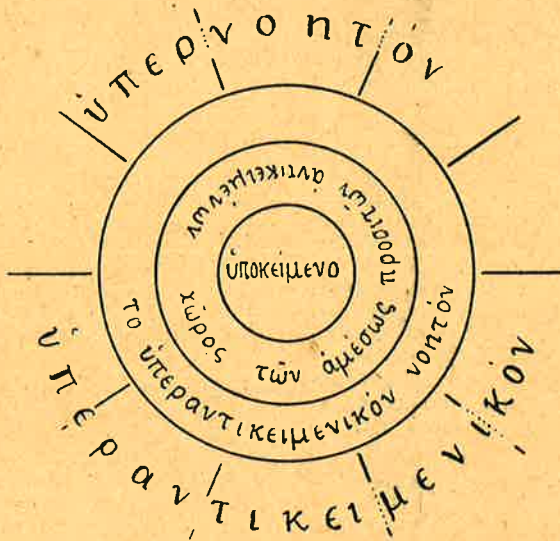
* Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενον.

συνειδησιακό φαινόμενο. Ο άνθρωπος έρχόμενος σέ συνάφεια με τὰ όντα όχι μόνο έμπλέκεται σέ άλληλεπιδράσεις πρὸς αὐτά, αλλά έχει και τήν Ικανότητα νά τὰ αναπαριστά. Κατά κάποιον τρόπο ή ανθρώπινη συνείδηση είναι τό σημείο εκείνο μέσα στό όποιο πραγματοποιεί τό σύμπαν έναν αντίκατοπτρισμό τοῦ έαυτοῦ του. Με τή γνωσιολογική ενέργεια τοῦ ανθρώπινου ύποκειμένου ένα τμήμα τής αντικειμενικής περιοχής διαφωτίζεται και γίνεται κατανοητό. Ένα τμήμα από τό άκαταμέτρητο πέλαγος τοῦ άγνώστου μάς περιβάλλει, γίνεται με τὰ γνωσιολογικά ενεργήματα ύποχείριο στην ανθρώπινη σκέψη και στό λόγο. Κάθε φορά όμως ή σκέψη και ό λόγος πού προσπαθούν νά έπεκτείνουν τήν περιοχή τοῦ νοητοῦ μακρύτερα, αισθάνονται ότι κάτι ύπάρχει πιά πέρα. Αισθάνονται ότι ύπάρχει μια άκατάλυτη συνάφεια μεταξύ τοῦ νοητοῦ και ύπερνοητοῦ, τοῦ λογικοῦ και τοῦ ύπερλογικοῦ. Παρ' όλον όμως ότι προσκρούει στό ύπερνοητό ό άνθρωπος λόγος, κυριαρχείται από τήν τάση νά λησμονήση τήν ύπαρξη τής ύπερλογικής περιοχής και νά άγκιστρωθί στόν έαυτό του.

Ο ά άνθρωπος πού φιλοσοφεί, λέει ό Ν. Hartmann, παθίνει ό,τι και ό άστρονόμος. Τό πρόβλημα τής άστρονομικής έρεύνης είναι νά καταστή κατανοητή ή ένταξη τής γής μέσα στό γενικό σύστημα τών κοσμολογικών φαινομένων. Ξεκινώντας ό άστρονόμος από τὰ περιωρισμένα στοιχεία πού τοῦ δίνει ή παρατήρηση, προσπαθεί νά λύση τό μεγάλο πρόβλημα πού όρθώνεται έμπρός του. Μοιραία όμως εύρίσκεται στην άνάγκη νά πάρη ως σταθερό σημείο αναφοράς τή γή, θεωρώντας τήν άκίνητο σημείο και σχετίζοντας πρὸς αὐτή τὰ κοσμικά σώματα και τις κινήσεις τους. 'Απ' αὐτή τήν τάση έδημιουργήθηκε τό γεωκεντρικό σύστημα πού έκυριάρχησε κατά τήν αρχαιότητα και τό μεσαιώνα. Κατά τόν ίδιο τρόπο και ό άνθρωπος πού φιλοσοφεί έχει τήν τάση νά πάρη ως άκίνητο σημείο αναφοράς τήν ίδια του τή σκέψη, τό λόγο (ratio). 'Υποκύπτει στην πλάνη νά θεωρήση τό «είναι» έξηγημένο από τό λόγο. Μιά τέτια άποψη στενεύει άκαταμέτρητα τή φιλοσο-

φική περιοχή, γιατί ό άνθρωπος λόγος δέν έχει τήν εύρύτητα πού χρειάζεται για νά περιλάβη τὰ όντολογικά δεδομένα σέ όλο τους τό πλάτος. Όπως λοιπόν ό άστρονόμος έχει χρέος νά έλευθερωθί από τό γεωμετρισμό του, κατά τόν ίδιο τρόπο και ό όντολόγος φιλόσοφος χρεωστεί νά άπελευθερωθί από τὰ δεσμά τοῦ λόγου (rationalismus) και νά ρυθίση τις μελέτες του προσανατολιζόμενος πρὸς τό ύπερνοητό και ύπερλογικό.

§ 2. 'Η διπλή πλαισίωση τοῦ λόγου (ratio) από τό ύπερνοητό.

“Αν στρέψωμε τήν προσοχή μας στόν ίδιο τό λογο (ratio) και θελήσωμε νά κάμωμε μία διαπίστωση τών όρίων μέσα στα όποια έκδηλώνει τήν ενεργητικότητα του, θά διαπιστώσωμε ότι τόν περιβάλλει ή ύπερλογική περιοχή και από τις δύο πλευρές. “Ας θεωρήσωμε τή σκέψη και τό λογο ωςάν μία νοητή εύθεία γραμμή ΑΒ πού παίρνεται στην άφετηρία της από τό ύποκείμενο Α κατευθύνεται πρὸς τήν αντικειμενική περιοχή Β. “Όπως έδείξαμε στα

προηγούμενα, προχωρώντας ό λόγος πρὸς τήν αντικειμενική περιοχή προσκρούει στό τέλος στό ύπερνοητό και ύπερλογικό. “Αν τώρα στρέψωμε τὰ μάτια μας και πρὸς τό σημείο τής άφετηρίας Α, θά βεβαιωθούμε ότι και από τήν πλευρά αὐτή πλαισιώνεται από τό ύπερνοητό και ύπερλογικό στοιχείο. “Αναγγέλλει τήν παρουσία του τό ύπερλογικό όχι μόνο όταν παρακολουθοῦμε τήν κατεύθυνση τοῦ λόγου πρὸς τὰ αντικείμενα, αλλά και όταν μελετήσωμε τή συσχέτισή του πρὸς τό ύποκείμενο. Οι σκέψεις πού άκολουθοῦν θά κάμουν φανερή τήν παρουσία ενός ύπερλογικοῦ ύποστρώματος και στή σφαίρα τοῦ ύποκειμένου.

Έσυνθησίσαμε νά βλέπωμε τό λογο και τή σκέψη ως κάτι τό δεδομένο και τό έτοιμο. “Αν όμως θελήσωμε νά προβούμε σέ μία έστια και πρόχειρη διασκόπησή τους, θά διαπιστώσωμε ότι πρόκειται για περίπλοκος σχηματισμούς πού προϋποθέτουν τήν παρουσία πολλών στοιχείων. Τά στοιχεία πού απαιτούνται για νά πάρη ή

πόσταση ή σκέψη και ο λόγος δέν είναι από μόνα τους φανερά. Μένουν κατά την έκτέλεση των συνειδησιακών λογικών ένεργημάτων βυθισμένα μέσα στην περιοχή του ψυχικού άσυνειδήτου. Έκτελώνοντας μία στροφή προς τα «ένδον» προσπαθούμε να παρακολουθήσουμε τις προϋποθέσεις των λογικών ένεργημάτων έως τις βαθύτατες ρίζες τους, πού μας οδηγούν στις περιοχές του ύποσυνειδήτου και άσυνειδήτου. Ήμπορομε να τις παρακολουθήσουμε μόνο έως σε κάποιο σημείο. Άλλά στο τέλος διαπιστώνουμε ότι και αυτές οι προϋποθέσεις προχωρούν σε μία περιοχή πού αρνείται να υποταχθί στην νόηση. Μέσα στα βάθη του ύποκειμένου αναγγέλλει την ύπαρξή του το ύπερνοητό και ύπερλογικό. Ή έμπειρική ψυχολογία είναι καλά πληροφορημένη για το γεγονός αυτό και παραδέχεται ότι ο έσω-τερικός ύποκειμενικός κόσμος ξεφεύγει από την κατανόσή μας. Έπάνω στο ύπερλογικό στοιχείο το ένθρονισμένο στην έσωτερική ύποκειμενική περιοχή προσκορύνοντας ο Ήράκλειτος έλεγε ότι τα «τέρατα» της ψυχής είναι άδιερεύνητα και παρουσιάζουν άπέραντο βάθος. Ώστε το ύποκειμενο παραμένει και αυτό όπως και το αντικείμενο, όταν προχωρήσουμε στη βαθύτερή του ουσία. Ξεχω από τη σφαίρα του νοητού και λογικού.

Όχι μονάχα σε μία προς τα μέσα ένδοσκοπική αυτόπαρατήρηση παρουσιάζεται το ύπερλογικό ύπόστρωμα του ύποκειμένου, αλλά και στο αντίκρουσμα πού ήμπορεί να βίλη και μεταξύ των διαφορετικών ύπαρκτων ύποκειμένων. Ή αντίληψη για την ύπαρξη ενός τυπικά θεωρημένου «ύπερβατικού ύποκειμένου», όπως μας συνήθισε να το βλέπουμε ο κριτικός ιδεαλισμός, μας κάνει να λησμονούμε ότι το ύποκειμενο ύπάρχει μέσα στο δεδομένο κόσμο και ότι αντικρύζεται από άλλα ύποκείμενα. Άν τοποθετήθουμε στη συνήθη και άνεπηρέαστη από κάθε φιλοσοφική προκατάληψη, ρεαλιστική τοποθέτηση, θα διαπιστώσουμε ότι όλα τα άλλα ύποκείμενα τοποθετούνται από το δικό μας έγώ στην περιοχή των αντικειμένων. Όπως αντιμετώπιζω ένα υλικό σώμα πού εύρσκεται μέσα στην περιοχή των αντικειμένων, κατά τον ίδιο τρόπο στέκεται απέναντί μου και ένα ξένο ανθρώπινο έγώ. Όπως κατά τρόπο μερικό μόνο ήμπορώ να κατανοήσω ένα αντικείμενο, έτσι ή κατανόηση πού έχω για ένα διαφορετικό από το έγώ μου ύποκείμενο είναι μερική. Άφινει πάντοτε ένα ύπερλογικό υπόλοιπο. Ώστε και από την άποψη αυτή διαπιστώνεται ότι μέσα και σ' αυτό το ύποκειμενο ύπάρχει ένα στρώμα πού αρνείται να υποταχθί στη νόηση και στο λόγο.

Άπό την ανάλυση πού έγινε προκύπτει και το ακόλουθο πόρισμα. Ύπάρχει κατά βάθος όμογένεια μεταξύ του αντικειμένου και του ύποκειμένου. Και τα δύο είναι όμο-

γενή γιατί αποτελούν τμήματα του γενικά νοούμενου όντος. Ή έτερογένειά τους έγκειται μόνο στο ότι το ύποκειμενο έχει μία δική του έσωτερική σφαίρα, τη συνειδησιακή σφαίρα. Σχετικά όμως με την όντολογική αξία του γνωστί και φαινομένου ή παρουσία της συνειδησιακής σφαίρας μένει χωρίς σημασία, έπειδή ή γνώση άποτελεί ύπέρβασή της, όντας όντολογική συσχέτιση του ύποκειμένου προς το αντικείμενο.

Ή ανάπτυξη πού προηγήθηκε μας δίνει την εύχέρεια να καθορίσουμε την τοποθέτηση του λόγου (ratio). Ή παρακολούθησή του και προς το τέλος μας έδειξε ότι είναι πλασιωμένος και από τις δύο πλευρές από το «άλογον» και «άρρητον». Έχει τοποθετηθί ανάμεσα σε ένα «ύποκειμενικό άρρητο» και σε ένα «αντικειμενικό άρρητο», δηλαδή ανάμεσα σε ένα ύπαρκτο ύποκειμενο και σε ένα ύπαρκτο αντικείμενο. Έχομε λοιπόν το δικαίωμα να ειπούμε ότι ή περιοχή του νοητού και λογικού μαζί με τις σφαίρες των ιδεωδών και πραγματικών αντικειμένων άποτελεί «πεπερασμένο τμήμα μέσα στο άκαταμέτρητο πλήθος του ύπερνοητού και ύπερλογικού». Το ύπερνοητό έκτείνεται σε άκαταμέτρητες διαστάσεις πέρα από το νοητό και το καταληπτό. Ώστε το ύπερλογικό άποτελεί το πλαίσιο μέσα στο όποιο έν πάρχει το λογικό. Δέν είναι λοιπόν το «είναι» έναρθρωμένο μέσα στο νοείν, όπως υποστηρίζει ο ιδεαλισμός, αλλά το «νοείν» μέσα στο «είναι». Και ή ύποκειμενική συνειδηση δέν είναι τίποτε άλλο παρά μία όντολογική συσχέτιση. Γι' αυτό και ή γνώση και ο λόγος πού όντοποιείται έπειτα από τα συνειδησιακά γεγονότα, άποτελεί κατά βάθος μία τέτια συσχέτιση. Το σύνολο των γνώσεών μας προκύπτει έπειτα από μία συσχέτιση του λόγου προς το ύπερλογικό.

§ 3. Ή αντίστοιχη της αντίστροφής του Kant.

Στη διαπίστωση ότι το νοείν πρέπει να θεωρηθί έναρθρωμένο μέσα στο είναι άποδίδει ο N. Hartmann μεγάλη βαρύτητα. Τη χαρακτηρίζει ως «αντίστροφή της κοπερνίκειου στροφής του Kant». Είναι γνωστό ότι ο Kant θέλησε να αντιστρέψι την πορεία των γνωσιολογικών στοχασμών. Ή παλαιότερη γωσιολογία έθεωρούσε ως άμετακίνητο στοιχείο την αντικειμενικότητα και ήθελε να άποδείξει, ότι σύμφωνα προς αυτή διαμορφώνονταν ή γνώση. Ο Kant έτοποθέτησε ως άρχικό σημείο της γνωσιολογικής άναφοράς το ύποκείμενο και έλεπε, ότι τα φαινόμενα διαμορφώνονται κατά την έξωτερική προσιτή στη γνώση μορφή τους σύμφωνα με την ύφή του ύποκειμένου. Αυτή την αντίληψή του την έθεώρησεν ο ίδιος ως έπαναστατικό γεγονός και την παραλλήλισε με την ήλιοκεντρική θεωρία του Κοπερνίκου Γι' αυτό και την έχαρακτήρισεν ως «κοπερνίκειο στροφή». Ο N. Hartmann βλέ-

πει άλλοιως τὰ πράγματα. Κατὰ τὴν ἀντίληψή του καὶ ὁ Kant δὲν ἐπραγματοποίησε κατὰ ἀνάλογο πρὸς ἐκεῖνο ποῦ ἔκαμε ὁ Κοπέρνικος στὴν ἀστρονομία. Ἐπῆρε ὁ Kant ὡς σταθερὸ σημεῖο τὸ ὑποκείμενο καὶ ἔβαλε τὰ ἀντικείμενα νὰ περιστρέφονται γύρω ἀπ' αὐτό. «Ὅλα περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο ποῦ μένει ὡς ἀκίνητο πολικὸ σημεῖο. Μία τέτια τοποθέτηση ὅμως σημαίνει τὴν ὑποταγή τοῦ «εἶναι» στοῦ «λόγου». Ὑψώνει οὖν κυριαρχικώτερη θέση ἓνα πεπερασμένο γεγονός, δηλ. τὴν ὑποκειμενικὴ λογικὴ σκέψη, λησμονώντας ὅτι αὕτη εἶναι ἓνα ἀσήμαντο ἀπόκομμα ἀπὸ τὴν ἀκαταμέτρητὴ ἔκταση τοῦ ὑπερλογικοῦ καὶ ὑπερνοητοῦ. Ἡ ἀντιστροφή ποῦ θὰ μοιάζει μὲ ἐκεῖνο ποῦ ἔκαμε ὁ Κοπέρνικος, λέει ὁ N. Hartmann, εἶναι τὸ νὰ ὑποτάξωμε τὸ λόγο στοῦ «εἶναι». Μιὰ τέτια ἀντιστροφή ἐναρθώνει τὸ λόγο σ' ἓνα μεγαλύτερο ὀντολογικὸ σύστημα, ποῦ δὲν ρυθμίζει τὴν κίνησή του σύμφωνα μὲ τὸ λόγο. Ἀντίθετα ὁ λόγος παίρνει γιὰ σημεῖο ἀναφορὰς τὸ εἶναι. Ἐπειτα ἀπὸ μιὰ τέτια συσχέτιση ἡμποροῦμε νὰ καταλάβωμε πὼς ὁ λόγος ἡμπορεῖ νὰ μᾶς κάμῃ προσιτὸ κατὰ κάποιον τρόπο τὸ «εἶναι». Ἐπειδὴ ὁ λόγος ἀντιμετωπίζει τὴν περιοχὴ τοῦ ὑπερνοητοῦ καὶ λειτουργεῖ ὡς συσχέτιση ἀνάμεσα στὸ πεπερασμένο καὶ τὸ ἀπείρο, συνάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος λόγος μένει πάντοτε στὰ οὐνόρα τοῦ πεπερασμένου. Ἀποτελεῖ ἡ καθωρισμένη περατότητα γιὰ τὴν ἀνθρώπινη σκέψη καὶ γιὰ τὸν ἀνθρώπινον λόγο χαρακτηριστικὸ ὀντολογικόν. Ἡ διαπίστωση αὕτη ἔκαμε τὸν N. Hartmann νὰ ἀποσχισθῇ ἀπὸ τὴν ἰδεαλιστικὴ σχολὴ τῆς Μαρβούργης, παρ' ὅλον ὅτι μέσα σ' αὕτη εἶχε πάρει τὴν πρώτη φιλοσοφίᾳ του μύηση. Τὸ ἀντικείμενο γιὰ τοὺς Μαρβουργιανούς ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς παραγόμενον ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ δύναμη τῆς σκέψεως. Μιὰ τέτια δημιουργικότητα τοῦ λόγου τὴν εἶχε δεχθῇ καὶ ὁ Kant, ἀλλὰ τὴν περιώριζε μόνο στὴν περιοχὴ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φυσικῆς. Ἀργότερα ὁ Windelband καὶ ὁ Rickert θέλησαν νὰ ἐφαρμόσουν τὴν υπερβατικὴ καντιανὴ μέθοδο στὶς πνευματικὲς ἐπιστῆμες καὶ στὶς ἐπιστῆμες τοῦ πολιτισμοῦ. Αὕτῃ ἡ προσπάθεια ἔγινε αἰτία νὰ νομισθῇ ὅτι ὁ δημιουργικὸς χαρακτήρας τοῦ νοητικοῦ ἐνεργήματος εἶναι κάτι ποῦ δὲν περιορίζεται στὴν περιοχὴ τῶν μαθηματικῶν ἀντικειμένων ἀλλὰ ἰσχύει γιὰ ὅποιονδήποτε εἶδος ἀντικειμένων. Ὁ N. Hartmann ἦταν ἀπὸ τοὺς πρώτους ποῦ κατενόησαν, ὅτι μιὰ τέτια ἀντίληψη δὲν ἐναρμονίζεται μὲ τὰ πραγματικὰ γνωσιολογικὰ δεδομένα καὶ ἔπρεπε νὰ διορθωθῇ καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ. Στὴν ἀλαζονικὴ ὑπερφροσύνῃ τῶν ἰδεαλιστικῶν φαντασιώσεων ποῦ θέλουν νὰ ἐξάρουν τὴν δημιουργικότητα τοῦ λόγου, ἀντιτάσσει ὁ φιλόσοφος μᾶς τὴν περατότητά του. Ἡ συναίσθησις τῶν ὁρίων τῆς ἀνθρώπινης γνώσεως ἀνανεώνει τὴν

κριτικὴ διάθεση τῆς φιλοσοφίας χωρὶς νὰ μᾶς ἐξωθῇ στοῦ σκεπτικισμοῦ καὶ στοῦ ἀγνωστικισμοῦ.

§ 4. Ἡ περατότητα τῶν γνώσεών μας.

Θὰ ἡμποροῦσε νὰ καταλήξῃ κανεὶς στὴ σκέψη ὅτι ἡ διαπίστωση ποῦ μᾶς βεβαιώνει ὅτι ἡ σφαῖρα τοῦ νοητοῦ ἐναρθρύνεται καὶ πλασιώνεται μέσα στὸν ἀπέραντον ὠκεανὸ τοῦ «ἀρρήτου» καὶ «ἀλόγου» θὰ μᾶς ἔκανε διστακτικὸς γιὰ τὴν ἀξία τῆς γνώσεως. Ὁ N. Hartmann παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀξία τῆς γνώσεως δὲν ἔχει νὰ ἐπηρεασθῇ καθόλου ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι πέρα ἀπὸ τὸ ἐγνώσμενον μένει ὡς ὑπόλοιπο ἡ ἀπέραντη περιχὴ τοῦ ὑπερνοητοῦ καὶ ὑπεραντικειμενικοῦ. Μένει πάντοτε σταθερὰ βεβαιωμένον ὅτι ἡ γνώση ὅσο μικρὴ καὶ ἂν εἶναι ἡ ἔκτασή της, ποτὲ δὲν παύει νὰ εἶναι συσχέτιση τοῦ ἐγνώσμενου πρὸς τὸ ἀγνώστο. Τὸ ὅριον ποῦ χωρίζει τὴν ἐγνώσμενη περιοχὴ τοῦ ἀντικειμενικοποιημένου ὄντος ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ ἀγνώστου δὲν εἶναι ἀμετακίνητο. Διὰρκῶς μετακινεῖται μὲ τὴν πρόοδο τῶν ἐπιστημῶν καὶ ὑποτάσσει κάτω ἀπὸ τὴν γνώση μᾶς καινούριες περιοχὲς ποῦ προτύτερα ἦταν ἀγνώστες. Ἡ διαπίστωση ὅτι ὑπάρχει ἡ περιοχὴ τοῦ ὑπερλογικοῦ σημαίνει, ὅτι τὸ εἶναι γενικὰ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀπέραντον καὶ ἀτελεύτητο. Ἐξαιρεῖ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὄντος γενικὰ χωρὶς νὰ ἐλαττώνῃ τὴν ἀξία τῆς γνώσεως. Ἀντίθετα γίνεται ἀφορμὴ νὰ συσχετίζεται ἡ ἀρχικὴ γνώσις μὲ περισσότερο ἐκτεταμένες περιοχάς. Ἀποκτώντας ἡ γνώσις ἐπὶ γνώσῃ γιὰ τὴν περατότητά της εὐρύνει τὴν προοπτικὴ της καὶ παίρνει ἐπαφὴ μὲ τὴν περιοχὴ τοῦ ὑπερνοητοῦ. Ἡ ἀληθινὰ φιλοσοφικὴ ἀίσθησις τῶν ἀπορητικῶν προβλημάτων προϋποθέτει μιὰ τέτια ἐπαφὴ μὲ τὸ ὑπερνοητὸ καὶ ὑπεραντικειμενικόν. Ὁ Φάουστ τοῦ Φάουστ ποῦ δὲν κατανόει τὸν πεπερασμένον χαρακτήρα τῆς ἀνθρώπινης γνώσεως, τυφλωμένος ἀπὸ τὶς ἀποσπασματικές ἐπιτυχίες, δὲν ἀντιλαμβάνεται τὸ βάθος τοῦ προβλήματος. Γι' αὐτὸ ἀναφωνεῖ «Ξέρω πολλά, θὰ ἤθελα ὅμως ὅλα νὰ τὰ γνωρίσω». Μιὰ τέτια ἀναφώνηση εἶναι γιὰ τὸν N. Hartmann ἀφόρητὴ «αὐθάδεια τοῦ γενικευμένου ρασιοναλισμοῦ, ψεύτικο ἐπιστημονικὸ πάθος, πιστοποιημένο γνωσιολογικὸ αἴτημα.» Ὁ σεβασμὸς ἐμπρὸς στοῦ ἀνεξάντλητο «βάθος τῶν πραγμάτων», ὁ ἀκατάλυτος θαυμασμὸς ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ μεγάλο τῶν προβλημάτων, ἀποτελεῖ τὸ ἀληθινὸ πάθος τοῦ φιλοσόφου.

§ 5. Ἱστορικὲς συσχετίσεις.

Ἄν ἡθέλαμε σχολιάζοντας τὰ ὅσα ἐξέτεθηκαν νὰ προχωρήσωμε σὲ ἱστορικὲς συσχετίσεις, εὐκόλο θὰ ἦτον νὰ διαπιστώσωμε ὅτι ὁ N. Hartmann ἐπεξεργάζεται μὲ πρωτοτυπία τὰ αἰώνια θέματα τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ. Ἡ ἀντίληψις του

γιὰ τὴν πλαisiώση τοῦ ἐγνωσμένου τμήματος τοῦ ὄντος μέσα στὸ ὑπεραντικειμενικὸ καὶ ὑπερνοητὸ μᾶς κάνει νὰ θυμηθοῦμε τὸ «ἄπειρον» τοῦ Ἀναξιμάνδρου καὶ τὸ «ἄρρητον» τοῦ Πλάτωνος. Ὁ σεβασμὸς τοῦ ἐμπρὸς στὰ ἀπορητικὰ προβλήματα φανερώνει μιὰ φιλοσοφικὴ διάθεση, ὡς ἐκείνη ποὺ συναντοῦμε στὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Πασκάλ. Τὸν ἐμψυχώνει ἀκόμα μιὰ κριτικὴ διάθεση ἀπορητικὰ ἐκείνη ποὺ μόνο στὶ σελίδες ποὺ μᾶς ἀφηγεῖται ὁ Kant ἠμποροῦμε νὰ συναντήσωμε. Ἡ μελέτη τῶν προβλημάτων γίνεται πραγματικὰ μὲ τὴν ἀπροκαταληψία ποὺ ὑποδειγματικὰ εἶχε παρουσιάσει ὁ Husserl μὲ τίς φαινομενολογικὲς του ἀναλύσεις. Ἐντονη

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

συναισθηματικότητα, ποὺ ἐνθυμίζει τὴν ἐκφραστικότητα τοῦ Heidegger, χαρακτηρίζει τὸ ὄφος τοῦ, χωρὶς νὰ τὸ ἐκτρέφει σὲ ἀσάφεια καὶ σκοτεινότητα. Ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα δείχνουν ὅτι μέσα τοῦ ὑπάρχει ἡ φλέβα τοῦ γήϊου καὶ ἀκιβδήλευτου φιλοσόφου ποὺ μένει πιστὸς στὰ μεγάλα φιλοσοφικὰ προβλήματα. Διαβάζοντας τὰ ἔργα τοῦ N. Hartmann ἠμποροῦμε νὰ βεβαιωθοῦμε γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ ποὺ δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴ ματαιόδοξη μανία τῆς εὐρεσιτεχνίας, ἀλλὰ ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἀντιμετωπίζει τὰ προβλήματα σὲ ὅλη τους τὴν ἀπεραντὴ αἰνιγματικότητα. «Φύσει γάρ, ἔνεστί τις φιλοσοφία τῇ τοῦ ἀνδρός διανοίᾳ» Πλ. Φαῖδρ. 279x.

Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

ΠΟΙΟΣ ΤΗΝ ΚΡΑΤΑΕΙ ΤΗ ΘΥΡΑ ΤΟΥ ΑΔΗ

Μανούλα μου, γιατί νὰ φύγεις,
ποῦ ἤρουνα καμωμένη ἐσὺ
στὸ φῶς τὰ πάντα νὰ τυλιγεις.

Γεμάτη ἀγάπη τὴ φωτὴ σου
ἀκούω σι' ἠφτί μου τόσο ἀβυθί,
ποῦ λέω: Πυλὶ τοῦ Πυραδείσου.

Τὸν ἦχο ἀπ' τὰ φορέματά σου
γρικῶ πιπιτοῦ νὰ τριγυρίῃ,
κι' ὅλο κυττάζω καὶ κυττάζω,
μὰ δὲν σὲ βλέπω πουνθενά.

Μανούλα, πάρε με ἀπ' τὸ χέρι,
δὲν ξέρω, ἂν εἶναι μυστήρι
κι' ἂν εἶναι βροῖδυ, ἂν εἶναι αὐγή,
κι' ὁ πόνος σου, ποῦ θὰ μὲ φέρει.

Ὁ λήγητέ με στὴ βινυλὶ σου
μὲ τὴν ἀσύγκριτη πειθῶ.
Τυέμω μὴν πῖει καὶ σοῦ χαθῶ
καὶ σοῦ τσακίσω τὴν ψυχὴ σου.

Μανούλα πολυαγαπημένη,
π ὦ εἶναι ἡ ἄμεινέ σου ἀγάπη;
Δὲν δύνασαι νὰ ξεγελάσεις
τὸν ἄγριο δράκο ἢ τὸν ἀράπη;

Ποιὸς τὴν κρατάει τὴ θύρα τοῦ Ἄδῃ;
Ποιὸς κλώθει τῆς ζωῆς τὸ ὑφάδι;

Ποιὸς δύναται νὰ ξαγοράσει
τὸν πόνο τοῦ τὸν ἀκούβι;
Νᾶνέβεις δὲν μπορεῖς, μανούλα,
μήτε κι' ἐγὼ νὰ κατεβῶ.

Ἄν δὲν δοῖται πρῶτα ἡ μοῖρα,
πῶς νᾶναιχτὴ σιδὸν Ἄδῃ ἡ θύρα,
γιὰ νὰ κατέβω νὰ σὲ δῶ;
Σκληρὸ εἶν' τὸ ξόλο καὶ σκεβρό.

Μανούλα πολυαγαπημένη,
πῶς θὰ περάσουνε οἱ καιροὶ
καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ περιμένει;

ΔΙΑΛΕΧΤΗ ΖΕΥΓΩΛΗ - ΓΛΕΖΟΥ

Η ΜΗΤΕΡΑ ΓΥΡΙΖΕΙ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Σήκωσε την παλιά ξεφτισμένη βαλίτσα της— πού για πιόταρη ασφάλεια την είχε δεμένη και μ' ένα σπάγγο—, την απόθεσε στο σιδερένιο δίχτυ πάνω απ' το κεφάλι της και κάθισε στον άβολο έδλινο μπάγκο του θαγονιού.

Βρήκε μιὰ θέση πλάι στο παράθυρο. Έβριξε μιάν αφηρημένη, αδιάφορη ματιά στο θολό χειμωιάτικο τοπίο πού στο σφύριγμα του τραίνου ξεκόλλησε από τό τζάμι κι' άρχισε νά πισωδρομεί και νά χάνεται.

Έγστερα γύρισε τό βλέμμα της πρὸς τὰ μέσα, πρὸς τό γεμάτο θαγόνι πού κουβίλοϋσε δ,τι κουβαλαίε συνήθως ένα θαγόνι τρίτης θέσεως. πού έχει νά κάνει σταθμοδς σά πολλά χωριά: Μωρά, κότες, ταγάρια, γυναίκες, καλάρια, άντρες, και συχά ψάρια κρεασμένα μένα δοϋλο από τό γάντζο, πάνω απ' τὰ κεφάλια τών ανθρώπων. Όμως ή Έλένη δέν είχε μάτια νά ιβεί τίποτε απ' αϋτά. Δέν είχε όρεξη ούτε για χάσμα. Έκείνη ξετύλιξε τό δικά της τόν καμιο και τόν άπλωσε μπρὸς της, νά τόν ξαναμελετήσει, να γευτεί όλη την πικρή του ουσία ως την τελευταία σταλαματιά.

—Όχι! κάλλιο νάσπανά τό πόδι μου! Κάλιο νά μὴν πρόφτανα νά κινήσω για την Άθήνα, παρά πού έκανα τό ταξίδι τοϋτο. Και τι κατάλαβα; Χρόνια τό μελετοϋσα, χρόνια τό λαχτάρησα. Δραχμή τή δραχμή τὰ οικονομοϋσα τὰ ξεοδά του. Και τώρα; Νέ, τώρα γυρίζω πίσω τσακισμένη, άρρωστημένη, χωρίς καρδιά! Αϋτή ή λαθωματιά δέν είναι για νά γιάνει ποίς. Ναι, δέ θα γιάνει. Μακάρι και εκατό χρόνια νά ζήσω, ποτέ πιά δέ θα ξαναγίνω ή παλιά. Δέ θα είμαι έγω ή Έλένη πού άνέθηκε στο τράινο σαν την πεταλούδα και κίνησε χαρά - χαρούμενη για την Άθήνα την μυριόπολητη.

Τὰ μάτια της δοϋρκώνουν από τό παράπονο. Κόπηκε, γέρας σέ δυό εβδομάδες μέσα. Την έφαγε τό άδικο. Θαρρείς χϋθηκε φαμάκι στις φλέδες της και την πότισε ολάκερη. Τώρα κυλά και πικραίνει και τό πικραίνει όλες τις μέρες της ίσαμε πού νά πεθάνει. "Ωστε έτσι! "Αδικα πάει ή ζήση της! Και ή φρονιμάδα και ή νοικοκυρσοϋνη και ή τιμότητα—αϋτή δά κι' άν είναι—δλα, τὰ πάντα κοροϊδίες, κοροϊδίες, κοροϊδίες. Τόξερε φυσικά πώς με τή σωφροϋνη και την αξιοπρέπεια δέν κάνεις προκοπή σ' αϋτόν τόν κόσμο. Μά όχι δά πάλι κι' έτσι! "Αδιάντροπα, ξεταίπωτα νά γένεσαι κυρά... και νά σοϋ φιλοϋν τό χέρι...

—Κυρά, σοϋπασε ή τσάντα σου, την κόβει μιὰ φωνή απ' άντίκρου.

Γύρισε και είδε μιὰ δλάχα με κίτρινο μαντήλι, πού έσκυψε και πήρε από χάμω την τσάντα της τοϋ χεριού, τή σκούπισε με προσοχή μη λασπωθηκε και τής την ακούμπησε στα γόνατα, λέγοντας με θαυμασμό:

—Όμορφη πούναι! Πόσο νά κάνει άραγες; Κι' αλήθεια, είταν σπουδαία, πλούσια ή τσάντα τής Έλένης! Και τόσο αταίριαχτη με τό ντύσιμό της και με την άλλη εκείνη τή βαλίτσα τή σπαγγοδομένη. Στενόμακρη, μαύρη, απλή, λουσάτη με τὰ χρυσά της τὰ δεσίματα, τσάντα για νά την κρατοϋνε χέρια δελουδένια πού μοσχοβολοϋν άρώματα.

Με μιὰ κίνηση γεμάτη όργή άρπαξε ή Έλένη την τσάντα της κι' έκανε σά νάθελε νά την πετάξει από τό παράθυρο. Μά πάλι κατέδασε τό χέρι της.

—Τό δωρο της! "Ας μούλειπε! Και βέβαια! Γιατί νά μὴν κάνει δωρα; Τὰ λεφτά θα συλλογιστεί;—Πάρε την, μού είπε στη θέση τής δικής σου, πού σοϋ την πάτησε ή ρόδα.—Μά ή δική μου είταν παλιά... και μικρή.—Δέ σημαίνει. Κράτα την αϋτήν να με θυμάσαι.—Νά τή θυμοϋμαι λέει! "Ακούς! νά τή θυμοϋμαι! Ξεχνιοϋνται αϋτά τὰ πράματα!

Ό νοϋς της τώρα παίρνει άλλο δρόμο.

—Ό θεός λυτήθηκε τὰ παιδικία μου και με φύλαξε. Για φαντάσου! Παρά λίγο, άντι τό τσαντάκι μου, νά θρεθή τό κεφάλι μου. Νά γίνει λυθμα κάτω απ' τή ρόδα τοϋ αυτοκινήτου της.

Ανατρίχιασε. Όλοζώντανη εκείνη ή τρομερή ώρα περνά μπρὸς στα μάτια της. Πώς έκανε νά περάσει άντίπερα, πώς παραπάτησε και γλύστρησε κατά μεσής τοϋ δρόμου—είταν κι' εκείνο τό χιονόνερο—πώς δρέθηκε ξεπλωμένη φορδιά πλατιά μέσα στη λάσπη, πώς ένωισε στο μάγουλό της την πυρή άνάσα τής λιμουζίνας πού κατέβαινε.—Πάω, χάθηκε! είπε μιὰ φωνή μέσα της. Κι' έστερα τό πλήθος πού μαζεϋτηκε γύρω της, τόν άνθρωπο πού τή σήκωσε στην άγκυαλιά του σά μωρό και την απόθεσε στο πεζοδρόμιο. Και την τρομαγμένη γυναικεία φωνή πού ρωτοϋσε:—Ζει; Ζει;—Ναι, ζει.—Δέν έσπασε τίποτε;—Νά, άνοίγει τὰ μάτια της! "Ενας άστυφύλακας σπρώχνει τό πλήθος. Μιά ώραία γυναίκα με κοκκινωπά μαλλιά σκύδει πάνω της και την πασπατεύει:—Πονείς πούθενά; Μπορείς νά σηκωθείς; Μπορείς νά σταθείς στα πόδια σου; Μιά

βολούρα της γεμίζει το κεφάλι, μιὰ δοῇ... Δέ-
θηκε ἡ γλώσσα της καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μιλήσῃ.
Τὴν σηκώνουν πάλι, τὴν βάζουν μέσα στὴ στρα-
περὴ λιμουζίνα. Ἔτσι τσαλακωμένη, λασπω-
μένη, κάθεται πλάι στὰ θελοῦδα, πλάι στὴν
ὁμορφὴ κυρία. — Ὡστε ἔτσι! Δὲν πονεῖς πονεῖν;
Μπράβο! Μόνο ζαλίζεσαι... μὲ τὸ δίκιο σου.
Μαθὲς, τράβα σ' ἕνα φαρμακεῖο, νὰ τῆς δώσουν
κάτι νὰ συνεφέρῃς...

Κι' ἐκεῖ, μέσα στὸ φαρμακεῖο, ὅσο ἔπινε τὶς
στάλες της, ἐκεῖ εἶταν πού ἔγινε τὸ θάμα...

...Ἕνα μακρὸ σφύριγμα κι' ὕστερα ἕνα τράν-
ταγμα. Τὸ τραῖνο σταματᾷ σ' ἕνα μικρὸ σταθμὸ.
Ἡ δάχα μὲ τὸ κίτρινο τοσεμπέρι σηκώνεται.
Περνᾷ τὸ ταγάρι στὸν ὅμο της: — Ἀντίο, κερά!
— Στὸ καλὸ! ἅπαντὰ μηχανικά ἢ Ἑλένη.

Τώρα στὸν ἀντικρινὸ μπάγκο ἦρθε καὶ κά-
θησε ἕνας ἀντρακλας πού βρίσκεται τῇ θέσῃ στε-
νόχωρη κι' ἀπλώνει τὰ κανιά του ἴσα μὲ τὰ πό-
δια τῆς Ἑλένης, τόσο πού τῆς λασπώνει τὶς κάλ-
τσες. Ἐκεῖνη δὲ δίνει καρμιά σημασία.

Εἶναι καὶ πάλι φευγάτη, ἔξω ἀπὸ τὸ βαγόνι
μὲ τοὺς καπνοὺς του, μὲ τὴ βόχα του, μὲ τὰ
μωρὰ πού τοιρίζουν.

Βρίσκεται μακριὰ πολὺ.

...Εἶναι ξαπλωμένη σὲ μιὰ πολυθρόνα, θαθεῖα,
ἀπαλὴ καὶ γλυκεριὰ σὰν τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας
της. Οἱ πονεμένοι της ἄρμολι μαλάνκωσαν καὶ ἀ-
ναπαύθηκαν. Ἐξω χειμῶνας, σκοτεινὸ κρύο, λά-
σπες. Ἐδῶ μέσα στὸ σαλόνι, μιὰ ζεστασιά μα-
γιάτικη, μιὰ μυρωμένη θαλπωρὴ. Ἀπὸ τὴν ὁρὸφ
κρέμεται ἕνας πολυέλαιος, μεγάλος σὰν τοῦ
Παντοκράτορα στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ της.
Ἕνας χρυσὸς καταρράκτης χύνεται πάνω στὸ λου-
στράτο τραπέζι καὶ στὸ δάξο μὲ τὰ θυσιινὰ
ρόδα. Ζεστός τριανταφυλλῆς ἱσκιὸς ἀπλώνεται
γυροτόγυρα, χαϊδεύει τὶς μεταξωτὲς ταφταδέ-
νιες κουρτίνες, τὰ στραφτερά ἐπιπλα, παίξει μὲ
τὸ κρουστάλλινο πιάτο τὸ γλυκὸ πού κρατᾷε στὸ
χέρι της.

Μιὰ ὑπνέτρια σέβεται κι' ὁμορφὴ μὲ δαντε-
λένια ποδιά, μεγάλη ἴσα μὲ ἕνα πλατανόφυλλο,
κυλάει κοντὰ τῆς ἕνα τραπεζάκι μὲ φλυτζάνια
καὶ σερβίτσιο τοῦ τσαγιού.

Ἐκεῖνη, ἡ κυρία μὲ τὰ κόκκινα μαλλιά, γε-
μίζει ἕνα φλυτζάνι. σκύβει καὶ τῆς τὸ δίνει. —
Πάρε, χρυσή μου. θὰ σοῦ κάνει καλὸ!

Ἰπάκουη ἡ Ἑλένη, σὰ φρόνιμο παιδί, πίνει
τὸ σοῦ της. Πότε - πότε τραβᾷ τὴ φούστα της, νὰ
τὴν κατεβάσῃ ὅσο μπορεῖ. νὰ σκεπᾷσῃ τὰ πα-
πούτσιά της. Εἶναι πού τὰ τακούνια εἶναι λίγο
φαγωμένα.

Ἡ ὑπνέτρια μάζει ἕναν νεαρὸ ψηλόλιγνο
μὲ κατάμαυρα κολλητὰ μαλλιά!

— ὦ! καλῶς τὸν Ντιντή!

Ὁ Ντιντῆς γέρνει, τοακίζει τὴ μέση στὰ δυὸ
καὶ τῆς φιλεῖ τὸ χέρι. Ἀλήθεια, τ' ἀξίζει τὸ
φιλημα τὸ χερσὶ αὐτὸ τὸ ἀπαλὸ μὲ τὰ μυτερά
θυσιινὰ του νύχια.

— Νὰ σοῦ συστήσω τὴν κυρία ἀπ' ἐδῶ, λέει
ἡ οἰκοδόσπεινα καὶ γυρίζει πρὸς τὴν πολυθρόνα
τῆς Ἑλένης. Ἀθελά της ἐκεῖνη κάνει μιὰ μικρὴ
τρομαγμένη κίνηση, σὰ γιὰ νὰ κρῖψῃ τὸ χέρι

της. Ἄν τῆς τὸ φιλήσῃ κι' ἐκειεῖς; Δὲν εἶναι
ἀπὸ κεῖνα πού δέχονται φιλήματα.

— ... νὰ σοῦ συστήσω τὴν κυρία Ἑλένη, μιὰ
παλιὰ καλὴ μου συμπαθήτρια καὶ φιληνάδα πού
τὴν ξαναδρῆκα σήμερα... μὲ πολὺ παράξενο τρόπο.

Τὸ βλέμμα τοῦ νεαροῦ πᾶσι κι' ἔρχεται. Μιὰ
στὸ δροσερὸ, περιποιημένο πρόσωπο τῆς κυρίας,
μὲ τὰ λακκάκια του γεμάτα γέλιο καὶ γλυκά,
καὶ μιὰ στὸ στεγνὸ πρόσωπο τῆς Ἑλένης. Ἡ
ἐκφραση του μιλεῖ πολὺ καθαρά: Συμπαθήτρια
της αὐτῇ! αὐτῇ ἡ γεροντοπαρμένη ξερακιανή!
μὲ τὰ χέρια πού τὰ πιάνεις καὶ σὲ γρατσουνί-
ζουν! Φιληνάδα της! Πῶς γίνεσαι! Φάρσα χωρὶς
ἄλλο:

Τὸ στόμα του μασάει ἕνα τυπικὸ «χαίρω
πολύ».

Ἡ τραγουδιστὴ χαϊδευτικὴ φωνὴ τῆς κυρίας
διηγεῖται:

— Ἄκουε, Ντιντή, πῶς πῶς βρίσκεσαι στὸ
σινεμά! Σινεμά ἀληθινὸ! Σήμερα λοιπὸν εἶχα μιὰ
τέτοια πλῆξη! Εἶναι, βλέπεις, κι' αὐτὸς ὁ πα-
λιόκαιρος πού μοῦ χτυπᾷ στὰ νεύρα. — Βάλε
μπρός, λέω τοῦ Μαθιού. — Πού θὰ πάμε, Μαντάμ;
— Ὅπου μᾶς ἐγγάλει ἡ ἄκρη. Καὶ νὰ λοιπὸν ἔ-
κει πού κατεβαίναμε τὸ Σύνταγμα, μπρός στοῦ
Ζαχαράτου ἀκριβῶς, νιώθω ἕνα τέτοιο τράνταγμα,
πού μοῦ χτύπησαν τὰ δόντια. Κάτι ἔγινε γιὰ νὰ
φρενάρει ἔτσι ὁ Μαθιός. Σκιδῶ... καὶ τί νὰ ἰδῶ;
Μιὰ γυναίκα ξαπλωμένη μπρούμυτα μὲ τὸ κε-
φάλι κολλητὸ στὴ μπροστινὴ μας τῇ ρόδα. Πῶς
δὲν τῶκανε λυθῶμα; Καλὰ μούλεγαν πῶς ἔχω τὸν
πιὸ σπουδαῖο σωφὲρ τῆς Ἀθήνας! Δὲν τῆς
ἄγγιξε οὔτε τρίχα!

— Δηλαδή, σὰ νὰ λέμε, σώθηκε ὡς ἐκ θαύ-
ματος!

— Ἄκου τὸ παρακάτου, Ντιντή, νὰ ἰδεῖς καὶ
τὴ συνέχεια τοῦ θαύματος. Δὲ σοῦ λέω; Σινεμά!

— Εἶταν τόσο γλύστερα! μουρμούρισε σὰ ντρο-
πιασμένη ἡ Ἑλένη. Καὶ μ' αὐτὸ τὸ χιονόνερο!
Οὔτε ἐγὼ δὲν τὸ κατάλαβα πῶς δρέθηκε χάμω.

— Λοιπὸν, καλὰ τὸ λένε πῶς μονάχα βουνὸ
μὲ βουνὸ δὲ σμίγει! Τὴ σηκώσαμε, τὴν καθήσαμε
μέσ' τ' αὐτοκίνητο, ἔτσι τρομαγμένη καὶ ζαλι-
σμένη πού εἶταν—κι' ἐγὼ δὲ δὲν ἤμουν καλὺ-
τερα—τραβήξαμε σ' ἕνα φαρμακεῖο, γὰ τῆς δώ-
σουν κάτι νὰ τῆς φύρῃ ἡ τρομπάρα. Ἐκεῖ, μέσα
στὸ φῶς, σὰ νανοῖξαν κι' ἐμένα τὰ μάτια μου καὶ
γυρίζω καὶ τὴν κοιτάζω κατὰ πρόσωπο καὶ δαῖξω
μιὰ φωνή.

— Μὴ σὲ λὲν Ἑλένη; — Ναί, μοῦ λέει. —
Ἄπ' τὸ τάδε χωριό; — Ναί! Πιανόμαστε κι'
ἀγκαλιαζόμαστε. Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ πατοῦσαμε
τὰ κλάματα. Ἡ Ἑλένη τοῦ Μηνᾶ! Ἡ συμπαθή-
τριά μου! ἡ πρώτη μου φιληνάδα! Τὰ σπῖτια μας
ἀντικρουστὰ. Πάντα μαζί ἐμεῖς οἱ δυὸ. Ἕνας ὕ-
πνος μᾶς χώριζε! Τί χρόνια ἐκείναι! τί γέλιο,
τί παιχνίδια! Νὰ ποῦμε καὶ τὴν ἀλήθεια, ἐσὺ
ἐρχόσουν πάντα πιο σοβαρή. Ὅλες τὶς ἀτάξιες
ἐγὼ τίς ἔκανα... ὁμᾶσαι, Ἑλένη;

Ἄν θυμᾶται, λέει! Τὰ θυμᾶται ἡ Ἑλένη, κι'
αὐτὰ κι' ἄλλα πολλά... παραπολλά. Δὲν τῆς
δαγκώνουν ἄραγε τὴν καρδιά; συλλογίζεται.

— Δὲ μοῦ λές, ρωτᾷ ἡ κυρία, πόσα χρόνια εἶναι ἀπὸ τότε πού... δὲν ἰδοῦνθακα;

— Μὰ... Εἶναι ὀκτώ, σπαστὰ ὀκτὼ... εἴταν χειμῶνας... σὺν καὶ τῶρ. Κουρίγιο πὺθ τῶρ; ἰ συλλογιέται ἡ Ἐλένη κι' ἕνας κόμπος τῆς ἀνδραίνε στὸ λαιμό.

— Ἀς εἶναι καλὰ εἰ καινούριοι μουταρίρηδες, πὺθ ἔκοφαν τὴ συζήτηση. Ἐνας φαλακρὸς κύριος καὶ μιὰ γυναῖκα μὲ κᾶτι γάμπες, σὺν κουπιὰ φαρκαίχου.

Τώρα πιά, ὅτετρα ἀπὸ τὶς ἀπαραίτητες συστάσεις, ἡ Ἐλένη μνήσκει ἡσυχία, ἀποξεχασμένη στὴν πολυθρόνα της. Οἱ ἄλλοι λένε τὰ δικὰ τους, τὰ μάτια της, ἔκεινῃ, δὲν ἔσκολοῦν ἀπὸ τὴν «παλιά της συμμαθήτρια».

Στητὴ σὺν τὴ λαμπάδα, σφιγμένη στὸ μαῦρο της μεταξωτό, μὲ τὸ κόκκινο λουλούδι στὸ ἀνοιγμά τοῦ γυνου τοῦ λαιμοῦ, πάει κι' ἔρχεται φρέσκια, καλὸκαρδὴ, καὶ χαρίζει σ' ὅλους τὸ χαμόγέλο της.

— Ἀρχόντισσα σωστή! σὰ νὰ μεγάλωσε μέσ' τὰ σαλόνια! Ποῦ τὰ ξέρει αὐτὰ τὰ μεγαλεῖα; ἀπορεῖ ἡ Ἐλένη. Ποιὸς τῆς τᾶμαθε; ὁ μπαμπᾶς της ὁ μπαλωματὴς γιὰ ἡ μάνα ἡ πορτογύρα, πὺθ σάρωνε τὴν καμαρὴ της μιὰ φορὰ τὸ μῆνα; Καὶ πῶς διόρηθη! Ἐκίκαζε θαρρείς τὸ αὐτὸ καὶ τὴν ἐθαλε! Αὐτὴ δὲ θὰ γερᾷς ποτέ; Καὶ γιὰ τί τάχατες νὰ γερᾷς; Πῆς πῶς ψήλωσε κι' ἄλλο... Μοῖάχα τὰ μαλλιά της πὺθ τὰ χέλασε... ἔτσι κόκκινα. Τότες γιὰ τίς σὺν τ' ἀργιοκάστανο...

— Ὅχι, Μαντᾶμ! Ἀλλίαν. Ἐὐχαριστῶ πολὺ, μὰ θὰ μ' ἐπιτρέψετε νὰ μὴν τὸ πάρω, λέει ὁ φαλακρὸς κύριος.

— Ἐνα ποτηράκι λικέρ θὰ σὰς βλάψει;

— Ἐσέρετε, ἔχω διαβήτη, Μαντᾶμ Ἀλλίαν...

— (Ὁ Ἀλλίαν! τώρα τὴ λένε Ἀλλίαν! Μαντᾶμ Ἀλλίαν! Ὡσαύτ' ἡ Ἐλένη τὰ χρόνια εἴτανε Βαγγεῖα. «Πούσαι, μορὴ Βαγγεῖα; Τσακίσου κι' ἔλα», φώναζε ὁ μπαμπᾶς καὶ ὁ μεθύστακας).

Τώρα ὁ νεαρὸς σηκώθηκε καὶ μιλεῖ ὀρθίως μὲ πολλὰ τσακίσματα καὶ λιγωμένη φωνή.

—... δὲ μοῦ λέτε, τὸν γνωρίζετε τὸν ἐραστὴ τῆς Βέρας;

— Πῶς; ἔκεινο τὸ γιατρό μὲ τὴν κουτὴ τὴ φάτσα;

— Κουτὴ; Διαμαρτύρομαι! Κάνετε λάθος, Μαντᾶμ, καὶ θὰ σὰς τὸ ἀποδείξω. Λοιπόν, ἀπὸ δὴ τὴν εἶδε ἀπὸ καὶ τὴν εἶξε, τὴν κατὰφερε τὴ Βέρα νὰ πάρει διαζύγιο ἀπὸ τὸν ἄντρα της καὶ νὰ τὸν παντρευτεῖ ἑκείνον. Ὡς εἶδεν λαμπρά, μπῆκε τὸ διαζύγιο σὰ ἀκριὰ, πὺθ λέει ὁ λόγος... ἀλλὰ ὡς πὺθ νὰ βρεῖ... ἔσέρετε δὲ τὶς διατυπώσεις καὶ τὰ χαρτιά καὶ τοὺς δικηγόρους. Τρέδῃσε σὲ μᾶκρος ἡ δουλειά. Ὡς πὺθ μιὰ μέρα ἐξπροβίλλει ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια μιὰ νύφη μὲ πολλὰς - πολλὰς χιλιάδες... ἐγγλέζικες, ἐννοῶ. Λένε ἕναν μυθώδη ἀριθμὸ, μὰ δὲν τὸν πιστεύω. Πέντεως ἀνύγκριτα μεγαλύτερος ἀπ' τὰ διαμαντικά καὶ τὴ διπλοκατοικία τῆς Βέρας. Ἦρθε ἡ κοπέλλα ἀπ' τὸν τόπο τῆς γυναικὸς φρενὸς φρενὸς γαμπρὸ, γιὰ τί εἴταν καὶ κάπως παραρωμασμένη. — Τὴν παίρνεις,

γιατρός; — Πόσα δίνει; — Τόσα! — Τὴν παίρνω! Μιὰ ἀδεια γάμου, ὅπως εἶναι γνωστὸ, δαγαίνει πολλὰ πὺθ εἰς ὅλα ἀπὸ ἕνα διαζύγιο. Κι' ἔγινε προχθὲς ὁ γάμος... κι' ἦθιουν κι' ἐγὼ ἐκεῖ... κι' εἴταν καὶ τρεῖς ὅπουλοι. Γάμος μιὰ φορὰ...

— Καὶ ἡ Βέρα;

— Βρέθηκε μονομιᾶς χωρὶς σύζυγο καὶ χωρὶς ἐραστὴ!

— Τὴ δόλια! τὴν ἄμοιρη!

— Μὴ σκοτίζεσαι, πούλακι μου, καὶ σύντομα θὰ τὰ βρεῖ καὶ τὰ δυὸ, ἀπόσπασε ἡ χοντρή κυρία.

Τὸ γέλιο τῆς Ἀλλίαν ἀναπηδᾷ δροσερὸ καὶ σκεπάζει τὸν ἄλλον.

— Πῶς τὰ λές εἰς νόστιμα, χρυτῇ μου!

Ἡ Ἐλένη τ' ἀκούει καὶ νιώθει βαθιὰ παραχῇ.

— (Πάντα ἡ ἴδια! Καρπὶ δὲν τῆς καίνεται! Δόστης γέλια, δόστης λούδα καὶ πᾶρε τὴν ψυχὴ της! Δὲν ἄλλαξε. Δὲν ποιεῖ τάχα σὰ θ. μάτια; Δὲ βρῆσαι; Τὶ νὰ πονάει; Ὅχι ἦθελε τ' ἀποκτενε. Ὅχι νὰ κάθεται νὰ μαρμαζώνει στὴ φτώχεια! νὰ φάει τὰ νιάτα της στὴ σκάφη, σὰ... Ὅλα ἐσχάστηκαν... ἡ καλοπέραση θὰ τῆς ἀπομείνει).

Ἐνα κύμα φουσκώνει μέσα στὰ στήθια της καὶ πᾶει νὰ τὴν πνίξει. Ἀνεβαίνει στὰ μίγουλα καὶ τῆς δάξει δυὸ καυτὲς κατακόκκινες δούλες. Βράζει, κοχλάζει ἐντὸς τῆς ἡ ὀργὴ γιὰ τὸ ἀδικο.

— (Κάτσε ἐνὶ τίμια στὴν τρύπα σου, Πλύνε, μπάλωνε, νυχτοσακίσου μέρα-νύχτα. Διδάχνει τὸ χιλιάρικο καὶ περὶ μὲν νὰ σοῦ πῶνε: Ἐὐ, ε σου, κυρία Ἐλένη μου, στήθηκες πιστὴ καὶ τίμια. Δάδε τὸ παράσημο... σοῦ ἀξίζει... καὶ σεργιάνια μὲ τὸν ἀλατῆ σου τὸν ἑ. χαμμένο καὶ τὶς μπαλωμένες σου τίς ἀγκῶνες... Ἐτσι μοῦ χεται νὰ σηκωθῇ ἀπ' τὴν κόχη μου καὶ νὰ μπῇ μιὰ φωνή, πὺθ νὰ τοὺς παραξῶ ὅλους αὐτονοῦς. Νά, εἰσι θὰ τοὺς πῶ: «Ὁραίες μου κυρίες, καὶ μωρωδίτοι κυριοί, ἀκούστε με κι' ἐμένα. Ἐρῶ κι' ἐγὼ ὅρατες ἱστορίες. Τάχατες ἐπειδὴ ἔρχομαι ἀπ' τὸ χωριό κι' εἶναι τὰ τακούνια μου λιγάκι φαγωμένα, δὲν εἶμαι ἀξία κι' ἐγὼ νὰ σὰς διασκαδάσω; Λοιπόν νά, ἀρχίζω. Πάνε κίμπουσα χρόνια. Ὁκτὼ χρόνια, ὀκτὼ σωστά. Χειμῶνας, κρύο, βροχὴ, καλημέρα σὺν καὶ τῶρ. Καθόμουν στὸ παράθυρο μου. Ὅτι ἐπαίρνε νὰ σκοτεινιάζει διπλῶνα πιά τὸ πλῆξιμό μου καὶ νάσου δελπὼ νὰ κατηγορίζουν δυὸ παιδάκια. Δυὸ φτωχούλινκα, ὁμορφά-ὁμορφα. Ἄς εἶναι καὶ ξεχθένιστα καὶ σὰ γυμνά τους τὰ κεφάλια, ὅλο μπουκλα ἀπανωτῇ, νὰ στήξει ἡ βροχὴ. Βασιτοῦνται σφιχτὰ χέρι-χέρι, τ' ἀγόρι ἔλαμπε πάντε γρονω, τὸ κοριτσάκι εἶναι καὶ δὲν εἶναι τριῶ. Τσαλαβουτοῦνε στὴ λᾶση. Ἐσέρετε δὲ ἐμεῖς σὰ χωριὰ δὲν ἔχουμε ἀσφαλτες καὶ τὰ τέτοια. Ἐρχονται, πὺθ λές, καὶ στέκονται μπρὸς σὲ μιὰ πόρτα ἀντίκρυ-κατάντικρυ στὸ σπίτι μου.

— Μαμά! φωνάζει τὸ ἀγόρι.

— Μαμά! ἀντιλαλεῖ τὸ κοριτσάκι.

— Ἀνοίξε, μαμά!

— Ἀνοίτσε, μαμά!

Καμμιὰ φωνή. Καμμιὰ ἀπόκριση. Τὰ παράθυρα σφαλικά, μανταλωμένη ἡ πόρτα.

— Μαμά, πού είσαι μαμά; πατάει τὰ κλάματα ἡ μικρή.
Τὸ ἀγόρι σκύβει καὶ τῆς χαϊδεύει τὸ μάγουλο.

— Σώπα, μὴν κλαῖς! — Ὑστερα σηκώνεται στὴς φτέρνες, σφίγγει τίς γροθίδες του καὶ βαρύνει τὴν πόρτα μὲ καὶ δυὸ καὶ τρεῖς φορές. Μόλη του τῇ δύναμει.

— Δὲν ἀκούς, μαμά; ἀνοίξε!

Ποῖός νὰ τ' ἀκούσει, ποῖός νὰ τὰ σπλαχνιστεῖ τὰ ἔρμα. τὰ παρατημένα. Ραγίζεται τοῦ ἀνθρώπου ἡ καρδιά. Τώρα πατοῦνε τὰ κλάματα καὶ τὰ δυὸ μαζί πιασμένα χέρι-χέρι μπρός στὴ δοῦθ τὴν πόρτα.

— Σὺρε, περιμάζεψτα, μοῦ λείει ὁ ἀντρας μου, καὶ δεῖ βασιτῶ νὰ τὰ δλέπω. Αἱ! καὶ νὰ τὴν εἴχα ἀντίκρου μου τὴ σκύλα, τὴν ἀτιμῆ, νὰ τὴν κάνω χίλια κομμάτια!

— Ἐλάτε μέσα, μωρά μου, ἐλάτε. Βρέχει καὶ θ' ἀρρωιάσετε!

— [Τῇ μαμὰ μου σέλω...

— Ἐλάτε μαζί μου... Κι' ἐγὼ θὰ σταῖλω τὸ Γεωργῆ μου νὰ τὴ βρεῖ καὶ νὰ σὰς τὴ φέρει τὴ μαμάκα, μόνε μὴν κλαῖτε πιὰ.

Ἀγιο πράμα τὸ φέμα τίτοις ὥρες. Τὰ ξεγέλασα καὶ τὰ μέρεψα. Τὰ στέγνωσα, τὰ κοίμησα μαζί μὲ τὰ δικὰ μου κι' ἔστειλα μήνυμα τῆς γρηᾶς τῆς νόνας τους πῶς δὲ χάθηκαν καὶ τάχω ἐγὼ. Καὶ τὴ νύχτα ὁ δικός μου κάθησε κι' ἔγραψε τοῦ ἀντρός της πὺ δούλευε θερμαστής στὰ καράβια:

«Ὁ, τι κάνεις-κάνεις, ἄφησε τὰ καζάνια σου κι' ἔλα νὰ περιμαζέψεις τὰ μωρά σου. Ἡ προκομὴν σου ἡ Βαγγελιώ, τὰ παράτησε. Κλέφτηκε μὲ τὸν ἀγαπητικό της καὶ πάει... ὁ διάβολος τὸ ξέρει πὺ πάει. Ἡ γερόντισσα ἡ μάνα σου δὲν δύναται νὰ τὰ περιορίσει. Δόστου καὶ τῆς ξεφεύγουν κι' ἔρχονται καὶ μοιρολογοῦν μπρός στὴν πόρτα σου. Εἶναι νὰ τὰ κλαῖς...»

Κυρίες μου καὶ κύριοι, αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία μου. Σὰς ἄρεσε; Δὲν εἶναι νόστιμη σὰν καὶ τὴ δική σας. Ὅμως τί νὰ γίνε; Αὐτῆνε ξέρω πὺ τὴν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου...

Ὅμως τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ξεστόμισε ἡ Ἐλένη.

Περίμενε μονάχα μιὰ στιγμή πὺ δὲν τὴν ἔ-

δλεπε κανεῖς καὶ ξεκόλλησε ἀπὸ τὴν πολυθρόνα της. Τράβηξε καναδυὸ φορές τὴ φούστα της νὰ τὴν ξεζαρώσει λιγάκι, κι' ὕστερα ἔκανε δειλά-δειλά δυὸ βήματα πρὸς τὴ μέση τῆς σάλας.

— Εἶναι πολὺ ἀργά! Πρέπει νὰ πηγαίνω...

— Φεύγεις, καλὴ μου; τόσο γλήγορα; Χάρηκα πολὺ πὺ σὲ ξαναβρῆκα... ἄς εἶναι καὶ μὲ τόσο ἄσχημὸ τρόπο. Μὴ μὲ ξεχάσεις... Ἐλα πάλι.

— Δὲ σὲ ξεχνῶ... Καλὴ νύχτα Βγγ... Αἰλιαν!

— Καλὴ νύχτα, Ἐλένη μου. Στὸ καλὸ!

.....

Τὸ τραῖνο ἔκοψε τὴ φόρα του.

Μιά σφυριγματιά ἀν' περαπονεμένο οὐρλιαχτὸ τινάχθηκε στὸν σταχτιὸ οὐρανό, κυλίστηκε πέρα κι' ἀντιβόγγηξε πάνω στὴς μουσκεμένες πέτρες γύρω.

— Τί εἶναι; πὺ βρισκομαι; πατίχτηκες ὀρθια ἡ γυναίκα.

Ἀ! νά! στὸ τραῖνο... γυρίζω σπίτι μου... στὰ παιδιὰ μου.

Ἀρπαξε τὴ βαλίτσα τῆς παραλοισμένα, ἀνοίξε ὀρόμο καὶ κατέβαινε τὰ δυὸ σκαλιὰ τοῦ θαγονιοῦ.

Ἐνα χέρι τῆς; σήκωσε τὴ βαλίτσα καὶ μιὰ ἀγορίστικη χαρούμενη φωνὴ τὴν δέχτηκε:

— Καλῶς ὦρισε, μητέρα. Πῶς τὰ πέρασες;

— Ὁ Γιωργῆς μου!

— Ἡρῶα νὰ σὲ πῶρω, μητέρα, ἔφερα καὶ τὴ σοῦστα μὴν κουραστέις...

Ἡ Ἐλένη σκύβει μὲ ὀρμή, πιάνει τὸ κεφάλι τοῦ γιοῦ της, περ.α τὰ μπράτσα της στὸ λαιμό του κι' ἀρχίζει νὰ τὸν φιλεῖ σφιχτά-σφιχτά, πανωτῇ, στὰ μύγουλα, στὰ μάτια, στὰ μαλλιά. Τὸ πλῆθος τοῦς σπρώχνει νὰ περάσει.

Τὸ παιδί στέκεται μὲ τὴ βαλίτσα στὸ χέρι, κατακόκκινο σὰ ντροπιασμένο γιὰ τὴν τόση τρυφερότητα, ἐκεῖ ἀνάμεσα στοὺς διαστικτοὺς ἀνθρώπους τοῦ σταθμοῦ. Σὰ νὰ τοῦ τὴν ἔλλαξαν τὴν αὐστηρὴ του τὴ μάνα, τὴ λιγομίλητη, σὲ λίγες μέρες μέσα.

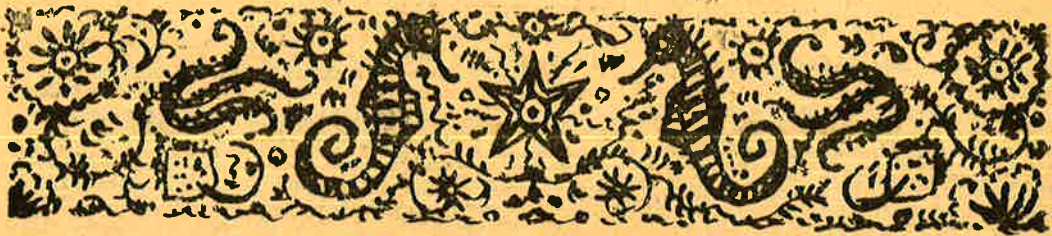
Ἀπλά τὴν σέρνει πρὸς τὴν ἔξοδο.

— Ἐλα, πάμε. Πῶς κάνεις ἐστὶ! Σὰ νᾶλεις πες χρόνια, λείει μὲ χίποια ἀμυχανία.

— Νά!... ἔλειπα... Ἀγόρι μου, ἀγόρι μου!

ΥΠΑΤΙΑ ΔΕΛΗ

SOEREN KIERKEGAARD

ΤΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ: Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Γιατί, μ' ὄλ' αὐτά, προτιμῶ νάμαι ἄνδρας μᾶλλον καὶ νὰ ἔχω κάπως λιγώτερα, μὰ νὰ τὰ κατέχω πραγματικά, παρὰ νάμαι γυναῖκα, δηλαδή αὐτὸ τὸ ἀβέβαιο πλᾶσμα ὅπου μόνο ἡ φαντασίωση μπορεῖ νὰ τοῦ δόσῃ τὴν εὐτυχία· κάλλιο ἀξίζει τὸ συγκεκριμένο πού σημαίνει ἓνα μονοπρᾶγμα, παρὰ τὸ ἀφηρημένο πού τὰ σημαίνει ὅλα. "Εἶσι λοιπὸν εἶναι ἀπὸ τὴν γυναῖκα εἰσῆχθη ἡ ἰδανικότης στὴ ζωὴ· τί θάταν ὁ ἄνδρας χωρὶς αὐτή; Χάρι σὲ μιὰ κοπέλλα, πολλοὶ ἄντρες ἔγιναν μεγαλοφυῆς, πολλοὶ ἥρωες, πολλοὶ ποιητές, πολλοὶ ἅγιοι, — μὰ οὕτε ἓνας δὲν ἔγινε μεγαλοφυᾶ ἀπὸ τὴν κοπέλλα πού ἐπῆρε, γιατί ἅπ' αὐτὴ μόνον σύμβουλος "Επικρατείας γίνεται, οὐτ' ἓνας δὲν ἔγινε ἥρωας ἀπὸ τὴν κοπέλλα πού ἐπῆρε, γιατί ἅπ' αὐτὴ μόνον στρατηγὸς μπορεῖ νὰ γίνῃ, οὐτ' ἓνας δὲν ἔγινε ποιητὴς ἀπὸ τὴν κοπέλλα πού πῆρε, γιατί ἅπ' αὐτὴ μόνον πατέρας γίνεται κανεὶς, κι οὐτ' ἓνας δὲν ἔγινε ἅγιος ἀπὸ τὴν κοπέλλα πού πῆρε, γιατί ὁ ἅγιος δὲν ἐπῆρε καμμιά καὶ δὲν ἤθελε ν' ἀποκτήσῃ παρὰ μιὰ μόνον, ἐκείνη πού δὲ τὴν ἀπόκτησε, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἔγιναν μεγαλοφυῆς, ποιητές, ἥρωες ἀπὸ ἐκείνην πού δὲν ἀπόκτησαν. "Αν ἡ ἰδανικότης τῆς γυναικὸς ἦταν πραγματικά παράγων ἐνθουσιασμοῦ στὸν ἄνδρα, ἐκείνη πού θὰ τὸν ἐνέπνευε θάπρεπε νάταν ἐκείνη μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνδρας εἶναι δεμένος γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ. Ἀλλὰ ἡ πραγματικότης μιλάει ἄλλη γλῶσσα. Θέλω νὰ πῶ ὅτι ἡ γυναῖκα παρακινεῖ τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν ἰδανικότητα καὶ τὸν καθιστᾷ δημιουργικὸ μὲ τὴς ἀρνητικές της σχέσεις πρὸς αὐτόν. "Υπ' αὐτὴ τὴν ἔννοια, ἡ γυναῖκα ἐμπνέει ἀληθινά· ἀλλὰ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἡ ἐμπνευσι εἶναι θετικὴ ὁδηγεῖ σὲ παραλογισμό, ὅπου πρέπει νάναί κακὴ γυναῖκα γιὰ νὰ μὴν τὸν βλέπῃ. Πού ἀκούσθηκε πὼς ἓνας ἄνδρας ἔγινε ποιητὴς ἐξ αἰτίας τῆς γυναικὸς του; "Όσο δὲ μποροῦσε νὰ τὴν ἀποκτήσῃ, τὸν ἐνθουσίαζε. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια ὅπου βασιζέται ἡ φαντασίωσι τῆς

ποιήσεως καὶ τῆς γυναικὸς. "Ενόσω ὁ ἄνδρας δὲν τὴν ἔχει ἀποκτήσῃ—αὐτὸ θὰ πῇ ὅτι ἀγωνίζεται ἀκόμα γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ· ἔτσι μιὰ κοπέλλα ἐνέπνευσε τὸν ἐνθουσιασμὸ σὲ πολλούς, πού τοὺς κατέστησεν ἱπότες· μὰ ἀκούσθηκε πὼς ἓνας ἄνδρας ἔγινε γενναῖος ἐξ αἰτίας τῆς γυναικὸς του; Μιὰ γυναῖκα πανδρεμένη, προικισμένη μ' ὅσα χαρίσματα κι ἂν φαντασθῇ κανεὶς, δὲν ἐμπνέει ἰδανικότητα. Τέλος, ἂν ἓνας ἄνδρας δὲν κατέκτησε τὴν γυναῖκα, ἴσως νὰ κυνηγᾷ τὸ ἰδεώδες. Ἀγαπάει ἴσως πολλὰς γυναικες, μὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀγαπάει πολλὰς γυναικες εἶναι ἓνα εἶδος ἀτυχχοῦ ἔρωτος· ἡ ἰδανικότης τῆς ψυχῆς του, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἔγκειται στὴ ζέσι τῆς ἀναζητήσεως αὐτῆς κι ὄχι στοὺς τμηματικούς αὐτοὺς ἔρωτες πρὸς τὸ πολὺ—πολύ, ἀποτελοῦν ἄθροισμα ἰδιαιτέρων περιπτώσεων, δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἐνιαῖον.

Τὸ μεγαλύτερο ἰδανικὸ πού μπορεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ μιὰ γυναῖκα σ' ἓναν ἄνδρα εἶναι ἡ συνείδησις τῆς ἀθανασίας. Τὸ κυριώτερο σημεῖο τῆς ἀποδείξεως ἐδῶ ἔγκειται σ' ὅτι θὰ μπορούσε νὰ ὀνομασθῇ ἀνάγκη μιᾶς ἀπαντήσεως. "Όπως, καθὼς λένε, ἓνα θεατρικὸ ἔργο δὲ μπορεῖ νὰ τελειώσῃ χωρὶς κάποιον ἀπὸ τὰ πρόσωπά του νὰ πάρῃ μιάν ἀπάντησι, ἔτσι καὶ ἡ ἰδανικότης φωνάζει: ἡ ζωὴ δὲ μπορεῖ νὰ τελειώσῃ μὲ τὸ θάνατο, ζητεῖ μιάν ἀπάντησι. Θετικὲς ἀπαντήσεις αὐτοῦ βλέπει κανεὶς στὴς νεκρολογίαις τῶν ἐφημερίδων. Τὸ βρῖσκω φυσικὸ, γιατί, ἂν θέλῃ κανεὶς νὰ τὸ ἀποδείξῃ μὲ τὴς νεκρολογίαις τῶν ἐφημερίδων, αἱ ἀποδείξεις πρέπει νάναί θετικές. Ἡ Κυρά-Πέτερσεν ἔζησε πολλὰ χρόνια, ἕως ὅτου ἡ Θεία Πρόνοια ἠυδόκησε τὴ νύκτα τῆς 24ης πρὸς τὴν 25ῃ κ.λ.π. Μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρίαν ὁ Κορς Πέτερσεν ἐννοίωσε μιὰ ζωερὴ ἀνάμνησι τῆς ἐποχῆς τῶν ἀρραβάνων του καὶ γιὰ νὰ ἐκφρασθῇ ἀκριβέστερα, μόνον ἡ «καλὴ ἀνάμνησι» θὰ μπορούσε νὰ τὸν παρηγορήσῃ. Γιὰ τὴν εὐτυχισμένη αὐτὴ «καλὴν ἀνάμνησι» προετοιμάζεται τοῦλάχιστο προσωρινά, παίρνοντας ἄλλη γυναῖκα, γιατί μ' ὅλο πού ἓνας δευτε-

* Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενο.

ρος γάμος δὲν ἔχει τὴν ποιήσι τοῦ πρώτου, εἶναι ὁμῶς μιὰ ἀξιόλογη μίμησι. Αὐτὴ εἶναι ἡ θετικὴ ἀπόδειξι. Ὁ Κος Πέτερσεν δὲν ἀρκεῖται μόνο νὰ ζητᾷ μιὰν ἀπάντησι, ἀπαιτεῖ καὶ νὰ τὴν ξαναῖδι στὸ ὑπερπέραν. Εἶναι γνωστὸ πῶς τὸ μολύβι παίρνει καμμιὰ φορά τὴ λάμψι τοῦ ἀργύρου, ἀλλὰ γιὰ πολὺ λίγον καιρό. Γιὰ τὸ πρόστυχο μέταλλο εἶναι τραγικὸ αὐτό, γιατί πρέπει νὰ τὸ πάρῃ ἀπόφασι πῶς εἶναι πρόστυχο. Δὲν εἶναι ὁμῶς τὸ ἴδιο καὶ μετὰ τὸν Κον Πέτερσεν. Ἡ ἱδανικότης εἶναι ἴδιον καθενὸς ἀνθρώπου. Ὅταν γελῶ μετὰ τὸν Κον Πέτερσεν, δὲν γελῶ γιατί ἔχει τὴν ὀλιγόχρονη λάμψι τοῦ ἀργύρου, ἀν τὸν υποθέσουμε ἀπὸ πρόστυχο μέταλλο, ἀλλὰ γιατί ἡ δανεικὴ αὐτὴ λάμψι ἀποκαλύπτει πῶς εἶναι πρόστυχο μέταλλο. Ἔτσι ἡ ἱδανικότης ταιριάζει στοὺς μικροαστοὺς τόσο ὅσο τὸ φῶρεμα μετὰ οὐρὰ σὲ μιὰ πλύστρα (!) Ἄς ἐπαναλάβουμε τὸ ζήτημα: ἂν ἡ γυναῖκα ἐμπνέῃ στὸν ἄνδρα τὸ ἱδανικὸ καὶ μὲ αὐτὸ τὴ συνειδησι τῆς ἀθανασίας, τὸ ἐμπνέει ἀρνητικὰ πάντα. Ἐκεῖνος ποὺ πραγματικὰ ἔγινε μεγαλοφυΐα, ἥρωας, ποιητής, ἅγιος, χάρι σὲ μιὰ γυναῖκα, ἐπέτυχε μιὰ καὶ τὴν ἀθανασία. Ἄν ἡ ἱκανότης αὐτῆς τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ ἱδανικοῦ ἦτανε θετικὴ στὴ γυναῖκα, τότε ἡ σύζυγος, καὶ μόνῃ ἡ σύζυγος. Θάταν ἱκανὴ νὰ ἐμπνεύσῃ τὴ συνειδησι τῆς ἀθανασίας στὸν ἄνδρα. Ἡ ζωὴ ἀποδείχνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Γιὰ νὰ ἐμπνεύσῃ πραγματικὰ στὸ σύζυγο τὸ ἱδανικὸ πρέπει νὰ πεθάνῃ. Ἐν τούτοις στὸν Κο Πέτερσεν ἀφήνει τὸ ἱδανικὸ νὰ κοιμηθῇ. Ἄν, μετὰ τὸ θάνατό της, ἐξύπνησε στὸ σύζυγό της τὴν ἱδανικότητα, ἐπτελεῖ τότε ὅλα τὰ μεγάλα πράγματα μετὰ τὰ ὁποῖα τὴν ἐστόλισεν ἡ ποιήσι, ἀλλὰ, σημειώστε το καλὰ, ὅ,τι θετικὸ ἔκαμε γι αὐτὸν μὲναι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς γράμμα νεκρὸ. Ὁ ρόλος τῆς γυναίκος ἀποβαίνει τόσο περισσότερο ἀμφιβολος, ὅσο αὐτὴ ἐπιμένει ν' ἀποδίδῃ θετικὴ σημασία στὴν ἐπίδρασί της. Ὅσο περισσότερο θετικὴ θέλει νάναί ἡ ἀπόδειξι, τόσο λιγώτερο πετυχαίνει τὸ σκοπὸ της, γιατί, στὸ τέλος—τέλος, τί ἄλλο μπορεῖ παρὰ ν' ἀνασπενάζῃ κανεὶς γιὰ ὅ,τι ἔζησε, ποὺ μιὰ ποὺ τὸ δῶκε δὲν ἔχει πιά οὐσιαστικὰ περιεχόμενο. Ἡ ἀπόδειξι μοιάζει τόσο θετικώτερον ὅσο τὸ ἀντικείμενον τῶν ἀνασπενάζων ἀναφέρεται στίς λεπτομέρειες τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς: ἦτανε μαζί μιὰ μέρα στὸ ζωολογικὸ κῆπο. Μὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ θυμῇ μετὰ θλίψι ἕνα παλιὸ ζευγάρι παντοφλές, ὅπου βρῆκε τὴν ἀνέσι μιὰ μέρα. Καὶ βέβαια μετὰ τέτοια νοσταλγία δὲν ἀποδείχεται ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ὅσο ἀρνητικώτερον εἶναι ἡ ἀπόδειξι, τόσο πλεονάζει ἀξία παίρνει, γιατί τὸ ἀρνητικὸ ἔχει ὑψηλότερη ἀξία ἀπὸ τὸ θετικὸ—εἶναι ἀπειρον καὶ γι' αὐτὸ τὸ μόνο θετικὸ πρᾶγμα.

Ὅλη ἡ σημασία τῆς γυναίκος εἶναι ἀρνητικὴ, ἡ θετικὴ τῆς σημασία εἶναι μηδαμινή, ἐν συγκρίσει μετὰ τὴν σημασία ποὺ παίρνει μετὰ τὸν καταστρεπτικὸν τῆς ρόλο. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια, ποὺ ἡ φύσι τῆς τὴν ἔκρυψε καὶ γιὰ τὴν ὁποία τὴν ἐπαρηγόρησε προικίζοντάς τὴν μετὰ δύναμι φαντασίας, ποὺ ξεπερνάει πᾶν ὅ,τι μπορεῖ νὰ προέλθῃ ἀπὸ ἀνδρικὸν ἐγκέφαλο, προικίζοντάς τὴν μετὰ τὴν στοργή, ὥστε κ' ἡ γλῶσσα κι ὅλα ἐνισχύουν αὐτὴ τὴν ἱκανότητά της. Ἀκόμα κι ὅταν δὲν τὴν βλέπουν ὡς παράγοντα ἐμπνεύσεως, ἀλλὰ ὡς καταλύτρα, εἴτε γιατί μ' αὐτὴν εἰσῆλθε ἡ ἁμαρτία στὸν κόσμον, εἴτε γιατί διαταράσσει ὅλη τὴ ζωὴ μετὰ τὴν ἀπιστία της, δὲν παύουν νὰ τῆς φέρωνται μετὰ ἱποτικὴν εὐγένεια. Γιατί, ἂν ποῦνε πῶς ἡ γυναῖκα εἶναι πραγματικὰ ἱκανὴ ν' ἀποβῇ πρὸ ἐπισηφάνους ἀπὸ τὸν ἄνδρα, θάταν μιὰ τερατώδης διαπίστωσι. Ἀλλίμονο! Ἀλλίμονο! Ἀλλίμονο! Ἀλλῃ ἐντελῶς εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ὑπάρχει ἐδῶ μιὰ μυστικὴ ἐρμηνεία ποὺ κ' αἱ γυναῖκες αἱ ἴδιες δὲν καταλαβαίνουν ὅταν γίνεται κάτι, ὅλος ὁ κόσμος παραδέχεται ὡς ἀληθινὴ τὴν ἀντίληψι τοῦ Κράτους, σύμφωνα μετὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνδρας εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὴν γυναῖκα. Δὲν δικάζουν ποτὲ τὴν γυναῖκα, ὅπως δικάζουν ἕναν ἄνδρα, γιατί αὐτὸς μόνο μπορεῖ ν' ἀνθέξῃ σὲ μιὰ πραγματικὴ κρίσι· δὲν ἐπεταί ἐξ αὐτοῦ ὅτι ἡ γυναῖκα κρίνεται ἐπιεικέστερα—γιατί, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὅλη ἡ ζωὴ θάπαυε νάναί φαντασίωσι—ἀλλὰ παρέμπουν τὴν ὑπόθεσι στὰ ἀρχεῖα καὶ τὰ ἔξοδα καταλογίζονται εἰς βάρος τοῦ δημοσίου, δηλαδὴ τῆς ζωῆς. Γιὰ μιὰ στιγμή, τὴν θεωροῦν ἱκανὴ γιὰ κάθε δυνατὴ πανουργία, τὴν ἐπόμενη ἀμέσως στιγμή γελοῦν μ' ἐκεῖνον ποὺ ἀπατᾷ—πρᾶγμα ποὺ εἶναι μιὰ ἀντίφασι· ἀκόμα καὶ στὴν γυναῖκα τοῦ Πετεφρῆ ὑπάρχει ἡ δυνατότης νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποπλανηθεῖσα. Ἔτσι, ἡ γυναῖκα εἶναι προικισμένη μετὰ δυνατότητες, ποὺ κανεὶς ἄνδρας δὲν κατέχει, μετὰ δυνατότητες τερατώδεις, ἀλλὰ ἡ πραγματικὴ τῆς ζωῆς μειώνεται ἀπὸ τὴν δυνατότητα αὐτῇ, καὶ τὸ τρομερώτερον ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ μαγικὴ αὐτῇ φαντασίωσι ποὺ ἀποτελεῖ τὴν εὐτυχία της.

Ἀφήστε λοιπὸν τὸν Πλάτωνα νὰ εὐχαριστῇ τοὺς Θεοὺς πρὸ γεννηθῆκε σύγχρονος τοῦ Σωκράτους—κ' ἐγὼ τὸν ἐζηλεύω ἀφήστε τον νὰ εὐγνωμονῇ τοὺς Θεοὺς ὅτι ὑπῆρξεν Ἕλληνα, καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἐζηλεύω· μὰ δταν τοὺς εὐχαριστεῖ πρὸ γεννηθῆκεν ἄνδρας καὶ δχι γυναῖκα, τοῦ κάνει συντροφιά ὅλας τῆς ζωῆς. Ἄν ἦμουν γυναῖκα κι ἂν μποροῦσα νὰ καταλάβω ὅ,τι καταλαβαίνω σήμερον, θάταν τρομερὸ γιὰ μένα· ἂν ἦμουν γυναῖκα καὶ συνεπῶς ἀνίκανη νὰ τὸ καταλάβω—θάταν πρὸ τρομερὸ ἀκόμα.

Ἄν εἶναι ἔτσι τὰ πράγματα, συμπέρασμα βγαίνει ὅτι θάπρεπε κανεὶς ν' ἀπέχῃ ἀπὸ κάθε θετικῆς σχέσι μετὰ γυναῖκα. Γιατί παντοῦ ὅπου ἐμφανίζεται, σκοντάφτει κανεὶς ἀμέ-

(1) Σ. Μ. Φράσι ἀπὸ τὴν κωμῶδια «Τὸ δωμάτιον τῆς λεχώνος» τοῦ Hoberg.

σως στὴν ἀναπόφευκτη χασμοδία, πὺὸ τὴν κάνει εὐτυχισμένη, γιατί δὲν ἀντιλαμβάνεται, μὰ πὺὸ στοιχίζει τῇ ζωῇ στὸν ἄνδρα, διὰ τὴν ἀνακαλύψῃ.

Ἀρνητικὲς σχέσεις μὲ τὴ γυναῖκα μπορεῖ νὰ δόσουσιν στὸν ἄνδρα τὸ ἄπειρο, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσουμε, νὰ τὸ ὁμολογήσουμε πρὸς τιμὴ τῆς γυναίκας, καὶ χωρὶς κανένα περιορισμό. Γιατί αὐτὸ δὲν ἐξαρτᾶται οὐσιαστικά ἀπὸ τὸ ποῖόν τῆς γυναίκας, ἀπὸ τὴ γοητεία τῆς, ἢ ἀπὸ τὴ διάρκειά τῆς γοητείας τῆς. Θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὸ γεγονός καὶ μόνο ὅτι ἡ γυναῖκα αὕτῃ θὰ ἐμφανισθῇ τὴν ψυχολογικὴ ἀκριβῶς στιγμή, πὺὸ ἐκπροσωπεῖ τὸ ἰδανικό. Εἶναι μιὰ σύντομη στιγμή, καὶ γιὰ νᾶναι ἀγαθοποιὸς ἢ ἐπίδρασι τῆς γυναίκας πρέπει νὰ ἐξαφανισθῇ ἀμέσως. Γιατί οἱ θετικὲς σχέσεις μὲ τὴ γυναῖκα καθιστοῦν τὸν ἄνδρα περιορισμένο μὲ τὴν ἀπόλυτην ἔννοιαν τῆς λέξεως. Τὸ περισσότερο λοιπὸν πὺὸ μπορεῖ μιὰ γυναῖκα νὰ κάμῃ γιὰ ἕνα ἄνδρα εἶναι νὰ τοῦ ἐμφανισθῇ στὴν κατάλληλῃ ψυχολογικῇ στιγμή—ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπ' αὕτῃ, μόνο ἡ τύχη τὸ ἀποφασίζει—καὶ τότε τὸ καλύτερο πὺὸ ἔχει νὰ κάμῃ γι' αὐτὸν εἶναι νὰ τοῦ ἀπιστήσῃ κι ὅσο τὸ γρηγορώτερον, τόσο προτιμότερον. Τὸ πρῶτον ἰδανικό θὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνδρα νὰ φθάσῃ σὲ μιὰν ἰδανικότητα ὕψηλότερη καὶ τότε θὰ σωθῇ ἀπόλυτα. Εἶναι ἀλήθεια πὺὸς ἡ δευτέρα αὕτῃ ἰδανικότης πληρώνεται μὲ τὸ βαθύτερον πόνο, μὰ εἶναι κ' ἡ μεγαλύτερη χαρὰ· κανεῖς, φυσικά, δὲ μπορεῖ νὰ τὴν ἐπιθυμήσῃ προτοῦ νὰ τὴν γνωρίσῃ, ἀλλὰ γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο διὰ συμβῇ, ὁ ἄνδρας χρωστᾷ χάρι στῇ γυναίκα, κ' ἐπειδὴ, ἀπὸ ἀνθρωπίνης ἀπόψεως, δὲν ἔχει καὶ σοβαροὺς λόγους μεγάλης εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν γυναῖκα, τὰ πράγματα εἶναι ἐν τάξει. Μὰ δυστυχία του, ἂν ἡ γυναῖκα τοῦ μείνῃ πιστή!

Εὐχαριστῶ λοιπὸν τοὺς Θεοὺς πὺὸ γεννήθηκα ἄνδρας κι ὄχι γυναῖκα. Κατὰ δεύτερον λόγο, τοὺς εὐχαριστῶ πὺὸ καμμιὰ γυναῖκα δὲ μ' ἀνάγκασε, μὲ ἰσοβίο μπλέξιμο, νὰ συλλογισθῶ, κατόπιν ἐορτῆς πράγματα πὺὸ θάπρεπε νάχα συλλογισθῇ προκαταβολικά;

Τί παράξενη ἐπίσης ἐφεύρει κι ὁ γάμος! Κ' ἐκεῖνο πὺὸ τὸν κάνει πὺὸ παράξενον εἶναι πὺὸν περνᾷ γιὰ ἐγχείρημα αὐθόρμητο. Ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει πὺὸ κρίσιμο ἐγχείρημα, γιατί στὴν ἀνθρώπινῃ ζωῇ δὲν ὑπάρχει τίποτε καταθλιπτικώτερον καὶ τυραννικώτερον ἀπὸ τὸ γάμο. Ἐνὰ ἐγχείρημα τόσο ἀποφασιστικῆς σημασίας θάπρεπε λοιπὸν νὰ γίνεταί αὐθόρμητως! Κι ὅμως ὁ γάμος δὲν εἶναι πρᾶγμα ἄλλο, ἀλλὰ ἐξαιρετικὰ περίπλοκο: εἶναι μιὰ πρᾶξι, πὺὸ ἐπιδέχεται πολὺς ἐρμηνείας. Ὅπως τὸ κρέας τῆς χελώνας ἔχει τὴ γεύσιν διαφόρων κρεάτων, ἔτσι κι ὁ γάμος, ἔχει μιὰ γεύσιν παραδολή—κι ὅπως ἡ χελώνα, ὁ γάμος βαδίζει ἀργά. Μιὰ ἐρ-
δουλιά εἶναι ἀπλή. Ἀλλὰ ὁ γάμος; Εἶναι

κάτι εἰδωλολατρικό, χριστιανικό, θεῖο, κοσμικό, ἀσπικό; κάτι λίγο ἀπ' ὅλα. Ἐκφράζει τὸ ἀνεξήγητο ἐκεῖνο τοῦ ἔρωτος, τὴν ἐκλεκτικὴν ἐκείνη συγγένειαν τῶν ἐμοίων ψυχῶν; Εἶναι καθῆκον, ἔνωσης, πρᾶξι συμβατικῆ, ἔθιμο μιᾶς χώρας ἢ λίγο ἀπ' ὅλα; Στὸ μουσικό τοῦ χωριοῦ ἢ στὸν ἐκτελεστὴ τοῦ ἀρμονίου πρέπει νὰ γίνῃ ἡ παραγγελία τῆς μουσικῆς, ἢ λίγο στὸν ἕνα-λίγο στὸν ἄλλο; Ὁ πᾶστωρ ἢ ὑπάλληλος τοῦ δημαρχείου πρέπει ν' ἀπαγγεῖλῃ τὸ λόγο καὶ τὰ διόματα τῶν νεονύμφων ταιριάζει νὰ καταγραφῶνται στὰ κατὰστιχα τῆς ἐκκλησίας ἢ τοῦ δημαρχείου; Θὰ ἐορτασθῇ ὁ γάμος μὲ τοὺς ἡχούς τῆς φουσαρμόνικας, ἢ μὲ τὸ μουσικό μουρμουρίσιον τῶν νεραϊδῶν, πὺὸ ἀκούγεται μὲς τὶς σπηλιὰς τῆς καλοκαιριάτικης νύχτης; Κ' ἕνα κομμάτι μουσικῆς τόσο πολυποικίλο, ἕνα δοκίμιο τόσο σύνθετο, πὺὸ ξεπερνᾷ ὅλα στὴν περίπλοκῃ ποικιλίᾳ, κάθε ὑποψήφιος γαμπρὸς φαντάζεται πὺὸς τὸν κατάλαβε, κάνοντας τὴν εἰσοδὸ τοῦ στο γάμο καὶ φαντάζεται πὺὸς τὸ πραγματοποιεῖ ζώντας ὡς σύζυγος. Ἀγαπητοὶ σύντροφοι τοῦ γλεντιοῦ,—ἀντὶ ἄλλου γαμήλιον δώρου κι ἄλλων συγχαρητηρίων, δὲ θάπρεπε ν' ἀπευθύνουμε στὸν καθέναν ἀπὸ τοὺς παντρευομένους μιὰ προειδοποίησιν καὶ δυὸ στὸν ἴδιον τὸ γάμο γιὰ τὴν ἐνδεχόμενη ἐπανάληψιν τῆς ἀπροσεξίας; Νὰ ἐκφράσῃ κανεῖς μιὰν ἰδέαν στὴ ζωὴν πὺὸ μπορεῖ νᾶναι ἡδὴ τολμηρό, ἀλλὰ νὰ ὑποβάλῃ στὴ σκέψιν τοῦ τέτοια περιπλοκῇ γιὰ νὰ τὴν ἀναγάγῃ σ' ἐνότητα, νὰ ἐκφράσῃ αὐτὸ τὸ συνονθύλευμα κατὰ τρόπο τέτοιον ὥστε κάθε στοιχεῖον νάχῃ τὸ μέρος του, χωρὶς νὰ παραλείπεται κανένα,—στ' ἀλήθειαν, ὅποιος εἶναι ἄξιος γιὰ τὸν ἄλλον αὐτόν, εἶναι μέγας ἀνὴρ. Κ' ἐν τούτοις αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπιτελέσῃ ὁ καθεὶς σύζυγος καὶ τὸ ἐπιτελεῖ χωρὶς ἀντίρρηση καὶ τὸ ἐπιτελεῖ, καθὼς λέει ὁ ἴδιος, αὐτομάτως; Κι ἂν ἐπιτελεῖται αὐτὸ ἔτσι αὐτομάτως, ἴσως ἐπιτελεῖται ἀπὸ ἕνα εἶδος ἀνωτέρου αὐθορμητισμοῦ, πὺὸ ἐδιαπέρασε τὸ στοχασμό μας ὁ λόκληρος. Μὰ γι' αὐτὸ δὲν ἀκούγεται οὔτε λέξι. Μὴ ρωτᾶτε ἕνα σύζυγον γι' αὐτὸ δὲν ἀξίζει τὸν κόπο. Ὅποιος διέπραξε μιὰ φορὰ μιὰν ἀνοησίαν, καλεῖται νὰ ὑποστῇ ὅλες τὶς συνέπειές τῆς σ' ὅλην τὴν ζωὴν ἢ ἀνοησία ὑπῆρξε πὺὸ ἔκαμε τὸ πρῶτον βῆμα καὶ ἡ τιμωρία ἔγκειται στὴν ὑποχρέωσιν νὰ βλέπῃ κατόπιν ἐκεῖνο πὺὸ ἔκαμε. Κάποτε ὁ σύζυγος παίρνει παθητικὸ ὕφος, ὑποκρινόμενος πὺὸς ἐπέτελεσε κάτι ἐξαιρετικὸ πανδρεούμενος; κάποτε πάλι παίρνει τὸ ὕφος σκόλου πὺὸ φεύγει μὲ καταβασμένη τὴν οὐρά; κάποτε, ἀπὸ δικαιολογημένη ἀνάγκη ἀμύνης, ἀναλαβαίνει νὰ ὑμνήσῃ τὸ γάμο; μὰ τοῦ κάκου θὰ ἐπιμένει κανεῖς τὴν ἐνιαίαν σύνθεσιν πὺὸ θὰ ἐσουνταίριαζε τὰ διασκορπισμένα μέλη τῆς ἑτερογενεοῦς συλλήψεως.

Νᾶναι λοιπὸν κανεῖς σύζυγος νῆτα σκέτα εἶναι μιὰ φάρσα. Νὰ ἐπαγγέλλεται ἐπίσης τὸν ξελογιαστή, κι αὐτὸ φάρσα. Νὰ θέλῃ νὰ

κάνη δοκιμή με μιὰ γυναίκα, κι αὐτὸ ἀκόμα φάρσα. Κιτὰ βάθος, με τίς δυὸ αὐτὲς τελευταῖες μεθόδους, ὁ ἄνδρας κάνει περισσότερες ἀκόμα παραχωρήσεις στὴ γυναίκα, παρὰ μὲ τὸ γάμο. Ὁ ξελογιαστὴς θαρρεῖ πὼς παίζει καλὰ τὸ ρόλο τοῦ ξεγελῶντος μιὰ κοπέλλα, μὰ τὸ γεγονὸς πὼς ξεγελάει, θέλει νὰ ξεγελάσῃ, πὼς μπαίνει στὸν κόπο νὰ ξεγελάσῃ μιὰ κοπέλλα, τὸν θέτει ὑπὸ τὴν ἐξάρτησι τῆς γυναίκος. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ κείνον ποὺ θέλει νὰ πειραματισθῇ στὸ γάμο.

Ἄν ἔπρεπε νὰ φαντασθῇ κανεῖς σχέσεις θετικές με τὴ γυναίκα, θάπρεπεν αἱ σχέσεις αὐτὲς νὰ φθάσουν σὲ τέτοιο βαθμὸ στοχαστικότητος, ὥστε δὲ θάταν πραγματικὰ δυνατότες. Νῶαν κανεῖς ἐξαιρέτος σύζυγος κ' ἐν τούτοις, στὰ κρυφὰ, νὰ ξελογιάζῃ ὅλες τίς κοπέλλες, νὰ δίνῃ τὴν ἐντύπωσι ξελογιαστοῦ, διατηρῶντας στὸ βάθος τῆς ψυχῆς τοῦ τῆ ζέσι τοῦ ρωμαντισμοῦ, μπορεῖ νᾶναι κάτι, μὰ ἢ παραχώρησι ποὺ ἔκαμε στὴν πρώτη κατάστασι λείπει πάντοτε στὴ δεύτερη. Ἐν τούτοις, μόνο σ' ἕναν ἀναδιπλασιασμό βρίσκει τὴν ἰδανικότητα ὁ ἄνδρας. Κάθε ὑπαρξὶ αὐθόρμητη πρέπει νὰ ἐξαφανισθῇ καὶ ἢ ἐξαφάνησι πρέπει πάντα νὰ ἐξαφανισθῇ με μιὰ σφαλερὴ ἔκφρασι. Ἐνα τέτοιο ἀναδιπλασιασμό ἡ γυναίκα δὲν τὸν καταλαβαίνει· γι' αὐτὸ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνδρός μένει γι' αὐτὴν ἀκατανόητος. Ἄν μιὰ γυναίκα, ἀπὸ φυσικὴ τῆς, γινόταν ἱκανὴ γιὰ ἕνα τέτοιον ἀναδιπλασιασμό, κανεῖς πιά δὲ θὰ νοιαζόταν νὰ ἔχῃ ἐρωτικές σχέσεις μ' αὐτή, μ' ἀφοῦ εἶναι γυναίκα, αἱ ἐρωτικὲς μ' αὐτὴ σχέσεις διαταράσσονται ἀπὸ τὴ φύσι τοῦ ἀνδρός, γιατί αὐτὸς βρίσκει πάντοτε τὴ ζωὴ τοῦ στὴν ἐξουθενώσι ἐκείνου ποὺ ἀποτελεῖ τὴ ζωὴ τῆς γυναίκος.

Εὐαγγελίζομαι λοιπὸν τὸ μοναστήρι καὶ γι' αὐτὸ, μὲ τὸ δίκιο τοὺς οἱ ἄνθρωποι μ' ἀποκαλοῦν Ἐρημίτη; Καθόλου. Ἀφῆστε λοιπὸν τὸ μοναστήρι· κι αὐτὸ δὲ μπορεῖ νᾶναι παρὰ μιὰ ἔκφρασι αὐθόρμητη τοῦ πνεύματος καὶ τὸ πνεῦμα ἀποφεύγει αὐτὲς τίς αὐθόγμητες ἐκφράσεις. Μεταχειρισθῆτε χρυσάφι, ἄργυρο, ἢ χαρτονόμισμα, λίγο ἐνδιαφέρε· γιατί μόνο ἐκεῖνος ποὺ δὲν ξεοδεύει πεντάρτα ποὺ νὰ μὴν εἶναι κίβδηλη, μπορεῖ νὰ καταλάβῃ τί θέλω νὰ πῶ! Ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖον κάθε ἔκφρασι αὐθόρμητη δὲν εἶναι παρὰ ψέμμα, ἐκεῖνος καὶ μόνο ἐκεῖνος εἶναι ἀσφαλῶς ὡσάν νὰ βρίσκεται σὲ μοναστήρι· καταντᾷ ἐρημίτης κι ἂς γυρίσῃ μέρα νύχτα με τὰ λεωφορεῖα.

Μόλις ὁ Βίκτωρ Ἐρημίτης ἐκάθησε τινάχθηκε ἀπάνω ὁ ἔμπορος νεωτερισμῶν, ἀναποδογύρισε μιὰ πατίλια κρασί· ποὺ βοισκόταν δίπλα τοῦ κι ἄρχισε μ' αὐτὰ τὰ λόγια.

Καλὰ τὰ λέτε, ἀγαπητοὶ σύντροφοι τοῦ

γλεντιοῦ, καλὰ τὰ λέτε, ὅσο πιὸ πολὺ σὰς ἀκούω νὰ μιλάτε, τόσο πιὸ πολὺ βεβαιώνομαι πὼς εἰσθε συνωμότες καὶ σὰς χαίρετ' ὡς συνωμότες, σὰς ἐννοῶ ὡς συνωμότες, γιατί τοὺς σ' νωμότες τοὺς καταλαβαίνει κανεῖς ἀπὸ μακριά. Κ' ἐν τούτοις, τί ξέρετε, ποιά εἶναι ἡ τοσηδούτσικη θεωρία σας, ποὺ τῆς δίνετε μορφή πείρας; Ἡ τοσηδούτσικη πείρα σας, τὴν ὁποία, με τὴ βοήθεια μιᾶς θεωρίας, μπαλλώνετε, γιὰ νὰ πέφτετε ἀδιάκοπα στὸ τέλος ἀπὸ τὴν ἀνάτασι πρὸς τὸ Θεὸ στὰ βαθιά σκοτάδια; Ὁχι, ἐγὼ γνωρίζω τὴ γυναίκα—τὴ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ἀδύναμή της πλευρὰ, δηλαδὴ τὴν ἐγνωρίζω ἀληθινά. Στὴ σπουδῇ μου δὲν ὀπισθοχωρῶ μπρὸς στὴν τρομάρα κοὶ δὲν ὑποχωρῶ πρὸ οὐδενὸς μέσου νὰ πεισθῶ γιὰ ὅ,τι ἐκατάλλαβα· γιατί· εἶμαι σὲ παραφορά, καὶ σὲ παραφορά πρέπει νὰ βρίσκεται κανεῖς γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴ γυναίκα, κι ἂν δὲν εἶναι πρὶν, θάρθῃ σὲ παραφορά, ὅταν τὴν καταλάβῃ. Ὅπως ὁ ληστής ἔχει τὸ καταφύγιό του δίπλα στὸ θορυβώδη δρόμο, ὁ μυρμηγκοκόφος τὴ φωλιά τοῦ κοντὰ στὴν ἄμμο κι ὁ πειρατὴς τὸ ὀρμητήριό του στὴν ἀκτὴ τῆς βουρῆς θάλασσας, ἐγὼ ἔχω τὸ κατὰστημά μου νεωτερισμῶν μέσα στὸ θόρυβο τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ κατὰστημά μου εἶναι γοητευτικὰ ἀκατανίκητο γιὰ κάθε γυναίκα, ὅπως τὸ Ὅρος τῆς Ἀφροδίτης γιὰ τὸν ἄνδρα. Ἐκεῖ, μέσα σ' ἕνα κατὰστημα νεωτερισμῶν, μαθαίνει κανεῖς νὰ γνωρίζῃ τὴ γυναίκα, πρακτικὰ καὶ χωρὶς τὸ διαμέσον περιπλόκων θεωριῶν. Ἄν ἡ μόδα δὲν εἶχε ἄλλο νόημα παρὰ νὰ πασαδίνῃ στὴν ὄρεξι τῶν αἰσθήσεων τὴ γυναίκα γυμνὴ ἀπὸ κάθε φόρεμα, τὸ πρᾶγμα θάταν πολὺ ἀπλό. Μὰ δὲν εἶν' ἔτσι· ἡ μόδα δὲν εἶναι μῆτε ἡ ἡδονὴ γυμνωμένη, μῆτε ἡ ὑποφερτὴ κραιπάλη, ἀλλὰ λαθρεμπόριο ἀσχημοσύνης, ποὺ ἐπιτρέπει ἡ εὐσχημοσύνη. Κι ὅπως στὴν εἰδωλολατρικὴ Πρωσσία κάθε νέα σὲ ἡλικία γάμου κρατοῦσεν ἕνα κουδοῦνι, ποὺ τὸ κουδοῦνισμά του ἦταν προσκλητήριο γιὰ τοὺς ἄνδρες, ἔτσι κ' ἡ ζωὴ μιᾶς γυναίκας τῆς μόδας εἶναι ἕνα διαρκὲς κουδοῦνισμα, ὅχι γιὰ τοὺς παραλυμένους, ὅχι γιὰ τοὺς κοινοὺς παραλυμένους, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἐκλεπτυσμένους ἡδονιστὰς. Πιστεύεται πὼς ἡ εὐτυχία εἶναι γυναίκα. Λοιπὸν ναί, εἶναι βέβαια ἄστατη, ἀλλὰ εἶναι σὲ κάτι ἄστατη, ἐνῶ μπορεῖ κάποτε νὰ δόσῃ πολλά. Ἄρα δὲν εἶναι γυναίκα. Ὁχι, ἡ μόδα εἶναι γυναίκα, γιατί ἡ μόδα εἶναι ἡ ἀσασία χωρὶς νόημα καὶ δὲν ἔχει ἄλλη συνέπεια με τὸν ἑαυτὸ της παρὰ νὰ πηγαίνῃ ἀπὸ τρέλλα σ' ἐξωφρενισμό. Περνώντας μιὰν ὥρα μὲς στὸ κατὰστημά μου θὰ μάθετε περισσότερα παρὰ ἐπὶ χρόνια μένοντας ἔξω, ἂν θέλετε νὰ γνωρίσετε τὴ γυναίκα.

(Ἀκολουθεῖ)

Ο ΑΣΠΡΟΣ ΠΕΤΕΙΝΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ήταν τήν παραμονή τῆς μέρας πού θά πηγαίναμε στήν κατήχηση. Βράδιαζε. Ἡ ἀδελφή μου ἔκλεισε τό βιβλίο πού μελετοῦσε.

— Ἐ, τό κατάφερες τό πρόβλημα :

— Κάποιο λάθος γίνεται πού δέν μπορῶ νά τῷδρω. Δέ θγαίνει, ἀποκρίνομαι.

— Λοιπόν ;

— Λοιπόν, τίποτα ! Θά μείνει ἔτσι πού εἶναι.

— Μπράβο ψυχραιμία ! θαυμάζει. Δέν προσπαθεῖς ; Θά βγεῖ, δέ γίνεται.

— Ὁχι, εἶχα προσπαθήσει. Δέν ἔδγαينه. Τό πῆρα ἀπόφαση. Θάμεινε ἄλλο τό πρόβλημα.

Ἡ ἀδελφή σηκώθηκε, πήγε κι' ἀνοίξε ἕνα συρτάρι, ἔδγαλε ἀπό μέσα ἕνα κομπολόι γιά τίς προσευχές.

Δέν ἦταν πολλές μέρες, μᾶς τὰ εἶχαν χαρίσει, ἕνα στήν καθεμία, γιατί εἴμαστε ἀρκετά μεγάλες κ' ἔπρεπε φέτος νά κοινωνήσουμε γιά πρώτη φορά. Θά ντυνόμαστε σι' ἄσπρα, σά νύφες, καί τήν Κυριακή τῆς Πεντηκοστῆς θά μεταλαβαίναμε.

Ἡ ἀδελφή μετράει τίς χάντρες τοῦ κομπολογιῶ.

— Κάθε χάντρα καί μιὰ προσευχή, λέει. Πολλές δέν εἶναι ;

Κοιτάζω τό σταυρουλάκι μέ τόν Ἑσταυρωμένο πού κρέμεται ἀνάμεσα στά δάχτυλα τῆς ἀδελφῆς.

— Πολλές.

— Κι' αὐτό μόνο ; ἢ πού θά πρέπει καμιά φορά νά πούμε δυό καί τρεῖς φορές τό κομπολόι. Καί τέσσερις...

— Καί πέντε, καί δώδεκα ! Ὅλη μέρα αὐτή τῇ δουλειᾷ θά κάνουμε ; ἀποκρίθηκα ἀνυπόμονα. Ποιός σου τὰ εἶπε αὐτά ;

— Ποιός μου τᾶπε ; Ἡ Ζοζεφίνα, ἡ ματμαζέλ, πού εἶναι κι' αὐτὴ καθολικιά.

— Ἡ Ζοζεφίνα ; γέλασα μέ εἰρωνεῖα. Σάν πόσα ἔλεγε αὐτή ;

— Δέν ξέρω αὐτὴ τί ἔκανε. Ὅμως ἔτσι μοῦ εἶπε.

— Ὁχι δά καί πῶς δέν ξέρεις τί ἔκανε. Μὴν παρασταίνεις τήν ἀθώα περιστερά.

— Ἀκου νά σοῦ πῶ, ἀγριεύει ἡ ἀδελφή. Αὐτὰ δέν πρέπει οὔτε νά τὰ θυμόμαστε. Τώρα μάλιστα πού θά κοινωνήσουμε.

Παραξευθίτηκα μέ τό ὄρος τῆς. Δέξ καί ἦταν στό χέρι μου νά θυμᾶμαι ὅ,τι θέλω, ἢ νά διώ-

χνω ἀπό τό μυαλό μου ὅ,τι ἐνοχλεῖ. Σά νάταν στό χέρι μου ! Μά κι' αὐτό νά γινόταν, ἄς ποῦμε πῶς θά κατάφερα νά μὴ θυμᾶμαι αὐτὴ τῇ χοντρομούρα, τῇ ματμαζέλ, μέ τήν πλαστοικωτὴ ρύτη. Πῶς ὅμως θά ἦταν δυνατό νά ξεχάσω τό Μίμη ; Τόν «κύριο Μίμη» ὅπως τόν ἔλεγε, τόν «κύριο Μίμη» πού μᾶς συνόδευε στοὺς περιπάτους, πού μᾶς πῆγαينه ἀμαξάδα. Πού ἐρχόταν μαζί μας, ἀκόμα καί στὸν κινηματογράφο, ἔκει πού αὐτὴ ἡ ἀθλία μᾶς σκέπαζε τὰ μάτια γιά νά μὴ δοῦμε στήν ταινία ὅ,τι δέν ἔπρεπε. Σά νά ἦταν στήν ταινία μονάχα τὰ ἄσχημα. Σά νά μὴν ἀσπρίζε στό σκοτάδι τό χέρι τοῦ «κυρίου Μίμη», πού πασπάτευε τό γόνατο τῆς ματμαζέλ. Κι' ὅστερα ἡ φοβέρα τῆς : Νά μὴν ποῦμε τίποτα στό σπίτι γιὰ τό Μίμη, γιατί θά μᾶς τιμωροῦσε ἄσχημα.

Δίκιο ἔχει ἡ ἀδελφή. Νάταν νά μπορεῖ κανένας νά μὴ σκέφτεται τὰ ἄσχημα. Μά ἔφταιξε τό κομπολόι. Ἐφταῖξαν οἱ προσευχές πού τὰ θυμήθηκα.

Κουρντισματα ἀπὸ βιολιά ἐρχονται τώρα ἀπὸ τὴ σάλα. Γέλια καί κουδέντες. Ὁ πατέρας κ' ἡ μητέρα μέ τούς φίλους τους κάνουν μουσική. Εἶναι ἡ μέρα πού θά μελετήσουν.

Κουρντίσαν ἀκόμα λίγο. Οἱ κουδέντες ἔπαφان. Ἀρχίζαν νά παίζουν ἕνα κουαρτέτο τοῦ Μότσαρτ.

Οἱ ἥχοι ἀπὸ πάντα μέ νευρίλαζαν. Ἴσως γιατί τοὺς ἀκούγω ἀπὸ τότε πού θυμᾶμαι τὸν ἑαυτό μου. Τοὺς ἀκουγα τίς νύχτες μέσα ἀπὸ τὸ κρεβατάκι μου μέ τὰ κάγκελα, καί δέν κοιμόμουν.

Νάτοι πάλι τώρα ! Κάτι σά δυσφορία μέ πιάνει. Ἄλλοτε εἶναι σουρτοί, μελωδικοί. Τὰ βιολιά παίζουν στίς ψηλές νότες. Κι' οἱ νότες τρέμουν καί φέρνουν ἕνα αἰσθημα παράξενης λαχτάρας. Ἄλλοτε πάλι γίνονται ρυθμικοί, πηδηχτοί, ἀνυπόμονοι καί θετικοί, σάν κάτι σίγουρο νά τυρεῖθουν. Ὑστερα ἡ μελωδία περνάει στὰ μπάσσα καί γίνεται μιὰ διαρκὴς ὑπενθύμηση πίκρας.

— Πῶς θάναι ἄραγε στήν κατήχηση ; ρωτᾷ ἡ ἀδελφή. Δέξ νά μᾶς δάξουν τιμωρίες ;

— Ἔρω κι' ἐγώ ;

Κι' ὅστερα, σά γιὰ ν' ἀλαφρώσω λίγο τήν προοπτικὴ τῆς τιμωρίας :

— Μιὰ φορά δίνουν ὁμορφες ζωγραφιές οἱ καλόγριες, ἀποκρίθηκα.

Μάζεψα τὰ τετράδιά μου. Τό πρόβλημα ἀπό-

μεινε ἄλυτο. Πῆγα στο παράθυρο καὶ κόλλησα τὴ μύτη μου στο τζάμι.

Μ' ἄρεσε νὰ χαζεύω τὸ δρόμο. Ἔτσι κι' οἱ ἄλλοι ἐνοχλοῦν λιγότερο.

Ἀντίκρυ στο σπίτι, στὴ γωνιά τῆς πλατείας, εἶναι ἓνα ποδηλατάδικο.

Πολλὰ τσαλίμια ποὺ κάνουν οἱ ποδηλατιστές! Κάτι στροφές ποὺ γέρνουν ὅλο τὸ σῶμα, λές πῶς τώρα θὰ πέσουν νὰ φᾶνε τὰ μούτρα τους.

Ἄλλος πάλι γυρίζει σὰ δαιμονισμένος γύρω γύρω στο φανάρι τῆς πλατείας. Μὰ, νά: Ἀπὸ τὴ γωνιά ἐκεῖ κάτω, ξεπρόβαλλαν οἱ φίλοι τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας. Εἶναι ὁ κύριος Χ. καὶ ἡ δεσποινὴς Α. «Ἀργήσαν», συλλογίζομαι. Οἱ ἦχοι ἀκούγονται πάντα. Εἶναι τώρα τὸ δεύτερο μέρος, τοῦ κουαρτέτου. *Andante Cantabile*. Κι' ἡ μελωδία στὰ μπάσσα, διαρκῆς ὑπενθύμιση πίκρας.

Βλέπω πάντα τὸ ζευγάρι. «Μπᾶ; Δὲν ἔρχονται ἐδῶ;»

Στάθηκαν. Ὁ κύριος Χ. τραβᾷ λίγο τὸ γάντι τῆς δεσποινίδας καὶ τῆς φιλά τὸ χέρι. Τὴν κοιτάζει ἐπίμονα. Κέμπωσο. Χωρίζονται. Σὲ λιγάκι χτυπάει τὸ κουδούνι. Εἶναι ἡ δεσποινὴς Α. μονάχη. Ἡ ἀδελφὴ βγήκε νὰ τὴν ὑποδεχτεῖ, ἦταν ἡ δασκάλα τῆς τοῦ πιάνου.

Ἐγὼ πάντα στο τζάμι. Ὁ κύριος Χ. ἀπόμεινε ἐκεῖ στο πεζοδρόμιο. Περιπατεῖ λίγο. Στέκεται κι' ἀνάδει τσιγάρο.

Κοντεύει πιά νὰ νυχτώσει. Ἐσχωρίζω τὴ σιλουέτα του καὶ τὴν ἀναμμένη ἀκρὴ τοῦ τσιγάρου του. Περιπατεῖ σιγά ὡς τὴν ἄλλη γωνιά. Νάτος πάλι καὶ γυρίζει. Κι' ὅσο πᾶει ἔσχωρίζει ὅλο καὶ περισσότερο τὸ τσιγάρο του.

Ἡ ἀδελφὴ ἤρθε πάλι στὴν κἀμαρα.

— Δές, δές τί μοῦφερε ἡ δεσποινὴς! Καί μοῦ δειχνεῖ ἓνα ὁμορφο ἀγαλματάκι τῆς Παναγίας ἀπὸ φίλντις. Εἶναι ἐπειδὴ θὰ πᾶμε αὐριο στὴν κατήχηση. Δές τί ὁμορφο;

— Ναι, ὁμορφο εἶναι, εἶπα καὶ γύρισα πάλι στο τζάμι.

— Μπᾶ, σὲ καλὸ σου! Βλέπεις τίποτα σπουδαῖο ἀπὸ κεῖ; ἀπορεῖ.

— Ὅχι. Τίποτα, λέω κοφτά.

Δὲν ἤθελα γιὰ ὅλο τὸν κόσμον νὰ δεῖ κι' αὐτὴ. Μὰ καὶ δὲν τὸ εἶχε σκοπὸ. Καμαρώνει τὸ ἀγαλματάκι τῆς κι' εἶναι πολὺ χαρούμενη.

Οἱ ἦχοι ποὺ εἶχαν πάψει ξανάρχισαν. Εἶναι τὸ ἀλέγκρο. Νότες πηδηχτές, ρυθμικές, ἀνυπόμονες καὶ θετικές.

Ὁ κ. Χ. στέκεται ἀντίκρυ στο σπίτι μας. Τὸ τσιγάρο του ἔκανε μιὰ μικρὴ τροχιά, κι' ἡ σταλαγματιά τῆς φωτιάς του κατακάθησε στο πεζοδρόμιο.

Σκοταίνιασε πιά ἐντελῶς.

Πάλι τὸ κουδούνι. Εἶναι ὁ κύριος Χ.

Ὅταν σταμάτησαν νὰ παίζουν μέσα στὴ σάλα, πῆγαμε κι' ἐμεῖς νὰ δοηθήσουμε τὴ μητέρα νὰ δώσει τὸ τσάι. Πῆραμε τελευταῖες τὸ γλυκὸ μας.

Ὁ πατέρας κουδεντιάζει μὲ τὸν κύριο Χ.

— Ἀργήσες, καμμένη. Ἦθελα ν' ἀρχίσουμε μὲ τὸ κουιντέτο.

— Τί νὰ κάνω; Θαρξόμουν πολὺ νωρίτερα, μὰ τὴν ὥρα ποὺ κατέβαινα τὴ σκάλα τοῦ Ὠδεῖου, νάσου καὶ μοῦ παρουσιάζεται μιὰ καθυστερημένη μαθήτρια. Ἀναγκάστηκε νὰ ξανανέσω νὰ τῆς κάνω μάθημα.

Ἀπόμεινα μὲ τὸ στόμα γεμάτο γλυκὸ νὰ κοιτάζω τὸν κύριο Χ. Μαθήτρια εἶπε; Κι' οἱ δόλτες στὴν πλατεία; Καὶ τὸ χειροφίλημα;

Κατάπια τὴ μπουκιά μου ἀμάσητη κι' ἔφυγα ἀπὸ τὴ σάλα.

Σὲ λιγάκι ἤρθε κι' ἡ ἀδελφὴ.

— Τί ἔφυγες εἶσαι δά; Καλὰ σὲ λένε ἀγγίμι!

Μιλῶ ἐγὼ. Πάλι οἱ ἦχοι. Τώρα στὰ βιολιά ἀνακατεῦεται καὶ τὸ πιάνο τοῦ κ. Χ. Παίζουνε τὸ κουιντέτο ποὺ δὲν παῖξεαν πρὶν γιατί τὸν καθυστέρησε ἡ μαθήτρια.

Οἱ ἦχοι εἶναι ἀφόρητα ἐνοχλητικοί.

— Δές νὰ τὸ βάλω ἐδῶ τὸ ἀγαλματάκι;

Ἡ ἀδελφὴ τοποθετεῖ τὴν Παναγίτσα ἀπὸ φίλντις πῶς σὲ μιὰ μικρὴ ἐταξέρα. Εἶναι γλυκειὰ ἡ Παναγία, ἔτσι καθὼς ἔχει κατεδαμμένα τὰ ματοβλέφαρα, σὰ νὰ ντρέπεται.

Ἡ τάξη τῆς κατήχησης εἶναι γεμάτη παιδιὰ. Ὀχλαγωγία καὶ φασαρία καὶ γέλια καὶ φωνές. Καυγάδες γίνεται γιὰ μιὰ ζωγραφιά.

Μονομιᾶς ἐπαψαν ὅλα. Μὲς στο μαῦρο ράσο ἡ ἀδελφὴ Ματθίλδη ἀνέθηκε στὴν ἔδρα. Ὁ ποδογυρὸς τῆς μάζευε ὅλη τὴ σκόνη, εἶσι καθὼς σουρνόταν. Στάθηκε ὀρθία, ἀκίνητη. Τὰ διαπεραστικά μάτια τῆς μᾶς κοιτάζαν αὐστηρά κάτω ἀπὸ τὸ σκουφί μὲ τίς πιετίτσες ποὺ πλαϊσίονε το στρογγυλὸ τῆς πρόσωπο. Νεκρική σιωπὴ. Ἡ ἀδελφὴ σήκωσε τὸ βλέμμα ψηλὰ στο ταβάνι. Μιὰ στιγμή ἀπόμεινε ἔτσι δά. Ὑστερα ἔκαμε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ. Κάμαμε κι' ἐμεῖς τὸ ἴδιο.

Πάνω στὴν ἔδρα μιὰ μεγάλη εἰκόνα περιστάνει τὸ κεφάλι τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ ἀγκάθινο στεφάνι. Σταλαγματιεὲς πηχτές ἀπὸ κόκκινο αἷμα κατρακυλοῦν στοὺς κροτάφους του, στο μέτωπο, τὸ λαμῖο.

Τὸ μάθημα ἄρχισε μὲ τὴν ἀπολογία κάθε παιδιοῦ γιὰ τίς κακές του πράξεις. Βροχὴ πέφτανε οἱ τιμωρίες.

Στερεότυπη, ἄχρωμη, ἡ φωνὴ τῆς καλογριᾶς ἐπρόφερε τὴν καταδίκη:

— Πρὶν κοιμηθεῖς τριάντα δύο «Ἄθε Μαρία».

Ἄλλο παιδί, ἄλλη καταδίκη: Πέντε φορές τὸ «Πιστεύω».

Ἦρθε κι' ἡ σειρά ἐνός μικροῦ στρουμπουλοῦ κοριττοῦ, μὲ τριανταφυλλὶ φιάγγο πάνω στὴς μπούκλες τῆς. Μὲ συντριβὴ ὁμολόγησε πῶς εἶχε πεῖ ψέμματα στὴ μητέρα τῆς. Εἶπε πῶς δὲν εἶχε σχολεῖο τ' ἀπόγεμα, ἐνῶ εἶχε, γιατί προτιμοῦσε νὰ παίζει.

Ἡ καλογριά θύμωσε. Κοίταξε τὸ παιδί ποὺ ἔτρεπε μπροστὰ τῆς.

— Ἐλα δῶ, διατάζει. Πλησίασε!

Τὸ παιδί πλησίαζει.

— Γονάτισε ἐδῶ! Ὅχι ἐκεῖ. Πιὸ ἐδῶ!

Στὸ δάθρο τῆς ἔδρας, ἐκεῖ ποὺ ἔδειχνε ἡ ἀδελφὴ Ματθίλδη στο κορίτσι νὰ γονατίσῃ, ἦταν

λίγα πεταγμένα ἔξω τὰ χοντρά κεφάλια δυό καρφιών.

— Ἐκεῖ! λέει. Ἐκεῖ! Στά καρφιά!

Γονάτισε ἡ μικρή ἁμαρτωλή. Κατέβασε τὸ κεφάλι. Σὲ λίγο οἱ ὅμοιοι τῆς ἄρχισαν νὰ ταράζονται. Στὰ μάγουλά της κατακυλευσαν δάκρυα. Κίθι τόσο ρουφούσε δυνατὰ τὴ μύτη της.

Ἡ καλογριά συνέχισε τὴν ἐξομολόγησιν τῶν παιδιῶν.

Μὲ τρόπον προσπαθοῦσα νὰ θυμηθῶ ἂν κ' ἐγὼ εἶχα νὰ ὁμολογήσω κανένα ψέμα, καμιά κακὴ πράξη. Ὁχι, δὲ θυμῶμαι. Γιατί εἶχα θρεῖ κάποιο τρόπο νὰ τὰ ἀποφεύγω. Ἡ διδασκαλία τῆς ἀδελφῆς Ματθίλδης ὅλο καὶ περισσότερο μὲ φόβιζε. Μὲ τρέμαζε. Εἶχα χάσει τὸ κέφι μου, καὶ μιλοῦσα ὅλο καὶ λιγότερο. Λοιπὸν αὐτὸς ἦταν ἕνας σίγουρος τρόπος γιὰ ν' ἀποφεύγω τὰ ψέματα. Ἐνα σίγουρο κέρδος τουλάχιστον σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο. Ὅμως ἦταν κι' ἄλλα πράγματα. Ἦταν οἱ σκέψεις. Καὶ τοῦτο ἦταν τὸ δύσκολο.

Ἡ ἀδελφὴ μαλώνει τώρα ἕνα κορίτσι ἐπειδὴ, λέει, τὴν ὥρα τῆς λειτουργίας, τὴν Κυριακὴν, ἀφαιρέθηκε νὰ βλέπει τὰ κανοῦρια λουστρίνια ποὺ φοροῦσε ἡ ξαδέρφη της.

— Ἀσφαλῶς ἐφθόνισες τὴν ξαδέρφη σου, λέει ἐπιτιμητικὰ ἡ καλογριά.

— Ὁχι! Ὁχι! διαμαρτύρεται τὸ κορίτσι.

— Τότε γιατί κοιτούσες τὰ παπούτσιά της; Ἡ σκέψη σου ἦταν ποταπή. Θὰ ἤθελες νὰ τὰ ἔχεις ἐσύ, ἔ;

Καί, γυρίζοντας στὴν τάξη κι' ἀντικρίνοντας τὰ πανικισμένα πρόσωπά μας, συνέχισε:

— Πρέπει νὰ ξέρετε τοῦτο: Πῶς εἰ χειρότερες ἁμαρτίες εἶναι τὰ πράγματα ποὺ σκεπτόμαστε. Πῶς ἡ σκέψη μας γίνεται εὐκόλως ὄργανο τοῦ ἔξ ἀπὸ δῶ. Κι' ἀκόμα, νὰ βάζετε καλὰ μέσα στὸ κεφάλι σας πῶς εἰς πῶς διεκαστικές σκέψεις. Θέλω νὰ πῶ πῶς οἱ σκέψεις ποὺ μᾶς προξενοῦν τὴ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση, αὐτὲς οἱ σκέψεις εἶναι σίγουρα ἔργα τοῦ Σατανᾶ.

Γιατί, λέει, ξέρετε καλὰ τὸ Πονηρὸν Πνεῦμα, ὅτι ἀπὸ τῆς σκέψεως πρὶν ν' ἀρχίσῃ γιὰ νὰ φτάσῃ στὰ ἀποτρόπαια ἔργα. Αὐτὰ ποὺ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Κοινωνία καταδικάζουν. Καὶ στρέφοντας στὴ μικρὴ ἁμαρτωλή:

— Δὲν ἐκατάλαβες, πτωχή, λέει, δὲν ἐκατάλαβες, πῶς τὸ βλέμμα σου ν' ὀδηγεῖ ἐκεῖ τὸ πονηρὸν; Μάθε λοιπὸν, μάθετὲ το ὅλες σας, πῶς ἡ λύσις εἶναι μία: Ἀμέσως νὰ νικήσετε τὴν ἐπιθυμίαν, νὰ διώξετε τὴν κακὴ σκέψη μὲ προσευχὴν. Προσευχὴ καὶ θερμὴ πίστις στὰ λόγια ποὺ ἀπευθύνετε στὸ Θεὸ γιὰ νὰ σας λυτρώσῃ.

Στάθηκε λίγο, πήρε ἀνάσα:

— Θὰ προσευχηθεῖς τέσσερις φορές τὸ κομπολόι σου, εἰπε τέλος ἀνένδοτη.

Ρώτησε κι' ἄλλα παιδιὰ. Ἐβαλε κι' ἄλλες τιμωρίες. Σηκώθηκα κι' ἐγὼ τρέμοντας. Δὲν εἶχα τίποτα νὰ πῶ. Τίποτα δὲν εἶχα κάνει. Τίποτα. Μόνο ποὺ μοῦ ἐρχόταν νὰ κλάψω. Δὲν ἤξερα γιατί, ὅμως ἔτσι ἐνιωθα ὥσπου χτύπησε τὸ κουδούνι.

Τὸ μίσθημα εἶχε τελειώσει.

Τότε μόνο εἶδα πῶς τὸ παρθεῖον τῆς τάξης

ἦταν ἀνοιχτό, πῶς στὸ ἀντικρινὸ μπαλκόνι, κάτω στὴ γωνιά, δυὸ χελιδόνια πηγαινόρχονταν. Κυδαλοῦσαν λίσση καὶ ἄχυρα κ' εἰοίμαζαν τὴ φωλιὰ τους. Χτυποῦσαν τὰ φτερά τους καὶ κελαιοῦσαν ἀνυπόμονα.

Τὸ κορίτσι ποὺ εἶχε γονάτισε στὰ καρφιά σηκώθηκ'. Ἐτρίβε τὰ γόνατά της ποὺ εἶχαν δυὸ μαῦρες βούλες. Ἡ ἀδελφὴ Ματθίλδη τῆς χάιδεψε τὰ μαλλιά.

— Πρόζεξε ἄλλη φορὰ, νὰ μὴν πεῖς ποτὲ ψέματα. Τ' ἀκουσε; Ἐλα τώρα, πᾶρε συγχώρηση.

Τὸ κορίτσι ἔσκυψε καὶ φίλησε τὸ χέρι τῆς καλογριάς.

Κατὶ ἔφυγε ἀπὸ πάνω μου σὰ δγῆκαμε στὸ δρόμο. Ἀλάφρωσα! Περπατοῦσα σιωπηλὴ δίπλα στὴν ἀδελφὴν μου.

Κι' ἄξαφνα εἶδα τὰ πρῶτα φύλλα στὰ γυμνά κλαδιὰ τῶν δέντρων. Κατὶ χρυσοπράσινα μικρὰ φύλλα ποὺ ρεμαν ἀπὸ συγκίνηση. Μιά ἀλλοιωτικὴ χαρὰ ἄρχισε νὰ μὲ κυριεύει. Ἐνα ἄγριο κύμα ποὺ ὅλο φούσκωνε, κι' ἔκανε τὴν καρδιά μου νὰ χτυπᾷ παλαβὰ. Ἐδῶσα ἕνα ἑαφνικὸ πῆδο, ἔτσι δὰ μὲς στὸ δρόμο.

— Τρελλάθηκες; ἀπορεῖ ἡ ἀδελφὴ. Δὲν ντρέπεσαι κοίτῃς γκαμήλα;... Σὲ βλέπει ὁ κόσμος. Περπάτα καλὰ γιατί θὰ φύγω ἀπὸ κοντὰ σου.

Τρέμαξα. Μαζεύτηκα. Εἶχε γούστο νάταν δουλειὰ τὸ ἔξ ἀπὸ δῶ ἐτοῦτῃ ἡ ἔκρηκτικὴ χαρὰ τοῦ μὲρους. Σίγουρα αὐτὸς θὰ μ' ἔδαλε νὰ πηδῆω ἔτσι ὅα, γιὰ νὰ κινεῖ χάρη. «Χαίρε, Μαρία κεχαριστωμένη», φιλοῦρίζω, καὶ δὲν τολμῶ πιά νὰ σηκώσω τὰ μᾶτια μου ἀπὸ τῆς κρύας πλάκας τοῦ πεζοδρομίου.

Κάθε Κυριακὴν πηγαίναμε στὸ παρεκκλήσι τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου ποὺ ἦταν μέσα στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου. Ἐκεῖ ἀκούγαμε τὴ λειτουργίαν. Τὰ μᾶτια τῆς ἀδελφῆς Ματθίλδης μᾶς παρίστεκαν σάν δυὸ αἰχμὲς ἀπὸ γυαλιστερὰ σπαθιά ὅλο φοδέρα.

Θέ μου, τί τρόμος ἦταν αὐτὸς τοῦ Στανᾶ! Ὡς καὶ τὰ δνεῖρά μας ἔπρεπε νὰ τὰ φοβόμαστε. Ὡς καὶ τὰ δνεῖρά μας, εἶπε πάλι χτὲς στὴν κατήχησιν ἡ καλογριά. Γιατί, λέει, τώρα τὴν ἀνοιξη, ὁ τρισκατάρατος παρουσιάζεται συχνὰ στὰ δνεῖρα τῶν παιδιῶν. Μπορεῖ μάλιστα καὶ νὰ πάρει παρξένες μορφές. Τῆς περισσότερες φορές διαλέγει τὴ μορφή ἀσπρου κάτασπρου πετεινοῦ. Ἄν τύχει καὶ δοῦμε στὸν ὕπνο μᾶς πετεινὸ μὲ φουντωτὸ κόκκινο λυρὶ, πρέπει νὰ εἴμαστε βέβαιες πῶς αὐτὸς εἶναι. Κι' ἂν λαλήσει, τότε θὰ πεῖ πῶς ἐθροίμβευσε. Πῶς σίγουρα κιποια κακὴ πράξη κάναμε ἢ θὰ κάνουμε. Πῶς ὅμως νὰ φυλαχτεῖ κανένας ἀπὸ τὰ δνεῖρα; Πῶς νὰ φυλαχτεῖ ἀπὸ τὸ θρηλαβευτικὸ λῆλημα τοῦ πετεινοῦ; Προσευχὴ! Ἡ μόνη ἄμυνα. Προσευχὴ.

Τὶ δύσκολα ποὺ εἶναι ὅμως ὅλα αὐτὰ. Πόσο δύσκολο εἶναι νὰ φυλάγεται κανένας ἀπὸ τὰ δνεῖρα. Τώρα μάλιστα τὴν ἀνοιξήν.

Ἡ ἀδελφὴ Ματθίλδη προσέχει τὴν ὥρα τῆς λειτουργίας νὰ εἴμαστε φρόνιμες. Νὰ κάνουμε

τό σταυρό μας όπου πρέπει, να γονατίζουμε και να σηκωνόμαστε τη σωστή στιγμή.

Κι' η λειτουργία είναι άτελειωτη. Κι' όταν χαμμιιά φορά τελειώσει, τότε ο πάτερ 'Ιγνάτιος έχει να μάς πει για το τί δεν πρέπει να κάνουμε. Τι' δεν πρέπει... Κι' είναι πολλά, πάρα πολλά αυτά τα δεν.

Κι' ύστερα από τα «δεν» μάς κρατούσε ακόμα—αυτό ήταν λιγότερο στενόχωρο, πολλές φορές μάλλιατα θμορφο—μάς κρατούσε γιατί είχε να μάς διηγηθεί κάτι από τη ζωή ενός 'Αγίου, ή κανένα περιστατικό της Γραφής.

Ήταν πιό ξεκούραστα τότε. Γιατί πολλές φορές, καθώς έμενα έτοι ήσυχη στύν πάγκο της εκκλησιάς κι άκουγα, τό μισό έφευγε, έτρεχε, παρακολουθούσε, σά να τάβλεπε τα περιστατικά. "Η έφέυγε κι' άλλου...

Έτσι την Κυριακή έκείνη ο πάτερ 'Ιγνάτιος μάς διηγήθηκε για την περιπέτεια του 'Αγίου Γεωργίου. Είπε για τό θεριό πού σκότωσε ο 'Άγιος. Τό φοβερό θεριό, τόν έξ' από δώ.

Τήν Κυριακή έκείνη, ήταν πού καθώς έβλεπα την εικόνα του 'Αγίου και τό φοβερό θεριό να σπαρταράει στά πόδια του καθυάλη, ήρθαν έτσι δά αναπνέοντα στό νεύ μου τά λόγια του 'Αλέκου. Πώς να, έτσι κι' αυτός άρπαζε τόν μπαλιτά και σκότωσε τό λυσσασμένο σκυλί.

Αυτά γίνονταν τό καινοκαίρι στό νησί:

Ένα άγριό με καστανά λαμπερά μάτια ήταν ο 'Αλέκος. Φορούσε άσπρο πουκάμισο, άνοιχτό στό λαιμό, κι' ήταν ψημένος από τον ήλιο. Ακατάστατα και άγρια, σά φρύγανα, τά μαλλιά του, έμοιαζε με τή ζωγραφιά του κουστάρου πού είχα δει σ' ένα βιβλίο με περιπέτειες. Είμαστε στό νησί. Και σάν τελείωναν τά άγρια παιγνίδια—οί κλέφτες, κι' οί άστυνόμοι κι' οί όμπέρλες—, μαζεύμαστε όλα τά παιδιά και καθόμαστε στό πεζούλι του δρόμου πάνω από τή θάλασσα. Τότε ο 'Αλέκος είχε να λέει για τό κατορθώματά του. Πώς έπιασε μιά φορά τό χαλινάρι ενός άγριμένου αλόγου πουδγαζαν φλόγες τά μάτια του και άρπωσε τά ρουθούνια του. Έπιασε. λέει, με τέτοια δύναμη τό χαλινάρι πού τιθάζεψε τό άγριεμένο άλογο. Μιά άλλη φορά πάλι είχε σώσει κάποιον ήλικιωμένο κύριο πού πνιγότανε γιατί είχε κουραστεί να κολυμπά στό άνοιχτά. "Η θάλασσα είχε πιά άρχισει ν' ανατριχιάζει από τόν έρχομό της νύχτας. Τά πρώτα άστρα, σταλαγματιές πύθρεμαν από φώς, άρχισαν να λάμπουν σόν ούρανό.

Ήταν ή ώρα του άγαπημένου παιγνιδιού. «Τό δαχτυλίδι».

«Όποιος τώχει ναρθει να με φιλήσει!» Έλεγε αυτός πού είχε άφήσει τό δαχτυλίδι στίς ένωμένες παλάμες ενός από τά παιδιά.

Και ήταν ο 'Αλέκος αυτός, κ' είχα έγώ τό ζεστό χρυσάφι στά χέρια μου.

Ο 'Αλέκος καθόταν στή σειρά, δίπλα στ' άλλα παιδιά, κ' έγώ περνούσα και ξαναπερνούσα τίς ένωμένες παλάμες πού περίμεναν τό δαχτυλίδι, χωρίς ν' άποφασίσω σέ ποιανών χέρια θα τ' άφηνα.

Όμως σάν έφτανα στού 'Αλέκου, εκεί μόνο

του γλιστρούσε και μούφρευε από τά χέρια τό δαχτυλίδι.

«Όποιος τώχει ναρθει να με φιλήσει», έλεγα και κατέβαζα τά μάτια χαμογελώντας.

Ο 'Αλέκος με τ' άσπρο πουκάμισο, με τ' ανακατωμένα μαλλιά πού ήταν σάν φρύγανα, έρχόταν κοντά μου με φίλησε στό μάγουλο.

Ο πάτερ 'Ιγνάτιος τελείωσε την ιστορία του 'Αγίου πού νίκησε τό θεριό. Σηκωθήκαμε από τούς πάγκους. Πήρα άγιασμό κι' έκαμα τό σταυρό μου καθώς έκλινα εύλαβικά τό γόνυ μπροστά στήν 'Αγία Τράπεζα.

Εκεί, δεξιά, κρείεται ή εικόνα του άγιου Καθαλήρη. Και καθώς τόν κοιτάζα, έτσι δά μου φάνηκε πώς ή μορφή του μου χαμογέλασε, και πώς γίνηκε ίδια άπαράλλαχτη ή μορφή του 'Αλέκου. Ίδια, όπως γινόταν σάν έλεγε για τό άφηνιασμένο άλογο, για τό λυσσασμένο σκυλί.

Εφονικές, άγριες έρχονται οί μπόρες την άνοιξη.

Και τούτη ή μπόρα ήρθε για να μάς κάνει ν' άκούσουμε την ιστορία του 'Αγίου Φραγκίσκου της 'Ασίζης. Γι' αυτό ήρθε ή τρομακτική αυτή μπόρα. Άστραπές έσκιζαν τά σύννεφα. οί βροντές καταγκρέμιζαν τά ούράνια, κι' είχε σκοτεινιάσει πού έλεγεσ πιά πώς ήρθε ή συντέλεια του κόσμου.

Η άδελφή Ματθίλδη σηκώθηκε από την έδρα, πανύψηλη, σούρνοντας τό μαύρο ράσο της, έφτασε ως τό διακόπη κι' άναψε τό φώς.

—Κανένα παιδί δε θα φύγει άν δε πάψει ή βροχή! είπε.

Ριπές, ριπές έρχεται τό χαλάζι να δείρει τά τζάμια. οί βροντές κατακυλούν θαυιά στον ούρανό. Νά φτασε άραγε ή ώρα της Κοίσεως; Νά ναι τώρα πού θα ήχήσουν οί σάλπιγγες των άρχαγγέλων;

Τά παιδιά φοβούνται. Η καλογριά μάς άγριοκοιτάζει και συνεχίζει την ιστορία πού άρχισε.

Λέει για τόν πάτερ-Φραγκίσκο, πώς άπαρνήθηκε τά πλούτη του.

«Έβγαλε, λέει, τά πλούτια ρούχα του. Τά βελούδα και τίς νταντέλες και τά λουστρίνια με τίς μαλαματένιες πόρπες, κι' άπόμεινε γυμνός και ευπόλυτος. Τότε για να σκεπάσει τή γύμνια του φόρεσε τό ρίζο, έδεσε τή μέση του με μιá τριχιά, και γύριζε από τόπο σέ τόπο, να μιλάει για τό Θεό.

«Τή νύχτα την περνούσε πάνω σέ λίγα άχυρα ή σέ καμμιά κουφίλα κάποιου γέρικου δέντρου, άν βρισκόταν στό θρόνο του και προσευχόταν. Με μικρά δίκρυα έπεκαλείτο τόν Κύριο να τόν εδσπλαχτισθεί, αυτόν και όλους τούς ανθρώπους πού άμαρταναν. Νά τούς λυτρώσει άπο τή ματαιότητα των έγχοσμών. Πεινούσε και προσευχόταν, διψούσε και προσευχόταν, και τά γυμνά του πόδια άφιναν ματωμένα άχνάρια όπου πατούσε. Κ' έλεγε για την αγάπη, κι' ήταν τέτοια τά λόγια του πού όσοι τόν άκούγαν, πετού-

σαν τὰ πλοῦσια ροῦχα τους, περνοῦσαν τὸ χοντρό ράσο στὸ γυμνὸ τὸν σῶμα, ἔδεναν στὴ μέση τους τὴν τριχιά καὶ τὸν ἀκολουθοῦσαν. Καὶ εὐχαριστοῦσαν τὸν Κύριο γιὰ τὴν εὐλογία ποὺ τοὺς ἔστειλε νὰμποροῦν νὰ ὑποφέρουν κι' αὐτοὶ γιὰ νὰ σώσουν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ τὴν ἁμαρτία.»

Ἀγρίεψα καθὼς τ' ἄκουγα. Γιατί νὰ θέλει κανένας νὰ ὑποφέρει τόσο;

Ἡ καλογριά συνέχισε:

«Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ὁ Φραγκίσκος θέλησε νὰ προσευχηθεῖ μόνος. Πέρασε τὸ διάσος, καὶ τὰ κλαριά τῶν δέντρων μπερδεύονταν στὰ μαλλιά του, καὶ τ' ἄγρια θάμνα τοῦ ἔσκιζαν τὰ γυμνά πόδια, σὰ νάταν δαιμόνια ποὺ δὲ θέλανε νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ περάσει. Πάλαψε, ἔσκιζε, ὥσπου ἔφτασε σ' ἓνα ἔξωτο. Ἐκεῖ προσεχτήθηκε κι' ἔκλαψε γιατί ἦταν τόσο γλυκὸ τὸ φῶς τὸ γαλανὸ τ' οὐρανοῦ γύρω του.

Ἄξαφνα παρουσιάστηκε μπροστά του ὁ ἄγγελος. Δύρα κρατοῦνε, καὶ δοξᾶρι στὸ χέρι, κι' ἦταν στεφανωμένος μετ' ἀμύθη ὑπέρκosμη.

«Φραγκίσκα, εἶπε, θὰ σοῦ δείξω ποῖα εἶναι ἡ μουσική ποὺ παίζουμε ἐκεῖ ψηλά, στὸ βασίλειο τ' οὐρανοῦ, μπροστά στὸ θρόνο τοῦ Κυρίου.»

Κι' ὁ ἄγγελος ἄγγιξε μετ' ὁ δοξᾶρι, μονάχα ἄγγιξε, μιὰ χορδὴ τῆς λύρας. Τότε ὁ πᾶτερ-Φραγκίσκος ἐνοιῶσε τὴν ἐξαίσια χαρά...»

Ἔβω ἄστραφτε. Ἀραιά. Βροντοῦσε ἀπὸ μακριά. Ἡ βροχὴ δὲν ἔλεγε νὰ πάψει. Ἡ ἀδελφὴ Ματθίλδη συνεχίζει. Ἐφτασε στὸ θαῦμα. Τὸ μεγάλο θαῦμα ποὺ προσορίστηκε στὸν πᾶτερ Φραγκίσκο:

«... Καθὼς ὁ Φραγκίσκος γενναίως προσευχόταν, ἐκεῖνη τὴν αὐγὴ, στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ, εἶδε νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἓνα Σεραφεῖμ.

Ἀστραφταν καὶ λαμποκοποῦσαν τὰ φτερά του καὶ σχημάτιζαν σταυρό. Δυὸ φτερά ἐνωμένα πᾶν ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ Σεραφεῖμ, δυὸ ἀνοίγαν στὰ πλάγια, κι' ἄλλα δυὸ πίσω στὴν οὐρᾶ. Τὸ Σεραφεῖμ πλησίασε καὶ τότε εἶδε ὁ Φραγκίσκος ὅτι στὸ σταυρὸ ἦταν καρφωμένο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Σπάραξε ἡ καρδιά του νὰ βλέπει τὸ φοβερὸ θέαμα καὶ ἰκέτευε θερμά: Νὰ τοῦ γίνεῖ ἡ μεγάλη χάρη νὰ μπορέσει νὰ πονέσει κι' αὐτός, τόσο ὅσο πόνεσε ὁ Χριστός.

Ὁλόχρονη ἔδωκε ὁ ἥλιος τὴν αὐγὴ. Ὁ ἅγιος στεκόταν πάντα ὀρθὸς στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ καὶ παρακαλοῦσε. Τὸ Σεραφεῖμ χάθηκε. Ἐγινε ἓνα μετ' ὁ φῶς τῆς αὐγῆς. Καὶ τότε, τὸ θαῦμα φάνηκε: Στὶς παλάμες καὶ στὰ πόδια τοῦ Φραγκίσκου ξεχώρισαν τὰ σημάδια. Ἦσαν σημάδια ἀπὸ καρφιά, κι' ἡ σάρκα πληγώσε. Στὸ πλευρὸ του ἀνοίξε πληγὴ κι' ἔτρεχε ἀφθονο ζεστὸ αἷμα.

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

Οἱ πληγὲς ἔμειναν στὸ σῶμα τοῦ Ἰσα μετ' ὅρα ποὺ ἐξέφυγσε. Καὶ τότε, μόνο τότε, τὴ στιγμή ποὺ ἐξέφυγε, μίλησε γιὰ τὸ θαῦμα. Ὅσα ἔτρεχε ἔκρυβε τίς πληγὲς ἀπὸ τοὺς συντρόφους του γιὰ νὰ μὴν πικραθοῦν ποὺ σ' αὐτοὺς δὲν εἶχε γίνεῖ μιὰ τέτοια χάρη. Ἐξέφυγε εὐτυχισμένος, δοξάζοντας τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου.»

Ἡ ἀδελφὴ Ματθίλδη τᾶθήκε ὀρθὴ στὴν ἔδρα. Κι' ἔμοιαζε μετ' ἄγριο θεόρατο πουλὶ, ἔτσι καθὼς ἀνοίξε τὰ χέρια της καὶ τὰ φαρδιά μανίκια της γίνηκαν δυὸ μεγάλες φτεροῦγες.

— Μόνο γιὰ ὅσους πιστεύουν ἀληθινά, ὁ Θεὸς κάνει θεόματα, εἶπε ἐπίσημα. Μόνο γιὰ ὅσους πιστεύουν. Εἶπε, κι' ἔκλεισε τίς φτεροῦγες της.

Φεύγαμε πᾶ ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Ἡ βροχὴ εἶχε πάψει. Οἱ ἀσφαλτοστρωμένοι ὁδοὶ γυαλοκοποῦσαν κι' ἀντικατρεφίζιν τὰ σιδηρικά τῶν τρέμ καὶ τ' αὐτοκίνητα πιτσιλοῦσαν, καὶ κόσμος πολὺς περπατοῦσε διασπικρὸς καὶ τσαλαβουτοῦσε στὰ νερά ποὺ εἶχαν ἀπομείνει.

— Πολὺ λυπητερὴ ἦταν ἐστὺτὴ ἡ ἱστορία, λέει ἡ ἀδελφὴ μου ποὺ περπατᾶ δίπλα μου.

— Ναί, ἀποκρίνομαι. Πολὺ θὰ πόνεσε ὁ Ἄγιος.

— Πῶς ἀνθεξε τόσο βάσανο;

Σταθήκαμε νὰ περάσει ἓνα αὐτοκίνητο. Παρπατᾶμε πάλι ἡσυχα.

Σαφινὰ ἀπὸ τὸν κῆπο ἐνός σπιτιοῦ ἦρθε διαπεραστική, ἄγρια καὶ γλυκειὰ σὰν παράξενη ὑπόσχεση, ἡ μυρωδιὰ ἀπὸ νωπὸ χῶμα. Οἱ στάλες τῆς βροχῆς ἀπόμειναν σὰν ἄστρα στὰ φύλλα τῶν δέντρων.

Σὰ φτάσαμε σπῆτι, φορέσαμε τὰ παλιά μας κι' ἡ ἀδελφὴ πῆρε τὴ χτένα κι' ἄρχισε νὰ χτενίζει τὰ κατάμαυρα σγουρά μαλλιά της. Κᾶμποσο.

Ἦστερα μετ' ἡ χτένα στὸ χέρι, γύρισε σ' ἐμένα:

— Ἐγὼ ξέρεις, λέει ἀποφασιστικά, προσπαθῶ νὰ διώχνω ἀπὸ τὸ μυαλό μου αὐτὰ ποὺ με πικραίνουν. Λυπᾶμαι τόσο πολὺ ποὺ δὲν μπορῶ.

Δὲ μίλησα. Ἡ ἀδελφὴ πῆρε μιὰ κορδέλα κι' ἔδωσε τὰ μαλλιά της. Κ' ἐγὼ εἶχα πικραθεῖ πολὺ καὶ δὲ γινόταν τίποτα, μὰ τίποτα γιὰ νὰ πολεμήσω τὸν πίκρα ποὺ στάλαζε στὴν καρδιά μου. Τίποτα.

Τὰ δάκρυα ἔφταναν ὡς τὸ λαϊμό μου. Τὰ κατὰπινα. Ὅλο ἐκεῖ ὁ νοῦς μου. Ὅλο στὶς πληγές. Οἱ παλάμες του. Τὰ πόδια του. Τὸ πλευρὸ του... Ἐπειδὴ τὸ θέλησε...

Ἀρχισα νὰ φάχνω. Κάτι ἔπρεπε νὰ γίνεῖ. Κάτι. Ἐφαξα ἀκόμα. Ἀποφάσισα. Βρῆκα τὸ φαλιδάκι ποὺ κόβουμε τὰ νύχια. Ἀγοῖσα τὴν ἀριστερὴ μου παλάμη. Γύρισα τὴν πλάτη μου στὴν ἀδελφὴ νὰ μὴ με βλέπει. Ἀκουμπῶ τὸ μυτερὸ ἀσάκι στὸ κρέας μου.

ΙΟΥΛΙΑ ΙΑΤΡΙΔΗ

ΔΥΟ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

[Οι καθαρευουσιάνοι τῆς Σμύρνης—Οἱ φίλοι τοῦ Καίρου—Ὁ Καβάφης.]

Τὰ γράμματα αὐτὰ εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ τὰ δώσει νὰ τ' ἀντιγράψω ὁ σεβαστός μου κήριος Ξενοφών Σελλάκης, πρῶην Γενικός Πρόξενος τῆς Ἑλλάδας, σὺν Καίρῳ, στενὸς φίλος τοῦ Ποιητῆ καὶ συγκαταίτιός του σὺν σπίτι τῆς ὁδοῦ Ἀσκληπιοῦ 3.

Τὸ πρῶτον, γραμμένο τὸν Γενάρη τοῦ 1908, τοῦ τό'στειλε στὴ Σμύρνη, ὅπου ὑπηρετοῦσε ὡς Γ. Πρόξενος, καὶ ὅπου εἶχε ἰδρύσει σὺλ-

λογο Δημοτικιστῶν. Στὴ Σμύρνη τότε φούντωνε ὁ ἀγῶνας τῶν Δημοτικιστῶν μετὰ τοὺς Σ. Σελλάκη, Στ. Σεφεριάδη, Ἀλέξο Φωτιάδη, Βουζαλίδη, ποιητὴν ποὺ πέθανε πολὺ νέος, Σαματιὰδην, δημοσιογράφον. Ἀπ' τὴν ἄλλῃ μεριά ἡ ἐφ. «Ἀμάλθεια» μετὰ τοὺς Ὑπερίδην καὶ Σολωμονίδην πολεμοῦσαν ἀγρία. Αὐτὴ ἡ ἀνὴ κατάσταση, ὅταν ὁ Κ. Παλαμᾶς ἔγραψε τ' ἀκόλουθον γράμμα:

Ἀθήνα, 17 Γενάρη 1908.

«Φίλτατέ μου,

Πιστεύεις πῶς μόλις σήμερα κατῴρθωσα νὰ διαβάσω τὸ δέμα ποὺ εἶχες τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλῃς τῶν ομυρναϊκῶν ἐφημερίδων; Εἶχα δουλειάς, καὶ τώρα τελευταῖα, καὶ μὴν ἀδιαθεοῖα. Ἔχω διαβάσει κουταμάρες καὶ ἀδιαντροπιές λογῆς· αὐτὰ ποὺ γραφτήκανε στὴν «Ἀμάλθεια» εἶναι πρώτης γραμμῆς μαργαρίτες ἀποκρυσταλλωμένης ἀδιαβασίας, ἀσυνειδητοῖας, ἀνηθικότητος. Γιὰ γέλοια, γιὰ περιφρόνηση, μὰ καὶ γιὰ λύπη, ὅταν κανεὶς συλλογιστῇ πῶς οἱ γνώμες τοῦ κόσμου πλάθονται ἀπὸ τέτοιες ψευτιές, ἀπὸ τέτοιες ἀνοησίες, ἀπὸ τέτοιους ἀτιμούς μετατοπισμούς τῶν ζητημάτων. ἤξερα πῶς ὁ κ. Ὑπερίδης εἶναι ἕνας περὶ θά μ' ἐν ος ποιητῆς· δὲν ἤξερα πῶς οἱ βρυκολάκοι σεληνιάζοντ' ἔτσι. Ἀς εἶναι. Ἐμένα πάντα μ' ἀρέσουν οἱ καυγάδες, ἔστω καὶ ἀνήθικα ὀργανωμένοι. Μοῦ κάνει πῖδ πολὺ κακὸ ἀπ' αὐτοὺς ἡ σιωπὴ καὶ ἡ ἀδιαφορία. Σπάνια, εἶναι ἀλήθεια, ἔχω δρεξῇ κ' ἔχω κοῖρὸ νὰ προσέχω καὶ νὰ συγκινιέμαι ἀπὸ φλυαρίες ἐφημερίδων. Κάποιος φίλος μου ἀπὸ τὴν Πόλιν μοῦ στέλνει κάποτε Πολίτικα φύλλα καὶ γράφουνη γιὰ τὸ γλωσσικόν· μόλις τοὺς ρίχνω μὰ ματιά. Μόλις ἀδειάζω νὰ ζήσω γιὰ νὰ συλλογίζομαι καὶ νὰ μελετῶ καὶ γιὰ νὰ προσθέτω κάποιον λιθαράκι στὸ μεγάλο μας πνευματικὸν παλάτι, ποὺ δνειρευόμαστε μὲ καρδιοχτύπι τὸ ὕψος του. Ἐν τούτοις πῶς νὰ μὴ σταματήσῃ κανεὶς καὶ πῶς νὰ μὴν ἐγκαρδιωθῇ βλέποντας πῶς ὑπάρχουν στοχαστικοὶ κ' εὐγενικοὶ τίμιοι ἄνθρωποι σάν τὸν κ. Ἐμμανουηλίδην*, ποὺ προσέχουνε καὶ ρωτοῦν καὶ σέβονται καὶ νοιώθουν καὶ μιλοῦν. Κ' ἐφημερίδες καλοσυνειδητές σάν τὴν «Ἡμερη-

σία.» Ἐπειτα ἐκείνη ἡ συνέντευξη μετὰ τὸν κ. Σ. Κουμουνοῦρο μετὰ ξάφνιασε! Πρώτη φορά ἀπὸ ἀνθρώπου πολιτικὸ ἄκουσα λόγια ὠραῖα, γνωστικά, φωτεινά. Ἐκείνη ἡ φράση τοῦ συγκεφαλαιώνει ὅλο τὸ ζήτημα καὶ εἶναι γιὰ νὰ κοκκαλῶ τῇ χίλιους Ὑπερίδης: «Γλῶσσα ποὺ μᾶς ἔδωκε τόσο ὠραῖαν ποίησιν πῶς εἶναι δυνατόν νὰ καταδικασθῇ!» Ὁ κ. Κουμουνοῦρος τίμησε, ἄλλῃ μὰ φορά, τὸ ἀρχοντικὸ ὄνομά του. Βέβαια, γιὰ κείνους ποὺ ξέρουν νὰ κρίνουν ἥττοχα, κερδισμένοι βγήκαμε κι' ἀπὸ τὸ λυσσοσμένο τοῦτο καυγᾶ. Καὶ κανεὶς ἂν δὲν πρόβαινε νὰ πῇ τὸ δίκιο μας, κι' ἂν ἔπιανε δλους βουβυμάρα, καὶ μόνο ὁ τρόπος μετὰ τοῦ ὁποῖον μιλήσατε γιὰ μᾶς καὶ μόνο τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Ἀμαλθιακῶν φτάνουνε γιὰ νὰ δείξουνε πόσο εἶν' ἐκεῖνοι τιποτένιοι, πόσο κ α τ ι τ ι ἐπὶ τέλους θὰ εἴμασθ' ἐμεῖς.

Πολὺ πρόθυμα θὰ συντρέξω μετὰ ὅλη μου τὴν ἀδυναμία καὶ μετὰ ὅλο τὸ λίγο καιρὸ ποὺ μπορῶ νὰ διαθέσω, τοὺς κυρίους ποὺ λογαριάζουν νὰ ἐκδώσουν αὐτοῦ ἐβδομαδιαῖο περιοδικόν. Σὲ παρακαλῶ νὰ τοὺς πῇς ὅτι εἶμαι προθυμώτατος, καὶ περιμένω νὰ μετὰ προστάξουν.

Τώρα θὰ σὲ παρακαλέσω νὰ μοῦ πῇς κάτι ἄλλο. Ἔχω ἐκδόσῃ ἕνα πεζὸν τόμον περὶ ὀρογραφμάτων, τὰ Γ ρ α μ μ α τ α τοῦ. Β' μετὰ λογῆς ἄρθρα μου φιλολογικὰ καὶ γλωσσικά· μάλιστα μερικά ἀπ' αὐτὰ «Ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα» καὶ τὸ «Ρωμῆος καὶ Ρωμιοσύνη», θὰ ἐρχόνταν ἀπάνου στὴν ὥρα μέσα στὸ τουφέκι πάναψε. Θὰ σοῦ στείλω τὸ σῶμα σου μόλις τὸ κατορθώσω, αὐτὲς τίς μέρες, ὑποθέτω. Θέλω, ὅμως, ἐναντίον τῆς συνηθείας μου νὰ στείλω (χαρίζοντας, ἐννοεῖται, γιὰ νὰ μὴ θυμῶνται) τὸ βιβλίον μου σὲ μερικὸς δημοτικιστὲς τῆς Σμύρνης καὶ σὲ ἄνθρώπους ποὺ, χωρὶς νὰ εἶναι δημοτικιστὲς πα-

ρακολουθούν όπωσδήποτε τόν άγώνα. Και στόν κ. Έμμανουηλίδη ξεχωριστά—και στίς Συμυρναϊκές εφημερίδες. Σέ παρακαλώ λοιπόν νά μού γράψης μερικά όνόματα και διευθύνσεις, κα τ α τ ό π ι α πού λέει ό Πάλλης, γιά νά τά λανσάρω από δω έγώ κατ' ευθείαν, χωριστά στόν καθένα, όποτε εύκαιρήσω.

Τίς εφημερίδες θά τίς στείλω στό Παρίσι. Στόν Ταγκόπουλο είπα τά δέοντα. Δέν ύπάρχει φόβος. Συλλογήσου ότι μέρα μέ τή μέρα κερδίζουμε. Έχουμε και δυο καθηγητές του Πανεπιστημίου πού γράφουνε σέ γλώσσα δημοτική τόν κ. Φωκιά (κάτι γράμματα του στό Messenger d'Athènes) και τόν κ. Ν. Χατζιδάκι. Η ιδέα προοδεύει. Αδιάφορο άν τιμούν αυτοί ή άν δέν τιμούν τό δείνα ή τό δείνα δημοτικιστή. Τά πρόσωπα έρχονται ύστερα· ή ιδέα, πρώτ' απ' όλα, λογαριάζεται. Ένα από τά άστειότερα δέ τής Συμυρναϊκής άμυαλιάς είναι, άνάμεσα σέ άλλα, νά αναφέρεται ως πληρωμένος και μαλλιάρος ό Νιρβάνας—πολύ

μετρημένος στό γράψιμό του κ' έκλεχτικός και γράφοντας κατά τήν περίσταση και κατά φύλλα και τή δημοτική και τή μιχή και τήν καθαρεύουσα, και νά αναφέρεται μέ σεβασμό ό Χριστοβασιλης, πούρος δημοτικιστής στά φιλολογικά του έργα, βραβευμένος δέ και σέ διαγωνισμό του Ψυχάρη. Πώς φαίνεται πώς οι άνθρωποι κοιτάζουν πρόσωπα, και χαμπάρακι από ιδέα. Αν είχα τό άτύχημα νά παινέσω καμιά φορά κανένα από τά ψόφια ποιήματα του Έπερίδη, μπορεί νά μ' έβγαζε κ' έμένα από τόν κατάλογο τών πληρωμένων και τών άντεθνικών!

Μά άρκετά σέ κούρασα μέ τή φλυαρία μου, και παύω. Η φαμίλια μου σέ χαιρετά. Σού εύχομαι νά περάσης εύτυχισμένα και μέ ύγεία τόν καινούριο χρόνο.

Έγκάρδιους χαιρετισμούς
ό φίλος σου

Κ. Παλαμάς
'Ασκληπιού 3.»

Αξίζει νομίζω τόν κόπο νά πω δυο λόγια γιά τό φίλο του ποιητή, τόν κ. Σ. Στελλάκη, γιατί είναι ένας από τούς πρώτους δημοτικιστές, πού άν και δέν ύπήρξε ποτέ του λογοτέχνης, έν τούτοις ύψωσε τή σημαία του γραφτου δημοτικού λόγου μέσα στήν επίσημη ύπηρεσία του Κράτους. Τό 1910 ύπηρετούσε στό Βόλο ως προεδρος Έφετείου, κ' έγραψε μιά απόφασή του διαζύγιου στή Δημοτική. Άγριος πόλεμος ξέσπασε έναντίο του—κι' όλοι ζητούσαν τήν παύση του. Τότε ό Κωστής Παλαμάς του στείλε ένα γράμμα συγχαρητήριο, πού δημοσιεύτηκε στήν έφ. «Θεσσαλία», όπου δημοσιεύτηκε πριν και ή δικαστική του διαζύγιου απόφαση. Τό γράμμα του ό Παλαμάς τάχως έτσι: «Πούδ σου 'πε έσένα νά βγάλης τό φίδι απ' τήν τρύπα;» Δημιουργήθηκε δέ τόσος θόρυβος γύρω απ' αυτή τήν απόφαση, ώστε και ό Πατριάρχης Κων/πόλεως Ίωακείμ Γ' έγραψε έναντίο του. Τότε τό Συμβούλιο Έφετών συνεδρίασε νά δει τί θά γίνει μ' αυτή τήν ύπόθεση και κλήθηκε σ'

άπολογία ό κ. Στελλάκης. Ό Βλάσης Γαβριηλίδης ξεσπάθωσε στήν «Ακρόπολη». Ήταν όμως μόνος κι' ό έκλεκτός αγωνιστής ώδηγήθηκε ως τό εδώλιο. Στήν άπολογία του δέ είπε μόνο αυτή τή φράση, πού έγινε ατία ν' ν' άθωωθή παμψηφεί: «Αν, κύριοι Έφείται, μού άποδείξετε, ότι ή γλώσσα τής μητέρας μου, πού 'ναι Μανιάτιστα, είναι χυδαία, τότε νά μέ καταδικάσετε».

Η άθωωτική απόφαση του 'δωσε μόνο μιά μομφή, ότι «έτάραξε τά γλωσσικά καθέστατα, τά πρξ δεκαετηρίδων καθιερωθέντα».

Ός Γ. Πρόξενος, παντού όπου ύπηρετήσε, ύπηρετήσε και τό γλωσσικά μας ζήτημα. Ό Δημοτικισμός πολλά όφείλει σ' αυτόν, γιατί ύπήρξε πραγματικός άπόστολός του, ιδίως στίς χώρες του έξωτερικού.

Σημειώνω ακόμη ότι ό κ. Έμμανουηλίδης από καθαρευουσιάνος έγινε φανατικός λάτρης του Δημοτικισμού, απ' τό δασκάλεμα του κ. Στελλάκη.

Και τώρα τό δεύτερο γράμμα :

Αθήναι, 8 Ίουλ. 1929.

«Αγαπητέ μου κύριε Ξενοφών,

Τό γράμμα σου μ' έχαραποίησε, πρώτ' απ' όλα γιατί μού θύμισε ζωηρά τή συμπάθειά σου πρξς έμένα και τήν εκτίμησή σου πρξς τό έργο μου, πράγματα πού πάντα μού άπομένουν στή μνήμη και μέ συγκινούν. Έπειτα μού έφερε μπροστά μου τής Αιγύπτου τή συμπάθεια πρξς έμένα. Έννοώ δηλαδή τούς Άλεξανδρινούς κύκλους κ' έκε νους του Κάϊρου πού δέν έλειψαν, όσάκις τό έφερναν τά πράγματα, τούς κύκλους έννοώ τούς σχετικούς πρξς τή λογοτεχνική μας κίνηση, νά φέρνουν πρξς έμένα προσοχή πού μέ τιμά.

Γιά τούτο και ή πρόσκληση του «έκλεκτου κύκλου τών φιλολογούντων» καθώς μού γράφεις, νά τούς έπισκεφθώ στό «ώραίο και γλυκύτατο Κάϊρο» μ' έγγίζει βαθύτατα στήν καρδιά· και τόσο περισσότερο όσο βλέπω πώς μού είναι άδύνατο νά τήν πραγματοποιήσω τήν εύγενέστατην αυτήν επιθυμία των. Λόγοι σημαντικώτατοι και φυσιολογικοί και ψυχολογικοί μού τό άπαγορεύουν, και σ' έμένα και στά έβδομήντα μου χρόνια. Λόγοι ύγείας και λόγοι ιδιοσυγκρασίας. Δέν είμαι πιά παρουσιάζσιμος (άφήνω πώς πάντα δέν ήμουν και πού), και μόνο μιά φορά στή Θεσσαλονίκη ήμουν άναγκασμένος νά παραβιάσω τόν άπαράβιαστο αυτό κανόνα. Και ή Πάτρα, ό τόπος

ποῦ γεννήθηκα μὲ ἔχουν πρὸ μηνῶν καλέσει, καὶ τώρα τελευταῖα ἀναγκάστηκε θλιβερώτατα νὰ ἀποποιηθῶ ἕνα ἐνθ' υσιαστικώτατο κάλεσμα ἀπὸ τὴν Κύπρο, διὰ μέσου ἐνὸς ἀντιπροσωπευτικοῦ τέκνου πολυτίμου, τοῦ Λανίτη.

Ἀγαπητὴ μου Στελλάκη, ἐννοεῖς τὴ θέση μου καὶ πρέπει νὰ μὲ δικαιολογήσῃς στοὺς φίλους τοῦ Καίρου. Φύλλο ἰδιαίτερο γιὰ μένα τῆς φιλολογικῆς ἐπιθεωρήσεως τῆς *Semaine*, τιμητικώτατο γιὰ μένα, μ' εὐχαριστεῖ, ὅσο καὶ ἂν δὲν τὸ θεωρῶ ἀπαραίτητο. Ὅσο γιὰ τὸν Καβάφη, ποὺ βέβαια εἶναι

ποιητὴς ἰδιόρρυθμος, τί νὰ εἰπῶ; ὅ,τι καὶ ἄλλοτε εἶπα σὲ ἀνάλογη περίστασι. Νὰ τὸν χαίρουνται οἱ ἀπόκλειστικοὶ τοῦ θαυμασταί. Γιατί καὶ ὁ ἐνθ' υσιασμός ποῦ γεννᾷ τὸ ἔργο ἐνὸς καλλιτέχνη δὲν εἶναι κάποτε κριτήριον τῆς ἀξίας τοῦ καλλιτέχνη ὅσο εἶναι κριτήριον τῆς δικῆς τοῦ τῆς ἀξίας, τῆς ἀξίας τοῦ θαυμασμοῦ του. Ἐννοῶ πάντα τὴν ἀξία τὴν καλαιοθητική.

Σὲ φιλῶ. Πάντα μὲ τὴν ἐνθύμησίν σου καὶ μὲ τὴν ἀγάπην σου

Κ. Παλαμᾶς

Στὸ γράμμα αὐτὸ γίνεται φανερὴ ἡ δειλία τοῦ ποιητῆ νὰ παρουσιάζεται στὸν κόσμον. Ἐντύπωση ἐπίσης κάνει ἡ φανερὴ ἀντιπάθειά

του γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Καβάφη. Ἡ παρατήρησίν του γιὰ τὸν καλαισθητικὸ θαυμασμὸ ἐνὸς καλλιτεχνικοῦ ἔργου εἶναι ἀξιοπρόσεχτη.

ΦΑΙΔΩΝ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

ΤΟ ΨΥΧΟΣΑΒΒΑΤΟ ΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΣ

Ἐνα Μεγάλον Σάββατον ἡ Παναγία εἶπε πῶς θέλει νὰ πάη νὰ δῇ τίς ψυχές. Τὴν ἔβαλαν πάνω σὲ ἄμαξα ποὺ τὴν ἔφερναν τριακόσιοι ἄγγελοι· καὶ τὴν πῆγαν πρῶτα ἐκεῖ ποὺ ἦταν οἱ κρματισμένοι· κ' εἶδε ἐκείνους ποὺ σκοτώσανε ἄνθρωπον, τοὺς φονιάδες, ποὺ ἔδραξαν μέσα στὴν κόλασιν. Ὁ κοχλασμός τοῦ κατραμιτοῦ γύριζε κ' αὐτοὶ ἐκεῖ μέσα καίονταν. Ἄλλου κρέμουνταν τὸ φίδι στὴ γλῶσσαν.—Γιατί; ρώτησε ἡ Παναγία.—Εἶπε ἄδικο. Ἄλλος ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω ἦταν μέσα στὸ κατράμι, μόνο ποὺ φαίνονταν. Αὐτὸς πῆγε ν' ἀρραδωνισθῇ καὶ ἔξκοψε κ' ἀπ' τὴν ἁμαρτία ποὺ ἔκαμε ἀνοίξε ἡ γῆς καὶ τὸν ἔφερε μέσα. Εἶδε ἐκεῖνον ποὺ ἀφουγκριούνταν. Ἐκαίγαν τίς σοῦγλες καὶ τίς ἔχωναν μέσα στ' αὐτιά του. Εἶδε ἐκείνην ποὺ βύζαξε τὸ Τουρκάκι· Κρέμονται τὰ φιδία στὰ βυζιά της. Ἀκόμα πολλὰ εἶδε κ' ἀνατρίχιασε ἡ Παναγία κ' εἶπε:—Κυρίε μου, καλλιότερη νὰ μὴ γεννιούνται.

Ἵστερα τὴν πῆγαν στὸν Παράδεισον, σ' ἕνα ὠραῖο μέρος ποὺ διασκεδάζαν οἱ ψυχές. Ἐκεῖ εὐχαριστήθηκε πολὺ καὶ χάρηκε.

Πηγαίνει μπρὸς τὸ Θεὸ καὶ κάνει μετάνοιες κ' ἀνοίξαν τὰ χέρια της ἀπὸ τίς πολλὰς ποὺ ἔκανε. Τὸν παρακάλεσε, λοιπόν, γιὰ χάρη της νὰ θγάλη τίς ψυχές, καλὰς καὶ κακὰς, πενήντα μέρος νὰ γυρνοῦνε ἔξω. Ἀπὸ τότε, ἀπὸ τὸ Πάσχα ὥς τῆς Γονατιστῆς, τίς πενήντα τῆς Λαμπρῆς, ὅλες οἱ ψυχές τρέχουν ἔξω εὐχαριστημένες.

Κάθονται πάνω στὰ ταβάνια τῶν σπιτιῶν, στὸ κλῆμα, πάνω στὰ βλαστάρια καὶ στ' ἀπλωμένα ἄσπρα ρούχα, γι' αὐτὸ ὅλες αὐτὲς τίς μέ-

ρες, γιὰ νὰ μὴ πέσουν οἱ ψυχές, δὲ «ἐξέρχῃζαν», δὲν ἔκοφταν τὰ βλαστάρια ἀπὸ τὸ κλῆμα καὶ δὲν ἄφιναν τὴ νύχτα ἀπλωμένα τὰ ρούχα. Καὶ τὸ Ψυχὸσάββατον δὲν ἔπιαναν σαποῦνι, μὴ γλυτροῦσαν οἱ ψυχές.

Τὰ Ψυχὸσάββατα δὲ δούλευαν:

Ἀνάθεμά μ', ἂν δούλεψα τὰ ἱεῖα τὰ Σαββάτα, τῆς Γονατιστῆς, τῆς Τυρινῆς καὶ τ' ἁγίου Θεοδώρου.

Τῆς Γονατιστῆς τὸ Ψυχὸσάββατον καὶ οἱ ἄντρες δὲν ἔπιαναν δουλειὰ καὶ στὸ χωράφι δὲν πῆγαιναν:

Ὅλα τὰ Ψυχὸσάββατα νάργουν καὶ νὰ περᾶνε τοῦ Μᾶη τὸ Ψυχὸσάββατον, μὴν ἔττει, μὴν περᾶσει.

Οἱ ψυχές αὐτὸ τὸ Ψυχὸσάββατον δὲν τὸ θέλουνε γιὰ τὴν αὐριανὴ μέρα θὰ πᾶνε νὰ κλειστοῦνε μέσα στὸν τόπον τους καὶ κλαῖνε.

Ὅλοι ἔκαναν κόλυβα γιὰ τίς ψυχές τῶν πεθαμένων τους καὶ τὰ πῆγαιναν στὴν ἐκκλησίαν καὶ στὰ μνήματα.

Τὴν Κυριακὴ τῆς Γονατιστῆς, τὴν ὥρα ποὺ διάβαζε ὁ παπᾶς τίς εὐχές στὴν ἐκκλησίαν καὶ γονάτιζε ὁ κόσμος καὶ χτυποῦσε ἡ καμπάνα, ἐκείνη τὴν ὥρα περνοῦσαν διαστικά οἱ ψυχές, ἔπαιρναν τρία-τέσσαρα σπυριά κόλυβα καὶ πῆγαιναν νὰ κλειστοῦνε εὐχαριστημένες ποὺ τίς θυμῆθήκανε οἱ δικοὶ τους. Ἄν τύχαινε κανεῖς καὶ δὲν ἔκανε γιὰ τοὺς πεθαμένους του, οἱ ψυχές ἄφρευγαν πικραμένες ποὺ οἱ ζωντανοὶ τοὺς ἀλησμόνησαν.

ΕΛΠΙΝΙΚΗ ΣΤΑΜΟΥΛΗ - ΣΑΡΑΝΤΗ

JOSEPH CONRAD

Ο ΝΕΓΡΟΣ ΤΟΥ "ΝΑΡΚΙΣΣΟΥ",*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΤΖΙΝΑΣ ΠΕΣΚΕΤΖΗ

Κι' έτσι ο Ντόνκιν, μιά και δὲν τὸν μάλλωνε κανεὶς, καταρίσταν γιὰ δύο, ἔχωνε τὴ μύτη του γιὰ καυγάδες, δανείζονταν ταμπάκο, ρεμπέλευε μὲ τίς ὥρες, καὶ καθόταν μπροστὰ στὴ σόμπα σὰ στὸ σπίτι του. Κι' ἀπὸ κεῖ μέσα ἀπ' τὸ σανίδωμα, μὰς ἄκουγε ποὺ μιλάγαμε τοῦ Τζίμμου. Ὁ μαγερας χτύπαγε τὰ κατωσρόλια, θρόνταγε τὴν πόρτα, μουρμούριζε προφητείες περὶ κόλασης, γιὰ ὅλη τὴν παρέα τοῦ карабиού. Κι' ὁ Ντόνκιν ποὺ δὲν παραδεχόταν τίποτε τὸ μελλοντικό, παρὰ μόνον ὅταν τοῦ χρῆσιμευε γιὰ τίς βλαστημίες του, ἄκουγε προσεχτικῶς, θυμωμένος, χαμογελώντας χαϊρέκακα, μπρὸς στὴν εἰκόνα τῆς αἰώνιας τυραννίας — ὅπως γελοῦν χαϊρέκακα οἱ ἄνθρωποι μπρὸς στίς καταράνιες εἰκόνας τῆς σκληρότητας καὶ τῆς ἐκδίκησης, τῆς ἀπληροσύνης καὶ τῆς δύναμης...

Τ' ἀστρόφγεγα θράδουα, κίτ' ἀπ' τὴν παγεοὴ λαμπράδα τοῦ πεθαμένου φεγγαριοῦ, τὸ σιωπηλὸ караби εἰκαιρε μὴν ὄψη ψεύτικη. Ἀπὸ κίττω του μιά μακρὰ χρυσαφένια λουρίδα, ρέλιαζε τὸ μαῦρο δίσκο τῆς θάλασσας. Πάνω στὰ ἡνυχὰ καταστρώματά του ἀντιχόουσαν πατημασιὰς. Τὸ φεγγαρόφωτο κύτταγε πᾶντο του παγερά, καὶ τ' ἄσπρα πανιά του εἴτανε σὰν κῶνοι χιονένιοι. Ἄπυλοι, ἐκθαρσυντικοί. Κίτ' ἀπ' τίς ἀλλόκοτες ἀχτίδες, τὸ караби φάνταζε ἄγνῳ, σὰν δραμα μιάς ὁμορφιάς ἰδιανικῆς. Τίποτε τ' ἀληθινὸ δὲν εἶχε πᾶντο του, τίποτε τὸ ξεκάθαρο καὶ στέρεο ἔξω ἀπ' τίς βαρεῖες σκιές, ποὺ γέμιζαν τὰ καταστρώματά του μὲ τὴν ἀδιάκοπη ἀθάροτη κίνησή τους. Οἱ σκιές, πῶς μαῦρες ἀπ' τὴ νύχτα, πῶς ἀνήσυχες ἀπ' τίς ἀνθρώπινες σκέψεις.

Ὁ Ντόνκιν μοναχός, ὁλος κακία, περιφέρονταν ἀνάμεσα σ' αὐτές, καὶ σκέφτονταν ὅτι ὁ Τζίμμου παραγοῦσε νὰ τὰ τινάξη. Καί νη τὴ νύχτα, λίγο πρὶν θραυδύση, πᾶντο ἀπ' τὰ κατάρτια εἰδοποίησαν πῶς φάνηκε ξηρά. Ὁ κυβερνήτης ἐκεῖ ποὺ προζάρμοζε τοὺς γυαλοσωλῆνες, εἶπε μὲ πίκρα στὸν Μπαίκερ, ὅτι, ἀφοῦ σπιθαμὴ πρὸς σπιθαμὴ πηλέψαν γιὰ νὰ φτάσουν στ' ἀνατολικὰ νησιά, δὲν τοὺς ἀπομένει τώρα στὰ τελευταῖα σίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ τοὺς εἶρῃ καμμιά μονάσα ἀπ' ἐκεῖνες! Ὁ οὐρανός εἶταν ὁλοκάθαρς, καὶ τὸ θερμόμετρο φηλά. Ἡ ἀπᾶλὴ αὐρα κόπασε μὲ τὴ δύση τοῦ ἡλίου καὶ μιά ἀπέραντη σιγὴ, πρόδρομος μιάς νυχτιάς δίχως ἀγέρα, ἀ-

πλώθηκε πᾶντο στὰ θεομὰ νερά τ' ὠκεανοῦ. Ὅσο εἶταν μέρα, οἱ ἄντρες συναγμένοι στὸ καμπόυνι, κύτταζαν ἀνατολικά τὸ νησί Φλόρες, ποὺ ξεπετάγονταν πᾶν' ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, μὲ γραμμὲς ἀκκονόνστες καὶ σπαρμένες, σὰν ἐρεῖπιο σκοτεινὸ. Πᾶντο σὲ μιάν ἀπέραντη ἐρημωμένη πεδιάδα. Εἶταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ βλέπαν ξηρά. Ὑστερ' ἀπὸ τέσσαρους μῆνες. Ὁ Τζάρλυ εἶταν ὁλος ἔξαψη. Εἶχε παραπᾶρει θάρρος μὲ τοὺς μεγαλύτεροὺς του, γιὰτὶ ἐπικρατοῦσε γενικὴ ἐπισείκεια. Γιὰ πρώτη φορὰ σ' ὀλίκαιρο τὸ ταξίδι, ἡ ἀπατηλὴ ὑπαρξὴ τοῦ Τζίμμου ἐξαόστηκε, μπρὸς στὴν χεροπιστὴ πραγματικότητα. Τόχαμε ὁμῶς παρακάνει. Ὁ Μπέλφαστ συζήταγε, φέρνοντας παραδείγματα φανταστικὰ, γιὰ κᾶτι ταξίδια ἀπ' τ' ἀκρωτήρι τὴν πατρίδα.

— «Κεῖνες οἱ πολὺ κατὰ πῶς πρέπει γολλέτες, τὸ κ' νουν μέσα σὲ πάντα μέρες», βεβαίως. «Τί χρειάζεται; Μονάχα ἓνα γερό ἀρρίκι».

Ὁ Ἄρτσι πάλι ἔλεγε, πῶς ἔρτα μέρες, εἶταν τὸ πῶς σύντομο ταξίδι, καὶ τσακῶνονταν φιλικῶς, βρίζοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλον.

Ὁ Νόουλ τοὺς ἐρολογήθηκε ὅτι τοῦ μύριζε κι' ὅλας «πατρίδα» καὶ γέροντας πᾶντο στὸ κουτσό του ποδάρι, γέλαγε τόσο, ποὺ κόντισε νὰ κοπῇ στὰ δύο.

Μιά παρὰ γκριζομάλλης θαλασσόλυκαι κύτταζαν σιωπηλοί, ἀπορροφημένοι, ἄγριοι. Ἐνῶς ἀπὸ δαύτους εἶπε ξαφνικῶς:

— «Δὲν εἴμαστε καὶ πολὺ μακρὰ ἀπ' τὸ Λονδίνο, τώρα πιά».

— «Τὸ πρῶτο θράδυ ποὺ θὰ πατήσω στὴν ξηρά, νὰ μὲ πάρῃ ὁ διάλογος ἂν δὲ φίω κρεμμύδια μὲ μπιφτέκι... κι' ἂν δὲν πιῶ κι' ἓνα κατωσταράκι ἀπὸ κεῖνο τὸ δηλητήριο», εἶπε ἓνας ἄλλος.

— «Ἐνα βαρέλι, θὰς νὰ πῆς!» ξεφώνισε κάποιος.

— «Μ' αὐτὰ καὶ λαρδί, τρεῖς φορὲς τὴ μέρα. Ἐτσι ζῶ ἐγώ!» φώναξε μ' ἔξαψη ἓνας τρίτος.

Ἀναταράχτηκαν. Τὰ μάτια ἄρχισαν νὰ λάμπουν, οἱ γλώσσες πλατάγιζαν. Κάτι μικρὰ νευρικὰ γέλια ἀκούστηκαν. Ὁ Ἄρτσι χαμογελοῦσε συντηρητικὰ στὸν ἑαυτό του. Ὁ Σίνκλετον ἤρθε κι' αὐτὸς ἐπάνω, ἔρριξε ἓνα βλέμμα, καὶ ἐξανφύγε χοντὴς νὰ θάλλῃ τσιμουδιά, ἀδιάφορος, λὲς κι' εἶχε δεῖ καὶ ξαναδεῖ τὸ Φλόρες, ἀπειρες φορὲς. Τὸ θράδυ, ὅπως ἔρχονταν ἀπὸ τὴ δύση, ἐξδυνε τὴ φ. α. ἐρὴ γραμμὴ τῆς ξηρᾶς.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

— «Απόλυτη μπουνάτσα», είπε κάποιος ήσυχα. Οι ζωντανές κουβέντες κόπασαν. Ξεψύχσαν αιγά αιγά. Οι παρές διαλύθηκαν. Οι άντρες, ένα-ένας έφυγαν, κατέβαινοντας τις άνεμοκαλές άργα και σοβαρά, λές κι' είχαν σκοτεινιάσει γιατί θυμώθηκαν πως εξαρτόνταν από κάτι άόρατο. Κι' όταν τό μεγάλο κίτρινο φεγγάρι ανέβηκε χαρωπά, πάνω απ' τή σκληρή γραμμή του ξεκά-θαρου έρίζοντα, έρθηκε τό καράβι: τυλιγμένο μέσα σέ μιάν άπνοη σιγή. Ένα καρ δι άφοβο, πού κοιμόταν βαθειά, χωρίς όνειρα, πάνω στο στήθος τής ναρκωμένης φροδής θάλασσας.

Ο Ντόνκιν τάβαλε μέ τή γαλήνη, μέ τό πλοίο, μέ τή θάλασσα π' άπλώνονταν από παν-τού. Ένα κι' αήτμή μέ τήν ατέλειωτη σιωπή τής οικουμένης. Μιά άνεξήγητη στεναχώρια τόν έ-τρωγε. Σωματικά, έέδαιτα, είχε υποχωρήσει, αλλά ή πληγωμένη του άξιοπρέπεια έμενε άκαταδύα-στη, και τίποτε δέν μπορούσε νά γικτρέψη τά κομματιασμένα του συναισθήματα. Η ξηρά είχε κιόλας φανεί, σύντομα θάταν στήν πατρίδα, μά κακοπλερώνονταν. Δέν θάχε ρούχα, και πάλι θάπρεπε νά δουλέψη σκληρά. Τι άπίσια πούταν όλ' αήτά. Γή. Η γή πού παίρνει τή ζωή τ' άρ-ρωστημένου ναύτη. Κείνος κεί ό νέγρος είχε λε-φτά, ρούχα, εύλογες στιγμές, και δέν έλεγε νά πεθάνη. Η γή παίρνει τή ζωή... Μπήκε στον πει-ρασμό νά πάη νά τό εξακριβώση. Έίσα κιόλας... Μπορεί νάταν λίγο τυχερός. Μέσ του θρημιάρη τήν κασέλα είχαν τά χρήματα. Ζωηρός - ζωηρός, ξεχώρισε απ' τις σκιές, μέσ' τό φεγγαρόφωτο, και τό γυρό, τό πειρασμένο φέφιο μούτρο του, από χλωμό, έγινε κατακίτρινο σάν τό φλουρί. Άνοιξε τήν πόρτα τής καμπίνας, κι' έμεινε μέ τό στόμα άνοιχτό. Ο Τζίμυ ήταν νεκρός! Κοί-τονταν άσάλευτος, μέ σκυθρωμένα χέρια, σάν κείνα τά ξεπλωμένα κορμιά, πού χαράζον στο καπνί τής νεκρόκασας. Ο Ντόνκιν τόν κύ-ταξε λαίμαργα. Έγτερα ό Τζίμυ, χωρίς νά σα-λέψη άνοιγόκλεισε τά βλέφαρα, κι' ό Ντόνκιν έμεινε πάλι μέ τό στόμα άνοιχτό. Κείνα τά μά-τια είχαν τρομαχτικά. Έκλεισε προσεχτικά τήν πόρτα πίσω του, κυττάζοντας έπίμονα τόν Τζίμυ. Άλτ, σά νάχε μπει κεί μέσα διακινδυνεύοντας, για νά πη σέ κάποιον, ένα μυστικό τρομαχτικής σημασίας. Ο Τζίμυ δέν κούνει, αλλά τόν λο-ξοκύταξε τεμπέλικα.

— «Μπουνάτσα;» ρώτησε.

— «Ναισκε», άπάντησε ό Ντόνκιν άπογοητευ-μένος και κίθησε πάνω στήν κασέλα.

Ο Τζίμυ άνάσαινε μ' έδκολία. Είταν συνη-θισμένος, μέρα και νύχτα, σέ τέτοιες δίξεις. Οι άντρες έρχονταν ό ένας ύστερ' απ' τόν άλ-λον. Μίλαγαν καθαρά, έλεγαν εύθους κουβέντες, ξαναέλεγαν παλιά χωρατά, τόν άκουγαν. Και κα-θάνα, φεύγοντας, είχαν σά νάφινε πίσω κάτι απ' τή δική του ζωτικότητα, σά νάχε δώσει λί-γη απ' τή δική του δύναμη, πού άνανέωνε τή θεσιότητα τής ζωής, αήτό τό πράγμα πού ποτέ δέ θά καταστρεφόταν! Δέν τ' άρεζε νά μένη μόνος στήν καμπίνα, γιατί σάν είχαν μόνος, τού φαίνονταν σά νά μέν είχαν καθόλου εκεί. Δέν ένοιωθε τίποτα. Ούτε πόνο. Όχι, τώρα πιά εί-ταν μια χαρά. Άλλά δέν τήν διασκέδαζε τήν

άνάρωσή του, άν δέν είχαν κάποιος πλάι του για νά τό βλέπη αήτό. Κι' αήτός έδω ό άνθρω-πος, τό ξκανε όσο κι' οι άλλοι. Ο Ντόνκιν τούριχνε κλεφτές ματιές.

— «Γρήγορα θάμιασε στήν πατρίδα», παρατή-ρησε ό Άλτ.

— «Γιατί μιλάς φιθυριστά;» ρώτησε μ' ένδια-φέρον ό Ντόνκιν: «δέν μπορείς νά σηκώσης λίγο τή φωνή σου;»

Ο Τζίμυ ένοχλήθηκε, και για λίγην ώρα δέν είχε τίποτα. Έγτερα, μέ φωνή άχρωμη κι' άψυχη:

— «Γιατί νά φωνάζω; δέν είσαι κουφός, αήτό δά τό ξέρω».

— «Ω! άκούω πολύ καλά», άπάντησε χαμη-λόφωνα ό Ντόνκιν κατεβάζοντας τά μάτια.

Λογάριαζε νά σηκωθή και νά φύγη, όταν πά-λι έμλησε ό Τζίμυ.

— «Καιρός ήταν νά φτάσουμε πιά στήν πα-τρίδα... νά φάμε και τίποτες τής προκοπής... όλο πεινάω».

Ξαφνικά ό Ντόνκιν άναψε.

— «Τί νά πω έγώ!» τσίριξε. «Κι' έγώ πεινάω, και δουλεύω κιόλας. Έδω πεινάς!»

— «Η δουλειά πού κάνεις δέν θά σέ ξεκάνη», είπε αήδυνα ό Άλτ. «Στήν κάτω κουκέττα έχω δυό γαλλέτες, πάρε τή μία. Δέν μπορώ νά τίς φάω».

Ο Ντόνκιν βούτηξε μέσα, φαχούλεψε στή γω-νιά, κι' όταν ξαναφάνηκε τό στόμα του είχαν γεμάτο. Μασούλαγε μέ δίαση. Ο Τζίμυ, έμοια-ζε σά νά κοιμόταν μέ μάτια άνοιχτά. Ο Ντόν-κιν έφαγε τό παξιμάδι και σηκώθηκε.

— «Δέν θά φύγης;» ρώτησε ό Τζίμυ κυττά-ζοντας τό ταβάνι.

— «Όχι!» είπε ό Ντόνκιν λές και τόν έ-σπρωξε κάτι, κι' αντί νά βγή, άκούμπησε πάνω στήν κλειστή πόρτα. Κύταξε τόν Τζίμυ. Άλτ, έτοι όπως είχαν, μαύρος, λιγνός, πετσι και κόκ-καλο. λές κι' είχε λυώσει μέσα σ' ένα άδενστο-κάμινω. Τά κοκκαλιάρικα δάχτυλά του, άργοχτυ-πούσαν πάνω στο έβλο έναν ατέλειωτο σκοπό. Είταν κουραστικό νά τόν κυττάς και σέ νευρία-ζε. Μπορεί νά τραβήδες άκόμα έτσι, για πολλές μέρες. Είταν πρόστυχος. Δέν είχαν χήτην ούτε τής ζ'ής, ούτε τού θανάτου, κι' είχαν άτρωτος, μ' αήτμή τή φαινομενική του άγνοια, και για τά δυό. Ο Ντόνκιν δάλλθηκε νά τόν εξαφρώση λίγο.

— «Τί σκέπτεσαι;» τόν ρώτησε.

Ήαν' απ' τό διχθυωμένο, σά νεκρού, όλο ά-πάθεια μούτρο τού Άλτ πέρασε ένα χαμόγελο άπίθανο, τομαχτικό. Είταν σά νάδλεπες μέσ' τόνειρό σου νά σού χαμογελάη ένα πτώμα.

— «Είναι κάποιον κορίτσι», φιθύρισε ό Άλτ... «Μιά πόρνη τής Καντώνας, παράτησε έναν τρίτο άξιώμα:ικό για χήρη μου. Μαγείρευε τά στρεί-δια όπως μ' άρέσουν... Δέει, ότι θά παρατούσε τόν καθέναν, για έναν τέτοιο χρωματιστό τζέντ-λεμαν... Αήτός είμαι έγώ. Είμαι εθγενικός μέ τις γυναίκες», πρόσθεσε, μιλώντας δυνατώτερα.

Ο Ντόνκιν δέν πίστευε στ' αήτιά του. Είταν σκανταλισμένος.

— «Θά τ'όκανε αήτό; Μά δέν θά τήν έκανες τώρα πιά τίποτες», είπε μ' άσυγκράτητη αήδία.

«Ο Άλτ όμως δεν είταν εκεί να τον ακούση. Περιφερόταν στο Ντόκ Ρόαντ της ανατολικής Ίντιας, λέγοντας εθγενικά:

— «Έλάτε να σας προσφέρω κάτι». κι έσπρωχνε τη γυάλινη πόρτα, και με αυτοπεποίθηση χαμάρωνε κατ' άπ' τό πώς της λάμπας, μπρός στο ταμείο ποδταν από ξύλο μαόνι.

— «Θαρρείς πώς θα πατήσης τό ποδάρι σου στην ξηρά;» ρώτησε θυμωμένα ο Ντόνκιν.

«Ο Άλτ τινάχτηκε.

— «Δέκα μέρες», είπε γρήγορα, κι άμέσως γύρισε στις χώρες της ανάμνησης, όπου χρόνος δεν υπάρχει. Ένοιωθε ξεκούρατος, ήρεμος, λές κι' είχε βγει από κάθε λυπηρή άδευαιότητα. Κάτ' άπ' την άμετάβλητη ποιότητα της αιωνιότητας, είταν κείνα τά άργά δευτερόλεπτα της άπόλυτης άνάπαυσης του. Φαινόταν πολύ ήσυχος και εύτυχισμένος άνάμεσα στις ζωνχές άνάμνησης, πού κατά λάθος τις έπαιρνε, χαρωπά, για άναμφίβολες μελλοντικές σκηές. Δεν τον ένοιαζε για κανέναν.

Ο Ντόνκιν τό υποφιάζονταν άόριστα αυτό, όπως ένας τυφλός νοιούσε μέσ' τό σκοτάδι τό μοιραίο άνταγωνισμό του μ' όλες τις τριγύρω ύπάρξεις, πού γι' αυτόν θά μέινουνε για πάντα έξωπραγματικές, άνειδωτες, ζηλευτές. Είχε τη διάθεση να διεκδικήση τη σπουδαιότητά του, να σπάση, να διαλύση. Νά είναι ισόπαλος μ' όλους πάνω στο κάθε τι. Νά σκίση τό πέπλο, να βγάλλη τη μάσκα, να επιδειχθώ, να έσκαπάση. Μιά κακόπιστη επιθυμία φιλαλήθειας! Έλάσε κορόϊδευτικά λέγοντας: «Δέκα μέρες. Νά μου τρυπήσης τη μύτη άν ποτέ!... Θά πεθάνης τώρα, αύριο ίσως, τό πολύ. Δέκα μέρες!» Περίμενε λίγο. «Μ' άκούς; Νά με πάρη ο διάολος άν δέ μοιάζεις κατακρημένος κιόλας».

Ο Τζίμυ φαίνεται έδαξε μεγάλες προσπάθειες, γιατί είπε σχεδόν δυνατά:

— «Είσαι ένας θρωμερός, ύπουλος, ψεύτης. Όλοι σέ ξέρουν».

Και άψφώνοντας κάθε πιθανότητα, άνακάησε, και πάγωσε μ' ένα βέλεμα του έπισκέπη του.

Γρήγορα όμως ο Ντόνκιν συνήλθε και έξέσπασε.

— «Τί έκανε λέει; Τί έκανε; Ποιός είναι ψεύτης; Έσύ κορόϊδεφες τό πλάνωμα, κορόϊδεφες τόν κυβερνήτη, όλους. Όχι έγώ. Φοβάς και μάλλινη φανέλλα! Και ποιός είσαι σύ;» Κόντεψε να πνιγί από την άγανάχησή. «Ποιός είσαι σύ, πού φοβάς και μάλλινη φανέλλα;» Ξανάπε τρέμοντας. «Πάρε τό ένα, πάρε τό ένα, σου λέει, και δέ μπορεί να τά φάη μοναχός του. Τώρα θά τά πάρω και ιά δυό. Μά τό θεο θά τά πάρω! Δεν είσαι τίποτα, βρέ!» Χούμηξε στην κάου κουκκέτα, έφαξε κι' έθαλε στο πώς έν' ακόμα σκονισμένο παξιμάδι. Τό κράτησε λίγο μπρός στα μάτια του Τζίμυ, κι' ύστερα τό δάγκωσε προκλητικά. «Και τώρα;» ρώτησε με περτωδίκη αυθάδεια. «Μπορείς να πάρης τό ένα, λές. Γιατί δεν μωδωσες και τά δυό; Όχι όμως. Είμαι ένα φωραλέο σκυλί. Ένα, για τό φωριάρικο σκυλί. Εγώ θά σελερίσω και τά δυό. Μπορείς να μ' έμποδίσης;» Δοκίμασε. «Έλα λοιπόν! Δοκίμασε!» Ο Τζίμυ έσφυγγε τά γόνατα κρύδοντας τό κεφάλι του μέσ' τά πόδια του. Τό πονακίμσό του

κρεμόταν επάνω του. Τά μεριά του ξεχωρίζαν. Η σκελετωμένη του ράχη έτρεπε κάθε τόσο άπ' τη δύσπνοια.

— «Δέ θά τό κάνης! Δέ μπορείς! Τί σου είπα;» Ξακούλυθαγε άγριεμένα ο Ντόνκιν. Κατέβασε, βιαστικά-βιαστικά, μία άκόμη στεγνή μπουκιά.

Η σιωπηλή άπελπισία του άλλου, ή άδυναμία του, ή μαζεμένη στάση του, τόν άπελπίζαν.

— «Είσαι χαμένος!» φώναξε, «Και ποιός είσαι σύ, για να σου λένε ψέμματα, να σ' έχουν μη στάξει και μη βρέξει, σάν κανέναν αυτοκράτορα; Δεν είσαι τίποτα. Δεν είσαι τίποτ' άπολύτως!» Μίλαγε με τέτοια άκράδαντη πεποίθηση, πού έτρεπε από τό κεφάλι ως τά πόδια, και πάλλονταν σά σπασμένη χορδή.

Ο Τζίμυ ξανασυνήλθε. Σήκωσε τό κεφάλι και γύρισε θαρραλέα πρós τόν Ντόνκιν. Κι' εκείνος είδε ένα μούτρο άλλόκοτο, ένα μούτρο άγνώριστο, μία φανταστική μάσκα με μορφασμό την άπελπισία και τη λύσσα. Τά χείλια του κόβαναν άκατάπαυστα. Υπόκωφοι, συριχτοί ήχοι γιόμιζαν την καρπία, μ' ένα άόριστο μουρμουρητό γιουάτο άπειλή, παράπονο, άπόγνωση, σάν άπομακρυσμένη δουή τ' άγέρα. Ο Άλτ κουνούσε τό κεφάλι, γουρλώνοντας τά μάτια, άρνιόταν, καταρίσταν, φοδέρριζε, και καρμιά λέξη δεν είχε τη δύναμη να δγί έξ' άπ' τά θλιμένα, φουσκωτά μαύρα χείλη του. Είταν άκατανόητο κι' ένοχλητικό. Νά τραυλίξη άπ' τη συγκίνηση, δουδή παράσταση να δίνη με μανία, παρακαλώντας για πράγματα άκατόρθωτα, να φοδερίξη για μιάν άνυπαρκτη έκδίκηση. Η στενοχώρια του Ντόνκιν έκδηλώνονταν στην έξονυχιστική του παρατηρητικότητα.

— «Δεν μπορείς, βλέπεις; Τί σου λέγα έγώ;» είπε σιγανά άφοι για ένα λεπτό τόν έξέτασε προσεχτικά. «Ο άλλος έμεινε έαπλωμένος, χωρίς ν' ακούγεται, νεύοντας σιωπηλά, μορφάζοντας άγαρπια, και τ' άσπρα μεγάλα δόντια του στράψαν».

Ο Ντόνκιν, σά νάχε μαγευτή άπ' τη δουδή εφφράδα και τό θυμό κείνου του μαύρου άγερικού, πλησίασε τεντώνοντας τό λαιμό του με δύσπιστη περιέργεια. Ξάφνου του φάνηκε ότι δεν είχε μπροστά του παρά μόνο τη σκιά τ' άνθρώπου αυτού, ζωωμένη πάνω στην κουκκέτα.

— «Τί; Τί είπες;» ρώτησε. Κάτι μισόλογα σά δουητό φτάναν στ' αυτιά του. — «Θά τό πής του Μπέλφαστ; Θά τό πής; Τί είσαι, βρε σύ, κανένα μούλικο;» Έτρεπε από φόβο και θυμό.

— «Δεν πās να τό πής και της γιαγιάς σου; Έσύ φοβάσαι! Ποιός είσαι σι για να σε φοδμάστε πιότερ' άπ' τόν καθένα;» Η φλογερή συναίσθηση της δικής του σπουδαιότητας χάνονταν. — «Πές κάτι άν μπορείς, κι' άς σε πάρη ο διάολος! Πές κάτι άν μπορείς!», ξεφώνισε. «Με μεταχειρίστηκαν χειρότερα άπó σκυλί, αυτοί οι προκομένοι πού σου γλυφαν τά ποδάρια. Με βάζαν να κάνω την άρχή, κι' ύστερα στρίφθηκαν ενάντια μου. Μόνο έγώ, ρέ, είμαι άντρας έδω μέσα. Με ξεσκίσαν, με κλωτσήσαν, και σι γελούσες, θρωμοαράπη της προσκόλλησης, σαπισμένε! Θά μού τό πλερωσης αυτό! Σου δίνουν τό φαγι τους».

τό νερό τους, θά μου τό πλερώσης αὐτό, μάρτυς μου ὁ Θεός. Ποιός μὲ ρώτησε ποτέ; ἔμένα ἂν θέλω μιά γουλιὰ νερό; Ρίχνουν πάνω σου κάθε δράδυ τὰ βρωμιοκοῦρελά τους γιὰ νὰ ξεσταίνεσαι, καὶ σὲ μένα δώσανε μια γροθιά πάνω στ' ἀναθεματισμένο μου σαγῶνι, πανάθεμα... Μὲ δρίσανε! ... θά μου τό πλερώσης αὐτό, μὲ τὰ λεφτά σου. Πολὺ σύντομα θά τάχω στὰ χέρια μου. Μόλις πεθῶνῃς, ἄχρηστε παλιοσαπατεῖνα. Νὰ τί ἄντρας εἶμαι. Ἐσύ εἶσαι πρᾶμα καλιόπρμα. Νὰ δρὲ, πτώμα!» Πέταξε πάνω στοῦ κεφάλι τοῦ Τζέιμου τό παξιμάδι ποὺ ροκάνιζε ὅλη ἐκεῖνη τὴν ὥρα, ἀλλὰ μόλις τὸν ἄγγιξε, χτύπησε δυνατὰ πάνω στοῦ σανιδένιου χώρισμα κι ἔσκασε, σὰ ρόδι, σὲ χίλια κομμάτια. Ὁ Τζέιμς "Ἄλτ. σὰ νάχε πληγωθεῖ θανάσιμα, ἔπεσε πίσω στοῦ μαξιλάρι του. Τὰ χεῖλιά του δὲ σάλευαν πιά, καὶ τὰ γουρλωμένα του μάτια ἤσυχάζαν, κυττάζοντας τώρα ψηλά, μ' ἐπιμονή. Ὁ Ντόνκιν ἀπόρησε. Κάθησε ἀξάφνα πάνω στὴν κασέλα. Κετέβασε τὰ μάτια μελαγχολικὸς κι' ἀπαυτισμένος. "Ἰστερ' ἀπὸ ἓνα λεπτό, ἄρχισε νὰ μονολογῇ.

— «Πέθανε. δρὲ βρωμιάρη, πέθανε. Θάρθει κανέναν μέσα... ἄς εἰμὺνα μεθυσμένος... ἔσκα μέρες... στρεῖδια...».

Σήκωσε τὰ μάτια κι' ἄρχισε νὰ μιλάει δυνατώτερα. «Ὅχι... Πᾶνε πιά αὐτὰ γιὰ σένα... Οὐτε γκόμενας ποὺ νὰ μαγερεῖουν στρεῖδια... Ποιός εἶσαι σὺ, ἦρτε ἡ σειρά μου τώρα... ἄχ. καὶ νάμουνα μεθυσμένος! Θὰ σὲ κλώτσαγα. θὰ σὲ πετοῦσα μὲς τὴ θάλασσα. Ἐκεῖ θὰ πᾶς. Μὲ δῆμα γοργό, ἔξ' ἀπ' τὴν πόρτα... Πλάτς! καὶ δὲ θὰ σὲ ξαναδοῦμε πιά ποτέ. Μπλοῦμ, καὶ στὴ θάλασσα! Εἶναι ὅτι σοῦ χρειάζεταιται».

Ὁ Τζέιμου ἀργοκοινοῦνε στοῦ κεφάλι καὶ κάρφωσε τὰ μάτια του πάνω στοῦ Ντόνκιν. Τὸ βλέμμα του εἶταν βλέμμα δυσπιστίας, ἀπόννησης καὶ παράκλησης, παιδιοῦ τρομαγμένου, ποὺ τὰ κλείσαν μονάχο στὰ σκοτεινά. Ὁ Ντόνκιν ἀπ' τὴν κασέλα τὸν παρατηροῦσε ἐλπίζοντας. "Ἰστερα, χωρὶς νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὴ θέση του, προσπάθησε νὰ κλειδωθῇ. Κλειδίωσε.

— «Ἄχ, καὶ νάμουνα μεθυσμένος», ψιθύρισε καὶ σηκώθηκε ἀκούγοντας μ' ἀγωνία τ' ἀπομακρυσμένα δῆματα ἔξω στοῦ κατὰστροφμα. Πλησίαζαν καὶ σταματοῦσαν. Κάποιος χασμουρήθηκε δυνατὰ ἔξ' ἀπ' τὴν πόρτα, κι' ἔφυγε χτυπώντας ρεμπέλικα τὰ ποδιάρια του. Ἡ καρδιά τοῦ Ντόνκιν πήγε στὴ θέση της. "Οταν ξανᾶρριξε τὰ μάτια στὴν κουκκέτα, εἶδε τὸ Τζέιμου νὰ κυττάξῃ πάλι σὰν καὶ πρὶν τὸ ἄπρο δοκάρει.

— «Πῶς αἰσθάνεσαι τώρα;» ρώτησε.

— «Ἀσχημια», ἀναστένανε δὲ Τζέιμου.

Ὁ Ντόνκιν ξανακάθησε ὑπομονητικὰ, καὶ ὀκόπιμα. Κάθε μιὰ ὥρα τὰ καμπανάκια μίλαγαν τόνα μὲ τ' ἄλλο, ἀντηχώντας σ' ἐλάκαιο τό καράδι. Τοῦ Τζέιμου ἡ ἀνάσα εἶταν τόσο γρή-

γορή, ποὺ δὲν πρόφτανε νὰ μετρήσῃ τοὺς παλμούς σου, τόσο σιγαλή, ποὺ δὲν ἀκούγονταν.

Τὰ μάτια του εἶταν γεμάτα τρόμο, σὰ νὰ δλεπε ἀπίθανους κινδύνους. Ἀπ' τὴν ἔκφρασή του, καταλάβαινε κανεὶς, πῶς σκέπτονταν πράγματα ἀπίστια. Ἐάφνου, μὲ μὴν ἀπίθανα δυνατὴ σπαραξικάρδια φωνή, εἶπε:

— «Μέσα στὴ θάλασσα!... ἐγώ!... Θεέ μου!...»

Ὁ Ντόνκιν στριφογύρισε πάνω στὴν κασέλα. "Ἀθελά του, τὸν κύτταξε. Ὁ Τζέιμου βουδῶθηκε. Τὰ δυὸ μακρὰ κοκκαλιάρικα χέρια του τράβηξαν κατὰ πάνω τὴν κουδέρτα, γιὰ τὴν ἡθέλε νὰ τὴ μαζέψῃ ὅλην κάτω ἀπ' τὸ πηγροῦνι του. Ἐνα δάκρυ, ἓνα μεγάλο μοναχικὸ δάκρυ ἔσφυγε ἀπ' τὴν ἄκρια τοῦ ματιοῦ του, καὶ πέφτοντας μὲς τὸ θαυλωμένο του μάγουλο, κύλησε πάνω στοῦ μαξιλάρι. Εἶχε ρόγχο. Κι' ὁ Ντόνκιν, ὅπως παρακολούθαγε τὸν μιστὸ κεῖνο νέγρο ποὺ δρίσκονταν πιά στὰ τελευταῖα του, ἐνοῦσε νὰ τοῦ σφίγγῃ τὴν καρδιά μιά μεγάλη λύπη, στὴ σκέψη ὅτι μιά μέρα κι' ὁ ἴδιος θὰ τὰ πέραγε ὅλ' αὐτὰ. Ἰσως-ἰσως καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο! Τὰ μάτια του βουρχώσαν.

— «Κακόμοιρε», μουρομοῖρισε.

Ἡ τελευταῖα ἀναλαμπή τῆς μέρας ἔσδυσε. Ἦρθε ἡ νύχτα. Τοῦ φαίνονταν πῶς, ἓνα-ἓνα ἀκουγε τὰ δευτερόλεπτα ποὺ περνοῦσαν κι' ἐρχόντουσαν. Πόσην ὥρα θὰ κράταγε αὐτὴ ἡ ἀναθεματισμένη ἱστορία; Σίγουρα κάμποση.

Δὲν εἶταν τυχερός. Δὲ μπορούσε νὰ συγκρατηθῇ. Σηκώθηκε καὶ πλησίασε τὴν κουκκέτα. Ὁ "Ἄλτ δὲ σάλευε. Μόνο τὰ μάτια του εἶταν ζωντανά, καὶ τὰ χέρια του, ποὺ ἀκούραστα κρατῖγαν τὴν κουδέρτα ψηλά. Ὁ Ντόνκιν ἔσκυψε ἀπὸ πάνω του.

— «Τζέιμου», ἔκανε σιγὰ. Δὲν πήρε ἀπάντησιν, ἀλλὰ ὁ ρόγχος σταμάτησε. «Μὲ βλέπεις;» ρώτησε τρέμοντας. Τὸ τῆθος τοῦ Τζέιμου ἀνεδοκατέβαινε. Ὁ Ντόνκιν γύρισε τὰ μάτια ἄλλου. Ἐβαλε τ' αὐτὸ πάνω στὰ χεῖλιά του τοῦ Τζέιμου. καὶ ἔσχωρίσε ἓνα θόρυβο, σὰν τὸ θρόισμα ξερόφυλλου, ποὺ σέρνεται πάνω στὴ μαλακιὰν ἀμμουδιά μιὰς παραλίας.

— «Ἀναψ... τὴ λάμπα... καὶ... φύγε». Τραύλισε ὁ "Ἄλτ.

Ὁ Ντόνκιν, ἐνοτικτώδεια, γύρισε πίσω κυττάζοντας τὴ λαμπερὴ φλόγα. "Ἰστερα ἔσφαξε κατ' ἀπ' τὸ μαξιλάρι γιὰ ναῦρη τὸ κλειδί. Τὸ θρῆκε ἀμέσως καί, γιὰ λίγα λεπτά μετὰ, ἔκανε φασαρία γύρω ἀπ' τὴν κασέλα. "Οταν ἀνασηκώθηκε, ἡ μούρη του—γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του—εἶχε μιά τριανταφυλλιά λάμψη, ἰσως θριαμβικὴ. Ἐβαλε πάλι τὸ κλειδί κάτω ἀπ' τὸ μαξιλάρι, καὶ γυρίζοντας του τὴν πλάτη, ξεκίνησε βιαστικὰ γιὰ τὴν πόρτα, λὲς κι' εἶχε νὰ περπατήσῃ κανένα μίλι. Μὲ τὴ δευτέρη δρασκελιά ἡ μύτη του τὴν ἀκούμπησε.

(Ἀκολουθεῖ)

ΕΝΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

ΝΙΚΟΣ ΣΚΑΛΚΩΤΑΣ*

"Ανοιξη ήταν τοῦ 1920. Στὸ Δημοτικὸ Θέατρο ἐδίδετο ἡ τελευταία συναυλία τῆς Ὀρχήστρας τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν, στὴν ὁποία ἐλάμβαναν μέρος οἱ τελειόφοιτοί του. Ἕνας νέος, παιδί ἀκόμα, ποὺ δὲν εἶχε συμπληρώσει τὰ 16 τοῦ χρόνια, φάνηκε στὴ σκηνή. Ψηλός, λιγός, μὲ μιὰ ἀδύνατη τραβηγμένη ὄψη, προχώρησε στὸ προσκήνιο καὶ στάθηκε δίπλα στὸν Ἀρμάνδο Μαρόκ, τὸν chef d'orchestre, ποὺ τόσα προσέφερε στὸν τόπο μας καὶ ποὺ ὑπῆρξε ὁ πρῶτος διδάσκαλος καὶ καθοδηγητὴς τῆς ὀρχήστρας μας. Στάθηκε τὸ παιδί αὐτὸ μὲ τὸ βιολί στὸ χέρι, δειλὸ σὰν φοβισμένον. Ἐπαιξε Beethoven, τὸ κονσέρτο.

Τόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε καὶ ὁμως δὲν θὰ λησμονήσω τί ἐντύπωση μὰ καὶ πόση συγκίνηση αἰσθάνθηκα, ὅταν αὐτὸ τὸ παιδί πρωτοάγγισε τὸ δοξάρι του στὶς χορδὲς τοῦ βιολιοῦ του, γιὰ νὰ ξετυλίξῃ τίς πρῶτες συγχορδίες. Μιὰ ἀνάταση, ἓνα ξεσκήνωμα ψυχῆς καὶ πνεύματος, ποὺ μᾶς φέρνει στὴ θεία, τὴν υπερκόσμια κυρία φράση τοῦ ἔργου. Κι' ἐκεῖ, στὸ πιὸ ὕψηλὸ registre τοῦ βιολιοῦ του, αὐτὸ τὸ παιδί τῶν 16 χρόνων, τὸ συνεσταλμένο, τὸ ντροπαλὸ, ἀπομονώθηκε, μεταρροίωθηκε στὸν κόσμον τοῦ δικό του, στὸν κόσμον τῆς Τέχνης, καὶ ἴσως χωρὶς τὸ ἴδιο νὰ ἔχῃ συναισθήσει τοῦ θείου λειτουργήματος ποὺ ἐπιτελοῦσε, δὲν ξεχνῶ πόση βαθεῖα καλλιτεχνικὴ συγκίνηση μᾶς μετέδωσε. Τί δοξαριά, πόσο διαυγής, κρυστάλλινος καὶ διάφανος ὁ ἦχος τοῦ βιολιοῦ του, πόση ἀπλότης στὴν ἔκφραση καὶ τί λιτότης στὴν ἀπόδοση τοῦ θείου αὐτοῦ ἔργου τοῦ Beethoven.

Ποιὸ ἦταν τὸ ἀξιοθαύμαστο αὐτὸ παιδί ;

Νίκου Σκαλκώτα τὸν ἔλεγαν, ἀπὸ τὴν Τῆνο ἢ καταγωγή του, τὴν πατρίδα τοῦ Γκούζ, τοῦ Λύτρα, τοῦ Χαλεπᾶ. Ἐξ χρόνια μαθήτευε στὸ Ὁδεῖον, στὴν τάξη τοῦ Tony Schultze. Καὶ μᾶς ἔγινε ἀπὸ τότε γνωστὸ τὸ δρᾶμα τῆς ζωῆς του. Γιατί ἀπὸ μικρὸ παιδί, 10 χρόνων, εἶχε τὸ δρᾶμα του. Ἐργαζόταν τίς νύχτες στὰ κέντρα γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ψωμί του καὶ νὰ συντηρήσῃ τὴν εἰκογένειά του. Ἡ ἀνέχεια καὶ οἱ στερήσεις ἀπὸ τότε τὸν περιέβαλλαν.

Ἐπειτα ἀπὸ θρισμβευτικὲς ἐξετάσεις, τὸ Ὁδεῖον Ἀθηνῶν τοῦ ἐχορήγησε ὑποτροφία γιὰ τρία χρόνια, γιὰ εὐρύτερες σπουδὲς στὸ Βερολίνο.

Ἐζῆσα μαζί του τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα τοῦ Βερολίνου. Παρακολούθησα ἀπὸ κοντὰ τὴν εὐτυχισμένη γι' αὐτὸν ἐποχή. Στὴν Hoch-Schule ἦταν ὁ καλύτερος μαθητὴς τοῦ περιφήρου Willy Hess. Καὶ ὅταν συνάδελφοι τοῦ τελευταίου ἤ ἐκουσμένοι βιολισταὶ, περαστικοὶ ἀπὸ τὸ Βερολίνο, τὸν ἐπεσκέπτοντο, ἐκείνος τὸν Νίκου Σκαλκώτα τοὺς παρουσίαζε, σὰν ἓνα μελλοντικὸ ἀστέρι. Καὶ θυμοῦμαι τώρα, ὅταν τὴν ἐπομένη ἀπὸ τὴν ἀφιξή του στὸ Βερολίνο, τὸν ἐπῆγα ν' ἀκούσωμε τὸν Furtwängler μὲ τὴν ὀρχήστρα τῆς Philharmonie. Τί ἀποκάλυψη γιὰ τὸν νέο καλλιτέχνη! Καὶ πόσο τὸν συγκλόνισε ὡς τὰ τριόρθα τοῦ εἶναι τοῦ ἡ πρώτῃ του αὐτὴ ἐποφῇ μὲ τὸν κόσμον τῆς ἀληθινῆς, τῆς μεγάλης Τέχνης! Δάκρυα κυλοῦσαν ἀπὸ τὰ μάτια του, λυγμοὶ ἀπὸ ὑπέρτατη εὐτυχία ἐσοφίγγαν τὸ λαιμὸ του. Κι' ὅταν θύελλα χειροκροτημάτων συνόδευσεν τὴν τελευταία συγχορδία τῆς Παθητικῆς Συμφωνίας, ἄφησε τὸν ἑαυτὸ του νὰ ξεσπάσῃ σ' ἓνα ἀναφιλητὸ γι' αὐτὸ τὸ ὑπέροχον ὄνειρον ποὺ ζοῦσε, γι' αὐτὴ τὴν ἀνείπωτη εὐδαιμονία.

Ἀπὸ τότε, μιὰ ζωὴ γεμάτῃ δράση καὶ πρόδοιο ἄρχισε γιὰ τὸν νέο καλλιτέχνη. Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ συμπληρώσῃ τὴ μόρφωσή του, ποὺ οἱ βιωτικὲς συνθήκες στὴν Ἀθήνα δὲν τοῦ τὸ εἶχαν ἐπιτρέψει.

Μιὰ ἀκατάσχετη δίψα μαθήσεως τὸν κατέλαβε. Λίγοι μῆνες ἔφθασαν γιὰ νὰ μάθῃ τὴ γερμανικὴ γλῶσσα τόσο καλά, ὥστε νὰ ἐντυφᾶ στὰ γερμανικὰ λογοτεχνικὰ ἔργα, χωρὶς τὴ βοήθεια λεξικοῦ. Καὶ ἐκίνησε γιὰ τὴ μόρφωσή του, θυμοῦμαι, ἐν μέσῃ Γερμανίᾳ, μὲ τοὺς ἀρχαίους Ἑλλήνας φιλοσόφους, τραγικοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Στὸ φτωχικὸ τοῦ δωμάτιο, σχηματίζε, μὲ τίς οἰκονομίες του, μιὰ μικρὴ, ἀξιόλογη βιβλιοθήκη, ὅπου προεξάρχουσα θέση εἶχαν ὁ Ὁμηρος, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Πλάτων καὶ πλείστοι ἄλλοι, μὲ σχολία, κριτικὰ καὶ ἑρμηνευτικὰ σημειώσεις Γερμανῶν σοφῶν. Ἡ πρώτη του ἐνατένιση στὸν κόσμον τῆς σκέψεως, τοῦ πνεύματος, τῆς διανοήσεως, ἦταν ἡ ἀρχαία Ἑλλάς μὲ τὴ φιλοσοφία, τὴν Τέχνην, τὸν ἀνώτερον, τὸν ἰδεώδη πολιτισμὸ τῆς.

* Σημ. τ. «Νέας Ἑστίας». — Μιὰ ἀπὸ τίς διυλίες τοῦ συγγραφέου, ποὺ ἡ «Στέγη τοῦ Καλλιτέχνου» καὶ ἡ «Ἐνασχὴ Ἑλλήνων μουσουργῶν» ὁργάνωσαν τὴν 31η Μαρτίου στὴν αἴθουσα τοῦ «Πορνασοῦ».

Ἀναφέρω τὴν περίπτωση αὐτὴ τοῦ Νίκου Σκαλκώτα, γιατί ἔτσι θὰ ἐξηγηθῇ μιὰ μέρα ἡ τόση διαύγεια στὴ μουσικὴ τοῦ σκέψῃ καὶ ἡ τόση τοῦ ἐπὶ γνώσει στοὺς ρυθμοὺς καὶ τὴ λεπτὴ ἀναλογία καὶ ἰσορροπία τῆς μορφῆς στοὺς δημιουργικοὺς τοῦ ἔργο.

Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς, ὅταν ἔνα μικρὸ ἀτύχημα στοὺς δεξιὸν χεῖρι τὸν ἔκαμε νὰ πιστεῦσιν πῶς δὲν ἦταν γραφτὸ τοῦ νὰ γίνῃ βιολιστής. Ἡ γνωριμία του, ἐξ ἄλλου, μὲ τὸν Jarnach καὶ τὸν Jchönbery, ἡ ἐνθάρρυνση, ἡ παρότρυνση ποὺ ἀπὸ ἐκείνους

εἶχε, τὸν ἔκαμαν ν' ἀφοσιωθῇ μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του στὴ σύνθεση. Ἕνας πυρετὸς δημιουργίας τὸν κατέλαβε. Νύχτες ὁλόκληρες περνοῦσε στοὺς μικροὺς τραπέζι, ποὺ τοῦ χρησιμοῦσε γιὰ γραφεῖο, καὶ στοὺς χαρτὶ τοῦ πενταγράμμου ἀποτύπωνε ὅλο τοῦ τοῦ δημιουργικοῦ πάθος, ὅλη τὴν ἀκατάσχετη μουσικὴ τοῦ σκέψῃ. Καὶ ὅταν ἡ ὑποτροφία τοῦ Ὁδείου ἔληξε, Ἕνας εὐγενὴς λάτρης τῆς Μουσικῆς, ὁ Μανώλης Ἀντωνίου Μπενάκης, ἀνέλαβε τὴ δαπάνη τῆς διαμονῆς του ἀπὸ τὸ ἔτος 1925 ἕως τὸ 1929. Αὐτὴ ἦταν ἡ εὐτυχισμένη περίοδος τῆς ζωῆς τοῦ ἀμοιροῦ καλλιτέχνη. Καὶ στὰ 1934, πέντε χρόνια στερήσεων καὶ δοκιμασιῶν καὶ ἐπὶ πλεονεκτήματα Χιτλερικό καθεστῶς, τὸν ἔφεραν στὴν πατρίδα του. Ὅλο τὸ δημιουργικὸ τοῦ ἔργο, τὴν τόσο προσφιλεῖ του βιβλιοθήκη καὶ ὅ,τι ἄλλο πολὺτιμο εἶχε, ἀναγκάστηκε νὰ τ' ἀφήσῃ στοὺς Βερολῖνο. Ἡ σπιτονοικοκυρά του, μιὰ μέγαιρα, τοῦ τὰ κατακράτησε ὡς ἐνέχον γιὰ τὰ ἐνοίκια ποὺ τῆς χρωστοῦσε. Καὶ ὅλο αὐτὸ τὸ τεράστιο ἔργο, μὲ τὸν πόλεμο καὶ τοὺς βομβαρδισμοὺς τοῦ Βερολίνου, κατεστράφη. Ἕνα ἐλάχιστο μέρος μπόρεσε ὁ δῦσμοιρος νὰ γράψῃ ἀπὸ μνήμης.

Ἦλθε στὴν Ἀθῆνα τὸ 1934 μ' ἕνα ἥθικο κλονισμένο, μὲ μιὰ ψυχὴ τραυματισμένη. Ποιὸς ἀπὸ μᾶς δὲν τὸν ἀναπολεῖ νὰ κάθεται στοὺς τελευταῖο ἀναλόγιο τῶν πρώτων βιολιῶν τῆς ὀρχήστρας; Μιὰ μελαγχολία, μιὰ θλίψη διεγράφετο πάντα στὴν ἀσκητικὴ

τοῦ μορφῆς, μὰ καὶ μιὰ ἐγκαρτέρηση. Πάντα στοὺς τελευταῖο ἀναλόγιο. Νὰ μὴν προηγηθῇ σὲ θέση. Νὰ μὴν ἀδικήσῃ κανένα συνάδελφο. Καὶ ὅταν ἡ ὀρχήστρα ἐκτελοῦσε μιὰ σύνθεσή του, ὁ Νίκος Σκαλκώτας ἔμενε στὴ θέση τοῦ κι' ἔπαιζε τὸ μέρος τοῦ βιολιῶν του, μεταρσιωμένος στὸν κόσμο τὸν ἰδανικό, τὸν κόσμο τὸ δικό του. Μόνο τὰ χειροκροτήματα τοῦ κοινοῦ τὸν ἔφεραν στὴν πραγματικότητα. Καὶ τότε, στὶς ἐπιμονες ἀπαιτήσεις τοῦ κόσμου, συνεσταλμένος, σηκώνονταν καὶ μὲ κάπως νευρικές,

σπασμωδικὲς κινήσεις, εὐχριστοῦσε γιὰ τὴν ἐπιτυχία ποὺ κατ' αὐτὸν δὲν ἄξιζε.

Τὸ ἔργο, ποὺ ἀφῆσε στὰ τελευταῖα 14 χρόνια, εἶναι τεράστιο. Τὸ μοναδικὸ πάθος τῆς ζωῆς του ἦταν ἡ σύνθεση. Ἐφθανε μεσάνυχτα ἀπὸ τὴν ὀρχήστρα τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς καὶ ἀρχίζει, ἂν καὶ κουρασμένος ἀπὸ τὸν καθημερινὸ μόχθο τῆς δουλειᾶς, τὴ δημιουργικὴ τοῦ ἐργασία. Συχνὰ ἡ αὐγὴ τὸν εὗρισκε σκυμμένον στὰ χειρόγραφα του. Λές καὶ προμάντευε τὸ τόσο γρήγορο, τόσο ἀδόκητο τέλος του. Λές καὶ ἤθελε μὲ βιασύνῃ ν' ἀποτύπωνε στοὺς βασίλειο τῶν ἡχῶν ὅλη τὴ νοσταλγία τῆς πονεμένης τοῦ ψυχῆς.

Ἦταν εὐγενικός, λεπτὸς, ἀκέραιος. Ζοῦσε στὸν κόσμο τῆς Μουσικῆς τοῦ καὶ τῆς φαντασίας του. Καὶ τὸν ἔφερνε πάντα μα-

ζί του, στὴ δουλειά του, στοὺς σπῆτι του, στοὺς λιγοστούς τοῦ φίλους. Ἡ κακία, ὁ φθόνος δὲν τὸν κυρίευσαν ποτέ, παρ' ὅλη τὴν ἀδυσώπητα σκληρὴ πάλη, παρ' ὅλες τὶς κακοτυχίες τῆς ζωῆς. Ἡ εὐγενικὴ τοῦ ψυχῆς ἤξερε νὰ ἐξιδανικεύῃ τὰ πάντα γύρω του. Ὅταν (κι' αὐτὸ τόσο σπάνια) ἐρχόταν νὰ μᾶς ἰδῇ, μιλοῦσε ἐλάχιστα. Τὸ πιάνο, ἐκεῖ κοντὰ του, τὸν τραβοῦσε σὰν μιὰ ἀκατανίκητη μαγνητικὴ δύναμη. Καὶ ἔπαιζε μὲ μιὰ καταπληκτικὴ εὐκολία, ἂν καὶ ποτέ του δὲν εἶχε ἀσχοληθῇ συστηματικὰ μ' αὐτό. Καὶ τί δὲν μᾶς ἔλεγε τότε... Τί ἀστείρευτη, τί πλούσια, τί ἀσύλληπτα ἰδανικὴ ἡ μουσικὴ τοῦ ψυχῆς! Ἀλησμόνητες καὶ βαθειὰ συγκινητικὲς στιγμές...

ΝΙΚΟΣ ΣΚΑΛΚΩΤΑΣ

Ἐκφράζω τὴν εὐχή, καὶ εἶμαι βέβαιος, πῶς εἶναι καὶ ἐπιθυμία ὅλου τοῦ μουσικοῦ κόσμου τῆς χώρας, τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος νὰ ἐνδιαφερθῇ γιὰ ἓνα τόσο σπάνιο, τόσο ἐκλεκτὸ τέκνο του...

Καὶ τώρα θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε, Κυρίες καὶ Κύριοι, νὰ τελειώσω τὴν ὁμιλία μου γιὰ τὸν Μουσικὸ πού μᾶς ἔφυγε, μὲ μιὰ περικοπὴ ἀπὸ δύο ἄρθρα τοῦ μουσικολόγου καὶ κριτικοῦ κ. Δούνια πού δημοσιεύθηκαν στὴν ἐφημερίδα «Καθημερινή», λίγες μέρες μετὰ τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ ἀλησμόνητου κακὸτυχου συνθέτη... «Ἐνα τεράστιο ἔργο

(γράφει ὁ κ. Δούνιας), ὥσως τὸ πιὸ πρωτότυπο, τὸ πιὸ καθολικὸ καὶ τολμηρὸ πού γνώρισε ἡ ἐλληνικὴ δημιουργία, ἔχει μείνει ὀρφανό. Ἐκεῖνος πού τὸ στερῶσε μὲ τέτοια σπουδῇ, σὰν νὰ προμάντευε τὸ τέλος του, πού τὸ θέρμανε μὲ τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς του, δὲν μπορεῖ ὁ ἴδιος πιά νὰ τὸ φροντίσῃ. Τὸ ἐγκατέλειψε στὴν ἀγάπη ἐπερχομένων γενεῶν. Ἡ δική μας ἐποχὴ ἂς μὴ παραμελήσῃ τὸ καθήκον της. Ἀς μὴ ἀρνηθοῦμε στὸν πονεμένο Μουσικὸ, καὶ μετὰ τὸ θάνατό του, ἐκεῖνο πού τοῦ χρωστούσαμε ὅσο ζοῦσε στὸ πλευρὸ μας».

ΑΝΤ. Κ. ΣΚΟΚΟΣ

ΝΤΟΡΙΑ ΣΑΦΙΚ

ΠΟΙΗΤΡΙΑ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

«Κόρη τοῦ Νείλου» ὀνομάτισε ἡ Ντόρια Σαφίκ τὸν ὀργανισμό πού χρόνιο τώρα στὸ Κάιρο, στὴν καρδιά τῆς Ἀνατολῆς, κήρυξε πόλεμο ἀμείλικτο στὰ καφασωτὰ καὶ στὰ χαρέμια. Ἡ πρώτη φεμινίστρια τῆς Αἰγύπτου, ἔφερε ἀπ' τὸ Παρίσι ὅπου σπούδασε τὴν καταποσίωση τῆς σουφραζέττας πού δὲν γνωρίζει μέτρο καὶ τὴν πίστη τῆς Εὐρωπαίας πού ξέρεи τί ἐπιδίδκει καὶ πῶς θὰ τὸ πετύχει. Ὅμως στὸ εἰσαγωγικὸ αὐτὸ σημείωμα, ἡ Σαφίκ ἡ φεμινίστρια δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει. Μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ ποιήτρια. Γιατί ἡ Ντόρια Σαφίκ, ἡ πρώτη Ἀνατολίτισσα πού μίλησε στὸ Κάιρο γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς γυναίκας, δὲν εἶναι μόνο μιὰ

γυναίκα πού γνωρίζει τίς ἀκατάλυτες ἀρχές τοῦ φιλελευθερισμοῦ καὶ ζητεῖ νὰ τίς ἀξιοποιήσῃ στὸν τόπο της. Εἶναι καὶ μιὰ ποιήτρια ἰδιότυπη, τόσο ἰδιότυπη ὅσο καμμιά ἄλλη σύγχρονή της. Ἡ ποίησή της, μελαγχολικὴ κάποτε, ἰδιόμορφη πάντα, μοιάζει μὲ ὁμολογία πού δὲν πρέπει νὰ ὀλοκληρωθεῖ, ἔχει τόνους μὲ ἀπήχηση Βερλαινική καὶ νοήματα πού θάθελαν κάτι ἀκόμη γιὰ νὰ συμπληρωθοῦνε.

Ἡ μετάφραση τῶν ποιημάτων πού ἀκολουθεῖ, μετάφραση πρώτη στὰ νεοελληνικά, εἶναι, νομίζω, δείγμα τῆς ἀξίας τους, ὅσο κι' ἂν χάνεται μ' αὐτὴν, —ἐπόμενο, —τὸ ρίγος τῆς πρώτης συγκίνησής.

Ο ΝΕΙΛΟΣ

*Πότε κρυστάλλινα νερά
καὶ πότε πράσινα
καὶ πότε κόκκινα
σὶν αἷμα.*

Ὅλο κι' ἀλλάζει...

Προκλητικὸς

ἤνεμος

νωγελὴς

δόλιος

σκοτεινὸς

καὶ παιγνιδιάρης...

*Πῶς προχωρεῖ
μεγαλόπρεπα
στὴν Κοιλάδα,
περιφρονῶντας
τὴν Πλίσση
καὶ τὸν κόσμον !...
Νεῖλε εὐεργέτη,*

Νεῖλε αὐταρχικέ...

Θέλουμε τόσο

νὰ σὲ καταλάβουμε,

Θέλουμε τόσο

νὰ σὲ πλησιάσουμε.

Ὅμως ἐσὺ

μένεις μόνος

μὲ τὰ μυστικά σου.

Βουβὸς

Βαθὺς

Ὅλο μυστήριο.

★

ΘΟΛΟΙ...

Θόλοι καὶ μιναρέδες

στὰ σκοτάδια

τῆς νύχτας.

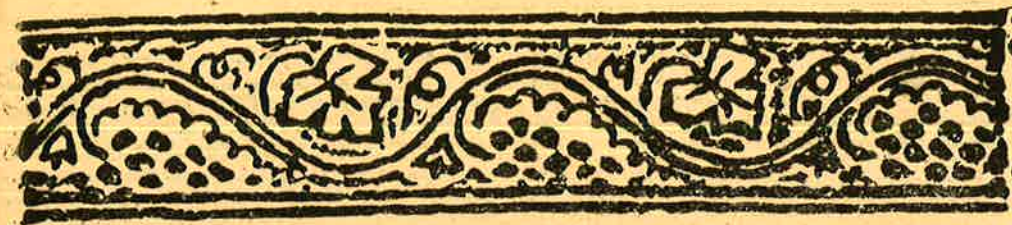
Τόσο κοντὰ

τόσο κοντὰ

μαζεύονται

γιὰ νὰ προσευνχηθοῦν...

ΜΑΝ. ΓΙΑΛΟΥΡΑΚΗΣ

NICOLAS BERDIAEFF

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ *

Για τὸν Ντοστογιέφσκυ τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς μοίρας του εἶναι πρὸ παντός πρόβλημα ἐλευθερίας. Ἡ μοῖρα καὶ οἱ διάφορες περιπλανήσεις τοῦ ἀνθρώπου καθορίζονται ἀπὸ τὴν ἐλευθερία του. Ἡ ἐλευθερία εἶναι βαλμένη σαυτὸ τὸ κέντρο τῆς ἀντίληψης τοῦ Ντοστογιέφσκυ γιὰ τὸν κόσμο. Τὸ κρυφὸ του πάθος εἶναι τὸ πάθος του γιὰ τὴν ἐλευθερία. Εἶναι περίεργο πῶς δὲν ἐπρόσεξαν ὡς σήμερα ἀρκετὰ αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ Ντοστογιέφσκυ. Χωρὶς ἀμφιβολία μπορεῖ κανεὶς νὰ βρῇ πολλὰ μέρη ἀπὸ τὸ βιβλίον του τὸ «Ἡμερολόγιό ἐνός συγγραφέα», στὰ ὁποῖα ὁ Ντοστογιέφσκυ δείχνεται ἐχθρὸς τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας γενικά, ὅπου ἐκδηλώνεται συντηρητικὸς καὶ ἀντιδραστικὸς ἀκόμη. Τὰ ἐξωτερικὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ ἐμπόδισαν νὰ δοῦμε τὴν ἐλευθερία σὰν τὸν πυρῆνα τοῦ ἔργου τοῦ Ντοστογιέφσκυ, τὸ κλειδί ὅλης του τῆς φιλοσοφίας.

Αὐτὸ ποὺ λέμε «σκληρότητα» τοῦ Ντοστογιέφσκυ βρίσκεται σὲ ἄμεσο σύνδεσμο μὲ τὴν ἐλευθερία. Ὑπῆρξε σκληρὸς γιατί δὲ θέλησε ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὸ φορτίο τῆς ἐλευθερίας του, ὅστε νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν πόνο χάνοντας τὴν ἐλευθερία του. Τοῦ ἐπέβαλλε ἀπέναντίας μιὰ μεγάλη εὐθύνη ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ γίνῃ ἐλεύθερος. Ἰσως νὰ ἦταν δυνατό νὰ μετριάσθουν οἱ ἄνθρωποι πόνοι στερώντας ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὴν ἐλευθερία.

Γιὰ τὸν Ντοστογιέφσκυ ὅμως ἡ ἐλευθερία εἶναι μαζὶ ἀνθρωποδικία καὶ θεοδικία. Πρέπει νὰ ζητᾶμε μαζὶ τὴ δικαίωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴ δικαίωση τοῦ Θεοῦ. «Ὅλη ἡ κοσμικὴ διαδικασία δὲν ὑπάρχει παρὰ σὰν συνάρτηση τῆς ἐλευθερίας» εἶναι μὴ τραγωδία ποὺ ἡ λύση τῆς εἶναι ὑποταγμένη στὸ ζετύλιγμα αὐτοῦ τοῦ θέματος. Τὰ ἔργα καὶ οἱ τραγωδίες τοῦ Ντοστογιέφσκυ παρουσιάζουν τὴν πείρα τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας. Ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ ἐπαναστατεῖ ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας, ἔτοιμος γιὰ κάθε πόνο καὶ γιὰ τὴν τρέλλα ἀκόμη, ὑπὸ τὸν ὅρο νὰ αἰσθανθῇ ἐλεύθερος, ἀναζη-

τώντας συγχρόνως τὴν ὑπέριστα, τὴν τελικὴ ἐλευθερία.

Ὑπάρχουν δύο εἴδη ἐλευθερίας: ἡ πρώτη, ἡ ἀρχικὴ ἐλευθερία, καὶ ἡ δεύτερη, ἡ τελικὴ ἐλευθερία. Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἀπλώνεται ὁ δρόμος τοῦ ἀνθρώπου γιομάτος ἀπὸ ἀνησυχίες καὶ πόνους, ὁ δρόμος τοῦ διχασμοῦ. Ὁ «Ἀγ. Αὐγουστίνος» στὴν πάλη του ἐναντίον τοῦ Πελαγιανισμοῦ εἶχε διδάξει τὴν ὑπαρξὴ τῶν δύο ἐλευθεριῶν «*Libertas minor et libertas major*». Ἡ μικρὴ ἐλευθερία ἦταν ἡ πρώτη, ἡ ἀρχικὴ, ἡ ἐλευθερία νὰ διαλέξῃς τὸ καλὸ, ποὺ προϋποθέτει τὴ δυνατότητα τῆς ἁμορτίας. Ἡ ἀνώτερη ἐλευθερία ἦταν ἡ τελικὴ ἐλευθερία, ἡ ἐλευθερία στὸ Θεό. Ὁ «Ἀγ. Αὐγουστίνος» ὑπῆρξε ὁ ἀπολογητὴς τῆς δευτέρας ἐλευθερίας, τῆς ἀνώτερης, καὶ ἔφθασε τελικὰ στὴ θεωρία τοῦ προκαθορισμοῦ ποὺ ὑπῆρξε δυσμενὴς γιὰ τὴν ἐλευθερία. «Ἐνα πράγμα εἶναι βέβαιο, ὅτι ὑπάρχουν δύο ἐλευθερίες, ἡ ἐλευθερία νὰ διαλέξῃς τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακὸ, καὶ ἡ ἐλευθερία μέσα στὸ καλὸ. Μιὰ ἐλευθερία ἐξωλογικὴ, καὶ μιὰ ἐλευθερία μέσα στὸ λογικὸ: Ὁ Σωκράτης ἐγνώρισε τὴ δευτέρη ἐλευθερία, τὴ λογικὴ ἐλευθερία. Ὅπως καὶ τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου «Γνώσασθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς» ἀναφέρονται στὴ δευτέρη ἐλευθερία, στὴν ἐλευθερία στοὺς κόλπους τοῦ Χριστοῦ. Ὅταν λέμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὰ κατώτερα ρεύματα, ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν παθῶν, ὅτι πρέπει νὰ πάψῃ νὰ εἶναι σκλάβος τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ τοῦ γύρω του κόσμου, ἔχομε ὑπ' ὄψιν τὴ δευτέρη ἐλευθερία. Τὸ κορμὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος βρίσκεται στὴ δευτέρη ἐλευθερία. Ἡ ἐλευθερία τοῦ πρώτου Ἀδάμ, καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ δευτέρου Ἀδάμ, δηλ. ἡ ἐλευθερία στὸ Χριστό, εἶναι δύο διαφορετικὲς ἐλευθερίες. Ἡ ἀλήθεια κάνει τὸν ἄνθρωπο ἐλεύθερο. Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ δεχθῇ ἐλεύθερα αὐτὴ τὴν Ἀλήθειαν, δὲν πρέπει νὰ ἐξαναγκαστῇ καὶ νὰ προσέλθῃ μὲ βία. Ὁ Χριστὸς δίνει στὸν ἄνθρωπο τὴν τελικὴ ἐλευθερία, ἀλλὰ πρέπει πρῶτα ὁ ἄνθρωπος νὰ προσκολληθῇ ἐλεύθερα στὸ Χριστό. Ὁ Ντοστογιέφσκυ μιλώντας γιὰ τὸ Χριστὸ βάζει στὸ

* Ἀπὸ τὸ βιβλίον: «Τὸ πνεῦμα τοῦ Ντοστογιέφσκυ».

στόμα τοῦ Μ. Ἱεροεξεταστῆ τὰ λόγια τοῦτα: «Ἐπεθύμησες τὴν ἐλεύθερη ἀγάπῃ τοῦ ἀνθρώπου, γὰρ νὰ ἐλθῇ ὁ ἀνθρώπος ἐλεύθερα πρὸς ἐσένα, γοητευμένος καὶ σκλαβωμένος ἀπὸ σένα».

Σ' αὐτὴν τὴν ἐλεύθερη υἱοθεσία τοῦ Χριστοῦ, συνίσταται ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ Χριστιανοῦ, καὶ ὅλο τὸ νόημα τῆς πίστεως, ποὺ εἶναι πρὸ πάντων πράξη ἐλευθερίας. Ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια τῆς πίστεως προϋποθέτει τὴν ἀναγνώριση τῶν δύο ἐλευθεριῶν. Ἐλευθερία στὴν ἐκλογή τῆς Ἀλήθειας καὶ ἐλευθερία μέσα στὴν Ἀλήθεια. Ἡ ἐλευθερία δὲν μπορεῖ νὰ ταυτιστῇ μὲ τὸ καλὸ, μὲ τὴν ἀλήθεια, μὲ τὴν τελειοποίηση, εἶναι αὐτόνομη, εἶναι ἡ ἐλευθερία καὶ ὅχι τὸ καλὸ. Κάθε σύγχυση ἢ ταύτιση τῆς ἐλευθερίας μὲ τὸ καλὸ ἢ μὲ τὴν τελειοποίηση εἶναι μιὰ ἀρνήση τῆς ἐλευθερίας, ἡ βεβαίωση τοῦ δρόμου τοῦ ἐξαναγκασμοῦ. Τὸ ὑποχρεωτικὸ καλὸ δὲν εἶναι πιά καλὸ, βυθίζεται στὸ κακὸ. Τὸ ἐλεύθερο καλὸ, αὐτὸ ποὺ εἶναι καὶ τὸ ἀληθινὸ καλὸ, προϋποθέτει τὴν ἐλευθερία τοῦ κακοῦ. Ἐδῶ ἔγκειται ἡ τραγωδία τῆς ἐλευθερίας, ποὺ ὁ Ντοστογιέφσκυ τὴν ἔπιασε καὶ τὴ μελέτησε σὲ ὅλο τῆς τὸ βάθος. Καὶ ἐδῶ κρύβεται τὸ μυστήριον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ τραγικὴ διαλεκτικὴ ζετυλίζεται ὡς ἐξῆς: Τὸ ἐλεύθερο καλὸ, προϋποθέτει τὴν ἐλευθερία τοῦ κακοῦ. Ἀλλὰ ἡ ἐλευθερία τοῦ κακοῦ ὁδηγεῖ στὴν καταστροφή τῆς ἴδιας τῆς ἐλευθερίας σὲ ἐκφυλισμὸ (ἀλλοίωση) τῆς ἐλευθερίας, σὲ κακὴν ἀναγκαιότητα.

Ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μερίᾳ, ἡ ἀρνήση τῆς ἐλευθερίας τοῦ κακοῦ καὶ ἡ βεβαίωση τῆς ἀποκλειστικῆς ἐλευθερίας τοῦ καλοῦ καταλήγουν ἐπίσης στὴν ἀρνήση τῆς ἐλευθερίας, σὲ ἀλλοίωση τῆς ἐλευθερίας σὲ κακὴν ἀναγκαιότητα. Σὲ μιὰ κακὴν ἀναγκαιότητα ποὺ δὲν εἶναι πιά τὸ καλὸ, γιατί δὲν ὑπάρχει καλὸ, παρὰ στὴν ἐλευθερία. Αὐτὸ τὸ τραγικὸ πρῶβλημα ἀπασχόλησε τὴν χριστιανικὴ σκέψη σὲ ὅλο τὸ διάστημα τῆς ἱστορίας τῆς. Τὸ βρίσκουμε στὸν ἀγῶνα τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου ἐναντίον τοῦ Πελαγιανισμοῦ, στὴ θεωρία τῶν σχέσεων ἐλευθερίας καὶ χάριτος, στὶς φιλονικίες τῶν Γιανσενιστῶν, στὴν ἀρνήση ἀπὸ τὸ Λούθηρον τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, στὴ σκοτεινὴ διδασκαλία τοῦ Καλβίνου γιὰ τὸν προκαθορισμὸ. Ἡ χριστιανικὴ σκέψη κατεπιέζετο πάντοτε ἀπὸ δύο φαντάσματα τῆς κακῆς ἐλευθερίας, καὶ τοῦ καλοῦ ἐξαναγκασμοῦ. Ἡ ἐλευθερία ὑπέκυψε ἢ ἀπὸ τὸ καλὸ ποὺ ἀνεκάλυπταν σ' αὐτή, ἢ ἀπὸ τὸ ὑποχρεωτικὸ καλὸ.

Τὰ πυρὰ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ὑπῆρξαν οἱ τρομεροὶ μάρτυρες αὐτῆς τῆς τραγωδίας τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δυσκολίας νὰ λύσουνε τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας ἔστω καὶ μὲ τὴν χριστιανικὴ συνείδηση, φωτισμένη ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀρνήση τῆς πρώτης ἐλευθερίας, δηλ. τῆς ἐλευθερίας νὰ πιστέψῃς ἢ νὰ μὴ πιστέψῃς, νὰ δεχθῇς ἢ

ν' ἀπορρίψῃς τὴν Ἀλήθεια, ὁδηγεῖ στὴ θεωρία τοῦ προκαθορισμοῦ. Ἡ Ἀλήθεια θὰ τραβήξῃ τὸν ἀνθρώπο κοντὰ της, χωρὶς τὴν ἐλεύθερη ἐκλογὴ τοῦ ἀνθρώπου. Πολὺ ἐπικίνδυνη πλάνη. Καὶ ἡ ὀρθοδοξία ἀκόμη ποὺ εἶναι πολὺ κοντὰ στὴν ἐλευθερία, δὲν ἐκτάλαβε ἄρκετὰ ὅτι ἡ ἐλευθερία φέρνει μέσα της μιὰ ἀλήθεια ποὺ πρέπει ν' ἀνακαλυφθῇ. Αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει, δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐλευθερία μέσα στὴν Ἀλήθεια, ἀλλὰ ἡ Ἀλήθεια μέσα στὴν ἐλευθερία. Τὴ λύση τοῦ αἰωνίου προβλήματος τῆς ἐλευθερίας δὲν πρέπει νὰ τὴ ζητᾶμε στὸ γεγονός ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι μόνον ἡ Ἀλήθεια, ἀλλὰ ἡ Ἀλήθεια μέσα στὴν ἐλευθερία, ἡ ἐλεύθερη Ἀλήθεια, ἡ ἐλεύθερη ἀγάπη.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο συγχέουν τίς τυπικὲς καὶ ὕλικές στιγμές γιὰ τὴν ἀντίληψη τῆς ἐλευθερίας. Αὐτοὶ ποὺ κατέχουν τὴ δευτέρη ἐλευθερία, τὴν ἀνώτερη, ἀρνοῦνται τὴν πρώτη ἐλευθερία, τὴν ἐλευθερία στὴν ἐκλογὴ τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ σὰν μιὰ ἐλευθερία καθαρὰ τυπική. Ἡ δική τους ἀδιαλλαστὴ ἀλήθεια δὲν ἀνέχεται κοντὰ της τὴ δυνατότητα τῆς πλάνης. Ἐντούτοις αὐτὴ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκλογῆς τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, εἶναι μιὰ ὕλικὴ ἐλευθερία, ποὺ ὁ Ντοστογιέφσκυ δείχνει ὅτι ἀποτελεῖ μέρος τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἀγκαλιάζει ὁλοκληρῶς τὴν ἐλευθερία. Τὸ νὰ τὴν ἀρνηθῇ κανεὶς εἶναι σὰν νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῆς ἐλευθερίας ποὺ εἶναι αὐτὴ ἡ ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ. Ὁ χριστιανισμὸς λοιπὸν εἶναι ἡ θρησκεία τῆς ἐλευθερίας, ἀπὸ τὴν οὐσία του καὶ ἀπὸ τὸ περιεχόμενό του ἀναγνωρίζει τὴν ἐλευθερία σὲ ὅλες τῆς τίς μορφές. Στὸν Χριστιανισμὸ, ὅπως τὸν ἐννοεῖ ὁ Ντοστογιέφσκυ, ἡ τραγωδία τῆς ἐλευθερίας τελειώνει μὲ τὴν νικὴ ἀπάνω στὸν ἐξαναγκασμὸ. Ἡ ἴδια ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἐλευθερία, ἐλευθερία πλήρης, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ καταστrophῇ οὔτε ἀπὸ τὸ κακὸ, οὔτε ἀπὸ τὸν ἐξαναγκασμὸ τοῦ καλοῦ. Στὴ χάρις τῆς ἐλευθερίας ἀγάπης, ἡ θεία ἐλευθερία καὶ ἡ ἀνθρώπινη συμφιλώνονται. Ἀλλὰ ἡ θεία Ἀλήθεια, ἡ Ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, ἔριξε μιὰ ἀκτίνα ὡς τὴν πρώτη ἀλήθεια, σ' αὐτὴν τὴν ἐλευθερία τῆς ἐκλογῆς ἀνάμεσα στὸ καλὸ καὶ κακὸ σὰν σ' ἓνα ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ἑαυτοῦ της. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος, ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως ἀποτελοῦν μέρος τῆς χριστιανικῆς Ἀλήθειας. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν τὸ ἔχει ἄρκετὰ καταλάβει ὁ χριστιανισμὸς ὡς σήμερα. Ὁ Ντοστογιέφσκυ κάνει ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα ἓνα μεγάλο βῆμα πρὸς τὰ ἔμπροσ.

Ὁ Ντοστογιέφσκυ δίνει στὸν ἀνθρώπο τὴν ἱκανότητα νὰ μὴ στὸ δρόμο αὐτὸν τῆς Ἀλήθειας ποὺ πρόκειται τελικὰ νὰ τὸν

ἐλευθερώση. Ὁ δρόμος δὴ αὐτὸς εἶναι χαραγμένος μέσα σὲ σκοτάδια, σὲ διχασμὸ καὶ τραγωδία. Οὐτε ἴσως εἶναι, οὐτε ἀμάλος ὁ δρόμος αὐτός. Ὁ ἄνθρωπος θὰ πλανηθεῖ καὶ θὰ γοητευθεῖ ἀπὸ ὅπτασις, ἀπὸ φῶς ἀπατηλὸ, ποὺ θὰ τὸν τραβήξουν σὲ πρὸ βαθεῖα σκοτάδια. Θὰ μπορούσαμε χωρὶς ἀμφιβολία νὰ καθιστούσαμε τὸν μακρὸ αὐτὸ δρόμο ποὺ περνάει ἀπὸ τὴν πείρα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, πρὸ μικρὸ καὶ πρὸ εὐχάριστο, περιορίζοντας ἢ καταργώντας τὴν ἀνθρώπινη ἐλευθερία. Ἀλλὰ οὕτε ἀγαπητοὶ οὐτε ὠφέλιμοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔρχονται στὸ Θεὸ ἐκτός ἀπὸ τὸ ὁρῶμο τῆς ἐλευθερίας. Μήπως ὅλο τὸ νόημα τῆς παγκοσμίου ἱστορικῆς διαδικασίας δὲν περιέχεται στὴ θεϊκὴ διψὰ νὰ βρεῖ τὴν ἐπιστροφή τῆς τὴν ἐλευθερίας ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου; Ὁ ἄνθρωπος ἀρροπορεῖ στὴν κίνησή του πρὸς τὸ Θεό. Πρέπει πρῶτα νὰ δοκιμάσῃ πικρὰς ἀπογοητεύσεις γιὰ τὰ ὕλικά πράγματα. Ἡ χάρις ποὺ ὁ Θεὸς τοῦ στέλνει στὸ δρόμο του δὲν εἶναι ἐπιβεβλημένη, ἀλλὰ βοηθητικὴ καὶ ἀνακουφιστικὴ. Κάθε φορὰ ποὺ ὁ χριστιανικὸς κόσμος προσπάθησε νὰ μεταμορφώσῃ τὴν χάρις σὲ ὄργανο δυνάμεως καὶ ἐξαναγκασμοῦ ἔπεσε στὸν ἀντιχριστιανισμό, στὸ δρόμο τοῦ Ἀντιχρίστου. Αὐτὴ τὴ χριστιανικὴ ἀλήθεια γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος, ὁ Ντοστογιέφσκυ τὴν ἐκφράζει μὲ μιὰ οξύτητα χωρὶς προηγούμενο.

Ἡ ἐλευθερία ἐμφανίζεται μὲ τὸν χριστιανικὸν κόσμον, γιὰ τὸν ἀναγεννημένον ἄνθρωπον. Ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Ἀνατολὴ δὲν ἐγνώριζαν αὐτὴν τὴν ἐλευθερία. Ὁ ἄνθρωπος ἦταν προσκολλημένος στὴν ἀναγκαιότητα, στὴ φυσικὴ τάξη, δεμένος μὲ τὴ μοῖρα του. Ὁ Χριστιανισμὸς ἔδωσε στὸν ἄνθρωπον τὴν ἀρχικὴ ἐλευθερία καὶ τὴν τελικὴ ἐλευθερία. Ὅχι μόνον τὴν ἐλευθερία τοῦ καλοῦ ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλευθερία τοῦ κακοῦ. Ἡ ἐλληνικὴ σκέψις δὲν παραδεχόταν παρὰ τὴ λογικὴ ἐλευθερία. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀνακαλύπτει στὴν ἐλευθερία μιὰ ἀρχὴ ἐξωλογικῆ. Ἐνα στοιχεῖο ἐξωλογικὸ ποὺ ἐκδηλώνεται καὶ στὸ περιεχόμενο τῆς ζωῆς, μέσα στὸ ὁποῖο εἶναι κλεισμένο καὶ τὸ μυστικὸ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ Ἑλληνικὴ συνειδηση φοβόταν τὸ ἐξωλογικὸ αὐτὸ περιεχόμενο, ποὺ ἦταν φορὸς τοῦ ἀπείρου, καὶ τὸ κτυποῦσε μὲ τὴ μορφή καὶ τὸ πεπερασμένο. Ὁ Ἕλληνας συνέλαβε τὸν κόσμον μέσα στὴ μορφή, μέσα σὲ ὅρια, χωρὶς νὰ ὑποψιαστῇ τὰ μακρινὰ διαστήματα, τὸ ἀπείρο. Στὸν χριστιανικὸν κόσμον ὁ ἄνθρωπος δὲ φοβάται πλέον αὐτὸ τὸ ἀπείρο, αὐτὸ τὸ ἀπερίοριστο περιεχόμενο τῆς ζωῆς. Τὸ ἀπείρο ἀπεκαλύφθη μπροστὰ του. Ἀπὸ δὴ ἔχομε ἀρχίζει μιὰ ἄλλη στάσις τῶν χριστιανῶν, ἀπέναντι στὴν ἐλευθερία, ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον ἄνθρωπον. Ἡ ἐλευθερία ἀντιτίθεται στὴν ἀποκλειστικὴ κυριαρχία τοῦ κατηγορηματικοῦ στοιχείου, σὲ φραγμούς. Ἡ ἐλευθερία προϋποθέτει τὸ ἀπείρο. Γιὰ τὸν Ἕλληνα τὸ ἀπείρο ἦταν χάος. Γιὰ τὸν χρι-

στιανὸ τὸ ἀπείρο δὲν εἶναι μόνον τὸ χάος, ἀλλὰ ἡ ἐλευθερία. Γι' αὐτὸ οἱ ἀπειρεῖς ψυχικὲς ἀνυψώσεις τοῦ ἀνθρώπου δὲν μπόρεσαν νὰ ἐκδηλωθοῦν παρὰ στὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ὁ Faust ἀνῆκε στὴ χριστιανικὴ περίοδο τῆς ἱστορίας, δὲ μπορούσε νὰ συλληφθῇ ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἡ ἐξηθενημένη θέληση τοῦ Faust εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐπανάσταση τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας ἐναντίον τῆς τάξης τοῦ κόσμου καὶ τῆς μοίρας εἶναι μιὰ ἐκδήλωση ἐσωτερικῶν χριστιανικῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ τραγωδία, ὅπως καὶ ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, εἶχαν δεῖξει τὴν ἐναντικνὴ νὰ σπάσουν τὰ ὅρια ὅπου ἦσαν κλεισμένος ὁ ἀρχαῖος κόσμος, καὶ ὁδηγοῦσαν πρὸς τὸν νέον χριστιανικὸν κόσμον. Ἀλλὰ οὐτε στὴν τραγωδίαν οὐτε στὴ φιλοσοφίαν δὲν ἀπεκαλύπτετο ἀκόμη ἡ ψυχὴ τοῦ Faust, αὐτὴ ἡ νέα καὶ τρομακτικὴ ἐλευθερία.

Ἡ ἐπαναστατημένη ἐλευθερία φτάνει στοὺς ἥρωας τοῦ Ντοστογιέφσκυ στὸ ὕψιστο βαθμὸ τῆς ἔντασης. Οἱ ἥρωές του ἐνσαρκώνουν μιὰ καινούρια στιγμή τῆς ἱστορίας, ἓνα σημεῖο πρὸς προχωρημένο ἀπὸ τοῦ Faust. Ὁ Faust εἶναι ἀκόμη ἡ ψυχὴ τοῦ δρόμο. Οἱ ἥρωες τοῦ Ντοστογιέφσκυ, ὁ Raskolnikov, ὁ Stravoguin, ὁ Kirilov, ὁ Ivan Karamazov ἐφθασαν στὸ τέλος. Μὲ τὸν Faust βλέπουμε τὸν 19ον αἰῶνα νὰ ἐνθουσιάζεται μὲ τὴν ἀποξήρανση τῶν ἐλδῶν. Μὲ τοὺς ἥρωες τοῦ Ντοστογιέφσκυ, ἡ ἀνθρώπινη ἐλευθερία μπαίνει σὲ νέα φάση. Ἡ ἀποκάλυψη τοῦ 20οῦ αἰῶνα εἶναι τὸ Μεγάλον Ἀγνώστο, ποὺ προαναγγέλλεται σὰν κρίσις τοῦ πολιτισμοῦ, σὰν τὸ τέλος μιᾶς παγκοσμίου ἱστορικῆς περιόδου. Ἡ ἐλευθερία στὸ Ντοστογιέφσκυ δὲν εἶναι μόνον μιὰ χριστιανικὴ ἐκδήλωση, ἀλλὰ ἡ ἐκδήλωση ἐνὸς νέου πνεύματος. Ἀνῆκε σὲ μιὰ νέα φάση τοῦ Χριστιανισμοῦ, ποὺ περνάει ἀπὸ μιὰ περίοδο οὐσιαστικῶς ὑπερβατικῆς σὲ μιὰ περίοδο ἐσωτερικῆς διεισδύσεως. Ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνεται σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὴς ἐξωτερικῆς μορφῆς, καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὁδονηροὺς δρόμους ἀνακαλύπτει στὸ βάθος τοῦ ἐαυτοῦ τοῦ ἑνὸς ἐσωτερικοῦ φῶς. Τὸ κάθε τι εἰσδύει στὰ βάθη τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος· μέσα ἐδῶ θὰ ἀποκαλυφθεῖ ἓνας καινούριος κόσμος. Ἡ ὑπερβατικὴ ἀντίληψη, ἀποκαλύπτοντας ἀπ' ἐξω τὴ χριστιανικὴ Ἀλήθειαν, σὰν ἀλήθειαν ἀντικειμενικὴν, δὲν μπορούσε νὰ πραγματοποιήσῃ ὁλόκληρη τὴ χριστιανικὴ ἐλευθερία. Ὁ Χριστὸς παρουσιάζεται στὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον. Θὰ τοῦ παρουσιαστῇ σὰν τελευταία ἐλευθερία, ποὺ τὴ βρίσκει στὰ βάθη τοῦ ἐαυτοῦ του. Ὁ Ντοστογιέφσκυ μᾶς δείχνει τὴν τραγικὴ μοῖρα τῆς πρώτης ἐλευθερίας ποὺ ἐκφυλίζεται σὲ αὐθαιρεσία, σὲ ἐπαναστατικὴ βεβαίωση τοῦ ἐαυτοῦ μας. Γίνεται πλέον μάταιη καὶ χωρὶς σκοπὸ, καὶ ἀδαιγίζει τὸ άτομον. Κενὴ καὶ χωρὶς σκοπὸ μᾶς παρουσιάζεται ἡ ἐλευθερία τοῦ Stavrogine

καὶ τοῦ Versilov. Ἡ ἐλευθερία τοῦ Svidrigailov καὶ τοῦ Fedor Karamazov διαλύει τὴν προσωπικότητα. Ἡ ἐλευθερία τοῦ Raskolnikov ὁδηγεῖ στοῦ ἐγκλήμα, ἡ δαιμονικὴ ἐλευθερία τοῦ Kirilov καὶ τοῦ Ivan Karamazov σκοτώνει τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι ἡ ἐλευθερία σὰν αὐθαιρεσία καταστρέφεται. Μιὰ τέτοια ἐλευθερία, φέρνει μέσα της τὸ σπόρο τῆς καταστροφῆς καὶ φθείρει κι' αὐτὴν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου. Καμμιά ἐξωτερικὴ τιμωρία, οὔτε κανένας ἐξωτερικὸς νόμος βαραίνει τὸν ἄνθρωπο. Μέσα του μιὰ θεία ἀρχή, ποὺ τοῦ ἔχει ἀποκαλυφθεῖ μ' ἓνα ἐσωτερικὸ τρόπο, κτυπάει τὴ συνείδησή του, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀνάμεσα στὰ σκοτιάδια καὶ στὴν ἔρημιά ποὺ μόνος του ἐδιάλεξε, θά φθαρῇ ἀπ' αὐτὴ τὴ φωτιά. Νά ἡ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας ὅπως τὴ φώτισε ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Ντοστογιέφσκυ. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἐλευθερία ὅμως μετατρέπεται σὲ δουλεία καὶ σκοτώνει τὸν ἄνθρωπο γιατί μέσα στὴν ὀρμητικὴ μέθη τῆς ἐλευθερίας, δὲν θέλει νὰ λογαριάσῃ τίποτε πάνω ἀπ' αὐτόν. Ἐάν δὲν ὑπάρχει τίποτε πάνω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, οὔτε ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει. Καὶ ἔάν στὴν ἐλευθερία δὲν ὑπάρχει περιεχόμενο οὔτε σκοπός, ἔάν δὲν ὑπάρχει δεσμός μετὰξὺ τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας καὶ τῆς θείας ἐλευθερίας, τότε δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία. Ἐάν τὸ πᾶν εἶναι ἐπιτετραμμένο στὸν ἄνθρωπο, ἡ ἐλευθερία γίνεται σκλάβος τοῦ ἑαυτοῦ της: ὁ ἄνθρωπος εἶναι χαμένος ὅταν γίνῃ σκλάβος τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη νὰ στηριχθῇ σὲ μιὰ ἀνώτερη φύση. Ἡ ἀνθρώπινη ἐλευθερία φτάνει τὴν τελικὴ της ἔκφραση μέσα σὲ μιὰ ἀνώτερη ἐλευθερία, τὴν ἐλευθερία στὴν

Ἀλήθεια. Ἀναντίλεκτη διαλεκτικὴ ποὺ ὁδηγεῖ στοῦ δρόμο τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος. Μόνον μ' αὐτόν ἡ ἀνθρώπινη ἐλευθερία ἐνώνεται μὲ τὴ θεία ἐλευθερία, ὁ ἄνθρωπος τύπος μὲ τὸν τύπο τοῦ Θεοῦ. Μόνον ἀπὸ ἐσωτερικὴ πείρα, ἐσωτερικὰ βιώμενη ἀναπηδάει τὸ φῶς αὐτῆς τῆς ἀλήθειας. Τότε καμμιά ἐπιστροφή δὲν εἶναι δυνατὴ στὴν ἀποκλειστικὴ τυραννία ἐνός ἐξωτερικοῦ νόμου ἢ σὲ ζωὴ ἀναγκαιότητας καὶ ἐξαναγκασμοῦ. Δὲν ὑπάρχει πλέον παρὰ ἡ ἀποκατάσταση τῆς πρώτης κατεστραμμένης ἐλευθερίας, στοὺς κόλπους τῆς Ἀλήθειας, δηλ. στοὺς κόλπους τοῦ Χριστοῦ. Γιατί ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι νόμος ἐξωτερικός, οὔτε ἐξωτερικὴ ζωὴ. Μετοξὺ τοῦ βασιλείου καὶ τοῦ κόσμου κανένα κοινὸ μέτρο. Ὁ Ντοστογιέφσκυ μὲ ὀργὴ καταγγέλλει ὅλες τὰ τάσεις τοῦ χριστιανισμοῦ νὰ γίνῃ μιὰ θρησκεία ὑποχρεωτικὴ καὶ ἐξαναγκασμοῦ. Τὸ φῶς τῆς Ἀλήθειας, τὸ καλὸ τῆς τελικῆς ἐλευθερίας δὲν μπορεῖ νὰ τὸ δεχθοῦμε ἀπ' ἔξω. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ τελικὴ ἐλευθερία, ὅχι ἡ ἐλευθερία χωρὶς σκοπό, ἡ ἐπαναστατημένη ἐλευθερία ποὺ σκοτώνει τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ ἡ ἐλευθερία πλοῦσια, σὲ περιεχόμενο, ποὺ ἀπεναντίας βεβαιώνει τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν αἰωνιότητα. Ἡ τύχη τοῦ Raskolnikov, τοῦ Stavroguine, τοῦ Kirilov καὶ τοῦ Ivan Karamazov μαρτυροῦν γι' αὐτὴν τὴν Ἀλήθεια. Ἡ ἐλευθερία τοὺς ὁδηγεῖ ἀπὸ τὴν πλάνη τοὺς ἔφερε στὴν καταστροφή. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει πὼς θάπρεπε νὰ μείνουμε στὸν ἐξαναγκασμό, κάτω ἀπ' τὴν ἀποκλειστικὴ δύναμη ἐνός ἐξωτερικοῦ νόμου. Ὁ χαμός τους εἶναι γιὰ μᾶς ἓνα φωτεινὸ μάθημα καὶ ἡ τραγωδία τους εἶναι ἓνας ὕμνος στὴν ἐλευθερία.

(Ἀκολουθεῖ)

Μεταφρ. Α. ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗ

ΚΩΝΣΤ. Γ. ΣΦΗΚΑ

Ο «ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΔΡΟΜΟΣ», ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ *

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Οι πολιτικοί έπαρχιακοί διοικηταί ὄφειλαν νά ἐπιβλέπουν τήν ἀκριβή ἐφαρμογή τῶν βασιλικῶν διαταγῶν περὶ «δημοσίου δρόμου» καί σέ ἔκτακτες περιστάσεις ἡ ἀρμοδιότητα αὐτὴ πέρναγε καί σέ ἀνωτέρους ἀξιωματικούς τοῦ πεζικοῦ ἢ τοῦ ἱππικοῦ, καθῶς καί σέ ἄλλους πολιτικούς ἄρχοντες.

Στίς βασιλικές περιόδους παρουσιάζονταν σέ κάθε πόλη καί ἐπιθεωροῦνταν λεπτομερῶς ἀπὸ τὸν βασιλεῖα τὰ ζῶα καί τὰ ὄχηματὰ τοῦ «δημοσίου δρόμου»⁽¹⁾.

Καί γιὰ προστασία τῶν ταχ. δρόμων, οἱ ἀρχές τῶν πόλεων εἶχαν καταρτίσει εἰδικά ἀστυνομικά σώματα ἀπὸ ἐκλεκτοῦς ἀνδρες⁽²⁾. Αὐτοὶ ἔπρεπε νά εἶναι ἱκανοὶ νά ἐπιβλέπουν τὸ ταχυδρομεῖο καί νά παρακολουθοῦν τήν τήρηση τῶν κανονισμῶν γιὰ τίς διαστάσεις καί τὸ φορτίο τῶν ἁμαξῶν καί φυλάκιζαν τοὺς παραβάτες ὧσπου νά ὑποβληθῇ στὸν βασιλεῖα ἡ σχετικὴ ἔκθεση⁽³⁾.

Ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι καί οἱ ὑπηρετές τοῦ «δημοσίου δρόμου» ἦταν μισθωτοὶ κ' ἐκτός ἀπὸ τὸν κανονικὸ μισθό τοὺς σέ χρήμα (ρόγαν) ἔπαιρναν καί τὰ δῶρα πού ἔδινε κάθε χρόνος ὁ βασιλεὺς στοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους.

Οἱ προϊστάμενοι τῶν «ἀλλαγῶν» ἀποτελοῦσαν εἰδικὸ πειθαρχικὸ συμβούλιο. Στὴ δικαιοδοσία τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ ἦταν οἱ κατώτεροι ὑπάλληλοι τῶν «ἀλλαγῶν».

Οἱ ὑπάλληλοι τῶν Σεκρέτων τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου καί οἱ «διατρέχοντες» στρατεύονταν κατὰ τοὺς πολέμους, καί δὲν ἀπαλλάσσονταν ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση αὐτῆς⁽⁴⁾.

καί οἱ πρέσβεις πού πῆγαιναν στὸ βασιλεῖα ἐδικαιοῦντο νά ταξιδεύουν χωρὶς εἰδικὴ ἄδεια⁽⁵⁾. Καί ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ, γιὰ ν' ἀποφεύγωνται καταχρήσεις, ἀπαγορευόταν ἡ ὀργάνωση καί ἐκμετάλλευση ἀπὸ ἰδιώτες παρεμφερῶν μεταφορικῶν ἐπιχειρήσεων.

Οἱ εἰδικές ἄδειες ἀναφέρονται ἀπὸ τοὺς πρὶν ἀπ' τὸν Μ. Κωνσταντῖνο συγγραφεῖς γιὰ τὸν *cursus publicus* μὲ τοὺς ὅρους *diploma*, *evectio*, *combina* καί *systema* ⁽⁶⁾.

Στὸ βλο ὅμως τῆς ὁσίας Μελάνης ἡ ταχυδρομικὴ αὐτὴ ἄδεια καθορίζεται μὲ τὴ λέξη «σύνθημα», πού καί ἐπεκράτησε.

Τὰ «συνθήματα» ἐχορηγοῦντο ἀπὸ τὸν βασιλεῖα καί εἶχαν τὴν ὑπογραφή του. Ἀργότερα ὅμως ἡ ἄδεια τῆς ἐκδόσεως τῶν «συνθημάτων» ἐδόθηκε ἀπὸ τὸν βασιλεῖα στοὺς ἐπάρχους καί τοὺς προϊστάμενους τῶν «ἀλλαγῶν», ἀλλὰ μόνον ἂν ἐπείγοντες λόγοι δημοσίου συμφέροντος ἐπέβαλλαν τοῦτο ⁽⁷⁾.

Τὰ «συνθήματα» γράφονταν σέ περγαμνῇ, πού διπλώνονταν στὰ δύο. Ἀργότερα τὰ ἔγραφαν σέ ξύλινη πλάκα ἢ καί σέ χαρτόνι, πού εἶχε ἐπίχρισμα ἀπὸ κερί, γιὰ νά μπορῇ νά χρησιμοποιηθῇ καί πάλι ἀφοῦ ἀφαιροῦσαν τὰ πρῶτα γράμματα.

Ἀπάνω-ἀπάνω στὸ «σύνθημα» ἦταν ὁ τίτλος τῆς ἀρχῆς, πού τὸ εἶχε ἐκδώσει, καί τὸ ὄνομα τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκίνησε ὁ ταξιδιώτης. Ἐπειτα ἀκολουθοῦσε τὸ ὄνομα τοῦ «κουριοσοῦ» στὸν ὁποῖον ἔπρεπε νά ἐπίδειχθῇ τὸ «σύνθημα» γιὰ

(5) Θεοδ. Κωδ. VIII. 5, 56, 6, 8, 17.

(6) Τὴν τελευταία λέξη χρησιμοποιεῖ ὁ Ἅγιος Λόγουστίνος γιὰ νά καθορίσῃ τὴν εἰδικὴ ἄδεια ταξιδίου μὲ «ρέβα» τοῦ δημοσίου δρόμου (Λόγουστ., *Confirm. V. XIII. 23 Bk.* καί *Συμμαγίου Ἐπιστολαί IV. 6. VII. 48. IX. 222* καί Θεοδ. Κωδ. VIII. 5. 9. 54, 61).

(7) Ὁ διοικητὴς δὲν μπορεῖ νά ἐκδίδῃ «συνθήματα» καί ὅταν ἐπισκέπτεται ἄλλη πόλη ὀφείλει νά μὴ χρησιμοποιῇ γιὰ τὸν ἑαυτοῦ περισοῦτες ἀπὸ μιὰ ἑξαεὶς «καί δύο παραβέβους, διὰ δὲ τὸν ὑπασπιστὴν του μίαν εἰσοτὴ ἑξαεὶς». Δύναται ὅμως νά ζήτησιν δύο παραβέβους ἀκόμη. Διὰ τῶσαν παράβασιν τῶν ἀνωτέρω ἐπιβάλλεται εἰς τὸν διοικητὴν ἡ ὑποχρέωσις νά παράσχῃ εἰς τὰς ἀλλαγὰς ὀκτῶ ἱπποὺς. (Μεταθεοδοσιανὸς κώδιξ ἔτους 459 μ. Χ., Νεσρά VII § 13).

ΤΑ ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ (ΟΙ ΑΔΕΙΕΣ ΤΑΞΙΔΙΟΥ)

Κανεῖς, ὅπως εἴπαμε, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νά χρησιμοποιήσῃ τὸν δημόσιον δρόμον χωρὶς εἰδικὴ βασιλικὴ ἄδεια. Μόνον οἱ ἑπάρ-

* Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενον.

(1) Δ. Σκαρλάτου τοῦ Βυζαντίου. Ὅπου πρὸ πάντων III σ. 194.

(2) Χρυσόστομος. Εἰς Σταγειρίον II 6.

(3) Θεοδ. Κωδ. VIII 5, 30.

(4) Κωνστ. Πορφ. ὅπ. π. II, 50, 698.

νά ἐπιθεωρηθῇ. Ἐπειδὴ σημειώθη ὅτι τὸ «σύνθημα» ἔπρεπε νὰ παρουσιάζεται σὲ ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ «δημοσίου δρόμου» δταν τὸ ζητοῦσαν, οἱ δὲ κουρισσοὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ζητοῦν νὰ τοὺς ἐπιδεικνύεται, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦταν ἡ ἀποστολὴ ἢ τὸ ἀξίωμα τοῦ κομιστῆ (1).

Ἐπειτα ἀκολουθοῦσε τὸ ὄνομα, ὁ τίτλος καὶ ἡ ὑπηρεσία τοῦ κρατικοῦ ὑπαλλήλου, γιὰ τὸν ὁποῖο εἶχε ἐκδοθεῖ τὸ «σύνθημα», πού κατέληγε στὴν ἐπομένη σύσταση πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ «δημοσίου δρόμου»: «Θὰ προβλέψετε, ὅπως ὅλα αὐτὰ ἐκτελεσθῶν κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ καθυστερῇ ἡ ῥῆσις ἢ ζημιωθῇ ὁ ταξιδιώτης, ἐάν ἐπιθυμῇτε νὰ ἔχετε τὴν εὐοίαν μας».

Τὸ «σύνθημα» ἦταν αὐστηρῶς προσωπικό, καὶ δὲν μποροῦσε νὰ μεταβιβασθῇ σὲ τρίτο(2). Ἄν σὸ μεταξὺ πέθανε τὸ πρόσωπο γιὰ τὸ ὁποῖο εἶχε ἐκδοθεῖ τὸ «σύνθημα», τὸ ἀκύρωναν.

Οἱ ταξιδιώτες, πού ἦταν ἐφωδιασμένοι μὲ τὸ «σύνθημα», εἶχαν δωρεὰν κατάλυμα καὶ τροφή στίς «ἀλλαγές». Ἐπάνω σὸ «σύνθημα» ἦταν γραμμένα λεπτομερῶς τὰ εἶδη καὶ οἱ ποσότητες τῶν τοσφίμων καὶ τῶν ποτῶν, πού ὤφειλαν οἱ ὑπηρεσίες τῶν «ἀλλαγῶν» νὰ χορηγοῦν δωρεὰν σὲ κάθε ταξιδιώτη, ἀπὸ τὸ κρέας ὥς τὸ πιπέρι καὶ τὰ λοιπὰ μυρωδικὰ καὶ ἀπὸ τὸ κρασί καὶ τὸ λῶδι ὥς τὸ ξύδι. Ἐπίσης ἐχορηγεῖτο καὶ ἡ νομὴ τῶν ζώων στὴ μεταβάση καὶ στὴν ἐπιστροφή.

Ἡ διάρκειά τοῦ «συνθήματος» ἦταν γραμμένη ἐπάνω σ' αὐτὸ καὶ καμμιά παράταση ἢ ἀνανέωση δὲν ἐπέτρεπαν.

Γιὰ νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἐναρξὴ τοῦ ταξιδιοῦ ἔπρεπε προηγουμένως νὰ θεωρηθῇ τὸ «σύνθημα» ἀπὸ τὸν ἀρμόδιο «κουρισσόν», πού μὲ εἰδική σημείωση ἐπάνω σ' αὐτὸ βεβαίωνε ὅτι τοῦτο «εὐρέθη ἐν τάξει».

Στὸ «σύνθημα» καθοριζόταν καὶ τὸ μεταφορικό μέσο, πού θὰ χρησιμοποιοῦσε ὁ ταξιδιώτης, καὶ ἡ ἐνδεχόμενη χρησιμοποίησις βοηθητικῶν ἵππων (παρίππων) (3) γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ἀποσκευῶν τοῦ ταξιδιώτη. Καὶ γιὰ τοῦτο τοποθετοῦσαν εἰδικοὺς συνοδοὺς τῶν ἀποσκευῶν. Τέτοιους συνοδοὺς χρησιμοποιοῦσαν καὶ γιὰ τὴ μεταφορὰ χρημάτων τοῦ δημοσίου (4).

Στὴν τελευταία αὐτῇ περὶπτωση διέθεταν καὶ 2-3 φύλακες τῶν ἀμαξῶν, πού τοὺς ἔπαιρναν ἀπὸ τοὺς οικονομικοὺς ὑπαλλήλους τοῦ παλατίου (5).

(1) Θεοδ. κωδ. VI 29: 2 καὶ VIII 5. 22.

(2) Θεοδ. κωδ. VIII 5, 56, 6, 8, 17.

(3) Θεοδ. κωδ. VIII: 5: 14, 22, 27, 29, 44. Ἰουστ. Κωδ. XII: 50 (51) 4.

(4) Θεοδ. κωδ. VIII: 5: 4.

(5) Θεοδ. κωδ. VIII 5: 40, 47 καὶ 13. 18, 20, 33 καὶ 48.

Κάποτε τὸ «σύνθημα» ἐπρόβλεπε καὶ συνοδεία τοῦ ταξιδιώτη, πού εἶχε προορισμὸ εἶτε νὰ προστατεύσῃ τὴ ζωὴ του εἶτε νὰ τὸν ἐλαφρύνῃ ἀπὸ τοὺς κόπους τοῦ ταξιδίου (6).

Ὅσοι δὲν ἤθελαν νὰ ταξιδέψουν μὲ ἀλογα εἶχαν στὴ διάθεσὴ τοὺς τίς «ρέδες» καὶ τὰ «λεκτικία», γιὰ τὰ ὁποῖα μιλήσαμε (7).

Ἄν καὶ ὁ «δημόσιος δρόμος» εἶχε ἰδρυθῇ μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ κρατικά συμφέροντα κ' ἡ χρησιμοποίησή του ἐπιτρέπονταν μόνο στοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους πού ἦταν ἐφωδιασμένοι μὲ εἰδικὸ «σύνθημα» (8), ὅπως συμβαίνει συνήθως στὰ διοικητικὰ πράγματα, καὶ στὸν «δημόσιο δρόμο» δὲν ἐβράδυνε νὰ περάσῃ ἡ κατάχρησις (9).

Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, πού ἔδειχνε ὑπερβολικὴν ἐλευθεριότητα σὲ τὸ ζήτημα τῶν μεταφορῶν, ἔδωκε εὐρύτατη ἐρμηνεία στοὺς κανονισμοὺς τοῦ «δημοσίου δρόμου», πού ἔτσι πολὺ γρήγορα περιήλθε σὲ ἀναρχία, καὶ κανένα διάταγμα σχετικὸ μὲ τὴ βελτίωσιν τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς δὲν ἐκδίδεται τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ὅταν μάλιστα κρατικοποίησε τέλος τὴν ὑπηρεσία τῶν ἐπισκόπων, ἔδωκε καὶ σ' αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιοῦν ἐλεύθερα τὸν «δημόσιο δρόμο» (10).

Στὴ συνόδο τῆς Νικαίας ὁ «δημόσιος δρόμος» εἶναι τὸ μόνο μεταφορικό μέσο, πού χρησιμοποιεῖ ὁ αὐτοκράτωρ γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ τοὺς ἐπισκόπους, πού εἶχαν προσκληθῇ στὴ συνόδο ἐκείνη (11).

(Ἀκολουθεῖ)

(6) Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουλιανός, προκλώντας τὸν ἐπίσκοπο Ἀέτιο, σοφὸ καὶ ἄλλους φιλοσόφους, γράφει: «χρήσι δὲ ὁ ἡμέτερος δημοσίω καὶ ἐνὶ περιπέτῃ».

(7) Μὲ τέτοια «ρέδα» τοῦ «δημοσίου δρόμου» ταξίδεψε ὁ Κωνσταντῖνος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου πῆγαινε γιὰ νὰ ἐγκατασταθῇ στὸν πριγκιπικό θρόνο. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος, ἐπειδὴ φοβόταν μήπως ὁ λαὸς τῆς Ἀντιόχειας δυσφορήσῃ γιὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ποιμένου του καὶ ἀξίωσιν τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἰωάννου, διέταξε μὲ τὸν Εὐτρόπιο τὸν ὑπάλληλο τοῦ «δημοσίου δρόμου» νὰ μεταφέρῃ χωρὶς ἀνβολὴ τὸν Πατριάρχη στὴν πρωτεύουσα—ἐπιβιβάζας αὐτὸν ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἡ περίπτωσις αὕτη εἶναι μοναδική γιὰ τὸν Χρυσόστομο.

(8) Ὁ ἀνώτερος δημόσιος ὑπάλληλος, πού εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ταξιδεύῃ μὲ τὸν «δημόσιο δρόμο», ὤφειλε κατὰ γενικὸ κανὼνα νὰ χρησιμοποιῇ τὸ μεταφορικό τοῦτο μέσο μόνο γιὰ τὸ συμφέρον τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ καὶ ὁ καιρὸς αὐτός προσιδίζονταν συχνά. (Θεοδ. κωδ. VIII: 5: 19, 40, 61, 63). Ἐπειδὴ ἀπαγορευόταν ἡ κοινή χρῆσις «συνθημάτων» σὲ ἄλλων ἰδιωτῶν καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν σὺν τῷ «συνθήματι». (Θεοδ. κωδ. VIII: 5: 10, 12, 44, 54).

(9) Συμμαχ. Ἐπιστολ. II 46. IV. 6. VII, 48, 105, 106, IX. 25.

(10) Ἀθανάσιος: Ἀπολογία κατὰ Ἀρειανῶν: *Migne Patrologia Graeca* XXV 373.

(11) Εὐαγγέλιον: Βίος Κωνσταντίνου: III 6 IV 47.

Τόδεκαωενθίμερο

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Έμμανουήλ Μουνιέ.

Ο Κικέρων είπε για τον πρώτο υπαρξιστή - περσοναλιστή φιλόσοφο, τόν Σωκράτη, πώς κατέδασε τή φιλοσοφία από τόν ουρανόν στή γή. Προσγείωση δηλ. τού καθολικού στοχασμού, μ' ὑποκειμένο κι' ἀντικείμενο τόν ἄνθρωπο. Ἡ ἀλήθεια, ἔτσι, γινόταν προσωπική (1) ὑπόθεσις τού ἀνθρώπου - ὁ ἄνθρωπος ἔπαιρνε μπρός στήν ἀλήθεια θέση ὑπεύθυνου κριτῆ. Ὁ Σωκράτης εἶχε σταθερή κ' ἡρμη συνείδηση ἡθικῆς ὑπαρξῆς - παγκίζε νά συλλάβει τὸ ἡθικό ὑπαρξιακό νόημα τῆς ζωῆς του, πού εἶταν, γι' αὐτόν, τὸ μόνο, ἀναγκάζοντας λογικά τοὺς ἄλλους νά κάμουν τὸ ἴδιο. Ὅμως οἱ μετασωκρατικοὶ υπαρξιστὲς, ὑποστασιακοὶ (2) καὶ περσοναλιστὲς δὲ μπόρεσαν νά τηρήσουν μίαν εὐθεῖα γραμμὴ ὁμοιογένειας. Ἔτσι ἡ ἔρμηνεία κ' ἡ θέση τῆς προσωπικῆς ὑπαρξῆς ἔγινε, ἀναπότρεπτα, μιὰ ἀπὸ τίς πνευματικὲς μορφές τῶν ἐκάστοτε ἱστορικῶν περιόδων. Ἡ ἐνότητα τού προσωπικῶς ὑπάρχειν ἐναρμονίστηκε μὲ τὴν ἐνότητα τού ἱστορικῶς ὑπάρχειν. Οἱ ὑπερβάσεις, ὅπου κατὰλῃσαν μερικὰ υπαρξιστικά πνεύματα τῶν ἀκρων, εἶχαν, ἀπλᾶ, ἀπόχρωση πλασματικότητος, οἰστρηλατημένο θέος, ἡ ἡσυχασμὸ λυτρωτικῆς ἀνάτασης.

Ἀφίνουμε τὴ ρευστὴ ἐλληνικὴ περσοναλιστικὴ παράδοσι, πού ἐπίμονα ἐπικαλοῦνται οἱ σύγχρονοι εὐαγγελιστὲς τού προσώπου, μιλώντας γιὰ τοὺς προσωκρατικούς, γιὰ τοὺς Ἑρρίκλειτο, Πλάτωνα, Ἐπίκουρο, Ἀριστοτέλη, Εὐριπίδη, γιὰ τοὺς Πιτέρες τῆς Ἐκκλησίας, καὶ στεκόμαστε στὸν φλεγόμενο ἀπὸ χριστιανικὴ ἀγωνία Πασκάλ, πού ἀποξενώθηκε ἀπὸ κάθε γνώσι, καὶ πίστευε πὺς ἡ ἀνθρώπινη ἀπολύτρωση μὲ τὴ γαλήνη, τὴν ἡμέρωση καὶ τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας πραγματοποιεῖται. Ὁ Κίργκεγκωρ τόνιζε τὴν αὐτοπαρξία— ἡθικὴ καὶ πνευματικὴ— τού προσώπου, διαστέλλοντας το ἀπὸ τὸ μαζικὸ ἄτομο, γιὰτὶ τὸ τελευταῖο εἶναι κάτι τὸ ἀνεύθυνα ἀπόσωπο. Ὡστόσο, μὲ χριστιανικὸ πνεῦμα ἰσχυρῆς ὑποκειμενικότητος, μίλησε γιὰ τὴ μεγάλη ἄννοια τού «πλησίον», πού πρέ-

πει νάναί πάλι πρόσωπο. Ἀντιλογικὸς κ' ἀντιδιανοητικὸς, πρωτεϊκὸς, ὕμνητῆς τῶν διώσεων πού δονοῦν, τού ἀπόλυτου ὑποκειμενισμοῦ, τῆς ἐσωτερικῆς ταύτισης ἀνθρώπου καὶ κόσμου. Μ' αὐτόν ἔγινε, ὅπως εἶπαν, ἡ θεμελίωση τῆς ὑποστασιακῆς ὀντολογίας τού προσώπου. Πολὺς εἶναι οἱ ὁμοιότητες τού Κίργκεγκωρ μὲ τόν Hamann, πού ἔκλινε στὴ θεοσοφία, καὶ μὲ τὸ Νίτσε. Ἡ σωκρατικὴ του ἀρετηρία ἐξικάθαρη. Ὁ Χρῦστερλ, ἰδρύοντας τὴ φαινομενολογία (ἐπιστῆμη τῆς οὐσίας κάθε πραγματικοῦ, πού ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσις ὄλων τῶν πραγματικῶν ἐπιστημῶν), καθόρισε τὴν ἀντιψυχολογικὴ συνείδηση τῆς ἰδιαιτερότητος τού προσώπου, μὰ δὲ συναίρεσε τὴν ὀντολογία. Ὁ Γιάσπερς ἀναγνώρισε γιὰ πραγματικότητα μόνο ὅ,τι ἡ ἐσωτερικὴ ὑπόστασις τού προσώπου θεωρεῖ ἀναγκαῖο. Ὁ Χάιντεγκερ διακρίνεται γιὰ λιγότερη διεισδυτικότητα. Πρέπει, ἀκόμα, ν' ἀναφερθοῦμε στοὺς Σέλλερ, Νικολάι, Μποῦμερ, στὸ θερμὸ θεολογισμό τού Μπερντιάεφ, στὸν ἀσιατικὸ μυστικισμό τού Σέστοφ καὶ τού Σολόβιεβ, καθὼς καὶ στὴν ἔμμεσα παράλληλη φιλοσοφία τῆς ζωῆς (Lebensphilosophie) τῶν Σίμμελ, Σπέγκλερ, Κάττσεργλιχ κλπ.

* *

Ἡ ἱστορικὴ προέλευσις τῶν ρευμάτων αὐτῶν στὴ Γαλλία δὲν προέχτηκε θαρρῶ, ὅσο θάπρεπε. Ἐκτός ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν Νίτσε, Σέλλερ, Νικολάι, ἔχουμ' ἐκεῖ καὶ τὸ καρδινάλιου Newman, τού Πουαγκαρέ, τού Μπερξόν, τού πραγματισμοῦ. Ἔτσι ἐλέπουμ' ἕνα συγκερασμὸ ἐπιδράσεων, μὲ παρὰκλάδια κ' ὑποδιαίρεσεις. Ἀπὸ τὴ μιὰ τὴ φιλοσοφικὴ οὐλὴ τῆς ὁράσης (Πουαγκαρέ, Δερουά, Μπλοντέλ, Milhaud), κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν καθολικὸ συγχρονισμό (Τυρρέλ, Λουαζὺ κ. ἄ.). Στὴν πρώτη παίρνουνται γι' ἀρχὲς ἰσοδύναμες ὁ λόγος κ' ἡ πράξις, συνδυάζεται ἡ σκέψις μὲ τὴν ἐμπραχτὴ δραστηριότητα καὶ θεμελιώνονται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία. Τὸ ἐκκίνημα γίνεταί ἀπὸ τὴ Μπερξονικὴ ἀποψη πὺς ὅλη καὶ διάνοια ἔχουν τὴν ἴδια γενετικὴ πηγή. Στὸ δευτέρο ὑποστηρίζεται ἡ ἐξελικτικὴ προσαρμογὴ τῶν χριστιανικῶν δογμάτων πρὸς τίς κατὰ καιροὺς ἀνθρώπινες ἀνάγκες. Ὁ Newman διατύπωσε πρῶτος τὴ ριζοσπαστικὴ τούτη

EMMANOUIL MOYNIÉ

δεοντολογία. Μὰ κι' ὁ Μπερζόν χρησιμοποιοῦ-
θηκε πάλι γιὰ βάση: τὰ πράγματα, ἀκόμα
κι' ὁ Θεός, ἐξελλίσσονται καὶ μεταβάλλονται ἀ-
διάκοπα. Ἡ ἀφοσίωση τοῦ πραγματιστικοῦ
πνεύματος, τέλος, γίνεται αὐτονόγητη: ἡ ἀλή-
θεια κάθε ἀποκρυσταλλωμένης σκέψης καὶ κάθε
θεήματος κρίνεται ἀπὸ τὴ βαθύτερη ὠφελιμότητά
της.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτὴ στὴ Γαλλία παρατηροῦμε
σήμερα: Τοὺς ὑπαρξιστὲς Σάρτρ καὶ Καμί. Ὁ
Σάρτρ διαφοροποιεῖ ψυχολογικὰ τὴ φαινόμε-
νολογία τοῦ Χούσσερλ, διακηρύχνει ἀνυπαρξία κο-
σμικοῦ νοήματος, ἐκφράζει ἀπελπισία γιὰ τὴν
ὑπαρξή, παραδέχεται σὰν πυρῆνα τῆς συνείδη-
σης τὸ μὴδέν, μὰ ἡ ὑπευθυνότητα τοῦ ἀνθρώ-
που γιὰ τὴν ὑπαρξή του ἀναγνωρίζεται. Ὁ Καμί
ἐκδηλώνει ὑπαρξιακὸ ἀγνωστικισμό. Τοὺς ὑπο-
στασιακοὺς Μαρταίιν, Μπλον-ἔλ καὶ Μαρσέλ. Οἱ
δύο πρῶτοι, μὲ κάποιες διαφορὲς ἀποχωρήσεων,
ἀντισαρτρικοί, τοποθετοῦν ὅλη τὴν ἀξία τῆς ἀλή-
θειας στὴ δράση, στὴν ἐνεργητικότητα, μὲ σκοπὸ
τὸν ἐξαγνισμό καὶ τὴν ἰδανικὴ χριστιανικὴ τε-
λειώση. Ὁ Μαρσέλ εἶρε ὀρθισμό, ἀλλὰ καὶ χριστι-
ανικὴ ταπεινοφορσὴν. Πιστεῖν πὼς ὁ ἀνθρώπος
μπορεῖ νὰ στοχαστεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του ἐξλειω-
τικά στὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας. Τοὺς Μουνιέ καὶ
Πεγκύ, ποὺ ἀνήκουν σὶὸν κύκλο τῶν περσοννα-
λιστῶν.

Ὁ Ἐμμ. Μουνιέ γεννήθηκε στὴ Γκρενόμπλ
τὸ 1905. Ἐκαμε φιλοσοφικὲς σπουδὲς στὴ Fa-
culté des Lettres τῆς ἰδίας πόλης κ' ἔπειτα
στὴ Σορμπόννη, ὅπου μῆκε δεύτερος (ὁ Σάρτρ
ἦρτε πρῶτος). Δὲ θέλησε καθηγητικὴ ἔδρα. Τὰ
ἐνδιαφέροντά του τὸν ὡδηγοῦν στὴν ψυχολογία,
στὸ μυστικισμό, καθὼς καὶ στὰ τεχνικὰ προ-
βλήματα, τὰ ἀνθρωπολογικὰ καὶ πνευματικὰ,
ποὺ δημιουργεῖς ἡ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ. Μένει
τρία χρόνια στὸ Παρίσι. Τὸ χειμῶνα τοῦ 1929
ἀνακαλύπτει τὸν Πεγκύ, ποὺ εἶταν ὡς τότε
ἀγνωστος. Δημοσιεύει στὸ «Roseau d'Or» τοῦ
Μαρταίιν μιὰ μελέτη γιὰ τὸ δημοκρατικὸ χρι-
στιανικὸ πνεῦμα τοῦ Πεγκύ (1930), καὶ, τὸ 1932,
ἐκδίδει μὲ μιὰ ὁμάδα φίλων τὸ «Esprit». Ἡ
ἀπήχηση τοῦ περιοδικοῦ εἶταν ἐντονη. Δημο-
σιεύει ἐκεῖ στὰ 1934 τὴ «Révolution person-
naliste et communautaire», στὰ 1936 τὸ «Ma-
nifeste au service du personnalisme» καὶ τὸ
δοκίμιο «De la propriété capitaliste à la pro-
priété Humaine». Τὸ 1940 τὸ «Esprit» παρου-
σιάζει, στὴ νότια ζώνη, μερικὰ ἀντιστασιακὰ ἄρ-
θρα, ποὺ προκαλοῦν τὴν ἐπέμβαση τοῦ Βισύ. Ὁ
Μουνιέ φυλακίζεται ἀργότερα (1942), κ' ὕστερ'
ἀπὸ ἓνα χρόνο ἀφίεται ἐλευθερός, ἀφοῦ ἔκαμε ἀ-
περγία πείνας. Ἀλλὰ ἔργα του εἶναι: «Traité
du caractère» (1946), «Introduction aux exi-
stencialismes» (1947), «L'éveil de l'Afrique
Noire» (1948), μιὰ συλλογὴ διαλέξεων ποὺ ἐ-
γίναν ἀπὸ τὸ 1946 - 48 στὴν UNESCO, σὲς *Διε-
θνεῖς Συναντήσεις τῆς Γενεύης* καὶ στὴν *Ἐβδο-
μάδα τῆς Κοινωνιολογίας*, μὲ τὸν τίτλο «La pe-
tite peur du XXe siècle» (1948), καὶ τελευ-
ταῖος ὁ «Personnalisme» (1950).

Φύση ἐκρηκτικὴ ὁ Μουνιέ κ' ἠθικὴ προσωπι-
κότητα, εἶταν ὁ γνήσιος τύπος τοῦ νεοχριστια-
νοῦ. Ἡ φράση του λιτὴ, ἀδρῆ, μὲ παλμό καὶ
νεῦρο, ὄχι ὁμῶς πάντα καθαρή. Τὸ μυστικιστικὸ
στοιχεῖο, ὁ ἀποφθεγματικὸς τόπος, οἱ συναίσθη-
ματικὲς καὶ διαισθητικὲς «ἐλλάμψεις», μιὰ μύχια
ἀνησυχία γιὰ τὸ «καθόλου», ἐκλεκτικισμός καὶ
συγκρητισμός, δὲν τῆς ἐξασφαλίζουν συχνὰ ἀνεση
καὶ διαύγεια.

Ὁ Μουνιέ παραδεχόταν πὼς δὲν εἶταν συ-
στηματικὸς στοχαστής. Ὁ περσονναλισμός, ἔγραφε,
εἶναι μέθοδος, αἵτημα, ἐπιδίωξη γιὰ τὸ μέλλον,
καὶ συγχωνεύει διάφορα θέματα, συζητεῖ καὶ δέ-
χεται θέσεις καὶ διασταυρώσεις ἀπὸ λογῆς ρεύ-
ματα. Καθολίζοντας τὶς γενικὲς γραμμὲς του,
διευκρίνισεν πὼς ἐκίνησε ἀπὸ τὸ κοινὸ ἀνθρώ-
πινο δρᾶμα τῶν ἡμερῶν μας, - τὴν ἔλλειψη προ-
σανατολισμῶν, συνειδησιακῆς ἰσορροπίας, καὶ
πάσκιζε νὰ ἐρεῖ τοὺς σταθεροὺς ὅρους ποὺ θὰ
παγώσουν μιὰ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ σιγου-
ριά, γιὰ τὴν κατοχύρωση τῆς αὐτοτέλειας τοῦ
προσώπου. Οἱ σκοποὶ του δὲν εἶναι μόνον κοινο-
νικοί. Ὁ περσονναλισμός δὲ νοιάζεται, ἀπο-
κλειστικότερα, γιὰ τὴν παγίωση κοινωνικῆς
τάξης, μὲ πρῶτιστα γιὰ τὴν παγίωση τοῦ προ-
σώπου. Γιατὶ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἀνύψωση τοῦ
προσώπου ἔλθεται, σὰ συνέπεια, κ' ἡ κοινωνικὴ
ἀνύψωση.

Ἰσχυροὺν σημεῖα ἐπαφῆς ἀνάμεσα στὸν περ-
σονναλισμὸ καὶ στὸν ὑπαρξισμό; Ἰσχυροὺν, λέει
ὁ Μουνιέ. Ἡ ὄντολογία κ' ἠθικὴ τους ἐτερο-
γένησι δὲν τοὺς ἀποξενώνει ὀριστικά. Παραδε-
χονται κ' οἱ δύο τὸν ὑποκειμενικὸ ἀνθρώπου
τὴν ἀγωνία καὶ τὴ μοναξιά του, τὶς τυφλὲς του
παρορμήσεις, τὸ συμβατισμὸ ποὺ τὸν τσακίζει,
τὴν αἰσθησὶν του γιὰ τὸ μάταιο τίποτα καὶ γιὰ
τὸν ἐφιαλτικὸ ζῶφο τοῦ θανάτου, ποὺ μὲ ἀπίθανη
ἡρωικὴ πάλη πρὸς τὸν ντελικάτον ἑαυτό μας ἄ-
τροφεῖ καὶ ξεπερνιέται. Τοῦτες οἱ διαδοχικὲς
φάσεις χαρὰς καὶ πόνου, ἐλπίδας κ' ἀπόγνω-
σης, ἀγγελικῆς καλωσύνης καὶ σατανικῆς κα-
κίας, ἀνυπαρξίας κ' ὑπαρξίας, ποὺ δοκιμάζει ὁ
ἀνθρώπος, τὸν κάνουν τραγικότερο ὄν. Μὰ ἡ
ὀπτιμιστικὴ ζωντάνια ἀνήκει στὸν περσονναλι-
σμό, ποὺ ἔχει ἀπόλυτη πίστη στὸ αὐτοδύναμο
πρόσωπο καὶ στὸ φωτεινὸ περπωμένο του.

Ὁ Μουνιέ προβάλλει ἐκδηλῶ τὴν ἐπίδραση
τοῦ Newman καὶ τοῦ Μπερζόν, ὅταν ὑπογραμ-
μίζει ἀπολογητικά, πὼς στὴν πορεία τῆς χρι-
στιανικῆς του δράσης δικαιολογεῖται ὑπανα-
χώρηση κ' ἐγκατάλειψη ἀρχῶν, ἀφοῦ πορεία θὰ
πεῖ ὑπερπήδηση ἐμποδίων, χρονικὲς καὶ τοπικὲς
καμπές.

Ἡ χριστιανικὴ σκέψη τοῦ Μουνιέ δὲν ἀντι-
μάχεται ριζικὰ ἐκεῖνὴ τοῦ Μάρξ. Ἀναγνωρίζει,
πὼς μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἐπανάσταση ὑποδοθεῖ-
ται ἡ ἠθικὴ ἐξύψωση τοῦ προσώπου, ὅμως οἰκο-
νομικὴ ἐπανάσταση δίχως ἠθικὴ μεταβολὴ
τοῦ ἀνθρώπου σημαίνει πράξη ὡρὰ ὕλικὴ καὶ περι-
ορισμένη συνείδησης. Μὰ ὅταν ὁ περσονναλισμός
παίρνει πολεμικὴ στάση ἐναντίον τοῦ Μαρξισμού
μιλάει γιὰ τὴν ἀντικειμενοποίηση καὶ τὴν ἐτε-
ραρχικὴ ὁμαδοποίηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν
Μάρξ, ποὺ, παράλληλα, ἡ ἐγκεφαλικά σχημα-

τικῇ ἐννοολογίᾳ τῆς κοσμοθεωρίας του κλείνει ἄγωνα κ' ἐπικίνδυνα στοιχεῖα. Ταυτίζει, ἀκόμα, τὸν ὑπαρξισμὸ καὶ τὸ Μαρξισμό στὴν ὅψιν τοῦ ἀντιχριστιανισμοῦ τους. Εἶναι ὁμως ἀξιοσημείωτο πὺν δὲ διαστᾶζει νὰ παραδεχθεῖ τὸν σημειρινὸ χριστιανισμὸ σ' ἡν ὑπηρεσία τῆς ἀστικής κεφαλαιοκρατίας. Γι' αὐτὸ ὁ καπιταλισμὸς πρέπει νὰ χτυπηθεῖ στὰ σαθρά του σημεία, γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ πανανθρώπινη δικαιοσύνη τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ὁ Μάρξ, λέει ὁ Μουνιέ, ἐπαίξε, ὡς ἕνα θαύμιο, ρόλο διαφωτιστικὸ καὶ ἐμπεδωτικὸ. (3)

Ἡ κυριαρχία τοῦ προσώπου στὴ φύση καὶ στὸν κόσμο εἶναι ἀπόλυτη, κατὰ τὸ Μουνιέ. Τὸ πρόσωπο ἔχει ὀλοκληρωμένη αὐτεξουσιότητα, αὐτενέργεια ἀπεριόριστη, μπόρει νὰ υπερβῇ ἀπροσδιόριστα τὸν ἑαυτὸ του. Κι' ὅταν κατορθώνει νὰ γινεῖ πρόσωπο ἰδιαιτὸ καὶ νὰ κοινωνήσῃ μὲ ἄλλο ἰδιαιτὸ πρόσωπο, τότε, ἀκριβῶς, ἔχομε τὴν τρίτη διάσταση τοῦ προσώπου: τὴν ὑπέρβαση. Τὸ πρόσωπο εἶναι ἀφ' ἑρῖα ἐξικινήματος γιὰ ὅλα τὰ σημεία, ὅμι κατὰληξη, καὶ ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὸ «ὄντως ὄν»... Ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου συμβολίζει τὸ ἀπόλυτό του. Ὁ ἀτομισμὸς ἀπομονώνει τὸν ἄνθρωπο καὶ διοχετεύει μέσα του τὸν ἐγωισμό, ἐνῶ ὁ προσωναλισμὸς δὴλαίει στὴν ἐπικοινωνία μὲ τὸ διπλανό, γιὰτὶ πρόσωπο χωρὶς διπλανό δὲ νοεῖται. Ἐτοῖ βρισκόμαστε προσοιμασμένοι νὰ δεχτοῦμε τὸ Θεὸ κοντὰ μας.

Ἀμση οὐδὲν ἀνάμεσα σ' ἡν ψυχὴ καὶ σὸ σῶμα δὲν ὑπάρχει, λέει ὁ Μουνιέ, ἀλλὰ μία πλᾶγια ἀλληλεπίδραση τους. Ἡ γνώση ἐρχεται σὲ δευτερευοῦσα μοῖρα ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ θεατικότητα τῆς μουσικῆς πίσης. Τὸ πρόσωπο, λοιπόν, ἔχει ὑπεριστορικὸ χαρακτήρα. Ὑπάρχει κατὰ τὸ ἀγέννητο καὶ ἀδιάφθορο σὸ σύμπαν, καὶ πὺν φέρνει φῶρα στὸν ἄνθρωπο καὶ σὶς ἐποχές καὶ μοιάζει σὰ νὰ αἶρει τὴν διαλεκτικὴ τοῦ προσώπου, σὰ νὰ μᾶς προσκαλεῖ νὰ πιστέψουμε ἀπόλυτα σὸ φῶς μιᾶς προφητείας». (4)

* *

Ὁ κ. Henri Marrou - Davenson ἔγραψε τελευταία (5): «Ὁ Μουνιέ ὑμῶνε ὅταν κανένας διαστικὸς δημοσιογράφος ἡ κάποιος ὀλῖος ἀντίπαλος χαρακτήριζε ἀδυσάνια τὸ «Esprit» ἐπιθεώρηση καθολικὴ. Τοῦ εἶχε, ἀλήθεια, ὅσους περιεχόμενο ἐξομολογητικὸ: Ἀνάμεσα στοὺς πιὸ πιστοὺς καὶ σημαίνοντες φίλους καὶ συνεργάτες του εὗρισκες προτεστάντες, ἐδραλοὺς κ. ἄ. Κι' ὁμως ἡ ἐπιθεώρηση τοῦτῃ καὶ ἡ κίνηση, πὺν δημιουργοὺς γύρω της, ὀφείλονται σὲ κείνον τὸ χριστιανό, πὺν δὲν εἶχε κρύβει ποτὲ τίποτα, οὐτε εἶχε θυσιάσει τὸ παρῑκρὸ ἀπὸ τὴν ἀπαιτητικὴ πίστη, πὺν μ' αὐτὴν τρεφόταν τὸ ἔργο του, ἡ σκέψη του, ἡ ζωὴ του.»

Ἀλήθεια, ὁ καθολικισμὸς ἔγινε τώρα τόσο φιλελεύθερος καὶ προοδευτικὰ ἀντιτυπικός, ὥστε πάσι πιά νὰ διεκδικήσῃ τὰ πρωτεῖα τοῦ νέου χριστιανικοῦ οὐμανισμοῦ;

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΧΤΣΟΓΛΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Ὑπάρχει καὶ ὁ ὀρος depersonalisation, πὺν θὰ πεί ἀποβολὴ κάθε προσωπικοῦ χαρακτήρα

στὸν ἄνθρωπο — ἀπροσωποποίηση. Personnalisme οὐνομάστηκε καὶ ἡ θεωρία πὺν παραδέχεται, ὅτι ὁ κόσμος ἀποτελεῖται ἀπὸ μὸ νᾶδες — ἡ νᾶδες, κατὰ τοὺς Πλάτωνα καὶ Ἠρόδοτο —, ὀηλ. ἔσχατες ἄλλες οὐσίες τῶν πραγμάτων, προσωπικές, ζωντανες, μὲ σκοπιμότητα ἐνέργειας (Λάμπιντε, Λόττε, Στόν, Boston κ. ἄ.). Οἱ ἀντίστοιχοι τοὺς φυσικοὺς εἶναι τὰ ἄτομα.

(2) Εἶναι χαρακτηριστικὸ, ὅτι ὁ ὀρος «ὀδόσταση» καθιερώναται στοὺς χριστιανικοὺς καὶ σημαίνει πρὸ ὀσωπο (τὰ πρόσωπα τῆς «Αγ. Τριάδας»).

(3) E. Muniere, «Taches actuelles d'une pensée d'inspiration personaliste», «Esprit», Νοεμβρ. 1948 καὶ «Situation du Personalisme», «Esprit», Ιανουαρι. - Μαρτ. 1949.

(4) E. Muniere, «Taches actuelles d'une pensée d'inspiration personaliste», «Esprit», Νοεμβρ. 1948.

(5) «Témoignage Chrétien», Παρίσι, 31 Μαρτ. 1950.

Γ. Κ.

Πολύμερος Μοσχεβίτης *

Ἡ «Ἐνωση τῶν Ἑλλήνων Θεατρικῶν καὶ Μουσικῶν Κριτικῶν» καταθέτει τὸ δᾶφνιο τοῦτο στεφάνι καὶ ὑποκλίνεται εὐλαβικά μπροστὰ σὸ σκῆνωμά σου, ἀγαπητὴ καὶ ἀληθινὴ συνάδελφε.

Μεταφέροντας τὸν τελευταῖο χαϊρετισμὸ τῶν μελῶν τῆς Ἐνωσῆς μας, δὲν ἔχο δυστυχῶς τὴν ἀρμυδιότητα νὰ μιλήσω πλατεῖα γιὰ τὴν πολὺ-πλευρὴ ὀρίση σου, γιὰτὶ περισσότερο σ' ἄλλους, τόσο διαφοροποιητικὸς μεταξὺ τους, τοιμεῖς παρὰ στὴν κριτικὴ τοῦ θεάτρου σπατάλησε τὸ μεγαλύτερο ποσὸ ἀπ' τὴν ἀνεξάντλητὴ ἐνεργητικότητά σου, μὰ καὶ τὸ μικρὸ μέρος ἀπ' τὸν ἑαυτὸ σου πὺν ἀφιέρωσε στὴ θεατρικὴ κριτικὴ εἶταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ σοῦ ἐξασφαλίσῃ μιὰ ξεχωριστὴ ἀνάμεσα μας θέση καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὰ θερμὰ δᾶκρυα πὺν σήμερα χύνουμε γιὰ τὸν τόσο πρόωπο χαμό σου. Στὸ ξεκίνημά σου ἀπ' τὸν στρατιωτικὸ περίγυρο χρωστᾶς τὴ μαχητικότητα πὺν σὲ παρακολούθησε καὶ σ' ὀλες τίς κατοπινές πνευματικές σου ἐκδηλώσεις. Κι' ἀν' ἡ κριτικὴ εἶναι μιὰ μικρὴ μάχη, πὺν κάθε μέρα δίνουμε γιὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἀγνῆς Τέχνης σὸ θεᾶτρο, ἐπὺ πολλὴ ἐδωλότερα ἀπὸ ὀλους ἐμᾶς τοῖς συναδέλφους σου ἀναλίδαινες τὸν «καλὸν ἀγῶνα», γιὰτὶ ἐπὺ ἡρουν ὁ πιο μαχητικὸς ἀπ' ὀλους μας. Μὰ ἡ ἀγωνιστικὴ σου διάθεση δύσκολα μεροδῶε νὰ κρύβῃ τὴν ἀγαθότητα τῆς καρδιάς σου καὶ τὰ ἀμύπολλα χαρίσματα σου. Ὅσοι ἀπὸ μᾶς τοὺς συναδέλφους σου στὴν κριτικὴ τοῦ θεάτρου ἐδότησαν νὰ σὲ γνωρίσουν ἀπὸ πιὸ κοντὰ, ὀρῶνουν σήμερα τὸν ἐξαιρετικὸ ἄνθρωπο καὶ τὸ σπάνιο φίλο, μὲ τὴν ἰδια συντρίβη πὺν ἀποχαίρετοῦνε γιὰ πάντα ἐναν ἀξιοσυνάδελφο. Γι' αὐτὸ καὶ αἰῶνια θὰ παραμένει ἡ μνήμη σου, πολυφίλητε καὶ πολυθρήνητε Πολύμερε Μοσχεβίτη!

Γ. Ι. ΦΟΥΣΑΡΑΣ

Δόξες πὺν λησμονήθηκαν.

Στὴν ὀραία μελέτῃ «Φορεσιὰ καὶ ἄρματα στὴν Ἐπανσταση» πὺν δημοσιεύτηκε σὸ προπερασμένο τεῦχος τῆς «Νέας Ἐστῖας», ἡ φουσταῖλλα ἀπλώθηκε σ' ὀλη τῆς τῇ λεπτομέρεια καὶ τὴν

* Νεκρολογία.

όμορφιά, τὸ σελάχι περὶ ἤσαν τὴ στόλισε, τ' ἄρματα λάμβανε καὶ ἀσπράφανε, ἀλλὰ τὸ πεζὸ καὶ ταπεινὸ τσαρούχι λησιμονήθηκε. Κι' ὅμως στὴ λεβέντικη ἐλληνικὴ φορεσίᾳ—ποῦ πῶς νὰ σβύση ὁλότελα στὰ χρόνια μας—εἶναι τὸ ἀπαράιτητο συμπλήρωμά της, κι' ἡ δόξα του δὲν εἶναι μικρότερη ἀπὸ τὴν ἱστορία του. Τὸ τσαρούχι δοξάστηκε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας πολέμιους ὥς τις μέρες μας μὲ τοὺς θρῆκους τῶν Βαλκανικῶν πολέμων πρὸ τὰ Ἑλληνικὰ εὐζωνικά συντάγματα μ' αὐτὸ καθάλληταν τίς μακεδονικὰς δουνοκορφές καὶ μ' αὐτὸ φτάσανε ἀκόμα κι' ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλην.

Τόρα ὅμως ποῦ τὰ ἐλαφρὰ στρατιωτικὰ σῶματα τῶν εὐζώνων καταργήθηκαν ἦταν φυσικὸ καὶ τὰ τσαρούγια νὰ χαθοῦν ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸ στρατό, γιὰ νὰ πάρουν μιά θέσιν στὰ μουσεῖα ἢ σὰν οἰκογενετικὰ κειμήλια νὰ φυλαχθοῦν στὶς χωριάτικες κασέλες. Ἡ ὥραία ἀνάμνησὶς τους ἔμεινε μονάχα στὴ διακοσμητικὴ Ἀνακτορικὴ φρουρὰ, ὅπου μαζὶ μὲ τὴ φουστανέλλα καὶ τὸ φῶσι ἀποβλοῦν οὐμβόλα περαιομένων ἡρώων. Οἱ λίγες λοιπὸν αὐτὲς γραμμὲς, ἃς γίνουν σὰν ἀπολογία τους καὶ σὰν μνημόσυνό τους :

Τὸ ἐλαφρὸ καὶ χωρὶς ταχυοῦν αὐτὸ ἐλληνικὸ πέδιλο, ποῦ παραδόθηκε στὴν ἱστορία μὲ τὸ τυρρικο ὄνομά του, ἦταν τὸ μοναδικὸ, γιὰ τοὺς ὄρεινους πρὸ πάντων, ὑπόδημα καὶ τὸ πιὸ κατὰλληλό γιὰ νὰ μποροῦν νὰ βαδίζουν καὶ νὰ τρέχουν ἐλαφρὰ καὶ γρήγορα στὶς πιὸ ἀνώμαλες μεριές.

Αὐτὸ ἦσαν οἱ κύριες μορφὲς τοῦ τσαρουχιοῦ : τὰ ἡπειρώτικα τ' ἀπλά, μὲ τὴ μακρὰ γυριστὴ μύτη, καὶ τὰ ρουμελιώτικα, μὲ τίς μύτες κρυμμένες σὲ μαῦρη καὶ κίτρινη παραδολὴ φούντα. Τὰ κοινὰ, γιὰ τὴν καθήμενὴν ἤ χρησὴ πρὸς φοριόταν καὶ χωρὶς κάλτσες, γίνονταν ἀπὸ τεττάρη κομμάτια δέρμα, βοδινοῦ ἢ γουρουνίσου, χωρὶς κανένα στολίδι. Ἐνῶ τὰ γυριστὰ ἢ γαμουλιώτικα, ὅπως τᾶλεγον στὴ Ρούμελη, ἦταν ἀπὸ κόκκινο πστοὶ τελατίνι μὲ μαῦρη φούντα, πολλὰς φορὲς μεταξωτὴ, καὶ μὲ διακοσμηθεῖς ἀπὸ ριζοδελοῖτες ἢ γαζιὰ μὲ χρωματιστοὺς σπάγγους ἢ μετὰξὶ καὶ σειρὲς ἀπὸ πολύχρωμες πούλιες.

Τὰ κυριώτερα κέντρα, ὅπου ἔφταναν ὀνομαστοὶ τσαρουχᾶδες τὰ ὥραϊα τσαρούγια ἦταν στὴν Ἠπειρο τὰ Γιάννινα, στὴ Ρούμελη ὁ Καρδασαράς καὶ τὸ Καρπενήσι, καὶ στὸ Μωρητὶ ἢ Τριπολιτῖα καὶ ἡ Δημησιόνα. Ἀλλὰ τὰ πρῶτα καλλιτεχνικὰ τσαρούγια, ὅπως γράφει ὁ μακαρίτης λαογράφος Δ. Λουκοπούλος στὸ βιβλίο του «Πῶς ὑφαίνουν καὶ ντυνοῦνται οἱ Αἰτωλοί», φτιαστήκανε στὸν Καρδασαρά, ὅπου στὰ παλιότερα χρόνια, πρὶν μεγαλῶσῃ ἡ Ἑλλάδα, ἔμενε πάντοτε στρατιωτικὴ δύναμις ἀπὸ εὐζώνους, ἐπειδὴ ἦσαν κοντὰ στὰ σύνορα. Ἐκεῖ λοιπὸν οἱ τεχνίτες προσπάθησαν ν' ἀναποικισθῶν στὶς καλλιτεχνικὰς ἀξιώσεις τῆς λεβεντιάς τῆς Ρούμελης, ποῦ ἔδινε τοὺς στολιδέας, καὶ ἰδίως τοὺς γραφικὰς ἐκείνους τύπους τῶν ὑπαξιωματικῶν ποῦ ἔμειναν θρυλικοί. Ἐκεῖ ἔγιναν ἑακουστὰ τὰ καρδασαριώτικα τσαρούγια. Ἐπίσης καὶ στὸ Καρπενήσι ἔφταναν τσαρούγια ἀριστοτεχνικά. Κι' ἐδῶ οἱ εὐζωνοὶ ἔδειχναν τὴ λεβεντιά τους, πρὶν

τὰ σύνορα τοῦ Κράτους μετατοπισθῶν στὸν Ὀλυμπο. Τότε ἦταν ὁ καιρὸς ποῦ γίνονταν μεγάλες προμήθειες ἀπὸ τὸ ρωσικομυρωδὸ ρούσικο τελατίνι.

Στὰ κατοπινὰ χρόνια οἱ ἐργατικοὶ φοροῦσαν τὰ τσαρούγια μόνο στὶς γιορτὲς καὶ οἱ πιὸ πλούσιοι στὰ χωριά φοροῦσαν κάποτε καὶ παπούτσι βιδέλα τῆς φουστανέλλας. Ἡ παλιά αὐτὴ φόρμα τοῦ παπουτσιοῦ δὲν ἔλειψε ὁλότελα· οἱ καλοὶ φουστανελλοφόροι καὶ σήμερα ἀκόμη φοροῦν τέτοια παπούτσια. Ἀλλ' ἂν ἡ φουστανέλλα ἔλαβε βασιλικὰς δόξας καὶ τιμὲς, μὰ καὶ τὰ τσαρούγια πῆραν κι' αὐτὰ τὸ μερίδιό τους. Εἶναι γνωστὴ ἱστορία τὸ πῶς φόρεσε τὴ φουστανέλλα ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, ποῦ μαζὶ μ' αὐτὴ κατέβηκε στὸν τάφο—ὅπως ζήτησε. Σὲ μιά μικρὴ μου μελέτῃ μὲ τὸν τίτλο «Ὁ ὁ θάνατος τῆς φουστανέλλας», δημοσιευμένη σὲ κάποιο περιοδικό τοῦ 1948, περιγράφω, πῶς, ὅταν ἦρθε στὴν Ἀθήνα τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1835 ὁ πατέρας τοῦ Ὁθωνος, ὁ μεγάλος φιλέλληνας βασιλεὺς τῆς Βυαρίας Λουδοβίκος Α', ἀπαίτησε ἀπὸ τὸ γιό του νὰ παρουσιάσῃ στὴν τελετὴ, ποῦ θὰ γινόταν γιὰ τὸν ἐορτασμὸ τῆς τρίτης ἐπετείου τοῦ ἐρχομοῦ του στὴ νέα πρωτεύουσα, ὅχι μὲ τὴ θαναρικὴ στρατιωτικὴ στολὴ ποῦ φοροῦσε, ὥς τότε, ἀλλὰ μὲ τὸ ἐλληνικὸ ἐθνικὸ ἐνδυμα, τὴ φουστανέλλα, ὅπως κι' ἔγινε. Ὁ ἐνθουσιασμὸς ποῦ προκάλεσε ἡ βασιλικὴ αὐτὴ πράξις τότε στὸν ἐλληνικὸ λαὸ καὶ μάλιστα στούς ἐπιζῶντες ἀγωνιστὰς ἦταν τόσο μεγάλος, ποῦ ὁ φημισμένος στρατηγὸς τοῦ Ἀγώνος Γιάννης Μακρυγιάννης, συγκινημένος γιὰ τὴν τιμὴ ποῦ λάβαινε ἡ γαμπρινὴ του φουστανέλλα, ἔστειλε στὸν Ὁθωνα ἕνα ζευγάρι πολυτελὴ τσαρούγια γιὰ νὰ τὰ φορεῖ μαζὶ μὲ τὴ νέα στολὴ του. Πρέπει νὰ σημειώσουμε, πῶς ὅταν ἡ Ἀντιβασιλεία, ποῦ ἄρχισε νὰ οργανῶνται τὸ νέο τακτικὸ στρατό, ὑπογράψανε τοὺς Ἕλληνας ἀξιωματικούς καὶ σωματάρχας νὰ βγάλουν τίς φουστανέλλες καὶ νὰ φορέσουν τὴν νέα στρατιωτικὴ στολὴ, ὁ Μακρυγιάννης, ποῦ τοῦ πρότειναν νὰ τὸν κίουν κι' ἀρχηγό τῆς χαροφυλακῆς, δὲ δέχτηκε νὰ χωριστῇ τὴν δοξασιμένη φουστανέλλα του καὶ «νὰ βάλῃ τὰ στενά»—ὅπως χαρακτηριστικὰ ἔλεγε—καὶ παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν ἐνεργὸ ὑπηρεσίαν.

Ὁ Μακρυγιάννης, τὸ ὄρω τοῦ ποῦ ἔστειλε στὸν Ὁθωνα τὸ συνόδευσεν μὲ τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν του *.

«Βασιλεῦ!

» Ἐπειδὴ ἔμαθα ὅτι θὰ τιμήσης τοὺς πιστοὺς ὑπηκόους καὶ θὰ ἐντυθῇς μὲ ὑγείαν τὴν ἀγαπημένην στολὴν τῶν Ἑλλήνων, διὰ τοῦτο ὁ πιστὸς σου ὑπηκόος διὰ πάντα καὶ δοῦλος σου ἐτόλμησα καὶ σοῦ προσφέρω ἕνα ζευγάρι σανδάλια ὡς ἀναγκαῖα αὐτῆς τῆς φορεσιάς καὶ πλεμμένα ἀπὸ χέρι πιστὸ στρατιωτικὸ ὁποῦ δοῖ ἔξισι τὸν βασιλέα καὶ τὴν πατρίδα.

» 1836 Ἀπριλίου 4, Ἀθήναι,

Πιστὸς ὑπηκόος καὶ δοῦλος σου
Μακρυγιάννης»

* Ἀρχεῖον τοῦ Στρατηγοῦ Ἰω. Μακρυγιάννη. Ἐκδ. Ι. Βλαχογιάνη Τόμ. Α'. 1907. σ. 250—251).

Ὁ Ὅθων δέχτηκε μὲ πολλή χαρὰ τὸ δῶρο τοῦ Μακρυγιάννη καὶ τὸν εὐχαρίστησε μὲ τ' ἀκολούθῳ ἀνακτορικό ἔγγραφο:

Κύριε Συνταγματάρχα Μακρυγιάννη,

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἔλαβε μὲ εὐχαρίστησιν τὰ κομψὰ πέδιλα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἀποτελούντα μέρος τῆς ἐθνικῆς ἐνδυμασίας Τῇ ἐπέμφατε. Ἀρεσκυμένη εἰς τὸν ἱματισμὸν τοῦτον ἡ Α. Μ. θεωρεῖ ὡς νέον δαίτημα τῆς πρὸς Ἐαυτὴν ἀφοσιώσεώς σας τὴν προσφορὰν ταύτην καὶ μ' ἐπεφόρτισε νὰ σὰς ἐκφράσω τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς βασιλικῆς εὐνοίας τῆς.

Ἐν Ἀθήναις τιν 12]24 Ἀπριλίου 1886

Ὁ εἰσηγητὴς τοῦ Ἀνακτοβουλίου
Ταγματάρχης Λεμμάιερ
Lehmaier.

Τὸ πρωτότυπο αὐτὸ δῶρο τοῦ Μακρυγιάννη, ποὺ ἔκλεινε μέσα του τὸν ἐθνικὸ παλμὸ τῆς ψυχῆς τοῦ ἡρωϊκοῦ ἀγωνιστῆ. Ὑπερὰ ἀπὸ τριάντα χρόνια, στὴ δευτέρῃ βασιλείᾳ, τὸ μνημῆμα ἓνας φουσταναλλοφόρος ποιητῆς.

Ὅταν, δηλαδὴ, ἦρθε ἡ μέρα νὰ βαφτιστῇ ὁ πρῶτος διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου Κωνσταντίνος, ὁ πατριώτης Γεώργιος Παράσχος μ' ἓνα ποίημα τοῦ χάριξε στο νεοφῶτιστο βασιλοπούλο ἓνα ζευγάρι τσαρούχια. Τὸ ποίημα μὲ τίτλο: «Ὁ Διάδοχος ἡ ἡ προσφορὰ τοῦ ἀγωνιστοῦ», ποὺ δημοσιεῖστηκε τότε στὴν ἐφημερίδα «Ἑλπίς» τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1868, ἔλεγε:

«Λουλούδια, Βασιλοπούλο, στὴν τελετῇ σου στρώνω
Καὶ μ' ἓνα δάκρυ μου κι' ἐγὼ
Τῇ βάπτισί σου εὐλογῶ
Τὸ δρόμο σου μυρῶνω.

«Στὸ πρῶτο χαμογέλιο Σου διαμάντια δὲν σκορπίζω
Σε φθάν' ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ,
Κι' ἀντὶ σολιδια, ἀγωνιστοῦ
Τ' σ' ἀρ' ὁ ὅ χ' ι' α Σοῦ χαρίζω

Κι' ἐξακολουθοῦς ὁ ποιητῆς νὰ συσταίνῃ στὸ Διάδοχο νὰ τὰ διατηρήσῃ γιατί εἶναι κληρονομία μεγάλη, καὶ παίρνοντας τὴ γνωστὴ ποιητικὴ ἄδεια, τὸν ἐδεβαίωνα πῶς αὐτὰ φοροῦς τὴν τελευταία στιγμὴ τοῦ θανάτου του ὁ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος καὶ

«Ὅταν ἐκεῖνος ἔπλεον, ἐφύσησε τ' ἀγέρι
Καὶ τᾶδωσεν σὸν κερανὸν
Τὰ πῆρ' ἐκεῖθε τὸ βουνὸ
Κι' ὁ κλέφτης σὸ λιμέρι κ.τ.λ.

Ὁ Γεώργιος Παράσχος, καὶ ὅταν ἀκόμη εἶχε διοριστεῖ συντάκτης τῶν Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς, εἶχε διατηρήσῃ σαράντα χρόνια τὴ φουστάνελλα μὲχρι τοῦ θανάτου του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀγίλλεος ἦταν—ὅπως γράφει κάποιος ὁ Παλαμᾶς—καὶ ὁ ξεχωριστός ποιητῆς τῆς φουστάνελλας, γιατί τὴν καμάρωνε νὰ στολίσῃ τὸ λεβέντικο κορμὶ τοῦ ἀγαπημένου του ἀδελφοῦ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ σύντομη ἱστορία καὶ οἱ δόξες τοῦ τσαρουχιοῦ κι' ἔτσι περνοῦσαν οἱ καιροὶ στὴ ρομαντικὴ ἐκείνη ἐποχὴ τῆς Νέας μικρῆς Ἑλλάδας, ποὺ μιά φουστάνελλα κι' ἓνα ζευγάρι τσαρούχια ξυπνοῦσαν πατριωτικοὺς ἐνθουσιασμοὺς

στὶς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων ποὺ εἶχαν προσφέρει τὸ αἷμα τους γιὰ μιὰ ἐλεύθερη Πατρίδα.

Δ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Ἐξαιρετικὸ καλλιτεχνικὸ γεγονός ἡ μαθητικὴ ἐκθεσὶς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, καὶ ἀπὸ τὴν παιδευτικὴν καὶ ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴν ἀποψη μὲ σημαντικὰ ἀποτελέσματα διακοσμητικά, χρωματικά, συνθετικά Ὁ δημιουργὸς τὸς καλλιτέχνης Α. Διαμαντῆς.—Οἱ «Ζωγράφοι καὶ Γλύπτες» σὸ Ζάππειο.—Διακρίνονται τὰ γλυπτὰ τοῦ Ἀπάργη καὶ τὰ ζωγραφικὰ τῆς Πην. Οἰκονομιδῆ—Μὲ εὐαισθησία καὶ εὐγένεια, ἀλλὰ χωρὶς ἐξωστὴ δύναμη, οἱ πίνακες τῆς Βερδέσοπούλου στοῦ Ζαχαρίου.—Εὐδοίῳνη προσπάθεια στὴ σύνθεση καὶ σὸ χρῶμα τοῦ Κώστα Ζήση σὸν «Παρνασσό».

Ἐνα ἐξαιρετικὸ καλλιτεχνικὸ γεγονός ἀποτελεῖ ἡ Ἐκθεσὶς Τέχνης τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου σὸ Ζάππειο καὶ ἀπὸ τὴν διδακτικὴν καὶ ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴν πλευρὰ. Ἐνας φωτισμένος καθηγῆρ ἡς καλλιτέχνης ὁ ἴδιος, ὁ κ. Α. Διαμαντῆς, εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ καλλιτεχνικοῦ αὐτοῦ φαινομένου. Σπουδασμένος στὴν Ἀγγλίαν, ὅπου εἶχε τὴν τύχην νὰ θρῆθῃ πρὶν ἀπὸ εἴκοσι πέντε χρόνια μέσα σὸν κύκλο μιᾶς καινοῦργιας ἐκεῖ καλλιτεχνικῆς κινήσεως ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν προδιάθεσιν νὰ δεχθῇ τίς νέες ἀντὶς ἰδέες γιὰ μιὰ ἀναγέννησιν τῆς καλλιτεχνικῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς γενικώτερα δημιουργίας ἔξω ἀπὸ τὸ σχολαστικὸ ἀκαδημαϊκὸ καὶ ὀπισθοδρομικὸ ἀντικείμενόν της ποὺ ἐπικρατοῦσε ὡς τότε, εἰδεῖς τὴν οργανωτικὴν καὶ παιδαγωγικὴν του ἱκανότητα σὸ Παγκύπριον Γυμνάσιο. Στὰ προγραμματικά λόγια ποὺ ἔγραψε γιὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν θαυμαστὴν αὐτὴν ἐκθεσὶν μᾶς λέει διατυπωτικὰ καὶ καθαρά ὅτι: «οἱ προσπάθειές μας κυβερνιόντουσαν ἀπὸ μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ ἀρχή: Νὰ δημιουργήσουμε συνθήκας ποὺ νὰ ἐνθαρρύνουν τὴν ἐλεύθερον δημιουργικότητα τῶν παιδιῶν.» Μὲ τὴν κατάλληλῃ καθοδηγήσῃ κατόρθωσε νὰ κάνῃ τὰ παιδιὰ νὰ ἐκφράσουν ἀδίστατα τὸν ἐσωτερικόν τους κόσμον. Καὶ ἀξίζει οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ μελετήσουν τὴν μέθοδόν του, ἀφοῦ ἔχουν μπροστά τους τὰ ἐξαιρετικὰ αὐτὰ ἀποτελέσματά της. Στὸ κατατοπιστικὸ σημεῖωμα ποὺ ἀνέφερα βλέπουμε μὲ πόσῃ ἐπίγνωσιν τῆς δουλειᾶς του ἀνέλαβε τὸ ἔργο ὁ κ. Διαμαντῆς, γιατί καὶ τὸ σκοπὸς τῆς μᾶς διατυπώνει θαυμάσια καὶ τὰ μέσα μᾶς περιγράφει καὶ μὲ συντομία μᾶς ὑποδηλώνει τὴν μέθοδόν του. Ἀλλὰ καὶ ἡ συστηματικὴ κατὰ τὴν ἀφθονοὺς ὕλικόν ἐπιβεβαιώνει τὴ συνέλθησιν καὶ τὴν ἀσφάλεια τῆς πορείας ποὺ ἀκολουθῆσε καὶ ποὺ ἀνδᾶνει τὴν διδακτικὴν ἀξίαν τῆς μεθόδου καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων της.

Ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ ἀπλούστερον παραστατικὸ μέσον, ἀπὸ τὴ γραμμὴν ποὺ τὴ μεταχειρίζεται γιὰ διακοσμητικὰς συνθέσεις. Ἡ ἀφετηρία αὐτὴ δὲν εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν ψυχολογικὴν ἀνάπτυξιν τῶν

καλλιτεχνικών δυνατότητων του παιδιού. Γιατί αυτή αρχίζει με μιάν ακαθόριστη κίνηση του διολογικού ρυθμού του, με μιάν κινήμενη χρωματική κηλίδα που σιγά-σιγά με την αυξανόμενη διανοητική δύναμη διαφοροποιείται σύμφωνα με τη νοητική εικόνα που σχηματίζει το παιδί για τα πράγματα. Τα γραμμικά κανονικά σχήματα που δεν παριστάνουν πράγματα είναι ξένα στο παιδικό μυαλό που άργότερα φτάνει σ' αυτό. Ίσως θάπρεπε ο παιδαγωγός ν' άρχισεν από αντικείμενα που πλησιάζουν ένα κανονικό σχήμα, όπως π.χ. ένα αυγό, μιὰ θέρρα κτλ. κι' απ' αυτά νά δγαλίζει τις άφρημένες γραμμές και τὰ γεωμετρικά σχήματα, δηλ. τη σχηματοποιημένη μορφή που ταιριάζει με τη νοητική άπλη εικόνα του παιδιού. Αλλά όταν το παιδί εξοικειωθεί με τις γραμμές και τους συνδυασμούς της; ή διακοσμητική σύνθεση έχει άπεριόριστες προεκτάσεις, όπου όμως φαίνεται ή ιδιουσυχρασία και ή ψυχούνηση του καθενός. Έτσι κάθε προσοχής είναι τὰ διακοσμητικά σχέδια, όπου μπορεί νά παρακολουθήσει κανείς τὰ ιδιαίτερα μοτίβα που προτιμάει κάθε μαθητής και νά θαυμάσει την ποικιλία των διακοσμητικών συνδυασμών που έπινυοί και δημιουργεί άρτια και πλουσια σύνολα, που μπορούμε νά θαυμάσουμε στις πρώτες γραμμικές διακοσμήσεις στην έκθεση αυτή. Δεπτότατα και πλουσιώτατα μαζύ σχέδια έχουν έπινυοίσει τὰ παιδιά αναπτύσσοντας ένα άρχικό και βασικό θέμα σέ ποικίλες κατευθύνσεις και συνδυασμούς που μπορούν νά εφαρμοστούν σέ κεντήματα, σέ μυσαικές διακοσμήσεις, σέ πλεκτά είδη κτλ. Ένδιαφέρον είναι ότι στο σχ. 6 έχει σχεδιάσει ο μικρός και ζωϊκά σχηματοποιημένα μοτίβα. Πόσο διακοσμητικό αίσθημα δείχνει το σχ. 21 με τις πεταλούδες που συνδέονται με κλαδίσια και το σχ. 25 που έχει τὰ ίδια στοιχεία άλλα διαφορετικά συνδυασμένα! Κι' αυτά από παιδιά 18 ετών. Είναι χαρακτηριστικό ότι ίσα-ίσα αυτής της ηλικίας τὰ δημιουργήματα είναι τὰ ωραιότερα, γιατί δείχνουν και πλούσια έθοση μοτίβων και ένδιαφέρουσα διαμόρφωση και σύνθεση που έλπίζω ότι θά τὰ προσέξουν όσοι καταγίνονται με τις διακοσμητικές τέχνες, μικροί και μεγάλοι, και θά προσπαθήσουν νά τὰ προσαρμόσουν στην παράδοση της εγχώριας λαϊκής μας τέχνης και μάλιστα στο χρώμα.

Παραπέρα έχουμε την προσπάθεια καθαρής δημιουργίας εικόνων «από μνήμης», κ' εδώ θά σημειώσω τις άρ. 75, 76, 82. Από τις συνθέσεις από την καθημερινή ζωή μας εάφινιάζουν πολλές φορές με τη θροσιά τους, τη χρωματική άρμονία, τη λεπτότητα των τόνων, αλλά και τη ζωηρότητα της παράστασης μερικές, όπως τὸ πανηγύρι (117), στο θέατρο (127), 131, ή μάννα (128), οί άδρες μορφές των ανθρώπων που γυρίζουν από τη δουλειά (132), στο δρόμο (140), τὰ παιδιά που τρέχουν όλα μαζύ σά χειμαρρός. Και θά ξεχωρίσω στις έκλεκτες συνθέσεις μιάν άκουαρέλλα του Σ. Ιωαννίδη, όπου παριστάνεται ένας άντρας σέ μία στιγμή σάτν που προχωρεί με τὸ καλάθι στο χέρι, τὸ κεφάλι ψηλά και γυρισμένο αριστερά, τὸ μάτι ζωηρό, σέ μιὰ τόσο ζωντανή κίνηση άρπαγμένη που μαρτυράει θύνατη πάρα-

τήρηση, εύκολία και ασφάλεια χειριοῦ και σπά-νιο γούστο, θ' αναφέρω ακόμη τοῦ Γεωργιάδη τις άκουαρέλλες 164, 202, τοῦ Ιωάννου τὸ δρωμα 134, τοῦ Χρυσόχου τις 158, 200 και 201, τοῦ Χριστοδουλίδη 140, τὸ εἰκασιονιστικὸ κεφάλι τοῦ Χαχολιάδη 162 κτλ. που φανερόνουν μιὰ ζωγραφικὴ ιδιοφυία αξιοσημείωτη. Όσο κι' αν τὸ έργο αὐτὸ πρέπει νά κριθῇ και εκτιμηθῇ σάν σύνολο, όμως μπορεί κανείς νά διακρίνῃ κι' ατομικές επιδόσεις κ' επιτυχίες που άξίζουν νά ξεχωριστούν: είναι κι' αὐτὸ ένα εύτυχισμένο άποτέλεσμα της καλῆς διδασκαλίας που κάνει νά εκδηλώνονται τὰ ταλέντα και νά κατευθύνονται στην εξέλιξή τους.

Γενικότερα θά πρέπει νά σημειωθῇ ότι τὰ παιδιά, ενώ ζουν σ' ένα φανταστικό κόσμο, όταν θελήσουν νά ζωγραφίσουν, είναι προσκολλημένα στην άπλη πραγματικότητα, βλέπουν και αποδίδουν τὸ χερποιασὸ κόσμο, είναι οί πιο άγνοί ρεαλιστές. ή δίνουν και τὸ φανταστικό τους κόσμο με πράγματα που έχουν ζήσει, που έχουν ιδεί κ' έχουν αποθησαυρίσει στή μνήμη τους. Έτσι ζωγραφίζουν πάντα έναν άνθρωπο, ένα σπίτι, ένα δέντρο, ένα ζώο. Αλλά πρέπει νά παρατηρήσουμε ότι ή παράσταση των πραγμάτων αὐτών της έμπειρίας τους δεν είναι ποτέ νατουραλιστική, δίνει μόνο τὰ κύρια στοιχεία τους και μάλιστα όσα μπορεί νά συγκατατήσῃ ή μνήμη τους για τὴ σαφήνεια των παραστανομένων, όπως κάνει κάθε πρωτόγονη κ' ή λαϊκή τέχνη. Η μνημονική αὐτὴ εικόνα των πραγμάτων είναι σχηματική, συχνά γεωμετρική, αλλά ή σχηματοποίηση αὐτὴ δεν είναι πάντοτε ή ίδια, μπορεί νά πῇ κανείς ότι είναι συμφωνη με τὸ ψυχουσυνθετικό τύπο όπου ανήκει κάθε παιδί, όπως προσπάθησε νά τοῦς όρίσῃ στην τέχνη και νά τοῦς περιγράψῃ ο γνωστός Άγγλος κριτικός Herbert Read, που βρίσκει μάλιστα άναλογίες αντίστοιχες και με τις διάφορες μορφές της μοντέρνας τέχνης. Ηθέλα νά επιστήσω τὴν προσοχή στο σημείο αὐτὸ της παιδικῆς και της λαϊκῆς τέχνης που έχουν μεγάλη συγγένεια, γιατί πολλοί δεν έχουν ξεκαθαρίσει ακόμα τὸ ρεαλιστικὸ περιεχόμενο της τέχνης από τὴν άφρημένη του μορφολογική παράσταση, δηλ. συγχέουν τὸ θεματικό περιεχόμενο των έργων με τὴ μορφή τους κ' έτσι δίνουν άφορμή σέ επικίνδυνη παρεξήγηση που δεν επιτρέπει τὴ συνεννόηση. Τὴν πιο χερποιαστή απόδειξη μὰς τὴ δίνουν τὰ έκθέματα των μαθητῶν της Κύπρου που είναι όλα παριμένα, έλεύθερα κι' άδίστα, από τὴν πραγματικὴ ζωή που τὴ ζουν τὰ παιδιά στο σπίτι, στο δρόμο, στην εκκλησία, στο χωράφι, στο πανηγύρι κτλ., κι' αὐτὸ είναι ένα σημαντικό διδαγμα κοντὰ σὰ άλλα που μὰς δίνει ή θαυμάσια αὐτὴ έκθεση που άποτελεῖ τίτλο τιμῆς για τὸν έμπνευστή και δημιουργὸ της καλλιτέχνη κ. Α. Διαμαντή. Θά εὐχόμουν νά τὸν χρησιμοποιοῦς τὸ ελληνικὸ κράτος για τὴν όργάνωση της διδασκαλίας τοῦ μαθηματος της τέχνης στα σχολεία. Κι' είναι μοναδική εὐκαιρία σήμερα που γίνεται προσπάθεια για τὴν αναζωγκρότηση νά μὴ καθυστερήσῃ αὐτὴ ή νά μὴ παραμεληθῇ και 'στο πνευματικὸ

πεδίο του τμήμα του σημαντικό είναι και η καλλιτεχνική αγωγή. Ο σημερινός Ύπουργός της Παιδείας, ο κατ'έξοχην πνευματικός άνθρωπος και μάλιστα στη δημιουργική περιοχή του πνεύματος, έλπιζω ότι δε θα παραλείψει το καθήκον του αυτό.

* *

Στις διπλανές αίθουσες του Ζαππειού έχει εκθέσει τα έργα της κ' ή 'Οράδα των «Ζωγράφων και Γλυπτών». Δέκα τρεις από τους πρώτους και τέσσερις από τους δεύτερους αντιπροσωπεύονται εδώ με άρκετα δημιουργητά τους ώστε να μπορούν να δώσουν μία καλή ιδέα για την προσφορά τους. Είναι σχεδόν όλοι γνωστοί καλλιτέχνες που έχουμε παρακολουθήσει την εργασία τους σε ατομικές και ομαδικές εκθέσεις. Φαίνεται όμως ότι στη σημερινή τους παρουσίαση δε μας δείχνουν τον καλύτερο εαυτό τους εκτός από δυο μεγάλες εξαιρέσεις που στέκουν πολύ ψηλά στην αξιολογική κλίμακα της ελληνικής τέχνης και μερικές αξιολογές προσπάθειες ολιγοστές που δείχνουν κάποια πρόοδο στην εξελικτική πορεία τους. Γι' αυτό θα προσπαθήσω να τονίσω εδώ κυρίως αυτά τα σημεία χωρίς να επιμείνω σ' όλα τα εκθέματα.

Αμέσως με την είσοδο στην έκθεση μας υποδέχεται η καινούργια γλυπτική προσφορά του 'Απάρτη. Κ' εδώ, όπως πάντοτε, χαϊρόμαστε τις σφιχτές και γεμάτες έκφραση μορφές που βασικό τους στοιχείο είναι η καθημερινή ζωή. 'Αλλά ο 'Απάρτης έφέρει πάντα να πιανη τη ζωή αυτή στο κρίσιμο σημείο της ύπάρξεώς της που μας το παρουσιάζει με μεσοτώς όγκους κ' έναν μόλις διακρινόμενο πλαστικό ρυθμό: αυτός ύψώνει την κοινή και απλή αυτή ζωή σε καλλιτεχνικό επίπεδο. Στη μέση της αίθουσας προβάλει η καθιστή μορφή μιάς χωριατοπούλας από τα Μεσόγεια με τους καθαρούς στερεομετρικούς όγκους της στην απλούστερη μορφή τους και με λιτή διάρθρωση σχεδόν γεωμετρική. Οι επιφάνειες συναντούν η μία την άλλη με μία φυσικότητα άδιστη ώστε το σχήμα να μην έχει την άκαμψια της μαθηματικής, αλλά να φανερώσει τον παλμό της ζωής που μαλακώνει τις άκμές, στήνει στερεά και άνετα τα μέλη και γεμίζει με μίαν αυστηρή αφέλεια την έκφραση που αναδίδεται από το σύνολο.

'Αξιόλογα είναι τα δύο μνημεία KEEM των 'Αθηνών και KEN του Βόλου που κύριο θέμα τους είναι ο πολεμιστής που πεθαίνει. 'Όσο κι' αν θυμίζουν το περίφημο μνημείο του Μαγιόλ στο Μπανιόλς έχουν το καθεύα δικό τους ρυθμό και σύνθεση. Το Βόλολό τότελα ξαπλωμένος στο έντεχνισμένο ανάγλυφο δείχνει δυνατές μορφές ελεύθερα ρυθμισμένες, ενώ των 'Αθηνών ο πολεμιστής όχι ακόμα παραλυμένος από την πνοή του θανάτου αουμπνέει στο δεξί του άγκώνα και μισοξαπλωμένος κρατεί ακόμα έναν σπασμένο τροχό—σύμβολο της υπηρεσίας των Μεταφορών. 'Ετσι ο ρυθμός του είναι ακόμα αυστηρός και σφιχτός στο δεξί χέρι και: στο άριστερό πόδι που συγκρατεί—όλοκληρο—το σώμα μεταξύ τους.

'Από τα ανάγλυφά του θα αναφέρω τον Τσομπάνο (6) που στέκει λυγίζοντας το σώμα του και στήριζοντάς το στην γκλίτσα κάτω από τη δεξιά μασχάλη σε μία στάση αναπαυόμενου ξεκούραστη και απλή κι' αγναντεύει μακριά πέρα, κάτω στον κάμπο. Εδώ ο ρυθμός του μ' όλη την εδύγιστη και μαλακή στάση έχει κάτι από την αρχαία κλασσική οργανικότητα καθώς αντιστοιχούν στη δράση το δεξί χέρι και το άριστερό πόδι και στην ανάπαυση το άριστερό χέρι που κρέμεται ανεργό και το δεξιο πόδι που διπλώνεται. Κι' όλο το σώμα, σβέλτο και λιγνό, άπλώνει τη γυρτή καμπύλη του διαγώνια που το συγκρατούν κάθετα το δεξί χέρι και το στυλωμένο άριστερό πόδι. 'Η αφελής αυτή κι' ανεπιτήδευτη στάση συντονίζεται με την τραχεία, άκαλλιέργητη θάλεγα, έκφραση του προσώπου που με τόση παρατηρητικότητα και χαρακτηρισμό αποτύπωσε στο άδρό βουνήσιο κεφάλι ο γλύπτης.

'Από τα πορτραίτα του θα αναφέρω τα χάλκινα. Το Μάνο Στεφανίδη και τον Τσίμη (9 και 10), ώρατα χαρακτηρισμένα και με απλότητα αποδομένα. 'Αλλά το τελειότερο και δυνατότερο είναι η Μαρί-Τερές (8), όπου φαίνεται καθαρότερα η τέχνη του 'Απάρτη, γιατί σ' αυτή μας δίνει τα ατομικά χαρακτηριστικά ρεαλιστικά, αλλά και συνθετικά μαζί τονίζοντας μόνο τις κύριες γραμμές του σκελετού και τη σφιχτή πλαστική τους επένδυση αποφεύγοντας κάθε περιττή λεπτομέρεια. 'Ετσι εξετάζεται απόφα η ζωντανή μορφή με όλη την εσωτερική της έκφραση.

Τα πήλινα και τα σχέδια του Τλούπα προμηνούν έναν καλό και προικισμένο μαθητή του 'Απάρτη.

Κι' από τα μικρά γλυπτά της Χρυσοχοΐδου δέν λείπει η χάρη κ' η ευγένεια.

'Από τα ζωγραφικά έργα ξεχωρίζει με την εξαιρετική της ποιότητα η προσφορά της Πην. Οικονομίδου. Μ' αυτήν ανέθηκε στο ψηλότερο σημείο της παραγωγής της ως τα σήμερα. Είναι ένα δυνατό ζωγραφικό ταλέντο, ώριμο πιά, που με σιγουριά έχει αναπτύξει τις καλλιτεχνικές του δυνατότητες και δημιουργεί τελειωμένα έργα, όπως τον Ταχυδρόμο (178), το πορτραίτο παιδιού (182), τη Νάουσα (189) και το τοπίο (180). 'Ο ταχυδρόμος είναι μία καθαρά κομμένη μορφή με μεγάλες επιφάνειες και απλά γεμάτα χρώματα σχεδόν επίπεδα αλλά γι' αυτό εκφραστικά και μεγάλα, θαυμάσιο χρωματικό παιχνίδι, απλό και πλούσιο. Κίτρινοι προς το μπέξ τόνοι, στο σακκάκι, κεραμιδι στο πρόσωπο, καφέ στην τσάντα αποτελούν το βασικό χρωματικό θέμα, σάν ένας ελασθημισμένος τόνος, όπου έρχονται να παίξουν οι άσημαγάλανοι γκριζοί του πανταλονιού και οι γκριζοπράσινοι του θάβους δεξιά. Όλοι στην ίδια αξία και ένταση. 'Η τολμηρή αυτή ένότητα αξίζει να εξαρθή για το εδυσχισμένο αποτέλεσμα της. Και το κεφάλι του παιδιού είναι με τόση μαζετρία πλασμένο, με τόση δροσιά και ξεκούραστα αποδομένο, λαχαριστό και δονούμενο στο μάτι και στο χέλι, κι' αυτό σ' έναν τόνο μπρός σ' ένα φως που φέγγει πίσω και γύρω από το μικρό κεφάλι.

Ὅλο χρωματικό πλοῦτο καὶ δύναμη εἶναι καὶ ἡ Νάουσα. Πιὸ ποικίλο τὸ χρῶμα, πρὶν δυνάτος ὁ τόνος δίνει χαρακτηριστὰ στὸ στενὸ πλακόστρωτο δρόμο ποὺ στρίβει καὶ χάνεται ἀριστερά, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο προβάλλουν ψηλὰ τὰ κλειστά μπαλκόνια (σαχισιόνια) μὲ τὰ ξύλινα στηρίγματα τους στὴ σειρὰ καὶ στὸ βάθος τοῦ δρόμου ἀπλώνονται ἡ πλούσια σιλουέττα μιᾶς ἀρχόντισσας ποὺ ἔρχεται μὲ τὸ φαρδὺ σκούρο φόρεμά της. Μιὰ ὑποβλητικὴ εἰκόνα περασμένης ἐποχῆς, θερμὴ καὶ νοσταλγικὴ. Σπάνια δημιουργία εἶναι τὸ τοπίο ποὺ σημειώσω παραπάνω, ὑφασμένη μὲ θαυμαστὴ λιτότητα γεμάτη αἰσθημα καὶ ὁμορφιά. Ὅλα εἶναι ἐλαφρὰ σχηματοποιημένα, ἀλλὰ τὸ χρῶμα εἶναι θαυματουργό: ὑποβάλλει σὰν ἓνα διακοσμητικὸ ὅραμα, ἀλλὰ ἀπὸ καὶ γεμάτο ὅσο κι' ἂν εἶναι λυρικό στὴν οὐσία του μὲ τὶς διαφορὰς ἀποχρώσεις τοῦ ανοιχτοῦ ἀσημένιου πράσινου ψηλὰ διανθισμένου μὲ ὀλίγους πρὶν σκούρους τόνους, μὲ μερικὰ κόκκινα στίς στέγες στὴ μέση καὶ κάποια σκούρα πράσινα σκόρπια σχηματικά στὸ πρῶτο ἐπίπεδο κάτω, τοὺς ἀσπρὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν καὶ τὰ ἐλαφρὰ μὲ τὸ βουνό στὸ βάθος δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερο μοτίβο ποὺ τὰ συγκρατεῖ ὅλα: ἕδαφος, στίτια καὶ βουνά εἶναι οἱ κάθετες γραμμὲς τῶν δένδρων ποὺ ὑψώνονται ἀπὸ τὸ πρῶτο ἐπίπεδο μὲ τοὺς ἀναλλὰξ σκούρους καὶ ανοιχτοὺς τόνους τῶν κορμῶν τους καὶ ἀπλώνουν ἐπάνω τὴ γκρ. ἐξορράσιν ὁμπρὴ τὰ φυλλώματα τους δεξιὰ καὶ ἀριστερά ἢ τὴ λιγνὴ ἀνάταση τοῦ ζυγαρωμένου κυπαρισιοῦ στὴ μέση. Ἀνάμεσά τους βαθεῖα ἀραδιάζονται τὰ σπιτάκια καὶ πέρα κόβει τὸν ὄρζοντα ἡ σπασμένη γραμμὴ τῶν βουνῶν. Μιὰ εὐτυχισμένη σύλληψη καὶ μὲ ἐλαφρὸ καὶ σίγουρο χέρι ἐκτελεσμένη, γεμάτη ἀέρα, φῶς καὶ χαρά.

Ἀπὸ τὰ ἄλλα ζωγραφικὰ ἔργα θὰ σημειώσω σκόρπια μόνο ὅσα μοῦ φαίνονται ὅτι κάτι ἐκφράζουν καινούργιο στὴν παραγωγή τῶν ζωγράφων ποὺ τὰ δημιούργησαν. γιὰ τὸ σύνολο τοῦ ἔργου τους δὲ δείχνει καμμιά γενικώτερη προώθηση σημαντικὴ. Ἀπὸ τὰ πέντε συγγενικά τοπία τοῦ Πολυκανδριώτη, συγγενικά στὸ κόψιμο καὶ στὴ σύνθεση, θ' ἀναφέρω δυὸ κάπως ανοιχτόχρωμα ἀπὸ τὴν Αἴγινα (189 καὶ 192) καὶ τὰ Δουλοῦδια (187). Τῆς Φλώρου - Πολυκανδριώτη τὸ τοπίο ἀπὸ τὴν Αἴγινα (273) καὶ τὴν ἀκουαρέλλα (276). Τοῦ Δάδη τὴν αὐτοπροσωπογραφία. Τοῦ Τσουχλοῦ τοὺς λεπτοὺς γκρ. ζῶνους ἀπὸ τὸ Κυνήγι (252), τοῦ Γιολδάση τὸν πλημμυρισμένο Πηγεῖο (120), τὸν Κοκκινάρ (127), τὶς δυὸ ἀδερφές στὸν ἀργαλειό (103) κι' ἄλλα ἀδικημένα ἴσως ἀπὸ τὸν κακὸ φωτισμὸ ποὺ σῆναι μερικὲς λεπτεῖς διαφοροποιήσεις τῶν. Θὰ σημειώσω ἀκόμα τὴ ζωγραφικὴ (157) καὶ μάλιστα τὸν ἀξιόλογο μικρὸ πίνακα ἀπὸ τὸ Ζάππειο (167) τῆς Μανούση ποὺ παρουσιάζει αἰσθητικὴ ἐξέλιξη μὲ τὴν εὐαίσθη.η. ἐλεύθερη καὶ εὐγενικὴ της πινελιά. Τὸ ἴδιο διακρίνονται γιὰ τὴν εὐαίσθησία τους καὶ τὰ τρία μικρὰ κομμάτια τοῦ Ζίφου. Ἡ Σπύλου - Διαμαντοπούλου μ' ὅλη τὴ λεπτή της ἐργασία δὲ μᾶς ἐκπνέει μὲ κάτι καινούργιο καὶ γενναῖο κι' ὁ Βασιλι-

κιώτης δὲ βγήκε ἀπὸ τὸ χιλιστραγουδημένο μοτίβο του, τὸ νέο ποὺ θέλει νὰ μᾶς δόξῃ μὲ τὰ μεγάλα, ψηλὰ δέντρα μὲ τὸ σκούρο πράσινο φύλλωμα δὲν ἔχει οὔτε τὴ φρεσκάδα οὔτε τὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Ὁ Κεραμιδᾶς δὲν προσεγγίζει τίποτα τὸ σημαντικό στὴ γνωστὴ τεχνολογία του κι' ὁ Ρέγκος δὲν ἐβγάλε ἀκόμα ἀπὸ τὴν αὐτογραφία του. ὅτι ἡ εὐδυνειδῆτη προσπάθειά του ἐλπίζει πὼς θὰ ἐπιτύχῃ. Ἐστὶ πολλὰ μᾶς λέν οἱ ἐλαφρὲς ἀκουαρέλλες του.

**

Μιὰ ὁλότελα διαφορετικὴ ἰδιοσυγγρασία προσεγγίζουν τὰ ἔργα τῆς Βερδισσοπούλου ποὺ ἐκθέτει στὴν αἴθουσα Ζαχαρίου τῆς ὁδοῦ Ροῦζεβελτ. Τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα τράβηξαν τὸ ενδιαφέρον της καὶ χωρὶς νὰ ἐξοφῇ συχνὰ ἀπὸ τὴ συνηθισμένη γραφικὴ ἀποψη τυλίγει ὅλα τὰ πράγματα σ' ἓναν ἀχνὸ τόνο ποὺ φανερώνει μιὰ τρυφερὴ λυρικὴ ψυχὴ. Καμιά φορὰ παρατηρεῖ κανεὶς καὶ κάποιαν εὐαίσθησιαν στὴ διαβάθμιση τῶν τόνων, ὅπως σὲ μερικὰ τοπία ἀπὸ τὴν Κάλυμνο, τὸ χωριὸ τῶν σφυγογράφων (11), ποικιλωτέρω ἀπὸ τὴ Χώρα (8 καὶ 12), ἀπὸ τὸ Λιμάνι (13) θυσιάζοντες σὲ μιὰ γκριζὰ διάφανη ἀτμόσφαιρα. Κάποιοι ἔχομε μιὰ διακοσμητικὴ ἐντύπωση μὲ τοὺς ἀπλοὺς ἐπίπεδους τόνους, τὰ στιλιζαρισμένα σχήματα τῶν σπιτιῶν καὶ τῶν πραγμάτων ποὺ χάνεται ὁ ὄγκος τους, ὅσα κι' ἂν αὐτὰ εἶναι τὸ κυρίαρχο θέμα. Θὰ σημειώθῃ ἀκόμα ἓνα αὐτικὸ τοπίο (35) μὲ αἰσθητὸ τὸν ἀέρα ποὺ κινεῖται γύρω καὶ ψηλὰ στὸ φωτεινὸ βουνό. Τὸ Ἀδόροχο στὸν Παρνασσό (38) μὲ τοὺς σκούρους γαλάζιους, πράσινους καὶ γκριζοὺς τόνους, μὲ τὶς αὐστηρὲς καὶ κοφτερὲς γραμμὲς τῶν βουνῶν, ὅπου σέρνονται ἀκόμα οἱ ὕψρες ὁμίχλες τῆς βροχῆς.

**

Στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ «Παρνασσό» ὁ Κώστας Ζήσης ἀπὸ τὸ Βόλο μᾶς δείχνει μιὰ νέα σειρὰ ζωγραφικῶν του ἔργων ὑστερα ἀπὸ τὴν περυσινὴ του ἐμφάνιση μὲ τὰ διακοσμητικά καὶ ψυχοπαθολογικά θέματά του. Τώρα ἔχει προσηλωθῇ ἀρκετὰ καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ μιὰ κανονικὴ σύνθεση καὶ μιὰ χρωματικὴ ἀναζητήση ἀξέπαινη. Χαρακτηριστικὸ τοῦ πάντεξ παραμένει ἡ προσπάθεια νὰ δέσῃ ἀρμονικά διαφορὰς φιγούρες καὶ θρίσκαι συχνὰ ἀπλοῦς καὶ φυσικοὺς συνδυασμοὺς στὴν τοποθέτησή τους. Ἀλλὰ καὶ τὸ χρῶμα του τώρα ἔγινε πλουσιώτερο καὶ πληθωρικὸ χωρὶς ἀκόμα ὁμως νὰ βρῇ τὴν τελεωτικὴν του μορφή. Τὸ δουλεύει μὲ πλατυεῖς κυκλικὰς πινελιὰς ποὺ δίνουν μιὰ μαλακότητα καὶ ρευστότητα στίς πλαστικὰς μορφὰς κι' ὁ τόνος του κυμαίνεται ἀπὸ τὴν ἡρεμὴ, σθημένην νότα ἕως τὴ δυνατὴ φωνή, ἀλλὰ δὲ συνταυτίζεται πάντοτε μέσα στὸν πίνακα ἀρμονικά. Ἐστὶ σὲ θαμνοὺς τόνους καὶ ἡσυχους εἶναι εὐθυσιμένη ἡ οἰκογένεια (3) ποὺ μαρτυρεῖ μιὰν ἡρεμὴ εσωτερικότητα, ἀλλὰ μιλάει φωναχτὰ ἢ οἰκιακὴ ὑφαντοργία (6). Μὲ

ἀρκετὸ φῶς ἀναπτύσσεται ὁ θερισμὸς στὰ χρυσοκίτρινα στάχια (43) καὶ μουσικὰ ἀντηχεῖ ὁ τόνος στὸ γλέντι (19) ποὺ ἔχει ὅμως πρὸ πολὺ θλιβερὸ καὶ μελαγχολικὸ παρὰ εὐθυμὸ τόνο. Σημαντικώτερο εἶναι ὁ Παράς (38) μὲ τὴ λιτὴ καὶ σφιχτὴ σύνθεση τῶν μορφῶν, τοῦ ὀρθοῦ φαρὰ ποὺ ζυγίζει τὰ φάρια καὶ τῶν δυὸ γυναικῶν δίπλα του, τῆς μιᾶς καθιστῆς, τῆς ἄλλης ὄρθιας δίπλα τῆς ἐν᾿ ἑνᾷ ἐπίπεδῳ ποὺ περισσότερο μὲ τὴν ἀρμονικὴ καὶ λεπτὴ χρωματικὴ ἐπεξεργασία—εἶναι ἡ καλὺτέρη τοῦ ἐπιτυχία ποὺ δίνει τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ φέρῃ κι' ἄλλα ὀριμώτερα ἀποτελέσματα.

Δ. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Ρεσιτάλ Β. Κολάση.—**Ὁ Γάλλος πιανίστας Πῶλ Λουαγιοννέ.**—**Ἡ συναυλία τῆς Κρατικῆς Ὁρχήστρας.**—**Συναυλία ἔργων Νίκου Σκαλκώτα.**—**Ἡ μουσικὴ στὴ Βδομάδα τῶν Παθῶν.**—**Ὁ «Μεσσία» τοῦ Χέντελ καὶ τὸ «Ρέντσια» τοῦ Βέρντι.**—**Ἡ συμφωνία τοῦ Α. Ζῶρα μὲ τὴν Κρατικὴ Ὁρχήστρα.**

Μὲ πόση χαρὰ διαπιστώνω τὴ ραγδαία ἐξέλιξη τοῦ λαμπροῦ μας βιολιστῆ Βύρωνα Κολάση. Κάθε φορὰ ποὺ τὸν ἀκούω τὸν ὀρίσκω ὀριμότερο, πρὸ σίγουρου τεχνικά, μὲ θαυτέρετη καλλιτεχνικὴ ἀντίληψη. Καὶ στὸ τελευταῖο ρεσιτάλ ποὺ ἔδωσε στὸν Παρνασσὸ στίς 20 τοῦ Μάρτη, αὐτὴ τὴν ἐντύπωση μὲ ἔδωσε πάλι στὴ συνάτα τοῦ Μπαράμ, τὸ κοντσέρτο τοῦ Μότσαρτ καὶ τὰ ἄλλα δεξιότεχνικά κομμάτια ποὺ τὰ ἀπέδωσε ὅλα μὲ λεπτὴ κατανόηση, μὲ ὁρατὸν ἦχο, μὲ ἀσφάλεια τεχνική. Στὸ πιάνο τὸν συνόδεψε ὁ Γιάννης Παπαδόπουλος μὲ μουσικότητα ἀντίληψη. Θὰ ἦμελα μόνον νὰ συστήσω σὲ ὅσους ἐκτελοῦν ἔργα μουσικῆς κάμερας, συνάτες γιὰ βιολί καὶ πιάνο ἢ ἄλλες, νὰ προσέχουν περισσότερον στὴ δυναμικὴ ἰσορροπία τοῦ ἡχοῦ ἀνάμεσα στὰ ὄργανα ποὺ συμπράττουν. Στὴν περίπτωσιν τοῦ Κολάση τὸ πιάνο σκέπαζε τίς περισσότερες φορὲς τὸ βιολί καὶ ἔτσι ζημίωνε τὸ σύνολο. Ἀν αὐτὸ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ ἀντιλαμβάνονται ἐκεῖνοι ποὺ παίζουν πάνω στὴ σκηνή, ἄς ζητήσουν ἀπὸ ἕνα ἄλλο νὰ τοὺς ἀκούει ἀπὸ τὴν πλατεία γιὰ νὰ κρίνει.

Μᾶς ἐπισκέφθηκε τελευταῖα ἕνας λαμπρὸς γάλλος πιανίστας, ὁ Πῶλ Λουαγιοννέ ποὺ ἔδωσε δύο ρεσιτάλ στὸ Κεντρικόν. Εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ἕνας ξεχωριστὸς δεξιότηνης καὶ σοβαρὸς καλλιτέχνης. Νομίζω ὅμως ὅτι οἱ ὑπερβολικοὶ διθύραμβοι γιὰ κάθε, ἔστω καὶ διακεκριμένο, ἔξοιο ποὺ μᾶς ἔρχεται, δὲν ἔχουν πάντα τὸν τόπο τους. Πολλὰ εἶναι βέβαια τὰ χαρίσματα τοῦ κ. Λουαγιοννέ, περίφημη τεχνικὴ τῶν δακτύλων, λογικὴ ἀπόδοσις τῆς γενικῆς γραμμῆς σὰ μεγὰλα ἔργα, συνάτες κλασσικῆς κ. ἄ. Τοῦ λείπει τὸ βάθος, ἡ ἐσωτερικότητα, ὁ ἦχος του εἶναι

πολλὲς φορὲς σκληρὸς ὅταν θέλει νὰ τὴν δυναμῶναι καὶ διακρίνει κανένας μιὰ προσπάθεια γιὰ κάποια ἐντυπωσιακὴ ἐπίδειξη, ὅπως φάνηκε στὴν Ἀπαισιόγεια τοῦ Μπετόβεν. Πολὺ καλὸς στὰ κλασικιστικὰ ἔργα, ποὺ ἀπαιτοῦν πρὸ πάντων τεχνικὴ δακτύλων καὶ ἀλαφρότητα.

Πρέπει ὅμως νὰ τονίσω ξεχωριστὰ τὴν περίφημη ἐκτέλεσιν τοῦ στο κοντσέρτο σὲ σὺλ ἔλ. τοῦ Σαίν Σάνς μὲ τὴν Κρατικὴ Ὁρχήστρα, στὴ συναυλία τῆς 26 τοῦ Μάρτη. Ἦταν ἀληθινὰ μιὰ σπιθόβολη ἐκτέλεσις, ὅπως διόλου στὸ ὕψος τοῦ μεγάλου γάλλου συμφωνιστῆ.

Στὴ συμφωνικὴ αὐτὴ συναυλία ἀκούσαμε τὴ Συμφωνία τῆς Λεβεντιᾶς τοῦ Καλομοίρη μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ ἰδιοῦ τοῦ συνθέτη, τὸ μεγάλωπρεπο αὐτὸ ἔργο, ποὺ εἶναι τόσο συνυφασμένο μὲ τὰ ἡρωϊκὰ χρόνια τῶν βαλκανικῶν μας πολέμων, καὶ εἶναι τόσο πλούσιο σὲ μουσικὰς ἰδέας. Ἀπὸ τὰ τέσσερα μέρη ποὺ τὸ ἀποτελοῦν ὀρίσκω τὸ δεύτερο—**Τὸ κοιμητήρι στὴ θουνοπλαγιά**—τὸ τελευταῖο, τὸ ὑποβλητικώτερο, γαλήνιο μαζί καὶ μελαγχολικόν. Δὲν ξαίρω μόνον ἂν μπορούμε ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ κρίνουμε μουσικὰ καὶ ἀντικειμενικὰ ἕνα ἔργο, ποὺ δὲν μπορεῖ παρά νὰ μᾶς συγκινεῖ βαθύτατα κάθε φορὰ ποὺ τὸ ἀκούμε.

Στίς 31 τοῦ Μάρτη ἔγινε στὴν αἴθουσα τοῦ Παρνασσοῦ ἕνα εὐλαβικὸ μουσικὸ μνημόσυνο γιὰ τὸ Νίκο Σκαλκῶτα, ποὺ τόσο πρόωρα ἔσθηνε πᾶνω στὴν ἀκμὴ τῆς δημιουργίας του. Ἡ συναυλία ὁργανώθηκε ἀπὸ τὴν Στέγη τοῦ Καλλιτέχνη καὶ τὴν Ἑνωσὴν Ἑλλήνων Μουσουργῶν, μὲ τὴν σύμπραξιν διαλεχτῶν καλλιτεχνῶν μας. Στὴν ἀρχὴ μίλησε γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Σκαλκῶτα ὁ κ. Μανόλης Καλομοίρης, πρόεδρος τῆς Ἑνώσεως Ἑλλήνων Μουσουργῶν. ἔπειτα μερικὰ χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴ ζωὴ του εἶπε ὁ κ. Ἀντ. Σκόκος.

Ἀκολούθησε ἐκτέλεσις ἀπὸ διάφορα ἔργα του γιὰ βιολί καὶ πιάνο ἀπὸ τὴν κ. Νέλλη Εὐελπίδη καὶ τὸν κ. Γιάννη Παπαϊωάννου. Ἡ κ. Μαρίκα Παπαϊωάννου ἔπαιξε μιὰ Σουίτα γιὰ πιάνο, σὰ τέσσερα μέρη. Ἡ κ. Λουκία Χέβα τραγοῦδῃσε μερικὰ τραγοῦδια τοῦ πάνω σὲ στίχους τοῦ Χρ. Ἐσπερα καὶ ἀπὸ τὸ παρκαμυθόγραμμα τοῦ Χρήστου Εὐελπίδη. «Μὲ τὸ Μαγιοῦ τὰ μάγια», ποὺ ἀπάγγειλε ἀπ' αὐτὸ δυὸ ἀποσπάσματα μὲ συνοδεία πιάνου ἡ κ. Ἀλ. Κατσέλη. Τελευταῖα ἔπαιξαν ὀχτὺ παραλλαγὰς πάνω σ' ἕνα ἑλληνικὸ θέμα, ἡ κ. Νέλλη Εὐελπίδη βιολί, ὁ κ. Ἀλ. Παπαδημητρίου βιολωνέλο, καὶ ὁ κ. Γ. Παπαϊωάννου πιάνο. Ἐπὶ τὸ ἀκροατήριον, ποὺ παρakoλουθοῦσε μὲ ἀδιάπτωτο ἐνδιαφέρον τὴ συναυλία, μπόρεσε νὰ σχηματίσῃ μιὰ συνολικὴ ἐντύπωση γιὰ τὸ ὅρος καὶ τὴν τεχνολογία τοῦ τόσο λιγώζου, μα καὶ τόσο δημιουργικοῦ συνθέτη. Ἡ ἐντύπωση, ὅπως ἦταν φυσικόν, ἦταν πρὸ πολὺ κατὰ πληξιν. Τὸ ἐκπνευστικὸ ἀρμονικὸ σύστημα τοῦ Schönberg, ποὺ ἀκολούθησε ὁ μαθητὴς του Σκαλκῶτας, δὲν μπορούσε παρά νὰ ξενίσαι ὅσους γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ἀκούσαν. Ὅμως μόνον τὸ ἀσυνήριστο μουσικὸ τοῦ ἰδίου, ἦταν

φανερή ἡ μουσικὴ εὐαισθησία τοῦ συνθέτη, ἡ εὐγενικὰ μελωδικότητα, ἡ ζωντάνια τοῦ ρυθμοῦ.

Πιστεύω πῶς ὅταν συνηθίσουμε περισσότερο στὸ μουσικὸ αὐτὸ σύστημα, θὰ μᾶς γοητεύει ἕνα ἔργο τόσο πρωτοποριακὸ, ποὺ κλείνει μέσα του τόσο γνήσια μουσικὴ.

Ἡ Βδομάδα τῶν Παθῶν εἶναι πάντα ἡ Μεγάλη Βδομάδα τῆς μουσικῆς. Ὁλόκληρο τὸ χρόνο δὲν ἀκούμε τόσο ἐξαισία μουσικὴ ὅσο στὸ σύντομο αὐτὸ διάστημα. Φέτος, περισσότερο παρὰ ποτὲ, μᾶς ἐδόθηκε ν' ἀκούσουμε ἀριστουργήματα ποὺ μεταρσιώνουν τὴν ψυχὴ στὸ ὕψος τῆς θείας θυσίας.

Καὶ πρῶτα ἀπὸ τὴν Κρατικὴ Ὁρχήστρα καὶ τὴ Χορωδία Ἀθηνῶν μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ κ. Φιλ. Οἰκονομίδου ἀκούσαμε τὸ μεγαλειώδες ὁρατόριο τοῦ Χέντελ «Μεσσίας» μὲ τὴ σύμπραξη τῶν ἑσπερων σολίστ. Μιρέιγ Φλερύ σοπράνο, Ν. Φραγκιά-Σπηλιοπούλου μέτζο σοπράνο, Δελένδα, τενόρο καὶ Ἐγκολφόπουλο, βαρύτονο. Τὸ ἔργο μᾶς εἶναι γνωστὸ κι ἀπὸ προηγούμενες ἐκτελέσεις τοῦ κ. Οἰκονομίδου, νομίζω ὅμως πῶς ἡ φετινὴ ἦταν ἀπὸ τίς τελειότερες. Πρέπει νὰ τονίσω ξεχωριστὰ τὴ μεγάλη τεχνικὴ καὶ μουσικὴ ἐξέλιξη ποὺ παρουσίασε ἡ Μιρέιγ Φλερύ, ποὺ ἀπέδωσε μὲ τόση κατανόηση τὸ ὅρος τοῦ κλασσικοῦ αὐτοῦ ἔργου, μὲ τὴν πλούσια, καθαρὴ καὶ σταθερὴ φωνή της, μὲ ἀπόλυτη ὁμοιογένεια σ' ὅλη τὴν ἔκτασή της. Ἡ κ. Φραγκιά-Σπηλιοπούλου ἔχει πιά εἰδικευθῇ στὸ εἶδος αὐτό, ποὺ ταιριάζει τόσο καὶ στὴ φωνή καὶ στὸ τεμπραμέντο της. Τὸ πυκνὸτατο ἀκροατήριον, ποὺ παρακολουθοῦσε τὸ ἔργο μὲ ἀληθινὴ κατανύξη, εἰδεξε τόσο ἐνθουσιασμό ποὺ ἀνέγκασε νὰ ἐπαναληφθεῖ τὸ περίφημον «Ἀλληλουῖα», ἡ ὑπερλαμπρὴ αὐτὴ μουσικὴ σελίδα, γεμάτη φῶς, χαρὰ, θρίαμβο.

Ἡ Λυρικὴ Σκηνὴ παρουσίασε ἕνα ἄλλο ἀριστούργημα, τὸ «Ρέκβιεμ» τοῦ Βέρντι. Καὶ τὸ παρουσίασε ἀριετιὰ σ' ὅλη τὴ γραμμὴ. Οἱ τέσσερις σολίστες, Φανή Ἀϊδαλῆ, σοπράνο, Ζαχωραίου μεσώφωνη, Ἰωαννίδης, τενόρος καὶ Χοῦδας, βαθύφωνος, ἡ χορωδία μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ κ. Βούρτσου καὶ ἡ ὀρχήστρα μὲ ἀρχιμουσικὸ τὸν κ. Α. Ζήρα, παρουσίασαν ἕνα σύνολο ἐξαιρετικὸ μὲ χρῶμα, ἐκφραση, ἐνότητα. Ἡ ἐκτέλεση ἦταν ἀληθινὰ ἀντάξια μὲ τὸ μεγαλειώδες αὐτὸ ἔργο ποὺ ἂν δὲ γελιέται πρώτη φορά τὸ ἀκούσαμε ἐδῶ. Μέσα σ' αὐτὸ φαίνεται ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Βέρντι τόσο στὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ἔργου ὅσο καὶ στὴν πλούσια μελωδικότητα. Ἐχει τόση δραματικὴ ἐκφραση, ποὺ πολλοὶ τὸ θεωροῦν τὸ τελειότερο ἀπὸ τὰ μελοδράματά του. Βέβαια ξεφεύγει ἀπὸ τὴν κανονικὴ, αὐστηρὴ γραμμὴ ποὺ ἐπιβάλλει ἡ καθολικὴ ἐκκλησία σὲ μιά νεκρώσιμη λειτουργία. Ἀλλὰ ὁ Βέρντι ἦταν πρὶν ἀπ' ὅλα μουσικός, καὶ ἤθελε μὲ τὸ ἔργο του αὐτὸ νὰ τιμήσει τὴ μνήμην τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ ποιητῆ Μανζόνι. Καὶ θέλησε νὰ βάλει μέσα στὴ μουσικὴ του ὅλο τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη ποὺ ἐνίσωθε γιὰ τὸ δοξαζόμενο ποιητὴ καὶ ἤθελε νὰ

δῇ ἡ μουσικὴ αὐτὴ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά του. Γι' αὐτὸ δὲν μπορούσε ν' ἀρνηθεῖ τὸν ἑαυτοῦ, ποὺ ἡ ἐμπνευσή του εἶναι πάντα δραματικὴ καὶ μελωδική. Κι ἐστὶ τὸ «Ρέκβιεμ» ἀμέσως ἀπὸ τίς πρῶτες νότες ὅπου σιγομουρμουρίζει τὸ κόρο τῆς δέησης «Requiem». ὁ ἀκροατὴς καθηλῶνεται ἀπὸ συγκίνηση καὶ κατανύξη. Ποτὲ δὲν ἀκούσα τὴ χορωδία μὲ τέτοιο αἰθέριο *pianissimo*, ποὺ ξέσπασε ἀργότερα σὲ τόσο πύθος. Ἀξίζει θερμὰ συγχαρητήρια ὁ κ. Βούρτσος ποὺ πέτυχε μὴ τόσο λαμπρὴ ἐκτέλεση. Ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση ἔκαμε καὶ ἡ κ. Ζαχωραίου, τὸ νέο ἀπόκρημα τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς, μὲ τὴ θερμὴ καὶ πλούσια φωνή καὶ τὴν ἀφύγη τεχνικὴ της.

Μιὰ τόσο περίφημη ἐκτέλεση ἐνός τέτοιου ἀριστουργήματος τιμᾷ ἐξαιρετικὰ τὴ Λυρικὴ Σκηνή καὶ θὰ ἦταν εὐτύχημα ἂν ἐπαναλάμβανε τὸ «Ρέκβιεμ» γιὰ νὰ τὸ ἀκούσει καὶ νὰ τὸ χαρεῖ ὁ πολλὸς κόσμος καὶ μάλιστα ἡ νεολαία τῶν ὁδῶν μας, ἂν εἶναι δυνατόν μὲ χαμηλές τιμές.

Ἡ Κρατικὴ Ὁρχήστρα, ἔπειτα ἀπὸ τίς παγκαλινὰς ἐκτελέσεις τῆς «Μεσσίας», ἀρχισε πάλι τίς ταχτικὰς κυριακάτικες συμφωνικὰς συναυλίας της. Στις 16 Ἀπρ. μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ κ. Λυκούδη παρουσίασε ἕνα πρόγραμμα ἀρκετὰ ἐνδράφειον, ἀλλὰ καὶ κάπως ἀνομοιογενές. Ἀρχισε μὲνα Κοντσέρτο γκρόσο γιὰ ἔγχορδα τοῦ Geminiani, διάσκημον ἰταλοῦ βιολιστῆ τοῦ 18ου αἰῶνα καὶ μαθητῆ τοῦ Κορέλλι. Ἀκολούθησε τὸ συμφωνικὸ ποίημα τοῦ Σεζάρ Φράγκ «Ψυχὴ», ὅπου ξεχύνεται πάλι ὁ μουσικισμὸς καὶ ἡ θεησκευτικὴ ἔξαρση τοῦ θεολόγητου μουσουργοῦ. Στὸ ἔργο αὐτὸ ξαναθερίζουμε ἀντίλαλους ἀπὸ ἄλλα ἔργα του, τίς «Συμφωνικὰς παραλλαγὰς», τὸ «Πρελούδιον, Χορικό, καὶ Φούγκα» κ. ἄ. Ὁ Φράγκ ὁρίσκειται σχεδὸν πάντα σαυτὴ τὴ μουσικὸπάθη ἔξαρση καὶ στὸ τέλος καταντᾷ μονότονος καὶ γιὰ μᾶς ἀκόμα, ποὺ βρεθήκαμε κάτω ἀπὸ τὴ γοητεία τῆς γλυκύτατης μουσικῆς του.

Στὸ δεύτερον μέρος τοῦ προγράμματος ἀκούσαμε μὴ συμφωνία τοῦ Λεωνίδα Ζήρα, ποὺ τὴ διεύθυνε ὁ ἴδιος. Εἶναι ἕνα ἔργο σημαντικό, στὴν κλασσικὴ φόρμα τῆς συμφωνίας, ἀλλὰ μὲ προγραμματικὸ περιεχόμενο, ποὺ τὸ ἀναλύει ὁ ἴδιος μὲ λεπτομέρεια, βάζοντας καὶ τίτλους, σὰν εἶδος πρόγραμμα σὲ καθένα ἀπὸ τὰ τέσσερα μέρη: 1. Σημερώνοντας γιορτὴν. 2. Εὐθύμη κουδεντούλα τὸ θροδίκι. 3. Νυχτιάτικο τραγούδι στὸ θυνὸ. 4. Γλέντι πανηγύρι. Ἐνα ἔργο συμφωνικὸ τόσο πλατὺ πρέπει νὰ λογαριάζεται σὰν μιά πλούσια προσφορά στὴ μουσικὴ μας. Καὶ ἔχει πολλὰ τὰ χαρίσματα τοῦ ἔργου αὐτοῦ τοῦ νέου συνθέτη. Εἶναι ὀραία ἡ ἀρχὴ τοῦ πρώτου μέρους, μὲ τὸ υποβλητικὸ θέμα ποὺ πλουτίζεται μὲ μιά πλατισταὶν ἀνάπτυξη. Τὸ δεύτερον μέρος εἶναι χαριτωμένο, πεταχτό, παιχνιδιάρικο. Αὐτὸ τὸ μέρος καὶ τὸ τρίτον, μὲ τὴν ἥρεμην μελωδία τοῦ βιολοντσέλου τὰ ὁρίσκει τὰ ὀρατότερα, τὰ πιὸ πηγαία. Τὸ τελευταῖον μέρος εἶναι μιά συρραφὴ διαφόρων χορευτικῶν ρυθμῶν, πρὸ πάντων κρητικῶν. Νομίζω ὅτι εἶναι κάπως παραφορτωμένο. Ἐχει

μ' ἄλλα λόγια ἡ μηχανὴ νὰ καταργήσει τὴν ψυχὴν. Αὐτὸ δὲν τὸ χωρᾷ οἱ νοῦς του. Σημαίνει ἀνατροπὴ μιάς τάξεως ἀνθρώπων, ποὺ κρατᾷ ἀπὸ αἰῶνες. Ὁ «Σκελετόδραχος» εἶναι ἡ δραματικὴ πάλιν τῆς παράδοσης ἐναντίον τῶν μοντέρων ἰδεῶν, ἡ πάλιν ἡ ἴδια τοῦ ἀνθρώπου ποὺ φοβᾷται μήπως χάσει τὴν ψυχὴν του.

Ἡ δ. Εὐα Βλάμη ἐπεχείρησε νὰ τοποθετήσει τὸ δράμα αὐτὸ περισσότερο στὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα, χωρὶς νὰ καταφέρει, ὅσο ἔπρεπε, νὰ τὸ προεκτείνει ἐσωτερικὰ. Οἱ περιγραφές τῆς, ἀλήθεια, εἶναι περίφημες. Δουλεῖ τὴ φράση τῆς πᾶνυ στὸ καλοῦπι μῆς δημοτικῆς, ποὺ μᾶς ἀφίνει τὸν ἥχο τῆς ἰδίας τῆς λέξης, τῆς φράσης, ποὺ ἀποδίδει τὸν ἴδιον τὸν τόνο τῆς φωνῆς, ὅπως θγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Τὸ ὅρος τῆς ἔχει μιά καθαρότητα χρυσάλλινη καὶ μιά λιτότητα, ποὺ μᾶς δίνει μιά ἐντονὴ γεύση τῆς πιὸ ἰδιότυπης καθημερινότητος. Κ' ἡ ἀρμύρα τῆς θάλασσας μᾶς χτυπεῖ στὴ μύτη, στὸ πρόσωπο, σ' ὅλο τὸ εἶναι μας, ἀπὸ παντοῦ. Τὸ Γαλαξίδι θρίσκει πάλιν στὸ κέντρο τῆς σκέψης μας: «Ὅταν φυσᾷει σὺρκος, τὰ κύματα σπᾶνε στ' ἀνατολικὰ τῆς πολιτείας. Θαρρεῖς πῶς ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς θάλασσας ξεπηδοῦν ἀπὸ τὸ θυθὸ καὶ μὲ τὰ δόντια τους τὰ συγλερὰ ροκανίζουν τὰ βράχονέματα νὰ τὰ φᾶνε. Ἀφροκοποῦν, καθαικνεύουν τὸνα τᾶλλα, φτάνουν στ' ἀκροθαλάσσι, ἀντιχτυποῦν, οἱ ἀφροὶ τους σκᾶνε, σκορπίζουν ὁλόγυρα καὶ πισσοδρομοῦν, ἀφόνοντας τὴ μάνητά τους νὰ ξεσπάσει σ' ἓνα θραχνὸ ρέκασμα». Κι' ἄλλου, ἡ γλῶσσα εἶναι ἀκόμη πιὸ ζωντανή, ἡ περιγραφή πιο ἀνάγλυφη. Ἀλλὰ, τελικὰ, δὲν ἔχουμε τὴν ἐντύπωση πῶς ἡ δ. Βλάμη ἔγραψε ἓνα «μυθιστόρημα». Ἐκμεταλλεύτηκε, ὅσο μπορούσε, τὸ θέλητρο ἐνός ὕψους λαικοῦ, μὲ μιά ἐξαιρετικὴ γλωσσικὴ πυκνότητα, ποὺ δὲν ἔχει ὁμῶς τὴ δύναμιν νὰ κρατᾷ ἀγρυπνο τὸ ἐνδιαφέρον μας στὸ μᾶκρος διακοσίων ἐξήντα σελίδων, ἂν δὲν γίνεαι τὸ ὄργανο ἐνός θαυτέρου ἀνθρώπου ὁράματος. Ὁ «Σκελετόδραχος» παρουσιάζει περισσότερο τὸ χαρακτηριστὸ ἐνός «χρονικοῦ», ποὺ ἀνεξήγητα ἀπὸ τίς παραπάνω ἐπιφυλάξεις, ἐπιβεβαιώνει τὴν πρόβλεψιν ὅτι ἓνα καινούριο γυναικεῖο ταλέντο πήρε τὴ θέσιν τοῦ μέγα στὴ λογοτεχνία μας.

Ὁ κ. Γιώργος Πράτσιας μᾶς ἐξηγεῖ στὸ σύντομο πρόλογό του ποῖα εἶταν τὰ κίνητρα ποὺ τὸν ἔκαιαν νὰ γράψῃ μιά μυθιστορηματικὴ βιογραφία τοῦ Γιόχαν Στράους: «Ἐνὰς ἀσημαντος φόρος πρὸς τὴ Μουσικὴ εἶναι τὸ βιβλίο μου γιὰ τὸν Γιόχαν Στράους, ποὺ τὰ θάνατα βῆλας του λίκνισαν καὶ θὰ λίκνισουν τόσες γενεές. Κι' ἔνας φόρος ἐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Στράους γιὰ τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐλαμνία ποὺ μοῦ χαρίζει τὸ ἔργο του. Ἀκόμα κι' ἓνα μνημόσυνο εὐλαβικὸ, ἐφέτος ποὺ συμπληρῶνται πενήντα χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του».

Ὁ κ. Γιώργος Πράτσιας—τὸ ξανάγραφα θαρρῶ—δὲ μπορεῖ νὰ ἐμπνευθεῖ, νὰ συντάξῃ ἓνα κείμενο, παρὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἀπλότην κυριαρ-

χία ἐνός ἀσυγκρίτου ἐνθουσιασμοῦ, ποὺ κάνει τὴν ψυχὴ νὰ ξεχειλίξῃ καὶ τὴ φαντασία νὰ φτερόνεται. Ὑπακοῦσι σ' ἓναν συναισθηματισμὸ, ποὺ δὲν εἶναι ὁ καλλίτερος σύμβουλος, ὅταν δὲν τὸν πειθαρχήσουμε ἔγκαιρα, μεταβάλλοντάς τον ἀπὸ ἀδυναμία σὲ δύναμιν. Μᾶς παρασύρει στὴν εὐκολία. Δὲ μπορούμε νὰ ἐλέγξουμε ὅσο πρέπει τὰ γραφτά μας. Τὰ παραγεμίζουμε μὲ τὸ ξεχείλισμα τῆς δικῆς μας ψυχῆς, ἐνῶ αὐτὰ μένουν στὴν πραγματικότητά ἱσχνά, ἀνίκανα νὰ ποδοῦν ἐκεῖνο ποὺ ἐμεῖς πιστεύουμε πῶς ἀπορίζουν.

Θὰ εἶταν ἄδικες οἱ παρατηρήσεις αὐτές, ἂν ἔλεγα ὅτι ἀπορρέουν ἐξ ἐλοκλήρου ἀπὸ τὸ διάβημα. ποὺ τώρα μόλις τελείωσα, τοῦ «Γιόχαν Στράους». Ἀλλὰ ὁ κ. Πράτσιας εἶναι ὁ ἴδιος ἔνας πολὺ ὀξυθερκῆς κριτικὸς γιὰ νὰ μپορέσει, ξανακοιτάζοντας τὸ ἔργο του ἀντικειμενικὰ, ν' ἀντιληφθῇ ὡς ποῖο σημεῖο μποροῦν νὰ προσαρμολοθῶν σ' αὐτό. Ἐγὼ θὰ προτιμοῦσα νὰ τὸ κοιτάξω ἀλλιώτικα: Σὰ μίαν ἐκλαϊκιστικὴ μυθολογραφικὴ προσπάθεια ποὺ φτάνει σὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα, — ὅταν μάλιστα κατορθώσει νὰ προεξέλκῃ ἓνα πλατύτερο ἀναγνωστικὸ κοινὸ, πέρα ἀπὸ τὸ καθαρὰ λογοτεχνικὸ. Ὁ κ. Πράτσιας ἔχει περίσσια φαντασία (θῆρο τοῦ συναισθηματισμοῦ του;) καὶ μιά εὐχέρεια σύνθεσης. Ἡ πέννα του τρέχει ἀσκόνητα στὸ χαρτί. Ἡ ζωὴ τοῦ Βιεnnέζου μουσικοῦ ξετυλίγεται μπροστὰ μας μὲ ἀνσθη, μὲ ταχύτητα καὶ κάποτε μ' ἓναν παλμὸ ποὺ δὲν μᾶς ἀφίνει ἀσυγκίνητους. Ὅσοι προπάντων, ἀγαποῦν τὴ μουσικὴ του, θὰ βροῦν μέσα σ' αὐτὲς τίς σελίδες μιά θαυσιὰ ἀνταπόκρισιν στὸ αἶσθημά τους καὶ θὰ πληροφορηθοῦν λεπτομέρειες ποὺ θὰ μεγαλώσουν τὸ θαυμασμὸ τους. Μόνον, ποὺ ἐξακολουθῶ νὰ πιστεύω πῶς γιὰ τέτοιες ἐργασίες τὰ θέματα τὰ ἐλληνικὰ προηγούνται. Κι' ἔχουμε, ὁῖα τῷ Θεῷ, ἀρετὰ ποὺ περιμένω, Ὁ Κρουστάλλης κι ὁ Παπαζιανάντης ἔδωσαν τελευταῖα τὴν εὐκαιρίαν στὸν κ. Μιτ. Περάνθη γιὰ μιά πολὺ καλὴ δουλειά. Ὁ Σολωμὸς, ὁ Κάλλως, ὁ Ψυχᾶρης, ὁ Βιζυηνός, γιὰτι ὅχι κι ὁ Παλαμάς, μὲ τὴν ἰδιότητα, τὴν ταραγμένη ἢ τὴ δραματικὴ τους ζωὴ, δὲν παρουσιάζουν, ἄραγε, ἓνα πρῶτης τάξεως μυθολογραφικὸ ἐνδιαφέρον;

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ

«Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique 1, 48.»

Ὅταν πρὶν ἀπὸ λίγον καιρὸ γραφτήκανε κάμποσα ἐγκωμιαστικὰ ἄρθρα καὶ σημειώματα στὸν ἡμερήσιο καὶ στὸν περιοδικὸ τύπο μὲ τὴν εὐκαιρίαν ποὺ συμπληρῶνθηκαν εικοσιπέντε ὀκτακαιρα χρόνια ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ ὁ κ. Oct Merlier ἦρθε κ' ἐγκαταστάθηκε στὸν τόπο μας, ὅτε ἔβρινε ὁ πρεπούμενος λόγος γιὰ ἓναν τομέα τῆς δράσεως του, τὴν ἴδρυσιν τοῦ «Ἀναλυτικοῦ Δελτίου τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας». Ὅσοι μίλησαν γιὰ τὸ πολὺπλευρο ἔργο τοῦ ἀκάματου διευθυντῆ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἀθήνας, πολὺ

λίγο στάθηκαν στην αθόρυβη εργασία που άρχισε δώ και λίγα χρόνια, και που γιομίζει ένα άπ' τὰ πιο μεγάλα κενά που παρουσιάζει ό τόπος μας στη διαφύλαξη της πνευματικής του ύπόστασης, θέλω να πώ την έλλειψη συστηματικής έθνικής βιβλιογραφίας.

Οι βιβλιογραφικές απο δες στον τόπο μας ξεκινάν άπ' τή μεγάλη προσφορά ενός άλλου συμπατριώτη του κ. Merrier, του άξέχαστου Emil Legrand, που καλύπτει τήν περίοδο που άρχίζει με τήν ανακάλυψη της τυπογραφίας και φτάνει ως τὰ 1780¹. Από τότες δέ λείψανε θέματα οί προσπάθειες για τή συμπλήρωση της έθνικής μας βιβλιογραφίας, μά όλες γίνηκαν αποπασματικά. Έτσι έχουμε τή βιβλιογραφία Γκίνη - Μίξα για τὰ χρόνια 1801 - 1853, τή βιβλιογραφία Ν. Πολίτη για τὰ χρόνια 1907 - 1920 και τή χρονιástico δελτίο του Γενικού Συμβουλίου των Βιβλιοθηκών για τὰ χρόνια 1931 - 1939. Ο πόλεμος κ' ή κατοχή σταμάτησε τή συνέχιση της τελευταίας τούτης προσπάθειας, που όσο κι άν είτανε λειψή, θ' αποτελούσε τό πιο πολύτιμο βοήθημα για τήν κρατική υπηρεσία που θ' αναλάβαινε να συνεχίζει τὰ έργα του Legrand και των Γκίνη - Μίξα. Μιλω τόσο κατηγορηματικά για «υπηρεσία», γιατί τό έγχειρημα ξεπερνάει κατά πολύ τις δυνατότητες ενός μόνον ανθρώπου. Απόδειξη πώς κανένας δέν άπικνιγχε στο διαγωνισμό, που στά 1940 προκήρυξε ή 'Ακαδημία για τή σύνταξη της ελληνικής βιβλιογραφίας της περιόδου 1864 - 1900.

Τήν έλλειψη σύγχρονης ελληνικής βιβλιογραφίας που καθόλου δέν τήν αιχθάνεται τό βυθισμένο στη μακάρια νάρκη του 'Υπουργείο της Παιδείας, ένιωσα ζωνηρή ό κ. Merrier και φρόντισε άμέσως ύστερα άπ' τήν άπελευθέρωση να τήν αναπληρώσει, τυπώνοντας άπ' τὰ 1945 και δώθε τό χρονιástico «Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique», που ό 9ος τόμος του—ή άρθιωση άρχίζει άναδρομικά άπ' τὰ 1940—για τὰ βιβλία του 1948 μου 'δωσε τήν άφορμή για τις παραπάνω γραμμές.

Μέσα στις 450 πάνω κάτω σελίδες του τόμου που έχω μπροστά μου καταγράφονται 1183 βιβλία και τὰ περιχόμενα από 125 περιοδικά. Άν σκεφτούμε πώς στο βιβλίο εισαγωγής της 'Εθνικής Βιβλιοθήκης της ίδιας χρονιάς αναφέρεται πώς της στάλθηκαν 1080 βιβλία και 200 πάνω κάτω σειρές περιοδικών, σύμφωνα με τό σχετικό Νόμο, βλέπουμε πώς τό Bulletin του Γαλλικού 'Ινστιτούτου έχει τήν ανθρώπινα δυνατή για τόν τόπο μας πληρότητα, μία και ή 'Εθνική μας Βιβλιοθήκη δέν έχει τό άπαραίτητο προσωπικό για να διατηρεί τήν υπηρεσία που θά έφαρμοζε άυστηρά και χωρίς διαφυγές τό Νόμο που πιο πάνω σημειώνω και που ύποχρε-

ώνει όλους τους συγγραφείς, τους τυπογράφους και τους εκδότες να της προσφέρουν δυ άντίτυπα από κάθε λογής έντυπο ή βιβλίο που τυπώνουν. Άν μάλιστα βρίσκαμε στο Bulletin κ'έναν κατάλογο—έτσι και χωρίς άποδεχτίωση των περιεχομένων—άπ' τις ελληνικές έφημερίδες, καθημερινές και εβδομαδιαίτες, που κυκλοφορούν, τότε ό έπαινό μας για τή βιβλιογραφική πληρότητα του Δελτίου θά 'ταν άνεπιφύλαχτος.

Τον ίδιον έπαινο χρωστούμε και στον άρχισυντάκτη του Δελτίου και καθηγητή στο 'Ινστιτούτο κ. Ν. Κουτούζη για τις άντικειμενικές κι άπόλυτα κατατοπιστικές αναλύσεις που συνοδεύουν τὰ βιβλιογραφικά λήμματα. Ο κ. Κουτούζης καταφέρνει, τις πιότερες φορές μέσα σ' έλάχιστες άράδες, ν' αποδίνει τό πνεύμα, τή θέση και τό συμπέρασμα του βιβλίου.

Σοβαρές άντιρρήσεις έχω μόνο για τόν τρόπο που είναι συνταγμένα τὰ λήμματα. Στην άρχή της κριτικής μου ύποστήριξα πώς τ' Δελτίο παίρνει σήμερα ή θέση της 'Εθνικής 'Ελληνικής Βιβλιογραφίας, μά ό τιμητικός αύτος ρόλος είναι φυσικό να του δημιουργεί και τήν ύποχρέωση να διαφυλάξει στις σελίδες του τὰ λήμματα των βιβλίων που ύστερα από λίγα χρόνια δε θά είναι πια πρ-σιτά στους βιβλιογράφους, γιατί δέν έχουνε κατατεθεί στις δημόσιες βιβλιοθήκες και τ' άντιπετά τους δε θά βρίσκονται πια στα βιβλιοπωλεία. Μία που ή βιβλιογραφική περιγραφή στο Δελτίο—έξω άπ' έλάχιστες εξειρέσεις—γίνεται άπ' τό ίδιο τό βιβλίο, δε νομίζω πώς θά είναι μεγάλος κόπος ν' ακολουθεί τό σύστημα Legrand—Γκίνη, ν' άντιγράφεται δηλαδή ολάκερη ή σελίδα του τίτλου χωρίς καμιάν άλλαγή. Θά μπορούσε, άκόμα, όπως γίνεται στο βιβλιογραφικό μου δελτίο της «Νέας Έστίας», μέσα σε γωνιακές άγκυλές < > να κλεινονται οί πληροφορίες που βρίσκονται σ' άλλες σελίδες, όπως λ. χ. τό τυπογραφείο κ' ή χρονιά της έκδοσης, και μέσα σ' άγκυλές [] να κλεινονται πληροφορίες που ό βιβλιογράφος τις έχει από άλλες, έξω άπ' τό περιγραφόμενο βιβλίο, πηγές. Πρίν άπ' τήν επιστημονική τούτη βιβλιογραφική παραποιπή, θά μπορούσε να προταχθεί ή γαλλική περίληψη, ώστε να μην αλλάξει ή σημαφική κατάταξη, που ακολουθεί τή λεξικογραφική σειρά του όνόματος κάθε συγγραφεία. Άς σκεφτεί με κάποια προσοχή ό κ. Merrier τήν παραπάνω πρότασή μου, κι άν τήν ακολουθήσει στους επόμενους τόμους του Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique, θά πρέπει να 'ναι άπόλυτα σίγουρος πώς οί ελληνικές βιβλιογράφοι θά του χρωστάνε μεγάλη εύγνωμοσύνη.

Γ. Ι. ΦΟΥΣΑΡΑΣ

Δημήτρη Πουρνάρα: 'Ιστορία του Διεθνούς Σοσιαλισμού.

1. Τό όλικό του τελευταίου τόμου του έργου του για τὰ βιβλία των χρόνων 1781-1800, είοιμο κι αυτό για τόπωμα, χάθηκε για πάντα από μία πυρκαγιά στα χρόνια που ή Γαλλία στέναζε κάτω άπ' τή μπότα του βάρβαρου καυχήτη.

Η οικονομική καταπίεση των πολλών από τους λίγους, της μάζας των εργαζομένων από τους λίγους κατόχους των μέσων παραγωγής, φαινόμενο κοινωνικό που έμφανίστηκε από τήν

πρώτη στιγμή που συγχροτήθηκε η χωρισμένη σε τάξεις με αντίθετα οικονομικά συμφέροντα κοινωνία, αποτέλεσε από τα πρώτα συνειδητά βήματα της ιστορικά γνωστής οργανωμένης κοινωνικής ζωής της ανθρωπότητας, πρόβλημα μελέτης και γενεσιουργό αίτιο, άποπειρών και αγώνων για την εξάλειψή του. Η επίτευξη της δίκαιης κοινωνίας, της κοινωνίας της ανθρωπίνης ισοτήτας και της σε ίση μοίρα διανομής του κοινωνικού πλούτου, στάθηκε σκοπός αγώνων σε πολλούς ήγέτες κοινωνιών και στοχασμός σε περισσότερους πνευματικούς όληγοις μέσα στις τόσες εκατονταετηρίδες της ανθρωπίνης ιστορίας. Ο Πλάτων στην *Αρχαία*, *Αθήνα*, ο Λυκούργος και ο *Άγις* στη Σπάρτη, οι αγώνες των πενηθίων και των δούλων, οι Γρίκχοι και ο Σπάρτακος στην *Αρχαία Ρώμη*, ο Χριστιανισμός με τους πρώτους Πατέρες της Εκκλησίας που καταδικάζαν την ιδιοκτησία και την ανισότητα, ώθηθηκαν στις ιδέες και τις ενέργειές τους από την κοινωνική κίνηση κατά της ανισότητας. Η κίνηση αυτή αναμεταστούς αιώνες της ιστορίας των ταξικά διακριμένων κοινωνιών λαβαίνει άλλοτε ιδεολογικό, άλλοτε θρησκευτικό και άλλοτε γενικά μεταφυσικό ή ούτοπιστικό χαρακτήρα, όπως στον Μεσαίωνα με τους Θ. Καμπανέλλα στην *Ιταλία*, τον συγγραφέα της ιδεώδους κομμουνιστικής θεοκρατικής πολιτείας *«Ηλιού Πολιτείας»*, Θωμά Μωρό στην *Αγγλία*, τον συγγραφέα της *«Ουτοπίας»* και τους ούτοπιστές σοσιαλιστές και αναρχικούς των νεώτερων χρόνων, της εποχής δηλαδή της Γαλλικής *Επαναστάσεως*, με χαρακτηριστικούς εκπροσώπους τον Σαιν Σιμόν, τον Φουριέ, τον Μαρμπλό, τον Μπαμπέφ και τον Προυτόν στη Γαλλία, τον Όγκουεν στην *Αγγλία* κ. ά.

Στην ούτοπιστική και μεταφυσική αυτή αντιμετώπιση του φαινομένου της κοινωνικής ανισότητας, υπερετάρα ο ίδιος του συγχρόνου σοσιαλισμού, του επιστημονικού σοσιαλισμού, ο Κάρλ Μαρξ, με τον συνεργάτη του Φρ. Έγκελς. Οι θεμελιωτές αυτοί του Επιστημονικού Σοσιαλισμού, που στερήσαν το σύστημα τους στην πείρα που τους έδινε η μελέτη της συγχρόνης άτυχης κοινωνίας με τη διακρίωσή της στις απόλυτα ξεχωριστές και εδδίκαιες για τα αντίθετα ταξικά συμφέροντά τους τάξεις των αστών, είναι ταυτόχρονα και οι δημιουργοί του συνειδητού πολιτικού κινήματος των εργαζομένων, του σοσιαλιστικού κινήματος. Με την ταυτότητα των συμφερόντων των εργαζομένων, ανεξάρτητα από χώρα, φυλή ή θρησκεία, στην όποια αυτοί ανήκουν, ήταν φυσικό να εμφανίσουν και ταυτότητα πολιτικών επιδιώξεων, κι' ακόμη ομοιότητα σε μεθόδους δράσης για την επίτευξή των επιδιώξεων αυτών. Κι' αυτό άκριτως είχε έκτενο πού χαρακτηρίζει την παγκοσμιότητα του σοσιαλιστικού κινήματος, την διεθνισμό του. Σήμερα ο σοσιαλισμός, αφού πέρασε από τις φοβερότερες και σκληρότερες διώξεις, αφού αντιμετώπισε και άντεκρουσε με επιτυχία την επικίνδυνη αδιapaτή των ίδιων των προλεταριακών μαζών για το άπεριόριστο της προοδευτικότητας του άστικού δημοκρατισμού, έγινε ισχυρό πολιτικό κόμμα. Και τις φάσεις άκριτως αυτές, που πέρασε ο σο-

σιαλισμός από την πρώτη εμφάνισή του ως τη σημερινή μορφή του, εξιστορεί με γλαφυρότητα και συστηματικότητα ο σοσιαλιστής συγγραφέας και ιστορικός κ. Δημήτρης Πιθονάρας στο ίδιο έργο του *«Ιστορία του Διεθνούς Σοσιαλισμού»*. Διαπρεπέστατος δημοσιογράφος, κοινωνιολόγος και συγγραφέας δεκάδων πρωτότυπων έργων και μεταφράσεων, όπως ήταν φυσικό και στο έργο του αυτό, την *«Ιστορία του Διεθνούς Σοσιαλισμού»*, δίνει με την απλότητα της περιγραφής και τη μεθοδικότητα της κατατάξεως της ύλης του, πλήρη και άναγκυρη την εικόνα της γένεσης και της πορείας του διεθνούς σοσιαλιστικού κινήματος και παρέχει στοιχεία που κάνουν το βιβλίο αυτό άπαραίτητο σε κάθε άτομο που μελετά τα κοινωνικά προβλήματα.

Στην ελληνική βιβλιογραφία υπήρξε στον τομέα αυτόν σημαντικότητα το κενό. Το κενό αυτό συμπληρώνει σε μέγιστο βαθμό η *«Ιστορία του Διεθνούς Σοσιαλισμού»* του κ. Δημήτρη Πιθονάρα.

Α. ΣΑΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΓΑΛΛΙΑ

Léon Blum.—Yvonne Sarcèy.—Χρονικά.

Με το θάνατο του Léon Blum, η Γαλλία δέ χάνει μόνο έναν πολιτικό άντρα, εξαιρετικό, μα κ' ένα λογοτέχνη, — αν κι από πολλά χρόνια, δεκαετηρίδες ολόκληρες, είχε πάψει να γράφει, απορροφημένος καθώς ήταν από την πολιτική και τα ένδ.αφέροντά της.

Έβραϊος την καταγωγή, ο Μπλουμ γεννήθηκε στο Παρίσι στα 1872, όπου και πέθανε, αφού γνώρισε κι αυτός, όπως τόσοι άλλοι, τα κάτεργα του Μπουχενβάλντ, στο δικαστήριο της γερμανικής κατοχής. Πνεύμα παρατηρητικό, εξαιρετικά καλλιεργημένο, πίστευε στη δύναμη της αλήθειας και στην άξιοπρέπεια του ανθρώπου. Η πίστη, άλλωστε, αυτή, τον όδηγησε, εδώ και πενήντα χρόνια, στο σοσιαλισμό, που τον εξυπηρέτησε, με όλη την ψυχή του, όσο λίγοι.

Προικισμένος με ικανότητες όχι τυχαίες, πριν να δοθεί ολόφουκα στην πολιτική, άρχισε την καριέρα του σε δραματικός κριτικός και δοκιμογράφος και υπήρξε ένας απ' τους ιδρυτές της *Λευκής Επιθεώρησης*, που προέβλεπαν απ' το Λύκειο Κοντορσέ και υποστήριζαν την παράξενη θεωρία του νομαδικού, πολυγαμικού έρωτα και που πρωτοπόρος της στάθηκε ο Λεόν Μπλουμ. Το δοκίμιο του *Περί γάμου* αναπτύσσει με άρκετά πειστικά, για την εποχή που γράφτηκε το βιβλίο, επιχειρήματα την καινοτομία αυτής θεωρίας, σήμερα ξεπερασμένη και δίχως ενδιαφέρον. Ο Marcel Thiébaud, ένας απ' τους πιο δεινούς κριτικούς της εποχής μας, τάφαλλε κάποτε από την καλή στο Μπλουμ για το βιβλίο αυτό, που είχε κάνει μεγάλο θόρυβο και είχε προκαλέσει πολλές συζητήσεις.

Οι νέες αννομίες του Γκαίτε με τον Έκκερ-

μαν κι ο Στενάλ, μαζί με τις θεατρικές κριτικές που δημοσίευσε στη *Λευκή 'Επιθεώρηση*, είναι τα μόνα λογοτεχνικά διβλία του Μπλουμ και η θετική προσφορά του στην εξέταση των ιδεών και των ήθων μιὰς παραζμένης, νεκρής πιά εποχής. 'Αν η πολιτική δὲν είχε παρασύρει τὸ Μπλουμ, ίσως ἡ Γαλλία νὰ κέρδιζε ἕναν ἀπὸ τοὺς πρὶ ὁξυδερκείας κριτικούς της.

Πάσι λοιπόν και ἡ «ἐξαδέλφη Ὑβόννη», ὅπως τὴν ἔλεγαν χαϊδευτικά ὅσοι τὴ γνῶριζαν. Γεμάτη μέρες καὶ πολυποικίλη δράση μᾶς ἔφυγε ἡ Yvonne Sarcéy, κόρη τοῦ φημισμένου κριτικοῦ Φρανσίσκ Σαρσαί, τοῦ «Oncle», ὅπως τὸν εἶχαν ὀνομάσει στὴν ἐποχή του. Πνεῦμα ἀπ' τὰ πρὶ «μπριγιάν», εἶχε μεταδώσει στὴν κόρη του τὰ προτερήματά του καὶ τὴν ὄρεξε γιὰ μιὰ δουλειὰ ἀκαταπόνητη.

Ἡ Ὑβόννη Σαρσαί γεννήθηκε τὸν Ὀκτώβρι τοῦ 1869. Ἀπὸ νωρὶς ἔδειξε τὴν κλίση της γιὰ τὴ λογοτεχνία καὶ γενικά τις ὁραίες τέχνες. Ἦταν μιὰ γυναίκα ἐξίτηλη, δραστήρια, ἐξαιρετικά συμπαθητική, ποὺ παντρεύτηκε τὸν Ἀδόλφο Μπρισσόν καὶ ποὺ τὸν γνῶρισε στὰ γραφεῖα τοῦ Παρισίου Χρόνου. Ὁ Μπρισσόν εἶχε ἀντικαταστήσει τὸν πατέρα της, τὸν Φρανσίσκ Σαρσαί στὴ θεατρικὴ κριτικὴ. Μαζί με τὸν ἀντρα της, ἱδρυσαν τὸ περιοδικὸ *Les Annales*. Ἀπ' τὶς σελίδες του πέρσαν οἱ πρὶ φημισμένοι συγγραφεῖς τοῦ αἵωνα μας.

Καρπὸς αὐτοῦ τοῦ γάμου εἶναι ὁ γιὸς της, ὁ Πιέρ Μπρισσόν, σήμερ διευθυντὴς τοῦ *Figaro*. Ἡ Ὑβόννη Σαρσαί ἱδρυσε ἀκόμα καὶ τὸ περίφημο *Πανεπιστήμιο τῶν Annales*, ὅπου κάθε χρόνο—ἀπ' τὰ 1910 ὡς σήμερ, μὲ μιὰ διακοπὴ στὰ χρόνια τοῦ Β' Παγκόσμιου Πολέμου—οἱ πρὶ ἐξέχουσες προσωπικότητες τῶν γραμμάτων, τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν ἐπιστημῶν, δίνουν ἕναν κύκλὸ διαλέξεων με διάφορα λογοτεχνικά, κοινωνικά καὶ ἐπιστημονικά θέματα.—διαλέξεις ποὺ τίς παρακολουθοῦν χιλιάδες ἀκροατὲς (πολλὲς διαλέξεις ἐπαναλαμβάνονται δυὸ καὶ τρεῖς φορές τὴν ἰδια μέρα!) καὶ ποὺ δημοσιεύονται ὅλες στὸ περιοδικὸ *Conferencia*.

Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ ποὺ τὸ διευθύνει σήμερ ὁ Francis Ambrière εἶναι ἕνα ἀπ' τὰ πρὶ ἀξιόλογα, τὰ πρὶ ἐνδιαφέροντα τῆς ἐποχῆς μας, πραγματικὸς καθρέφτης ὅλων τῶν ιδεῶν, τῶν ρευμάτων καὶ τῶν προβλημάτων ποὺ ἀπασχολοῦν τὸν καλλιεργημένο ἄνθρωπο τὸν αἴωνα μας. Εἶναι μιὰ ζωντανὴ καὶ δυσεύρετη βιβλιοθήκη ἡ

ὅλη σειρά τῆς *Conferencia*, ὅπου ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ ἐντυφῶσται καὶ νὰ διαχτεῖ, ὅχι μόνο ἀπὸ τὴν ἐκαιρετικὴ ποιότητα κάθε διαλέξεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν εἰκονογράφηση τοῦ τῆ συνοδεύει.

Οἱ περιφημότεροι συγγραφεῖς, πολιτικοί, κοινωνιολόγοι, κληρικοὶ καὶ ἐπιστήμονες ἀνέβηκαν στὸ βῆμα τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Annales. Ἀπ' τοὺς πρῶτους ὁ Σαρντοῦ, ὁ Ροσάν, ὁ Ντ' Ἀννούταιο, ὁ Ἀνατόλ Φράνς, ὁ Μπαρρές, ἡ Κόμησα ντὲ Νοάιγ, ὁ Ρισπέν, ὁ Τρυφφιέ. Τοὺς ἀκολούθησαν ὁ Ζιρωντοῦ, ὁ Ζουβέ, ἡ Μορενό, ὁ Μπλανσάρ, ὁ Ἀνρὺ-Ρομπέρ, ὁ Ρενώ κ. ἄ. Ἐφέτος δίνουν διαλέξεις ὁ Ἐρριώ, ὁ Νταμιέλ, ὁ Μωρουά, ὁ Σηγκφρήντ, ὁ Ἀμπριέρ, ὁ Σαλακρού, ὁ Ἀσάρ, ὁ κληρικὸς Ρικέ κ. ἄ. Εἶναι μιὰ κυφὲλη ἀξιοθαύμαστη, πραγματικὰ «κινῆς ὠφελείας». Νὰ κάτι ποὺ στερεῖται ἡ Ἑλλάς καὶ ποὺ θὰ πρόσφερε πολὺτιμες ὑπηρεσίες, ἂν τὸ κοινό μας δὲν ἦταν ἰσως τόσο ἀφικόρο!

Ἡ «ἐξαδέλφη Ὑβόννη» ἱδρυσε ἀκόμα τὶς *Maisons claires* ὅπου γίνονταν δεκτὰ τὰ παιδιὰ ποὺ δυστυχῶσαν. Βρίσκαν ἐκεῖ κάθε περιποίηση καὶ κάθε θαλπωρὴ.

Μὲ τὸ θάνατό της χάνεται μιὰ ἀξία γυναίκα τῆς Γαλλίας καὶ τὸ κενὸ της θὰ εἶναι δυσαναπλήρωτο.

ΛΕΩΝ ΜΠΛΑΥΜ
τὴν ἐποχή ποὺ συνοεραζόταν στὴ
«Λευκὴ Ἐπιθεώρηση».

παράδοση, ἔχει ὅλη τὴ ρευστότητα καὶ τὴν τρυφεράδα ἐκείνη ποὺ συγκινεῖ κ' αἰχμαλωτίζει τὸν ἀναγνώστη. Παράδειγμα τὸ τετράστιχο αὐτὸ :

*Parlons tout bas. Je t'aime. Une étoile nous
[guide
Ensemble vers la nuit secrète des sous-bois.
Ton âme comme l'onde est fuyante et limpide
Et seul ton cher silence est plus doux que ta
[voix.*

* Πέθανε ὁ G. Jean Aubry, ὁ μεταφραστὴς τῶν ἔργων τοῦ Κόνραντ. Χάρης σ' αὐτὸν διαδόθηκε ὁ μεγάλος μυθιστοριογράφος στὴ Γαλλία.

* Τὰ τριακόσια χρόνια ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ φιλόσοφου Ντεκάρτ ἔδωσαν ἀφορμὴ νὰ ὀργανωθοῦν πολλὲς πανηγυρικὲς ἐκδηλώσεις τόσο στὴ γενέτειρά του ὅσο καὶ στὸ Παρίσι.

* Ο κ. Γκαετάν Πικόν εξέδωσε τό νέο του βιβλίο με τόν τίτλο : *Πανόραμα τῆς Νέας Λογοτεχνίας*, πού προκαλεῖ πολλές συζητήσεις γιά τὰ κριτήρια πού χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας. Κατά τή γνώμη του ὅταν ἕνα λογοτεχνικό ἔργο ἀπλῶς μᾶς χαρίζει μιὰ αἰσθητική ἀπόλαυση, δίχως νά διδάσκει, ἔχει μόνο ἱστορική ἀξία. Παράδειγμα τὰ ἔργα τοῦ Κλωνιέλ, τοῦ Ζίντ, τοῦ Βαλερύ. Σύμφωνα μὲ τίς ἀπόψεις τοῦ κ. Πικόν ζωντανοὶ συγγραφεῖς εἶναι μόνον ἐκεῖνοι πού ἐκφράζουν τὴ σκέψη τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, ἀναλύοντας τὰ ἠθικά, τὰ κοινωνικά καὶ τὰ θρησκευτικά προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τὸ σημερινό ἐναγώνιο ἄνθρωπο.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Ἡ γαλλικὴ νεολαία.

ΠΑΡΙΣΙ, Ἀπρίλης.—Τὸ φοιτητικὸ Παρίσι γύρω ἀπὸ τὴ Σορβόνη, μοιάζει σταθερὸ κι' ἀπαράλλαχτο μὲ τὸν ἐαυτὸ του ὁλον τῶν ἐποχῶν.

Τὸ ἐράθῃ ὅταν οἱ διάφορες σχολὲς κλείνουνε κι' οἱ φοιτητὲς ξεχύνονται σὲ τοὺς δρόμους, τὸ Quartier Latin πέρνει τὴν ὄψη πού φανταζόμαστε ἀπὸ τίς διηγῆσεις τῶν πατερῶν, τῶν παπῶν μας. ἢ, πῶ μακριά, τοῦ Murgér καὶ τοῦ Victor Hugo.

Νά οἱ ψεύτικοι ἀρτίστες, μεθυσμένοι ἀπὸ φιλολογία, κρασί, ἀντικρουόμενες θεωρίες καὶ ἰδέα τοῦ ἐαυτοῦ τους. Νά οἱ σωτήρες τῆς ἀνθρωπότητος, καλόπιστοι, ἀπέναντοι καὶ μὲ τίς τσέπες γεμάτες φανταστικὲς μπόμπες. Νά οἱ «πολιτικοί», πού ἀντιπροσωπεύουν ὁ καθένας ἕνα κόμμα, μιὰ κοσμοθεωρία, καὶ πού πιάζουν ὅλες τίς γωνίες, οὐρλιάζοντας τοὺς φανατισμοὺς τους : «Τὸ αἶσχος τοῦ φασισμού», «ἡ κομμουνιστικὴ λέπρα», «ἡ σάπια τοῦ ἀστισμοῦ», «ἡ σωτηρία διὰ τοῦ Χριστοῦ», «ὄχι πιά Ἀμερικάνικα φίλμ», «θέλουμε Βασιλεία», «ὁ Στάλιν σωτήρας τῆς ἀνθρωπότητος»...

Ἀλλὰ ὅλη αὐτὴ ἡ φασαρία, ὁ θεατρinizμός, ἡ ἀφέλεια, δὲν εἶναι παρὰ ἡ εἰτριπὰ πού κρύβει ἀπὸ τὸ βιαστικὸ μάτι τοὺς ἄλλους, τοὺς πολλούς. Κι' εἰ ἄλλοι, οἱ πολλοί, ἡ πραγματικὴ νεολαία τῆς σημερινῆς Γαλλίας, εἶναι ἀνήσυχη, συνοφρυωμένη κι' ἀδέσβαιη.

Πολλά, πάμπολλα εἶναι τὰ ρεύματα πού ἀκολουθεῖ : Σοσιαλισμός, καθολικισμός, ὑπερξισμός, κομμουνισμός, ἀναρχισμός, τιτισμός, οὐμανισμός, κι' ὅ,τι ἄλλο εἰς «ισμός» γέννησε καὶ γεννᾷ ἡ ἀνθρώπινη φαντασία. Ἀπ' αὐτὰ, τρία, —σοσιαλισμός, καθολικισμός, κομμουνισμός, — εἶναι σωστοὶ χεῖμαρροι, πού κατακλύζουν καὶ ἀπορροφῶν τὴ μεγαλύτερη πλειοψηφία τῆς.

Ὁ καθολικισμός, παρὰ τὴν πνευματικὴ του ὑψή. εἶναι γερὸ πολιτικὸ ρεῖμα, στυλοβάτης κι' ὑπερασπιστὴς τοῦ ἀτισμοῦ, καὶ μοιράζεται τὰ δυναμικά καὶ φανατισμένα στοιχεῖα μὲ τὸ σοσιαλισμὸ καὶ τὸν κομμουνισμὸ — πού πολεμοῦνται ἀλλωστε ἄγρια μεταξὺ τους. Τὰ τρία αὐτὰ ρεύματα ἔχουν πολλά τὰ κοινά. Εἶναι πολιτικά, ἀκολουθοῦν ὠρισμένη γραμμὴ καὶ, τὸ κυριώτερο, δὲν εἶναι καινούρια. Τὰ γέννησε ὁ ἐγκέφαλος περασμένων γενεῶν. Δύσκολα λοιπὸν τραβοῦν

τοὺς πῖδ' ἀνήσυχους ἀπὸ τοὺς νέους, πού τὰ θεωροῦν «ξεπερασμένα καὶ μὲ φασορίες». Ἔτσι, ἄλλα ρεύματα πολιτικά, φιλοσοφικά καὶ πολιτικοφιλοσοφικά, ξεπετιοῦνται μέρα μὲ τὴν ἡμέρα.

Τὰ περισσότερα, ἀπ' αὐτὰ μοραίνονται πρὶν ἀνθίσουν. Μερικά ὅμως πιάνουν ρίζες γιὰ καλὰ, κι' ὅσο κι' ἂν φαίνονται ἔτις ὅσοις ἢ χωρὶς σοβαρότητα, δὲν μπορεῖ ὅμως νά τ' ἀγνοῇ κανεὶς.

Οἱ νέοι τοῦ Saint Germain des Près, μὲ «πιστεύω» τὸν ἐξωφρενισμὸ, τὸ παρδαλὸ ντύσιμο, τὴν ἀσυδοσία, τὴ σάμπα καὶ τὸν Jean-Paul Sartre, δὲν εἶναι «μιὰ ἀπλή κρίση σὰν τὸν ντανταϊσμὸ καὶ τὸ σουρρεαλισμὸ», ὅπως θέλουν νά τὴ βλέπουν πολλοί, ἀλλὰ μιὰ πιστὴ εἰκόνα τῆς ἐποχῆς. Ὅχι τόσο γιὰ τίς φιλοσοφικὰς θεωρίες τοῦ ἀρχηγοῦ, τους πού μπορεῖ νά τίς δέχεται κανεὶς ἢ ὄχι — πάντως ὅμως ἀξίζουν νά τίς πάρει στὰ σοβαρά. Μὰ πῶς πολλὸ ἀκριβῶς γι' αὐτοὺς τοὺς ἐξωφρενισμοὺς πού ἐκφράζουν τὴ βαθειὰ, τὴ βαθύτατη ἀνάγκη τους νά πιστέψουνε σὲ κάτι, σ' ὅ,τιδήποτε, κι' ἄς εἶναι αὐτὸ τὸ κατὶ, τὸ μεγάλο ΤΙΝΟΤΑ. Ἵσως γιὰ τὸ ξέρουν πὼς φτάνει νά πιστέψουν ἀρκετά, γιὰ νά μεταβληθεῖ τὸ τίποτα σὲ κάτι. ΚΑΤΙ μὲ κεφαλαῖα.

Καὶ τὸ προσπαθοῦν μ' ὅλη τους τὴν καρδιά, μ' ὅλη τους τὴν ψυχὴ καθὼς καὶ μὲ μεγάλες δόσεις σαμπάνιας, τέχνης, ἐξουθενωτικοῦ ὁλονύχτιου χοροῦ, φιλοσοφίας.

Ἄν τὸ καλοξετάσει κανεὶς, δὲ διαφέρουν καὶ πολὺ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς τους τῆς «ρεαλιστικῆς» σχολῆς, πού θιγόνται ἐλάχιστα στὸ Μαιωνά τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, τὴ Μηχανή.

Χιλιάδες εἶναι οἱ ὑποψήφιοι κατασκευαστὲς γεφυρῶν, ἀεροπλάνων — ατομικῶν ὁπλῶν. Οἱ πόρτες τῶν Τεχνικῶν Σχολῶν δὲν εἶναι ἀρκετὰ φαρδίες γιὰ νά τοὺς χωρέσουν, καὶ οἱ ὑποψήφιοι γιὰ τὸ φιλολογικὸ κλάδο, ἀραιώνουν κάθε χρόνον ἀνησυχητικά. Τετοια εἶναι ἡ πληθώρα τῶν «τεχνικῶν», πού οἱ ὑπεύθυνοι κύκλοι ἀρχίζουν ν' ἀνησυχοῦν σοβαρά. Ὁ φόδος μήπως ἡ Γαλλία κολήσῃ τὸν ἀμερικάνικο «ρομποτισμὸ», κάνει νά τρέμουν, κι' αὐτοὶ ἀκόμη οἱ καθηγητὲς τῶν Τεχνικῶν Σχολῶν : «Νά θυμᾶστε πάντα ὅτι ἡ μηχανὴ εἶναι ὄργανο κι' ὄχι ἀφάντης τοῦ ἀνθρώπου. Πρὸς Θεοῦ, μὴν ξεχνᾶτε τὸν ἄνθρωπο ! Τὴ μέρα πού θὰ πάψετε νά διαβάζετε Pascal, Descartes, Bergson, θὰ εἰσατε χαμένοι καὶ γιὰ τὴ Γαλλία καὶ γιὰ τὸν ἐαυτὸ σας...» — λένε καθημερινὰ στοὺς φοιτητὲς. Ἐκείνοι ὅμως σηκώνουν ἀδιάφορα τοὺς ὤμους, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἀδελφοὶ τους τῶν ἄλλων σχολῶν, στίς συμβολὲς καὶ τὴν πείρα τῶν μεγάλων. Κι' αὐτὸ τὸ σῆμα τῶν ὤμων δὲν εἶναι ἡ συνηθισμένη ἀδιαφορία κάθε γενιᾶς πού ἐρχεται γιὰ τὴ γενιὰ πού φεύγει.

Σὰ ὁμαλὲς ἐποχές, ἡ διαφορά ἀνάμεσα στὴν παλιὰ καὶ τὴν καινούρια γενιὰ, εἶναι μιὰ ἀπλή διαφορά ἡλικίας καὶ μιὰ ὁμαλὴ ἐξέλιξη πρὸς αὐτὸ πού κάθε ἐποχὴ ὀνομάζει μὲ τὴ σειρά τῆς «μοντέρνο». Ὑπάρχουν ὅμως ὠρισμένες ἐποχὲς σίλου, ὅπου τὸ χάσμα γίνεται βαθύτερο. Ἐνας καινούριος κόσμος, μὲ νέες ἰδέες καὶ πρῶ πάντων μὲ νέες ἀξίες, μπαίνει ἀνάμεσά τους. Ἄν

δμως αυτό το χάσμα μεταξύ δύο γενεών υπάρχει σε όλες τις χώρες που πέρισσαν πόλεμο κι' εχθρική κατοχή, για το νεαρό Γάλλο το κενό είναι διπλό. Γιατί, δεν έχασε μονάχα την υλική άνεση και τις χιμαιρές του. Έχασε και την πίστη του στον εαυτό του. Για τον νέο Γάλλο ή «*débâcle*» του 40, δεν τελείωσε και δεν ξεχάστηκε με το διωγμό των Γερμανών και την εκπληκτική αναγέννηση της Γαλλίας. Γι' αυτόν το 14—18 δεν είναι δίωγμα που δίνει θάρρος και πεποίθηση όπως στους μεγαλύτερους του, αλλά παλιά ιστορία, που την έμαθε από τα βιβλία κι' από διηγήσεις. Δεν έχει «*εμπλουτιστική*» δύναμη. Η ταπείνωση του 40 του άνοιξε πληγή που σιτίζει ακόμα αίμα και πόνον. Οι γερές δόσεις των διαφόρων «*-ισμών*», που φαίνονται πως τον απορροφούν τόσο, δεν κατορθώνουν ποτέ να τον κάνουν να χάσει τη συνοφύωση που ελάχιστα ταιριάζει στο χαρακτήρα του. Και είτε σοσιαλιστής, είτε καθολικός, είτε υπαρξιστής, είτε κομμουνιστής είναι, ή 'Αχιλλεύς πτέρνα του μένει ή ίδια: 'Η 'Αντίσταση... Την μεγαλοποίησαν την 'Αντίσταση, την αποθέσαν, έφτασαν να σκεπάζουν με τη σκιά της τη μαύρη ανμνηση του 40. «*Άρχισα την 'Αντίσταση με 4000 άντρες, την τελείωσα με 40.000, μά όταν ή ώρα της πληρωμής έφτασε και ή μυστομανία του γαλλικού λαού κορέστηκε, έρέθηκε ξαφνικά με δεκαπλάσιους 'ήρωες*» στα χέρια», είπε ο περίφημος συνταγματάρχης Πικάρ. Κι' όταν οι νέοι δέ γέλασαν με τη φράση, όπως οι άλλοι Γάλλοι, τους κατηγορήσαν για έλλειψη ρεαλισμού. «*Η Γαλλία δεν έχει ανάγκη από φανταστικές δάφνες—τους είπαν. Η υπερβολική έξαρση της 'Αντίστασης από ας, προδίδει σύμπλεγμα κατωτερότητας*».

Σύμπλεγμα κατωτερότητας; Ίσως. Είναι όμως σύγχρονα και μιά απόδειξη της ανάγκης των νέων Γάλλων να πιστέψουν πρώτα απ' όλα στη ράτσα τους και στον εαυτό τους.

ΧΑΡ.Σ. ΙΓΓΛΕΣΗ

ΑΓΓΛΙΑ

«Ο Ταρτούφος» στο «Όλντ Βικ» του Μπρίστολ.

ΜΠΡΙΣΤΟΛ, Απρίλης.— Το έργο γραμμένο από την πιο σημαντική γαλλική θεατρική φυσιογνωμία: τον Μολιέρ. Η αγγλική διασκευή από τον άριστοτέχνη αγγλο ήθοποιό και συγγραφέα: Μάιλς Μάλλισον (Miles Malleston). Η έρμηνεία από τον Θίασο «Όλντ Βικ, με πρωταγωνιστή τον έλληνικής καταγωγής Γιώργο Κουλούρη. * Τρεις πλούσιοι καταθέτες χάρισαν δυό ώρες γοητευτικής εθιμίας στο κοινό της πρεμιέρας του «Ταρτούφου».

Μικρό, σαν κουκλίστικο, είναι το Βασιλικό

* Γιος του Νικολάου Κουλούρη από τις Καστανίες της Σκάρτης. Ο ίδιος γεννήθηκε στο Μάντιστερ το 1903. Πρωτοπαρουσιάστηκε στο «Όλντ Βικ» του Λονδίνου ως Σερ Τόμας Γκρέυ, στον «Έρροικ» 50, 1926. Λογότερα, έδωσε στη Ν. Υόρκη, όπου εμφανίστηκε στη σκηνή και στην Οδόνη. Σήμερα είναι ένα από τα βασικά στελέχη του «Μπρίστολ Όλντ Βικ».

Θέατρο του Μπρίστολ, το αρχαιότερο στο είδος του σ' ολόκληρη την Αγγλία. Η χρυσοποίκιλη όροφή του διατηρεί ακόμα το μεγαλείο της Γεωργιανής και Βικτωριανής εποχής. Το βασιλικό οικόσημο του Άννοθέρου στολίζει το προσκήνιο και ένα από τα θεωρεία της σκηνής, ενώ πίσω από κάθε πτυχή της θαυτοπράξινης αυλαίας πλήθος παλιές θεατρικές μορφές φλυαρούν για το ένδοξο παρελθόν.

Μιά τέτοια αγγλική παράδοση φιλοξένησε τη Γαλλία του 17ου αιώνα, μέσα στην καρδιά του 20ου. Το σύγχρονο βρετανικό κοινό χειροκρότησε μ' ένθουσιασμό το γαλλικό πνεύμα, χάρη στη θαυμαστή συγγραφική διαίσθηση του διασκευαστή που απέδωσε το έργο σε γλώσσα που μίλησε κατ' εθιμείαν στην καρδιά των θεατών.

Ο σκηνοθέτης—Άλλαν Ντέβις— με θαυμαστή μαεστρία μάς έπαιξε πως ερισκόμαστε στο Τεάτρο ντι Παλι Ρουαγιάλ του Παρισιού και μετά το μονόπρακτο που προηγήθηκε (I. *improvisu de Versailles*), έβαλε δυό ήθοποιους ν' ανάψουν τα κεράκια στο προσκήνιο και άλλους δυό ν' παίξουν μουσική στα απλά τους μουσικά όργανα, όπως εκείνον τον καιρό.

Στο γαλλικό σαλόνι με τις περούκες και τις δαντέλες υφώθηκε αβστηρή ή φωνή της Μαντάμ Περνέλ—«*Εδθ Μάνδελ*».

«*Τι πράματα είναι αυτά; Η οικογένεια πήρε τον κατήφορο! Μονάχα ένας μέσα στο οπτικό βαστάει το δρόμο του Θεού... ο Ταρτούφος!*» Για την ύγεια του ρωτάει ο Μσεξέ Όργκον—Ουόσολι Πρίδ—αδιαφορώντας για τους δικούς του συγγενείς.

«*Ο Ταρτούφος*—λένε οι άλλοι— «*αυτός ο υποκριτής, ο απένταρος, ο αγύρτης...*» Και ή περιέργειά μας φουντώνει: Πού είναι επιτέλους αυτός ο Ταρτούφος, να τον δούμε, να πούμε και μεις τη γνώμη μας;

Περιμένουμε, περιμένουμε... όσπου ο Γιώργος Κουλούρης να μάς τον παρουσιάσει: μαυροντυμένο, με το προσευχητάρι στο χέρι, αινιγματικά σιωπηλό, και ήμερο. Τα χείλη του προφέρουν αξιοσέβαστα λόγια, που στη στιγμή διαφυσούνται από τη φωνή, το βλέμμα, τις κινήσεις, τη στάση του υποκριτή (και με τις δυό έννοιες!). Είναι καταπληκτικό πως ως και οι μύτες των παπουτσιών του μπορούν να κανηγηθούν ότι ανήκουν στον Ταρτούφο. Και όταν αργότερα ο Κλεάνθης τον παρακαλεί να μεσολαδήσει να μην αποκληρωθή ο γιος του Όργκον, ο «άνθρωπος του Θεού», καθισμένος με την πλάτη στο κοινό, χαϊδεύει με τα ξερακιανά του δάχτυλα τα μαλλιά του.

Σε λίγο φτάνουν οι σκηνές που μάς τον παρουσιάζουν χωρίς τη μάσκα. «*Οτι διαισθανόμαστε ως τώρα γίνεται φως φανερό, τα μάτια διαλαλούν τα ποταπά ένστικτα, ή φωνή δίνει χρώμα στο πνεύμα του κακού. Μα ο Θεός αγαπάει τον κλέφτη, αγαπά και το νοικοκύρη. Δεν είναι μακριά ή στιγμή που φτάνει ή Δικαιοσύνη. Η πόρτα του σπιτιού του Όργκον κλείνει όριστικά για τον Ταρτούφο, που βαδίζει τώρα στην καταδίκη του, ενώ όλη ή οικογένεια, ξελαφρωμένη,*

υποκλίνεται μ' εὐγνωμοσύνη μπροστά στο δίκαιο μονάρχη—τὸ Λουδοβίκο 14ο—ποῦ παρακολουθεῖ τὴν παράστασιν ἀπὸ τὸ ἄνω ἀριστερὰ θεωρεῖτο.

Ἡ ἀδελφα κατεβαίνει ἀργά. Τὸ ἀγγλικὸ κοινὸ χειροκροτεῖ τὸν Μολιέρο, τὸ Θίασο Ὀλντ Βίλκ, τὸ Γιώργο Κουλούρη. Μέσα μου νοιώθω ξεχωριστὴ χαρὰ γιὰ ὅλα καὶ περισσότερη γιὰ τὸν Ἑλληνα, ποῦ τόσο λαμπρὰ δικαιώνει τὴν ἀγέραςτη θεατρικὴ παράδοσιν, τὴν παράδοσιν ποῦ κυλάει στὶς φλέβες του.

Ἀκόμα ἓνα χειροκρότημα καὶ ὁ σεμνὸς Ἀγγλικὸς Ἕννος ἐνώνει τὶς καρδιὲς ὅλων μας. Ὑστερα ἀπὸ δύο ὥρες κοινῆς καλλιτεχνικῆς ἀπολαύσεως.

ΜΑΙΡΗ ΒΛΗΣΙΔΟΥ

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Δελτίο ἀναλυτικῆς βιβλιογραφίας.

241.—Τὸ ἔνστικτον τῆς μητρότητος καὶ αἱ παθολογικαὶ ἐκστρεφαὶ τοῦ (περίληψις ἀνατομικῶς κλινικῶν περιπτώσεων καὶ προσωπικῶν ἀποψύων ψυχολογικῆς ἐρμηνείας) ὑπὸ Ν. Ν. Δρακουλίδου. Ἀνατομικῶς ἐκ τῶν «Ἀρχείων Νευρολογίας καὶ Ψυχιατρικῆς», συνέγραψεν 23 Μαρτίου 1948 (ἐπ. ἐργ. 220), 80, σελ. 12 χωρὶς ἐξώφυλλο.

Ἱατρικὴ ἀνακοίνωσις, ποῦ ἐρμηνεύει ψυχολογικὰ τὶς διυστροφές ποῦ φανερόναι τὸ ἔνστικτο τῆς μητρότητος.

242.—Φ. Ἀνατολέας. Γίτατικὴ συμφωνία. Παισιμάχη (μυθολογία ἐνός παιδιοῦ)—Γραμματικὴ ναρ-ίσου—Μπολντὰ τοῦ τρεῖς—Ἰοῦ πολεμίστη—Υπόκρουση γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο—Παισιολογία—Τραγοῦδι τῆς θαλάσσης—Σκοποὶ στὴ λαϊκὴ λ. ρα. Ἐκδότης: «Φιλολογικὴ Μέλιτα», <Τυπογραφεῖο Φ. Κωνσταντινίδου καὶ Κ. Μιχαλά, Σταδ. Περιστολογίου ἀρ. 10.> [Ἀθῆναι 1950], 160, σελ. 112.

Λυρικὴ συλλογὴ μὲ πολὺστοφα—τὰ πρὸ πολλὰ ποιήματα, συνθεμένα ἀνάμεσα ἐκ χρόνου 1941 καὶ 1949. Ἀντιμετώπιση τῶν δύο πρῶτες στοιφές ἀπ' τὸ πνεῦμα ποῦ δάειναι τὸν τίτλο του στὴ συλλογὴ!

Ζωὴ πρωτόγονος ενθουσιε
πάντα προβαλλόντας,
συνθῆτις ἀνέκτατα
μὴ Σμύρνα Γράντιν.
Λατρεῖς ἀκούμενες
ἐπὶ πᾶσι πάντα μέσα μας
καὶ ποῖα ζαγερνόμενα
στὸ δάειν του πλοιοῦ μας.

* *

243.—Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ἀνέκδοτα ποταρχικά ἔγγραφα περὶ Ἀθανασίου τοῦ Ῥήτορος ὑπὸ Μ. Ι. Μανθάνου. Ἀνατύπων ἐκ τῆς «Εταιρείας τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου»—Τόμ. Β'. Ἀθῆναι 1949, 80, σελ. 1 χωρὶς ἀριθμὸν + 131—151. Χωρὶς σελίδα τίτλου ἢ βιβλιογράφηση ἀπ' τὸ ἐξώφυλλο.

Ἐκδόση κειμένων ποῦ ἀναφέρονται στὴν γνωστὴ «λατινόφωνα» καλογεῖο καὶ λόγιον τοῦ 17ου αἰῶνα.

244.—Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Πανηγυρικὴ συνέδριος τῆς 28ης «Ἰκτοβρίου 1949 πρὸς ἐξοστ-σμέν τῆς ἐνάτης ἐθνικῆς ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1918. Εἰσηγήσεις τοῦ πρῶτου τῆς Ἀκαδημίας Ἰωάννου Παλίου, λόγος τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Δημητρίου Σ. Μπαλάνου. Ἀθῆναι 1949, 80, σελ. 2 χωρὶς ἀριθμὸν + 17. Χωρὶς ἐξώφυλλο.

Δυὸ πανηγυρικά.

245.—Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐπιμελεῖα [sic] τοῦ Γραμματέως τῶν Δημοσιευμάτων. Ἔτος 1943: Τόμος 18ος. Ἀθῆναι.

Σ. Μπαλάνου. Ἀνέκδοτα ἔργα Θεοκλήτου Φαρμακίδου. Ἐκ Ἀθηνῶν, Ἰαφ. Ἰον. Δημ. σ. ἐμ. αὐτῶν. ἢς Ἀ. οὐδημίας Ἀθηνῶν, 1949, 80, σελ. 1 λευκὴ + 226—238. Χωρὶς σελίδα τίτλου ἢ βιβλιογράφηση ἀπ' τὸ ἐξώφυλλο.

Ἀνακοίνωσις ποῦ παρουσιάζει ἓνα πλῆθος χαμένα ὡς τὰ τώρα χειρόγραφα καὶ ἀτύπωτα ἔργα ποῦ ἀνήκουν ἐν μὲν ἀπ' τὶς σημαντικότερες μορφές τῆς μετὰναστατικῆς Ἑλλάδος.

246.—Ἀλέκου Κάζογλη, Φθινοπωρινὸ. 1949. <Στοιχειοθετήθηκε στὴν ἰσὴ Πύργου καὶ τυπώθηκε στὸ Τυπογραφεῖο Γούμενου—Κορκολῆ.> 80, σελ. 43.

Ποιητικὸ πρωτοφάνερωμα μὲ δεκατέσσερα λυρικά τραγοῦδια.

247.—Ἀλεξάνδρου Γ. Γινιάλ, Μηνύματα πρὸς τοὺς νέους. Ἐκδοσις Β'. ἐπὶ ἐξέδ. ἐν. Ἐκδοσις Ἀριστοτελικῆς Φοιτητικῆς Ἑνώσεως, Ἀθῆναι 1949, 160, σελ. 94. Στὶς σελ. 91—94 στίχοι τοῦ Γ. Βερλίν [=i].

Δέκα ὁμιλίαι καὶ ἄρθρα μὲ θεοκεντρικὸ περιεχόμενο.

248.—Α. Ἰωαννίδου, Διδάκτορας τῆς φιλοσοφίας. Ἐπιστημονικὰ Γ. Συκελλορίου, Κρήνητος τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, πανεπιστημιακὴ πεισιπλ. α. Πρὸς τὴν Σ. Κυβέρνησιν. Ἐν Ἀθῆναι, 1949, 80, σελ. 45.

Ἐνας λιβελλός.

249. Α. Μ. Πάπκω [=Ἀριστ. Μ. Πάπακωνσταντίνου], Φανταστικὸς ὁμοιος σὲ παραμῦθια καὶ ἱστορίες γιὰ μεγάλους. Θεσσαλονίκη, 1949, <Ἐκτύπωση Ν. Ν. Κολοῦνη, Θεσσαλονίκη> 160, σελ. 99.

Ἐπὶ συμβολικὴν διήγημα: Τὸ μαγεμένο βιολεῖ, Τ' ἀντιέκλει, Τὸ σαπιομένο φρούτο, Ὁ διάκος, Τὸ κλειμένο πονάκισο, Ἡ ἀνησυχία τοῦ κ. Μανιζουρανῆ.

250.—Ἀνθὴ εὐλαβείας εἰς τὴν μετὰστοσιν τῆς Θεομήτορος Μαρίας. Ἀνατύπωση ἀπὸ τὴν ἐκδοσὶν τοῦ Φλογγινιακοῦ Ἑλληνομουσεῖο Βενετίας σφῆ. Πρὶλονος Γιάννη Βλαχογιάννη. Ἐπιμέλεια—Σημειώσεις κ.τ.λ. Ἀγγέλου Ν. Παπακώστο. Μεταφράσεις ἀπὸ Ἱταλικά Θεμ. Νόβα. Ἐκδοτικὸς Οἶκος Ἀσπὴρ Ἀλ. & Ε. Παπαδημητρίου, ὁδὸς Λυκούργου 10—Ἀθῆναι—1950. <Τυπογραφεῖα Ἀλφὼν Ρόδη.> 80, σελ. 167 + 109.

Ἐναπόμωμα τῆς πασιγνωστῆς συλλογῆς τοῦ 1708 μὲ δοκίμια—πελονοσημῆματα καὶ στίχους—γρομμένα ἀπ' τοὺς τελειοποιήτους κ' ἀπ' τοὺς τοσοφίους τῆς περὶφημῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Φλογγίνης τῆς Βενετίας.

251.—Ant. Pontax [=Ἀντ. Δασπόντε], L' Univers dénoilé. Nouvelle synthése astronomique. Athènes, 1949, 80, σελ. 202.

(1) συγγροφῆς ἐκδοτικῆς συνοπτικὰ τὶς ἐπιστημονικῆς ἀντιληψῆς τοῦ καιροῦ μας γιὰ τὴ συγκρότηση τοῦ Σύμπαντος.

252.—Ἀντρέας Τοιομπέας. Ὁ Νάρκισσος, λυρικὸ ποίημα μὲ πρόλογο καὶ ἐννέα εἰκόνες. Λογοτεχνικὴ Γωνία. <Ἀθῆναι 1949>, 80, σελ. 43.

Ἀλληγορικὸ ποίημα μὲ κεντρικὴ ἰδέα τὸ ἐρωτικὸ πάθος τῆς Ἠχὸς γὰ τὸν Νάρκισσο.

253.—† Ἀρχιμανδρίτου Ἰερωνύμου Κωνσταντινίδου, Ἀποστολὴς τοῦ Οἰκουμένου τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων εἰς τὰς Παρυσιαστικὰς ἡγεμονίας Βλαχίας καὶ Μολδαβίας «Nul n'est — — — profonde et cachée». Victor Hugo. 21 μπουλά, τύποις Ἀδελφῶν Γαϊτούρη, 1949, 80, σελ. 47.

Ἱστορικὴ πραγματεία.

254.—Α. Χατζηθανασίου—Ν. Ἰγγλέσι, Ἱστορία τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τόμος Α', 16ος—5ος αἰῶν π. Χ. Μαυρίδης, Ἀθῆναι—1950, 80, σελ. 63.

Μελέτη ποῦ πασχίζει νὰ δώσει μὴ συνθετικὴ—μὰ συνοπτικὴ κ' ἐκδοτικὴ—εἰκόνα τῆς ἱστορίας τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος.

255.— *Γεωργία Δελγιάννη*—*Ἀναστασίαδης*. Τὰ πρῶτα φρεσουργίσματα (Ποιήματα γιὰ παιδί) καὶ Ὁ μαγεμένος σκύλος (Σκηνικό παρὰ μὴ γιὰ σχολὴ—ἐς γιορτές). Ἔκδοσις Π. Σεργιάδης, Ἀθήναι, 1948. 8ο, σελ. 31.

Εἰκοσιτρία τραγούδια καὶ ἑνα σκέτος.

256.— *Γιώργου Κρόκου, Πέρδικα*. «Θά μιλήσουν τὰ — — — θὰ παίνοῦν ἐσένα!». Ἀθήνα, 1949. 8ο, σελ. 47.

Λυρική συλλογή.

257.— *Γιώργου Λευκαδίτη, Σύννεφα καὶ Γλάροι*. Ἰκάρος, Ἀθήνα 1949, 8ο, σελ. 35.

Συλλογὴ μετὰ δώδεκα λυρικά τραγούδια, πού τὸ πρῶτο τοὺς εἶναι τὸ «Ὅλα σκορπίζουν»:

«Ὅλα σκορπίζουν γύρω μας τὰ κλώδια τῆς φιλόρας, τὰ γαστρεῖα, τὰ σύννεφα, οἱ σιγῆς.
Σὺν τὰ πονιὰ τῆς Περιχῆς, σὺν ἀάλωμα τῆς Μοίρας σκυγμῆτες, μὲς ξεφύτουν οἱ χαρὲς.
Ὅλα σκορπίζουν γύρω μας δρυμὶν τ' ἀνεμοβόρι
ἐκείζωσι καλὴν καὶ φνιτῆς
Ψέμα τὸ κοίταν τ' ὄνειρο, πὼς πέρα ἀπὸ τὰ δεχ
θὰ ξαναβροῦμε σιὰ καὶ θυμωτιές...

258.— *Γεωργίου ἡμερολόγιον 1950*. Τεῦχος πέμπτον. Παρ. Ν. Κοντοῦ, μεθυλιτοῦ—Ἀγγ. Γ. Ἡλιοπούλου, Ἀρχισυντάκτου ἡμερηίδος «Ἡ Φωνὴ τῆς Γορτυνίας». <Ἀθήναι 1950. Τυπογραφεῖον Ἀδελφῶν Ν. Κοντοῦ, Νεοφ. Μεταξά 6.—Τηλ. 53.177. Ἀθήναι, > 8ο, σελ. 100.

Χρονιάτικη ἔκδοσις.

259.— *Δημητρίου Ἰω. Γεωργιάδου, Περί τῆς καταγωγῆς τῶν Λαγκαταστανῶν καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν*. Ἀνατόπῳ ἐκ τοῦ «Ἀρχαῖο Ὑπαρκτικοῦ Γλωσσ. & Λογ. Ἑρμηνείας», τόμ. 14 (1948—49) 193—270. Ἀθήναι, 1949. 8ο, σελ. 65—151. Χωρὶς σελίδα τίτλου ἢ βιβλιογράφου ἀπὸ τὸ ἑξῆς.

Λαογραφικὴ καὶ γλωσσολογικὴ μελέτη. Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει πὼς οἱ Λαγκατασταννοὶ εἶναι Ἑλλήνες πού κατάγονται ἀπὸ τὴν Ἠπειρό.

260.— *Δημητρίου Π. Δαμιανοῦ, Διευθυντοῦ Α' τοῦ Ὑπουργείου Ἑ. γασίας. Ἰστορικὴ εἰς τὴν Κοινωνικὴν Ἐπιστήμην τοῦ Δικαίου*. Ἀθήναι, 1950. <Τυπογραφικὰ ἑγκαταστάσεις τῆς ἡμερηίδος οἴκου—μικρὴς ἡμερηίδος «Ἡ Ναυτεμπορικὴ».> 8ο, σελ. 143.

Μονογραφία πού ὑποστηρίζεται, πὼς «ἡ κατανοήσις τῆς οὐσίας μας ὡς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὄντος, ἡ κατανόησις τῆς σχέσεως τὴν ὁποίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, τὸ σύμμελον καὶ τὸ ἕτερον κοινωνικὸν ἄνθρωπον, εἶναι οἱ βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ Νέα Κοινωνικὴ Ἐπιστήμη τοῦ Δικαίου».

261.— *Δημ. Κ. Σφαίλλου, Βουλευτοῦ Πειραιῶς καὶ Νήσων. Α' Ἑλληνοαμερικανικὰ Συμφωνία* [3] 20 6—1917 βοήθεια «Δόγματος Τροῦσαν», 8—7—1947 βοήθεια ἑκτάκτος «Περὶ θάλασσαν», 2—7—48 βοήθεια «Σχεδίου Μάρσαλ». Ὁ λόγος τῆς 12—3—1947 εἰς τὸ Κογκρέσσον τοῦ Προέδρου Τρούμαν, Κοινοβουλευτικὰ ἀγορεύσεις Πρωθυπουργῶν: Κ. Τσαλδάρη καὶ Δ. Μαζιμοῦ καὶ Ἐισηγητὸν Βουλευτοῦ: Δημ. Κ. Σφαίλλου. Ἐκδόσεις—Ἀνακοινώθηναι—Ἀνακοινώσεις—Κείμενα. Ἀθήναι, 1949. 8ο, σελ. 186.

Μελέτη πού παρουσιάζει τὶς πολιτικὰς φάσεις τῶν Ἑλληνοαμερικανικῶν Συμφωνιῶν οἰκονομικῆς βοήθειας.

262.— *Δρος Ι. Κ. Πουργαποπούλου, Προσάκνυμα εἰς Κῶ*. Τὸ Ἀσκληπιεῖον Κῶ, κιβωτὸς τῆς ἑλληνικῆς ἱατρικῆς. Ὁ βίος, τὰ ἔργα καὶ ὁ θρόνος τοῦ μεγάλου ἱατροκράτους. (Ἀνακοινώσεις ἐν τῇ ἱατροχειρουργικῇ Ἐταιρίᾳ Ἀθηνῶν—Συνεδρία 29 Ὀκτωβρίου 1947—Ἀνάκτορον ἐκ τῆς [3] Ἀκαδημαϊκῆς ἱατρικῆς—Τεῦχος 7 (119)—Ἰούλιος 1949). Ἀθήναι, 1949. 8ο, σελ. 32.

Ἀνακοίνωσις.

263.— *Gérald—Montmeril, Μύρρα ἢ Ἀθηνῶνα*. Κατὰ μετάφρασιν Α. Μ. Κ. Ἀθήνα, <Τυ-

πώθηκε στὸ Τυπογραφεῖον «Πολυβιοτεχνικῆς»—Ἀθηνῶν 244—τὸ καλοκαίρι τοῦ 1949 γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Γραφείου «Καλοῦ Τόπου».> 16ο μικρότερον, σελ. 383.

Μυθιστόρημα μετὰ θέμα τοῦς σκληροῦς διωγμοῦς τῶν Χριστιανῶν στὸν καιρὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ.

264.— *Ζωγράφου, 1949*. <Κωνσταντινούπολη. Τυπογραφεῖον τῶν Ἀδελφῶν Τσιτοῦρη.> 8ο, σελ. 115. Χρονιάτικη ἔκδοσις μετὰ βιογραφίας καὶ ἄλλα γραφίσματα τῶν τελειοφοιτῶν τῆς Σχολῆς.

265.— *Θεοδώρου Ν. Καστανά, Κοθηγητοῦ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἡ σχολικὴ θρησκευτικὴ ζωὴ Ἀνατοπῳ ἀπὸ τὰ «Χρονικά τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης», 1949. 8ο, σελ. 24.*

Μελέτη.

266.— *Θ. Σ. Ἐλισσι, Ἡ ἔρρημ χώρα καὶ ἄλλα ποιήματα*. Ἐισαγωγή, σόγια, μετάφρασις Γιώργου Σεφέρη [=Γ. Σεφριάδης]. Ἀθήνα, Ἰκάρος 1949. <Τυπογραφεῖον Κλεισιούνη, Νεοφ. Μεταξά 29.> 8ο, σελ. 131.

Τὰ πιδ γινωστὰ τραγούδια τοῦ ποιητῆ, πού σήμερα τὸν λογαριάζουνε σάν τὸν πιδ μεγάλο λυρικό τοῦ τόπου του, μεταφρασμένα στὴ γλῶσσα μας καὶ συνθεμένα ἀπὸ πλοῦσιὰ σέλινα καὶ ἀπὸ μὴν πλατεῖα εἰσαγωγή γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ἐλισσι.

267.— *Θ. Σοφοκλέους, Γενικοῦ Ὑποδιευθυντοῦ τοῦ τοῦ Παιδαγωγικοῦ Γυμνασίου. Ἡ ἔθνικη συνείδησις τῶν Κυπρίων ἐπὶ Φραγκοκρατίας*. Ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γραφείου Ἑθνάρχους, ἐν Λευκωσίᾳ [sic]—Κύπρου, 1949. <Τόποις τῆς «Κόσμος», Ἰω. Χ. Κυριακίδη, Λευκωσία.> 8ο, σελ. 20.

Διάλεξις.

268.— *Ἰωάννου Γ. Παπαγεωργίου. Ἡ χαζοπροβάντα*. 1949. 16ο, σελ. 38.

Ἀφήγημα.

269.— *Ἰωάννου Ν. Καραμπλά, δ. φ. Ἱστορία τῶν Κυδωνίων*. Ἀπὸ τῆς ἱστορίας τῶν μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν προσφύγων εἰς τὸ ἑλευθερόν Ἑλληνικὸν κράτος. «Τὸ ἔθνικόν Σας — — — τὴν πατρίδα Σας». (Ἀῶγοι κατὰ τὴν παράδοσιν Καποδιστοῦ πρὸς τοὺς Κυδωνίους) [Τόμος Α'] Τυπογραφεῖον Γερ. Σ. Χρήστου & Υἱός, Ἀθήναι, 1949. 8ο, σελ. 259. Στις σελ. 7—10 ἀφιέρωμα, βιογραφία τοῦ πεθ. μὲν συγγραφέα καὶ πρόλογος τοῦ Ἀλέξ. Κελεφτίδη, πού ἐπιμελήθηκε τὴν ἔκδοσιν.

Ἱστορικὴ μονογραφία γιὰ τὸν τόπον πού περισσότερο παρὰ κάθε ἄλλος ἀποτελεῖ τὴν ἐστία τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ πρῶτος τοῦτος τόμος σταματᾷ ἐν 1842.

270.— *Collection de «L' Hellénisme Contemporain», I. La maison Grecque par Anghéliki Hadjimihali. Athènes, 1949. 8ο, σελ. 44.* Λαογραφικὴ μελέτη πού δίνει μιὰν ἰδέαν γιὰ τὴν αὐτοσχέδια καὶ ὁποσυνειδητὴ ἀντικειμενικὴ ἀντίληψιν τοῦ λαοῦ μας, πού τὴν χρησιμοποιοῦν στὸ χτίσιμο τοῦ σπιτικοῦ του καὶ πού εἶναι στενά συνδεδεμένη μετὰ τὸ αἷμα, μετὰ τὸν τόπον καὶ μετὰ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του.

271.— *Κυπριακαὶ σπουδαί, Δελτίον τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Τόμος IB', 1948. Ἐν Λευκωσίᾳ—Κύπρου, 1949. <Τόποις τῆς «Ζαβαλλῆ», Ἀθήνα 144—Τηλ. 837—Λευκωσία—Κύπρος.> 8ο, σελ. XIV + 2 λευ. ἐς + 164 + τέσσαρις πίνακες.*

Χρονιάτικη ἔκδοσις μετὰ συγκερασίας τῶν Κ. Σχυριδάκη (λογοδοσία), Ἀγγελικῆς Παπαγιάννου (καλλιτεχνία), Α. Πανάγου (λαογραφία), Θ. Σοφοκλέους—Κ. Μαρτινιδάκη—Γ. Παπαχαλδάρη (γλωσσολογία), Ν. Κληρίδη (θεολογία) καὶ Κύπρου Χρυσάνθη (ιστορία).

272.— *Κόντα Διον. Κόνικον, Ἐφημεροσήμερος Κομμενισμός*. Ἰούλιος 1949. [Λάρσα.—] 8ο, σελ. 77. Στὴ

σελ. 9 πρόλογος τοῦ στρατηγοῦ Θωμᾶ Πεντζόπουλου.

Μελέτη ποῦ καταλήγει στὸ συμπέρασμα, πὼς ὁ κομμουνισμὸς στὴν πράξη εἶναι «ὁ ὑπερπαισμὸς μιᾶς κεφαλαιοκρατικῆς δύναμης, ὁ ὁποῖος ἐπιδιώκει νὰ πάρῃ στὰ χέρια του τὸν ἐλεγχὸ ἀπάνω στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ ἀλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας».

273.— Διῆς Κ. Πεζοπούλου, Σπίθες Ἀθῆναι. Ἐκδοτικὸς Οἶκος «Ὁ Πλατων». [1949.] 8ο, σελ. 52 χωρὶς ἀρίθμηση.

Ποιητικὸ πρωτοφαινέριμα μὲ εἰκασιοχρὸς λυρικά τραγούδια. Ἀντιγράφω τῇ «Σταγόνα»:

Σταγόνα στάζει. Σταγόνα πέφτει.
Σταγόνα κλαίει, σιωπῇ.
Ἀπὸ τὸ χάος, βροχὴ γιγαντοῦ.
Βλέπει στὴ γῆ, μέσα, βαθιά.
Συντετασμένη καὶ ἡ ψυχὴ μου,
Ἀνατριχιάζει στὴ μοναξιά.
Σταγόνα πέφτει. Σταγόνα στάζει.
Ὁ πόνο, μόνο, μέσα τὴν καρδιά.

274.— Ν. Ε. Στρατηγάνη, διπλωματοῦ του Cambridge. English conversation simplified. A collection of 1000 conversational sentences, with phonetics and greek translation. Ἐκδοτικὸς Οἶκος Ι. & Π. Χαραροπούλου, Ἀθῆναι—Ἀρσάκη 6. [1949.] 8ο, σελ. 96.

Σύλλογος ἀπὸ χίλιες προτάσεις τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας, μαζί με τὴ φωνητικὴ τους ἀπόδοση καὶ τὴν ἑλληνικὴ τους μετάφραση. Χρησιμεύει ὡς βοήθημα γιὰ δόξους μαθαίνουν ἀγγλικά.

275.— Δουκίνας Μάρθα. Ἀσυχρόρετη... Μινώπρακτο δράμα. Ἀλεξάνδρεια, 1919. < Γυμ. γραφεῖον τοῦ Ἐμπορίου, Ἀλεξάνδρεια. > 8ο, σελ. 16.

Δραματικὴ σκηνή.

276.— Νικηφόρος Βρεττάκος. Δυὸ ἄνθρωποι μιλοῦν γιὰ τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου. Ἐκδόσεις τὰ Περιοδικὰ Χρονικά. < Γυμ. γραφεῖο Δ. Μουσο-λιώτη, Κιάφας 4 τὸν Ἰούλιο τοῦ 1919. > 16ο, σελ. 27. «Ἐπιστολιμαῖο» δοκίμιο, ποῦ κηρύττει τὴν ἀνάγκη τῆς παγκόσμιας συναδέλφωσης.

277.— Νίκου Δελιγεώργη, Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς τῆς Χαλκίδας. Ἐκδόσεις Ἰνστιτούτου τοῦ Βιβλίου. < Ἀθῆνα 910. Τυπογραφεῖα Πέτρου Σεργιάδη. > 8ο, σελ. 93.

Δυὸ νοβέλλες. «Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς τῆς Χαλκίδας» καὶ «Πανδώρα».

278.— Νούλη Δαραβάνη, Οὐδίντρον Τσῶρτσιλ. Ἡ μυθιστορηματικὴ ἀισιοδομία τοῦ Ἀγγλοῦ πολιτικοῦ. Ἀθῆνα 1920. Βιογραφία.

279.— Ν. Παργιέτου. Φῶς ἀπ' τὰ χαλάσματα, ποιήματα. Ἀθῆνα, 1942. 8ο, σελ. 55. Στίχοι σελ. 3—4 πρόλογος τοῦ Νικ. Ι. Σηφράκι.

Στίχοι.

280.— Παντελὴ Ε. Χατζηβασιλείου. Φιλοσοφικοὶ στοχασμοί. Δεκέμβριος 1949—Ἀθῆναι. < Γυμνασιὸς Τασσοῦ Βακαλοπούλου, Εὐριπίδου 6—Ἀθῆναι. > 8ο, σελ. 15 χωρὶς ἀρίθμηση. Στοχάσματα.

281.— Παρασκευᾷ Ι. Μηλίδουλου, Μακεδονικὰ παραμύθια. Παραμύθι εἶναι πᾶν — — — μὴ μεγάλῃ ἀλήθειᾳ. Ἀλεξ. Λέτσας. Θεσσαλονίκη, 1950. < Γυμ. γραφεῖα Ν. Νικολαΐδου. > 8ο, σελ. 79. «Ὅκιδ' ἀντικα παραμύθια τῆς Μακεδονίας, γραμμένα γιὰ νὰ διαβάζονται σὲ παιδιά.

282.— Πέτρου Ι. Ἀξιώτη, δικηγόρου. Ἡ Ἀδριανούπολις (Βουλγαρία—Ἀντιόχεια Ρωμανία) ἀπὸ τὸν ἀστυνοκρατικὸν χρόνον μέχρι τοῦ 1922. Θεσσαλονίκη, 1949. < Γυμ. «Καλλιτεχνικόν». Ἐρμού 58. > 8ο, σελ. 180.

Ἱστορικὴ μονογραφία.

283.— Πέτρου Κ. Θεοδορακάκου, Καθηγητοῦ τῆς Σωματικῆς Ἐκπαίδευσης τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου. Ἡ σωματικὴ ἀγωγή καὶ τὸ ἔθνος. Ἀθῆναι, 1949. 8ο, σελ. 10.

Μιά διάλεξη.

284.— Πολιτικὸς λόγος Δημητρίου Μπαμπάνου. Ἐκφωνηθεὶς τὴν 1 Μαρτίου 1950 εἰς τὸ ἐκλογικὸν κέντρον Μ.Ε.Α. Ἐτηρηθῇ στενογραφικῶς. Ἀθῆναι, 1950 8ο, σελ. 13. Χωρὶς ἑξώφυλλο. Προβλεπτικὴ ὁμιλία.

285.— Ρένος Καρθεῖου [=Ρένος Κλ. Λάκωνος], Τὰ πουλιὰ τῆς Ἰερικῆ. Die Ros' ist — — — man sie sieht. Angelus Silesius (1624—1677). Ἰκαρος. < Γυμ. γραφεῖα τοῦ Δεκέμβριον τοῦ 1949 στὰ τυπογραφεῖα «Ἐξίλα». > 8ο, σελ. 61.

Σύλλογος μὲ πενήντα λυρικά ποιήματα, στιχομυθία μὲ τὸς κανόνες τῆς παράδοσης. Νά καὶ τὸ πρῶτό τους, ποῦ δίνει καὶ τὸν τίτλο σὺ βιβλίου:

Ἀπὸ πῶςαν στὴ γῆ σῖντα καὶ τείχη,
συναντιώσαν ἡμιχίτες καὶ ἥλοι
στὸν αἰσάνειο οἶκο τῆς πλατείας.
Καὶ τὰ πουλιὰ τῆς τρομαγμένης πολιτείας
πέτασαν ἀπὸ κήπους καὶ διντρώνες
καὶ φῶαν ὁ ἔναν νύκτα πὺν μακροῖν
καὶ θὰ μακραίνει στὸν αἰῶνα τοὺς αἰῶνες.

286.— Τάκης Βαρθολομαῖος, Φύλλα ὕπνου. Ποιήματα μὲ τεσσάρους λιθογραφίες τοῦ Γιάννη Σβορώνου. Μιά ἔκδοσις τοῦ περιοδικοῦ Κολίνας. Θεσσαλονίκη 1919. < Τυπογραφεῖα τῆς «Ἑλληνικῆς Ἱατρικῆς». > 8ο, σελ. 109.

Λυρικὴ σύλλογος τῆς «προχωρημένης ποιήσεως», ποῦ τὴν ἀποτελοῦν τρεῖς περὶ ποιημάτων: «Πρώτα ποιήματα» (1911), «Φύλλα ὕπνου» (1911—1914) καὶ «Ρυθμία» (1915—1917) πρωτοτυπωμένων σὰ περὶ ὁδικὰ «Κολίνας» τῆς Θεσσαλονίκης καὶ «Ποιητικὴ Τέχνη» τῆς Ἀθῆνας.

287.— Τάσος Βουρνᾶς. Ἡ ἱστορικὴ καὶ φιλολογικὴ καταγωγή τῆς «ἱαπωνικῆς ἱστορίας». Ἀντίτυποι τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ 1848 στὴ λογοτεχνία μας. Ἀ γοιερικὴ Γωνία. [Ἀθῆνα 1949]. 16ο, σελ. 48.

Μελέτη ποῦ ἀναζητεῖ τὴν κοινωνιολογικὴ θεμελίωση τοῦ ἔργου τοῦ Ρούδη στὴν Ἱταλικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1818.

288.— Ἀγγελὸς Δόξα [=Ν. Ν. Δρακοῦλιδης], Ἰκαρὸς ἀπὸ ἓνα οὐρανὸν (ιδιήματα κοσμοπολιτικά). Δεύτερη ἔκδοσις ἐναθεωρημένη καὶ μὲ προσθήκας καὶ μ' ἓνα post-facio γιὰ τὴν κοσμοπολιτικὴν τέχνην. Τροπὸν 67 χιλιάδα. Ἀργῶ Ε. Ο.—Ἀθῆνα. < 1919. > 8ο, σελ. 256.

Ἡ γνῶσις καὶ πολυδιαβασμένη διηγηματικὴ σύλλογος, ποῦ τόσες ἀντιφωνίες προκάλεσε ἀνάμεσα στοὺς κριτικούς της καὶ ποῦ ἔνα της, πρωτοτυπωμένο στὰ 1921, διήγημα—ἡ «Λιζέττα»—ἀνοίξε τὸ δρόμο στὴν ἑλληνικὴ «κοσμοπολιτικὴ» λογογραφία. Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου, ἐπίλογος τοῦ συγγραφέα μὲ μιὰ γραμματολογικὴ τοιοθετησὶν τοῦ ἔργου του καὶ μιὰν αἰτιολόγησιν καὶ ἀνάλυσιν τῆς «κοσμοπολιτικῆς» λογοτεχνίας.

289.— Α. J. Cronin, Τὸ κάστρο, μυθιστορημα. Μετάφρασις Πολυδῶν Ἰωαννίδου. Οἱ Φ. Λοι τοῦ Βιβλίου. < Ἀθῆνα 1949. Τυπογραφεῖα Φ. Κωνσταντινίδου καὶ Κ. Μ. Χαλᾶ. > 8ο, σελ. 413.

Ἐνα ἀπ' τ' ἀριστουργήματα τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας τοῦ καιροῦ μας μετὰ τὴν ἱστορία ἐνὸς σκωττικῆς γατροῦ, ποῦ μετὰ τὴν ἀδυστάχη δέλωση του καὶ τὴ μεγάλη του ἐργασιακότητα κυριεῖται τὸ κάστρο τῆς ἐπαγγελματικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐπιτυχίας.

290.— Ἀλφ. Γιαννινοῦ, Ὁ πῖθος τῶν Δαναῶν. Ἐκδόσεις: Ἀριστ. Ν. Μαυρίδης, Ἀθῆνα—1950. 16ο, σ. λ. 124.

Ὁ συγγραφέας τῶν διηγημάτων «Τὸ δάσος μὲ τοὺς πιθόκους» μᾶς προσφέρει μιὰν καινούργιαν του νοβέλλα, δρῶν μὲ τ' ὁλόκληρα προσωπικὰ του ὅπως—χρησιμοποιεῖ τὸν ἐσωτερικὸν μονόλογον, χωρὶς καθόλου νὰ κινεῖται—παρουσιάζει τὴν καθημερινὴν ζωὴ σὰν ἓνα

«μάταιο, κουραστικό, άτέλειωτο άντημα μέσα από ένα τρύπιο πιθάρι».

291.—'Αναστάσιος—Μιλάνος Στρατηγόπουλος. 'Ανοιχτικό παρκαμύδι, τρίπρακτο ό ερωδύριον, Τ.Ε. 21, Αθήνα, 1949. <Γυπογράφει> 'Αντ. Μακρυποδόρα, όδός 'Ακαδημίας άριθ. 71 > 80, σελ. 79.

'Επιμετρο παραμυθόδραμα, με θέμα τό ήπειρωτικό παραμυθι της Ροδιάς.

292.—'Απακλήρητον τείχος της Παροχελωτίτιδος όπό Κ. Σ. Κώνσια. 'Α ατύπως έκ της 'Αρχαιολογικής έφημερίδος 1945—1947 ('Αρχαιολογικά Χρονικά), 1949, 40, σελ. 1 λευ. ή + 12—16 Χωρίς σελίδα τίτλου· ή ββλιογράφηση άπ' τό ξώφυλλο.

'Αρχαιολογική ανακοίνωση.

293.—'Ασπασία Φωτοπούλου. Τό πρώτόν ξεκίνημα (Συνθήματα και όδηγίες για τή ζωή). 'Αθήνα 1950, 80, σελ. 96.

Συλλογή άπό σύντομες ραδιοφωνικές όμιλίες με πρακτικές συμβουλές για τήν έπιτυχία στη ζωή.

294.—<Α. Σ. Σκαλνδάμ> "Ήωες και μάρτυρες της έλευθερίας 'Η έξ' όδης της Χαλανδρίτσας. <...> 'Υγήςτε οι στήλην... Α. Σ. Σκαλνδάς άπό τήν ήρωική όρτοί της 'Ελληνικής Βοσ. Χωροφυλακής, 'Αθήναι—1949, 80, σελ. 38, Χρονικό.

295.—'Αχιλ. Α. Κύρον. 'Η συνωμοσία έναντίον της Μακεδονίας (1910—1919). 'Αετός Α. Ε.—'Αθήναι—1950. <Γόποις: Μ. Σιαντίου—Φ. Καζούρη, τηλ. 29.34, 30.65> 80, σελ. 150 + 8'.

Μελέτη με μιον άτλή, με συνθετική, εξιστόρηση των στοιχείων που άποδείχνουν τήν τελευταία άποπειρα των Σλαύων ν' άρπαξουν τή Μακεδονία άπ' τήν 'Ελλάδα.

296.—Βάσω 'Ηλιοπούλου. 'Ιστορίες της γειτονιάς. 'Ο 'Ιπτασι. άρ. 'Α.Ι.ό., Α. Ε. 1950. <'Εργαστήριο Γραφικών Τεχνών Στέφανου Ταροσόπουλου> 80, σελ. 155.

Νοβέλλα με θέμα τήν Ιστορία ένός γιοιολόγου άπ' τό βατράχον ή τής 'Αθήνας γύρω στά 1890, πού μοζι με τούς ζωντανούς τύπους της δίνει και τήν άτμόσφαιρα του καιρού.

Γ. Ι. ΦΟΥΣΑΡΑΣ

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ

521 Συνεδρία της 'Ολομελείας
της 27ης 'Απριλίου 1950.

Δημοσία Συνεδρία :

1) 'Επίσημη άναγγελία άπό τόν Πρόεδρο του θανάτου του τακτικού μέλους της 'Ακαδημίας Δημητρίου Λαμπραζίου και άνακοίνωση της διαθήκης του.

2) Παρουσίαση άπό τόν Γεν. Γραμματέα των άποσταλέντων νέων βιβλίων.

3) Ειδικές παρουσιάσεις βιβλίων:
α') 'Από τόν άκαδημαϊκό κ. 'Αντ. Κεραμόπουλο: Θ. 'Αξενιδίου: 'Ιστορία της Πελαγονίδος Λαρίσης και Θεσσαλίας, τόμος Β'.

β') 'Από τόν άκαδημαϊκό κ. Κ. 'Ισακίδη: Χ. 'Αναγνωστοπούλου. 'Η όρυζα. 'Αθήναι 1949.

'Επιστημονικές άνακοινώσεις :

1) Ν. 'Εξαρχοπούλου: 'ΕΗ εξέλιξις του άναγνωστικού διαφέροντος των 'Ελληνοπαίδων επί τή βάσει πειραματικών έρευνών.

2) 'Ι Τρικαλλινού: 'Επεί τών στρωμάτων και της ιεκτονικής δομής των όρειών όγκων 'Υμηττού και Πεντελικού.

3) Γ. Λογαρά, άπό τόν άκαδημαϊκό κ. Γ. 'Ιωακείμωγλου: 'Ενέργεια των βρωμιούχων επί της θερμοκρασίας του σώματος.

4) Α. Καραπέρη και Στ. Παπανιαννάκη, άπό τόν άκαδημαϊκό κ. Κ. Μαλτέζο: 'Επεί τής κατά τήν 31ην Μαρτίου σημειωθείσης πληροβροχής εις τήν περιφέρειαν του Αιγαίου.

5) Κ. Βέλλου, άπό τόν άκαδημαϊκό κ. 'Αλ. Χ. Βουρνάζο: 'Τεχνητοί νατρόλθοι δι' άτμισμού.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στις 2 Μαρτίου στον «Παρνσσό» θα γίνει έορταστική ποιητική άπογευματινή με τή συμπλήρωση 25 χρόνων λειτουργίας της Σχολής' παγγελίας του κ. Γιάκου 'Αργυροπούλου, άφιερωμένη στο Δημοτικό μας τραγούδι. 'Ο κ. Ρήγας Γκόφνης θα κάμει εισήγηση για τή Δημοτική μας ποίηση, άφου προηγουμένως μιλήσει για τό έργο του κ. 'Αργυροπούλου, πού γι' αυτό θα μιλήσουν άκόμα ό κ. Γ. Κ. Σταμπολής και ή κ. Μαρία Δαβαρούκα, ως διπλωματούχος της Σχολής 'Απαγγελίς. Δημοτικά τραγούδια θ' άπαγγείλει ό κ. 'Αργυρόπουλος, καθώς και σειρά ποιημάτων του 'Ακαδημαϊκού Γ. Δροϊνή άπό τό 'Μοιρολόι της 'Ομορφης.

— 'Ι Σύνδεσμος 'Ελλήνων Λογοτεχνών, τιμώντας τή μνήμη του Τέλλου, άργάσε τήν 21 'Απριλίου έ.έ., στην αίθουσα της 'Αρχαιολογικής 'Εταιρίας, τό φιλολογικ. του μνημόσυνο. 'Επειτα άπό σύντομη εισήγηση του Πρ. όδρου του Σ. Ε. Α. κ. Γ. Σταμπολή, μιλήσε για τό έργ. του Τέλλου 'Αργα, ό κ. Γιώργος Πράτσικας, πού παρουσίασε άνάγλωστον άνδρωπο και τή ζωή του κι άνάλασε έμπεριστάτομένα τήν ποίηση του.

— Τό Γαλλικό 'Ινστιτούτο 'Αθηνών έτιμάζει μνημόσυνο για τόν άρχόντο του γαλλικού περσοναλισμού 'Εμ. Μουνιέ. Θα μιλήσει ό κ. Ροζέ Μιλλιέζ, πού θ' άνακοινώσει και μία άγνωστη σελίδα του Μουνιέ για τήν ελληνική άντίσταση του 1910. 'Η σελίδα αυτή θα συμπεριληφθί στο βιβλίο του κ. Μιλλιέζ 'Επί τήν 'Αλ. Δαλ, πού έτοιμάζει τό Γαλλικό 'Ινστιτούτο 'Αθηνών.

— 'Η 'Ενώσις Συντακτών 'Ημερησίων 'Εφημερίδων 'Αθηνών» δεξιώθηκε στή γραφεία της (20 'Απ. 'Α.) τόν άκαδημαϊκό και μέλο της κ. Διον. Α. Κόκκινω. Τό τιμώμενο προσώπων ό πρόεδρος της 'Ενώσεως κ. Ν. Κρανιωτάκης και ό διευθυντής Γραμμάτων του 'Υπου. γείου της Παιδείας κ. Μιχ. Μαντούδης. 'Ο κ. Κόκκινω ευχαρίστησε συγκινημένος.

— Στις 24 'Απριλίου είχε τραγικό θάνατο ό Πέτρος 'Αφθονιάτης ('Ηρακλής 'Ιωαννίδης). Για τή λιγιστή λογοτεχνική εργασία του και τήν άλλη δράση του (τουριστική κλπ.) στο έρχόμενο τεύχος.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

25 'Απριλίου

Στό 'Αουλόβι τ' 'Αη Γιωργίου» του κ. Πέτρου Γλέζου, πού δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος, να γίνουν οι έξης διορθώσεις: Σελ. 517, στήλη α', ό στίχος 21 να διαβαστεί: «πύ καταλοβαίνου πώς δέν τα έπιθύουσε στήν...» Στήν ίδια σελίδα, στήλη β' στίχ. 23, αντί «α τ ή ν» τό σωστό «τ ή ν».

'Επίσης, στή «Πενήντα χρόνια Γαλλικού θά-πορου (ένταξήκρηση της Γ. Γιολάντας Τερένσιου), σελ. 550, στήλη β', στίχ. 16, αντί 'Η Βαβυλωνία» γρ. 'Η Βαβυλώνα.

δ. 'Ελ. Μ. π. (τ.σ. Θετ)νίκη. 'Αν εαίσατε πόσο εύκολα είναι αυτό το έργο τ' άφείωμα α! 'Εμείς, όσίοσο, για τή συγκρότηση του 'Αφ ερώματος στον 'Αγγελο Βλάχω χρειαστήκαμε παραπάνω άπό έναν χρόνο.

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

Τυπογραφικά Καταστήματα 'Αδελφών Γ. ΡΟΔΗ, Κραμαϊκού 42, 'Αθήναι

**ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,,
Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΣ Α.Ε.**

ΤΣΩΡΤΣΙΛ 38 — ΑΡΙΘ. ΤΗΛ. 23-136

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Τὸ βιβλιοπωλεῖον μας δὲν εὐθύνεται διὰ τὴν ἀυξομειώσιν τῶν τιμῶν τῶν ἀναγραφομένων βιβλίων, διότι αὐταὶ κανονίζονται ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ἢ τοὺς ἐκδότας τῶν.

ΒΑΣΑΡΑΒΕΛΛΗ Ι. Κ. Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας 1796—1832 "Ἐκδ. Β'. Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη ἀρ. 10. 8ον σελ. 348 Θεσσαλονίκη	Δραχ.	60.000
ΔΑΛΛΑ ΓΙΑΝΝΗ. Οἱ ἐπὶ πληγές, ποιήματα. 8ον σελ. 32	"	10.000
ΧΟΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ ΣΩΤΟΥ. Τὸ πέρασμα ἐνὸς ἀνθρώπου. Μυθιστόρημα. 8ον σελ. 128	"	10.000
ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΑ. Α. Συνωμοσία ἐναντίον τῆς Μακεδονίας 1940-1949 8ον σελ. 160	"	5.000
ΧΑΤΖΗ ΠΑΝΑΓ. Ι. Ἐκδόσεις Ἰδαῶν. "Ἐβδομον. 8ον σελ. 40	"	4.000
ΠΑΥΛΙΑΝ ΑΦΡΟΔ. Π. Γλυκίσματα. Τεύχος Β' 16ον σελ. 32	"	2.500
ΕΦΗΜ. ΕΛΛΗΝΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ. Κώδιξ περὶ συνεταιρισμῶν. Νόμος 602 τροποποιήσεις, νομολογία κ.τ.λ. 16ον σελ. 118. Διευκύνον	"	15.000
ΓΙΑΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ. Μυθιστόρημα. 8ον σελ. 168	"	15.000
ΑΛΕΞΙΑΝ. Ἀγάπησε μὰ δὲν τῶπε. Τὸ ταγιδί τῆς ζήλειας. 16ον σελ. 64	"	3.000
ΝΤ' ΩΜ ΖΑΝ. Στὰ φτερά τοῦ ἔρωτος, μυθιστόρημα. 16ον σελ. 48	"	3.000
ΝΟΒΑ. Σὲ συγχωρῶ... Γιατί σ' ἀγάπησα. Τὸ σφάλμα τῆς κόρης, μυθιστόρημα. 16ον, σελ. 64	"	3.000
ΠΕΤΣΑΛΗ Θ. Μαρία Πάρον. μυθιστόρημα, ὁριστικὴ μορφή. 8ον σελ. 432	"	30.000
ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ ΤΙΤ' Σ. Ροδοπέταλα, στίχοι. 8ον σελ. 52	"	10.000
ΟΡΛΑΝΔΟΥ ΑΝΑΣΤ. Κ. Ἀρχεῖον τῶν Βυζαντινῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος. Τόμος ΣΤ' 1948 τεύχος 2ον. 8ον σελ. 113-228	"	35.000
ΒΕΛΛΙΑΔΟΥ-ΚΙΟΥΣΗ ΑΝΝΑ. "Ο Ἀντίχριστος, τὸ θηρίον τὸ ἀναβαίνειν ἐκ τῆς ἀβύσσου. 8ον, σελ. 56	"	10.000
ΤΡΟΠΑΙΑΤΗ ΛΑΚΗ. Τὸ κάστρο τῆς κυρᾶς. Εἰκονογράφ. Λίντας Ἀντωνιάδου-Γιῶργου Βακαρτζή. "Ο φίλος τοῦ παιδιοῦ Παιδικὴ βιβλιοθήκη ἀρ. 3. 8ον μέγα σελ. 80. Διευκύνον	"	15.000
ΒΑΡΔΑΚΟΥ Κ. Τὸ βιβλίον τοῦ Ὁδηγοῦ-Μηχανικοῦ αὐτοκινήτου. Α' μέρος, τὸ Αὐτοκίνητο. "Ἐκδ. Β' 8ον σελ. 224	"	25.000
ΦΙΛΙΠΠΑΤΟΥ ΘΕΟΔ. Β. Ἀπὸ τῆ ζωῆ μου. Μία στιγμή... μιά δημιουργία. 8ον σελ. 104 Πειραιεύς	"	15.000
ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ Α. Θυμέλη, τόμ. Β' Χριστὸς λυόμενος, ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ. Συλογραφίης Σπ. Βασιλείου. 8ον σελ. 112	"	25.000
ΚΡΙΑΡΑ ΕΜΜ. Καταστέης. Ἰφιγένεια-Θυέστης. Κλαυθμὸς Πελοποννήσου, ἀνέκδοτα ἔργα. Κριτικὴ ἐκδόσις με εἰσαγωγή, σημειώσεις καὶ γλωσσάρια. 8ον σελ. 381 + 4 πίνακες	"	40.000

(Συνέχεια εἰς τὴν ὀπισθεν σελίδα)

ΜΟΛΙΣ ΕΞΕΔΟΘΗ

Τὸ νέο βιβλίον τοῦ ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ

**"ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ,"
ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ**

ΒΕΝΕΤΙΑ, ΦΛΩΡΕΝΤΙΑ, ΛΙΒΟΡΝΟ, ΡΩΜΗ, Magna Graecia

Εἰκονογράφηση: Κ. ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

"Ένας ἐκτάκτως φροντισμένος τόμος τῆς σειρᾶς τῶν Ἑκδόσεων «ΑΛΦΑ» Ι. Μ. ΣΚΑΖΙΚΗ

Διευθύνσεις σύμφωνα με τὸ ἀρθρον 6 § 1 τοῦ Α. Ν. 1092/1938:

Διευθυντὴς τῆς «Νέας Ἑστίας»: Πέτρος Χάρης, κατοικία: Π. Τσαλδάρη (Πειραιῶς), 78.

Ἑκδότης: Ἰωάνν. Δ. Κολλάρος, καὶ Σία Α. Ε., Τσῶρτσιλ 38.

Προϊστάμενος τυπογραφείου: Χαρ. Μαυρομαμάτης, κατοικία: Κορυζή 11 (συνοικ. Βύρωνος).

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ 'ΕΣΤΙΑΣ,, Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

(Συνέχεια ἐκ τῆς πρόσθεν σελίδος)

ΟΥΓΚΩ ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Φιλοσοφία καὶ Φιλολογία. Μετάφραση Κ. Α. Μερναίου—Μίνας Ζωγράφου. 8ον σελ. 160	Δραχ. 15.000
LISZT FRANZ. Σοπέν. Βιογραφικὴ ἐμνηνσία τοῦ ἔργου του. Λογοτεχνικὴ ἀπόδοσις Παν. Λεκατσά. 8ον σελ. 232	» 25.000
BENEZEH HAIA. Φθινόπωρο στὴν Ἰταλία. 8ον σελ. 160	» 20.000
CARREL ALEXIS. Ἐπιστὴμὴ καὶ θαύμα. Μετάφραση Γιάννη Λάμψα. Πρόλογος Μαρίνου Γερουλάνου. 8ον σελ. 80	» 7.000
ΡΟΔΑ ΜΙΧΑΗΛ Α. Ἡ Ἑλλάδα στὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἀπομνημονεύματα. Εἰσαγωγή Ἀλκῆ Ζαφειροπούλου, βιογραφικὰ Γ. Φτέρη—Β. Ἡλιάδη. 8ον σελ. 416	» 60.000
ΧΑΤΖΗΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Γ. Πρωτοβόρξια, στίχοι 8ον σελ. 64	» 10.000
ΜΑΓΕΡ ΚΩΣΤΑ. Δημοσιογραφικὰ πορτραίτα. Βιβλίον Πρώτο. 16ον σελ. 80	» 10.000
ΜΠΑΛΖΑΚ ΟΝΟΡΕ. Εὐγενία Γκραντέ. Μετάφρ. Ἰουλίαν Λαβάρα. «Βιβλία γὰ μεγάλα παιδιά» Ν. Ἀλικιώτης καὶ Υἱοὶ ἀριθ. 11. 8ον σελ. 160.	» 10.000
ΚΟΥΡΜΟΥΛΗ ΜΙΧΑΗΛ. Γεγονότῃς σὲ πόλεμο. Χρονικὸν. 8ον σελ. 132	» 10.000
ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΣ Γ. Τὸ «Λαύριο» τοῦ Γιώργη Σαράντη. Δοκίμιον. 8ον σελ. 20	» 5.000
ΜΙΛΛΙΕΣ ΓΚΡΙΤΣΗΝ ΤΑΤΙΑΝΑΣ. Στὸ δρόμο τῶν Ἀγγέλων. 170	» 15.000
FENELOON FRANCOIS. Οἱ περιπέτειες τοῦ Τηλεμάχου γιου τοῦ Ὀδυσσεύ. Δασκευὴ Νίκου Πάντζερη. «Τὸ βιβλίον τοῦ Παιδιοῦ» Ν. Ἀλικιώτης καὶ Υἱοὶ ἀρ. 29. 8ον μέγα σελ. 112 Δεμένον	» 20.000
ΝΤΙΚΕΝΣ ΚΑΡΟΛΟΥ. Δόμβεν καὶ Υἱός, δασκευὴ Πιπίνας Τσιμικάλη. «Τὸ βιβλίον τοῦ Παιδιοῦ» Ν. Ἀλικιώτης καὶ Υἱοὶ ἀρ. 31. 8ον μέγα σελ. 224 Δεμένον	» 25.000
ΒΕΡΝ ΙΟΥΛΙΟΥ. Οἱ ἀδελφοὶ Κίπ. Μετάφρ. Πιπίνας Τσιμικάλη. «Τὸ βιβλίον τοῦ Παιδιοῦ» Ν. Ἀλικιώτης καὶ ἀρ. 33. 8ον μέγα σελ. 192 Δεμένον	» 28.000
ΔΟΥΜΑ ΑΔΕΣ. Μετὰ εἴκοσι ἔτη. Δασκευὴ Πιπίνας Τσιμικάλη. «Βιβλία γὰ μεγάλα παιδιά» Ν. Ἀλικιώτης καὶ Υἱοὶ ἀρ. 10. 8ον σελ. 308	» 20.000
ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ Ε. Ἡ πάλι τῆς ἐπιστῆμης κατὰ τῶν προλήψεων. Γαλιλαῖος. 8ον σελ. 84	» 20.000
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ. Ἐπετηρίς. Ἔτος ΙΘ'. 8ον σελ. 412	» 75.000
ΒΕΡΝ ΙΟΥΛΙΟΥ. Τὰ τέκνα τοῦ πλοιάρχου Γκράν. Μετάφραση Π. Βασιλείου Τόμος Β'. 8ον σελ. 249—568. Δεμένον.	» 25.000
ΓΕΡΑΛΗ ΓΙΩΡΓΟΥ. Λυρικὰ Τοπία. στίχοι. 8ον σελ. 64	» 15.000
ΚΑΛΔΙΑΦΑ ΣΠΥΡ. Μ. Ψυχολογία τοῦ βάθους. Κάρολος Γιούγκ, Σιγισ. Φρόνιτ, Ἀλφρ. Ἀντερο. 8ον σελ. 240	» 20.000
ΧΑΝΑ ΑΝΔΡ. Τ. Ὁ Σεξουαλισμός, μελέτη. Μικρὴ ἐγκυκλοπ. βιβλιοθήκη Γ. Τσουκαλά. 16ον σελ. 48	» 4.000
ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ—ΜΕΣΙΚΑΝ ΔΗΣ. Β. Οἱ Νυκλιάνοι (Μάνης) (ἱστορία, Λαογραφία. Λεξιλόγιον κ.τ.λ.). Τόμος Α'. 8ον σελ. 286	» 25.000
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ. Σειρὰ Μελετῶν ἀρ. 4. Τὸ Ἐνεργειακὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος. Τόμος Β'. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ηλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ Γ. Ν. Πεζοπούλου. 4ον φύλλα 200 λιθόγραφοι	» 30.000
ΤΣΕΚΟΥΡΑ ΝΙΚΟΥ. Τὰ Σοβιετικὸν δὲν πέθαναν. (10 βραβεῖο σχολικῶν δραμάτων Ὑπ. Παιδείας). Β' Ἐκδόσις. 8ον σελ. 72	» 7.500
ΥΠΟΥΡΓ. ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ. Σειρὰ Μελετ. Ἀνασυγκροτήσεως ἀρ. 16. Τὸ Ἐνεργειακὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος. Τόμος ΣΤ'. Ἐκθεσις ἐπὶ τοῦ φερέως τῆς ἐνεργείας. Συνταχθ. ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς συστάσεως τῆν 16—11—49. 4ον φύλλα 50 λιθόγραφοι	» 10.000
Σειρὰ Μελετῶν ἀνασυγκροτήσεως ἀριθ. 10. Τὸ Λιγνιτικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος Τόμος Α'. Εἰσηγήσεις πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν μελέτης τοῦ Λιγνιτικοῦ προβλήματος. 4ον φύλλα 93 λιθόγραφοι	» 10.000
ΒΛΕΣΣΑ Γ. Σ. Νέο τετράδιο χαρτογραφίας. 4ον σελ. 16 καὶ χάρτης Ἑλλάδος παραγωγῆς ΡΟΥΣΟΥ ΜΑΝΟΥ. Ἀποκαρτεία Θεοδώρα. (Θέατρον). 16ον σελ. 48	» 4.000
ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΥ Γ. Β. Ὁ τόκος εἰς τὴν σημερινὴν χρηματοοικονομικὴν. 8ον σελ. 40	» 6.000
ΔΑΣΚΑΡΗ ΚΙΜΩΝΟΣ. Ἰλιός. (Πολιτιστικὴ μελέτη). Ἀνάμνησις ἀπὸ τὰ «Τεχν. Χρονικά». 4ον σελ. 12	» 7.000
ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ ΚΩΝ. Ἐνοχικὸν δίκαιον Ἀστικὸν κώδικος. Τόμος Β' Γεν. Μέρος τεύχη 2-3 ἀριθρο 382-414. 8ον σελ. 336	» 5.000
ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ Ν. (Στρ. Δικ. Συμβ.). Ἡ Εὐβοία ὑπὸ Κατοχὴν. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐρευναν τοῦ δράματος τῆς Ἑλλάδος. Τόμος Α'. 8ον σελ. 404	» 25.000
ΛΑΠΠΑ ΤΑΚΗ. Βοιωτικὰ μοναστήρια. 8ον σελ. 112	» 12.000
ΚΡΙΕΖΗ ΘΕΟΔ. Α. Κάτι πεθαίνει καὶ κάτι γεννιέται. (Μελέτη κοινωνιολογική). 8ον σελ. 168	» 15.000
ΧΑΜΠΟΥΛΙΑΝ ΔΗΜΗΤΡΑΚΗ. Λυκόμενα, στίχοι. 16ον σελ. 26. Λευκωσία Κύπρου 1949	» 2.000
ΚΑΣΣΙΔΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. Ἐσωτερικοὶ κανονισμοὶ ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. (Ἱστορία, νομολογία, θεωρία, Κανονισμοὶ Ἐπιχ. κοινῆς ὠφελείας. Τραπεζῶν, Ἰδιωτ. Ἀσφ. ὁργανισμῶν, Ἐταιριῶν, Ἐργασταρίων, Καταστημάτων, Ξενοδοχείων κτλ.). 8ον σελ. 168	» 30.000
ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ (Ἡ) 150 ἡμέρας παιδικῶν περιδοκῶν. Ἐκδ. «Ζωῆς», ἔτος 1949. 8ον σελ. 384	» 10.000
ΜΟΣΚΟΒΗ ΒΑΣΙΛΗ. Τότε ποὺ προσμένναμε. Διηγήματα (Κατοχή). 8ον σελ. 160	» 20.000
ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ ΤΟΥΛΑ ΑΝΑΣΤ. Αἱ γυναῖκες ὑπόδουλες εἰς τὸ γένος τῶν ἀνδρῶν. Μελέτη. 8ον σελ. 32. Πειραιεύς	» 5.000
ΣΥΜΠΕΘΕΡΟΥ ΜΙΧΑΗΛ Ν. (Ἀντίσ. Πρωτοδ.)—ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ν. (Εἰσηγητοῦ Ὑπ. Ἐφεδρ.) Ἡ νέα ἀγορανομικὴ πολιτικὴ ἐπὶ τῶν τιμῶν τῶν εἰδῶν. 8ον σελ. 200	» 20.000
ΚΟΤΣΙΡΑ ΓΙΩΡΓΗ. Φρουροὶ τῆς σιωπῆς, στίχοι 8ον σελ. 48	» 12.000
ΑΛΛΗ ΘΕΟΔ. Τὰ σημεῖα τῆς στίξης. (Γραμματικὴ). 8ον σελ. 48	» 4.000